KENT, KAPİTAL ve GEZİ DİRENİŞİ

Mustafa Sönmez

2. Baskı

NOTA BENE

NotaBene Yayınları

KENT, KAPİTAL VE GEZİ DİRENİŞİ

Yazar
Mustafa Sönmez

Editör: Bahadır Ahıska
Kapak Tasarımı: Canis Döşemeci Başsüllü

Baskı ve Cilt: Hermes Tanıtım Ofset Baskı Hiz. Kağ. Ltd. Şti. Sertifika No: 14847
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler / ANKARA Tel: 0.312 384 34 32

2. Baskı
2013
Ankara

ISBN : 978-605-5513-59-7

● www.notabeneyayinlari.com ● facebook.com/NotaBeneYayinlari ● twitter.com/NotaBeneYayin
© Renas Yayıncılık Matbaacılık Filmcilik Reklam Yazılım Donanım Bilişim San. ve Tic. Ltd. Şti.
Bankacı Sok. 18/1 Çankaya /Ankara Tel: 312 417 05 44 Sertifika No: 18074

KENT, KAPİTAL ve GEZİ DİRENİŞİ

Mustafa Sönmez

2. Baskı

NOTA BENE

Mustafa Sönmez

1955 Van doğumludur. ODTÜ İdari İlimler Fakültesi 1978 mezunudur. Politik, düşünsel eylemliliği 1980 öncesi ODTÜ'deki ve kısa adı TİB olan Tüm İktisatçılar Birliği'ndeki faaliyetleriyle başladı, DİSK Petkim-İş, Yeraltı Maden İş, Demokrat gazetelerinde sürdü.

1980 sonrasında araştırmacı–uzman olarak çeşitli kurumlarda çalıştıktan sonra 1983 yılında Nokta dergisinde ekonomi editörü olarak medya sektöründe yer aldı. Uzun bir süre bağımsız çalıştı, kitaplar üretti. Uzun yıllar Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarlığı yaptıktan sonra bir süredir yazılarına Yurt Gazetesinde devam etmektedir. Kendisi gibi, oğulları Nehir (32) ve Rüzgar (16) da Beşiktaşlıdır. 1977 yılından bu yana, Türkiye ekonomisi üstüne 20'den fazla kitap yayımladı. 2000 sonrasına ait bazı yayınları şöyledir:

Gelir Uçurumu, OM Yayıncılık, 2001

100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma, İletişim Y. 2002

Filler ve Çimenler: Medya ve Finansta Doğan/Anti-Doğan Savaşı, İletişim Y. 2003

İşte Eseriniz:100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi, İletişim Y. 2003

100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye, Alan Yayınları, 2009

Türkiye'de İş Dünyasının Örgütleri ve Yönelimleri, F.Ebert Vakfı Y. 2010

Teğet'in Yıkımı, Petrol-İş/Yordam Kitapçılık, 2010

Medya, Kültür, Para ve İstanbul İktidarı, Yordam Kitapçılık, 2010

Paran Kadar Sağlık: Türkiye'de Sağlığın Ticarileşmesi, İzmir Tabip Odası/ Yordam Kitapçılık 2011

Kürt Sorunu ve Demokratik Özerklik, NotaBene Yayını, 2012

Neler Oluyor Hayatta? (Hayri Kozanoğlu ile), NotaBene Yayım, 2012

Haziran Ayaklanması'nın ölümsüzlerine..

Ethem Sarısülük'e..

Mehmet Ayvalıtaş'a..

Abdullah Cömert'e..

Ali İsmail Korkmaz'a..

Medeni Yıldırım'a..

İçindekiler

Önsöz 11

Giriş: Kent Rantı ve Bir Milat Olarak "Gezi" 15

I. Bölüm: Kent ve İsyan, Gezi Direnişi Yazıları 27

AVM Avanaklığı ve Taksim Gezi 29

"Cin Şişeden Çıktı!..." 32

RTE'nin 'Faiz Lobisi' Komedisi ve Kan Kaybı... 40

Devrim Kapımızı Çaldı, Boyumuz Yetişmedi... 43

Sık Bakalım, Delikanlı Kimmiş Bakalım... 46

Kentin ve Kendin İçin 'Dayanışma Komiteleri' 49

Türkiye Özgürlük; Brezilya, Eşitlik İçin... 52

Hedef, Kuzey İstanbul'u Kurtarmak Olmalı 55

Rejimin Ekonomik Zemini Çöküyor... 58

Krizi Körüklüyor, Yine Mağduru Oynuyor... 61

Park Forumlarından, Verimli Eylemliliklere... 64

Nurjuvazi ile Burjuvazi: Çatışma mı, Uzlaşma mı? 67

II. Bölüm: Kent ve Sermaye Birikimi 71

Büyük Kentlerde, İstanbul Arenasında Sınıf Mücadelesi... 73

Neoliberal Belediyeciliğe Karşı Halkın Belediyeciliği 90

İstanbul'u Satarken Anadolu'yu Kurtarmak 99

Tüketim Mabetleri: AVM Sayısı 226'yı Buldu 109

III. Bölüm: İnşaat Üstünden Birikim Devri 113

Dubai'de Olanlar İstanbul'da Olmasın! 115

Betondan Birikim: Nereye Kadar? 118

'Krize Karşı İnşaat': Nereye Kadar? (1) 122

'Krize Karşı İnşaat': Nereye Kadar? (2) 125

Kenti Yık, Konut Yap, Biriktir, Biriktir... 128

AKP Rejiminin İnşaat Baronları 136

IV. Bölüm: TOKİ 139
İkinci Özelleştirme İdaresi: TOKİ 141
TOKİ ve Rant Dağıtımı 144
TOKİ'den Aslan Payı Kimlerin? 147
Bütün İktidar Rant Bakanlığına 151

V. Bölüm: Kentsel Dönüşüm 155
Rantgöz AKP'nin "Dönüşüm" Oyunları 157
İnşaatçı AKP'nin 'Dönüşüm' Hinlikleri 160

VI. Bölüm: Belediyeler 163
Kentlerde Hizmet Aşağı - Borç, Açık Yukarı 165
Yerel Yönetim Zayıf, Bölüşüm Adaletsiz... 168
Afete Karşı Yerel Örgütlenme 171
AKP Rejiminin Büyükşehir Oyunu 174
Yereli Güdük Sözde Demokrasi 177

VII. Bölüm: İstanbul 181
İstanbul, Kamusal Alan ve Turizm 183
Haydarpaşa Başlangıç: Limanlar Garlar Satışta 188
Galataport Tezgahı... 193
Körfez Sermayesini İstanbul'a Çekmek 197
Başka Galata, Haydarpaşa, Mümkünü Göstermek 202
İstanbul'dan Başka Türkiye Yok mu? 205
İstanbul Yağması Anadolu'yu Kurutuyor... 208
İstanbul'a Her Yıl Bir Bolu Ekleniyor 211
Çarşı Uyuma, İnönü'ye Sahip Çık! 214
İstanbul'a, İzmir'e de Demokratik Özerklik 217
İş de İstanbul ve Çevresinde, İşsizlik de 220
İstanbul'u Vergilemeden, Güneydoğu'da Ot Bitmez... 223

VIII. Bölüm: Kentler ve Ulaşım 227
3. Köprü Cinayetine İzin Vermeyelim... 229
Trafik Kabusu, AKP ile Yüzde 70 Arttı... 232
Duble Yolun Nesi Marifet 235
Binali Yıldırım'dan Tren Masalları 237
Metro Şovu Gerçeği Örtemiyor 241
IX. Bölüm: Göç ve Kentler 243
Gidelim Buralardan, Dayanamıyorum... 245
Göç Yangını, Doğu'dan Batı'ya Yayılıyor... 248
Neden İzmir? 251

Önsöz

Nüfusumuzun dörtte üçü olarak kentlerde yaşıyoruz. Çoğumuz uzun süredir kentlerdeyiz, bir kısmımız da bir süredir... Köyler, kırlar, oradaki yaşamlar geride kaldı. Şimdi kentler var. Kentte apartman hayatı, kentlerde kırda kalan komşu(suz)luk ilişkileri, kentte iş bulma, işe yetişme telaşı..Kentte konut, ısınma, su, park, yol, trafik derdi. Kentte nefes alma, tutunma mücadelesi...

Kent, kimi sınıflar için hayatı idame ettirmenin, barınmanın, fiziki ihtiyaçları karşılamanın, aileyi geçindirmenin, belki geleceğe ilişkin umut yeşertmenin, çağdaşlığın nimetlerinden nasiplenmenin fiziki mekânı. Ama kent kimi sınıflar için de para kazanmanın, sermaye birikimini genişleterek sürdürmenin yeni kulvarı...Kentin arsası, toprağı o nedenle daha önemli. Kente yerleşen insanların her tür kentsel ihtiyacını metalaştırmak, onun üstünden para kazanmak bir fırsat. Kentin yönetimini, belediyesini ele geçirmek o nedenle daha önemli...

Kentteki farklı sınıfların kentte karşı karşıya gelen bu iki farklı beklentisinin kentlerde **sınıf mücadelesi** demek olduğu çok açık.

Türkiye'de uzun yıllardır sınıf mücadelesinin ekseni **kent arenasına** kaydı. Türkiye'nin megapolü **İstanbul**'da bu mücadele daha başat. Başkenti Ankara'da farklı, İzmir'de farklı sürüyor. Ama artık Doğusundan Güneydoğusuna, Karadeniz'inden Akdeniz'ine , İç Anadolu'suna kadar bütün irili ufaklı kentlerinde benzer tonlarda bir "kent ve kapital" karşıtlığı var. İstanbul'daki daha keskin daha gögüs

göğüse bir çatışma, çünkü yağma büyük. Büyük yağmaya karşı direniş de büyük.

Türkiye kentlerini, özellikle İstanbul'u, bu kadar "kent ve kapital" karşıtlığında çatışmaya taşıyan tabii ki, 1980 sonrasının küreselleşmesi, ona artan Türkiye entegrasyonu oldu. Bu süreç, bir yandan kırları, tarımı tasfiye edip kent nüfusunu hızla büyütürken bir yandan da dışarıdan da gelen sermaye ile bütünleşen yerli sermayenin kendini yeniden genişleterek büyüteceği bir kulvarın ortaya çıkması anlamını taşıdı...Hele ki İstanbul'da...İstanbul'u sadece 75 milyonluk Türkiye'nin değil, ama küresel pazarın karargâhlarından, kontrol kulelerinden biri yapmak, bunun için tarihi, kültürel varlığının gözünün yaşına bakmadan yıkmak, yeniden şekillendirmek, yerlisine yabancısına yeni bir İstanbul pazarlamak...Konutları, gökdelenleri, ofisleri, rezidansları, alışveriş merkezleri, arenaları, otoyolları, köprüleri, korunaklı lüks siteleri, marinaları, havaalanları ile yeni bir İstanbul satmak...

İstanbul'da yapılanların aynı ölçekte ve cesamette olmasa da benzerlerini Ankara'da, İzmir'de ,Antalya, Bursa, Konya'da, Adana'da, Kayseri'de, Gazantep'te, Diyarbakır'da yapmak...Türkiye'nin kentlerinde kentin metalaştırılması ve bunun üstünden irili ufaklı bütün sermayenin rant devşirmesi ana saik, bütün fil çatışmaları, tepişmeler, ihale kavgaları bunun için.

Dile kolay 10 yılda **1 milyar metrekarelik** ruhsata imza attı AKP rejimi. Bunun bu ülkeyi, bu ülkenin en güzel kentlerini nasıl betonlaştırmak, nasıl tekdüze, karaktersiz, kimliksiz ucube şehirler haline getirdiğini tekrarlamaya gerek var mı? Klonlanmış gibi birbirine benzeyen semtler, caddeler, yapılar, şimdiden her yere hakim oldu. İnsanı ezen, insanı dışlayan, paraya odaklı yenilenmiş,yeniden imar edilmiş kentler için azgın hırslar tükenmiş değil. Hele ki İstanbul'a dairbüyük yağma planlarının en büyükleri sırada. Ama bundan sonrası o kadar kolay olmayacak. Kente, kentliye kapitalin saldırısına başkaldırı başlatıldı ve isyan büyüyerek artacak.

***

Sermaye birikimini inşaat odaklı ve rant eksenli sürdürmeye büyük ivme kazandıran AKP için, kenti metalaştırmak, amaçladığı otoriter İslami neoliberal rejimin inşasına denk gelen bir seçim. Kent rantı kulvarından birikim, ona organik sermayedarlarını 'Nurjuvaziyi' yetiştirme, palazlandırma fırsatı aynı zamanda. Bu amaçla icat ettiği TOKİ öncülüğünde kontrolsüz, başına buyruk devasa imar faaliyeti, yine sermayedar palazlandırmanın, ama aynı zamanda rejime taban yaratmanın önemli bir aracı, politika taşı. İstanbul, neredeyse rejim için dipsiz bir kuyu. Ama en sert direnişi ve darbeyi de gördüğü muharebe alanı İstanbul oldu....

'Kent ve kapital'e dair yazdığım makaleleri, verdiğim söyleşileri Notabene derlemeye bundan 7-8 ay önce başlamıştı ve düşük bir tempoda ilerleniyordu ki **Gezi direnişi** patladı...Kente ve kapitale dair söylenenler eksenindeki o mücadelenin Gezi Parkı'nda Haziran ayaklanması biçiminde zirveye ulaştığı bu tarihi konjonktüre ilişkin yazdıklarım ve konuştuklarımla birlikte ürün olgunlaştı ve son halini aldı.

Kitabın üretimine katkılarından dolayı arkadaşım **Yalçın Bürkev'e**, yazıları derleyip kurgulayan **Bahadır Ahıska'ya**, fiziki üretimine katkılarından dolayı **Ulaş Akyol'a** ve diğer emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Temmuz 2013
İstanbul

Giriş:
Kent Rantı ve Bir Milat Olarak "Gezi"

Türkiye'nin yakın tarihinde yeni bir kırılma ya da milat var artık: Haziran 2013 ya da Gezi direnişi...Artık yakın tarih, Geziden Önce (GÖ), Geziden Sonra (GS) olarak tasnif edilecek. AKP rejiminin Sünni İslam toplum mühendisliğinde gemi azıya aldığı, toplumda "ötekileştirmeyi" son raddeye vardırdığı, bunun devamı olarak da kent topraklarına hukuk tanımayan saldırısını polis zulmüyle pekiştirdiği anda patlayan Gezi direnişi, tüm toplumda, farklı sınıf, farklı dinsel, cinsel, etnik kimliklerde bir isyana yol açtı ve günler, gecelerce süren bir ayaklanmayı başlatırken, şişeden çıkan cinlerin artık şişeye geri dönmeyecekleri, korku duvarını aşanın artık korku tanımadığı gözlendi.

O güne kadar toplumda müthiş bir korku imparatorluğu kuran AKP rejiminin, isyan ile birlikte yenilmezlik efsanesi çökerken toplumda çok farklı kesimlerde birikmiş özgürleşme taleplerinin sel olup aktığı ve aynı dere yatağında buluştuğu gözlendi Bunun devamında isyan birikimi kendisini Gezi Parkı platformundan İstanbul'un diğer parklarına, farklı mekanlarına, okullarına, işyerlerine taşıdı; Ayaklanma anında İstanbul'dan Ankara'ya, İzmir'e, diğer büyük kent meydanlarına taştı. Oralarda da muazzam polis şiddetine maruz kalan protesto gösterileri, hiçbir gerilemeye, yılgınlığa uğramadan büyüdü.

AKP rejiminin politik şiddetine medya hegemonyası üstünden eşlik eden ideolojik taassup, yine gezi isyanında açığa çıktı ve toplumdan medya düzenine karşı da muazzam bir tepki yaşandı. Yandaş, rehine medyanın TV kanalları, gazete binaları basıldı, önlerinde büyük

kalabalıklar toplanarak gösteriler gerçekleştirildi, istifalar istendi ve gerçekleştirildi. İsyan, kendi bünyesinde kendi medyasını yaratırken sosyal medya üstünden toplumsal ateşi büyütmenin ve koordinasyonunun da örneği yaşanmamış becerisi gösterildi.

Özgürleşmek

Sönmesi pek mümkün gibi görünmeyen ve kendi nehir yatağını arayarak ilerleyen bu büyük kalkışmayı ortaya çıkaran ortak paydayı kısaca "özgürleşmek" diye adlandırmak yanlış olmayacaktır. AKP rejiminin kendisi dışında hiçbir siyasi görüşe, ifadeye, örgütlenmeye imkan tanımayacak ölçüde toplumu tekdüzeleştirmesine karşı gösterilen başkaldırının ana teması özgürleşmek oldu. İnancıma karışma, içkime karışma, yaşam tarzıma karışma, dilime karışma şeklindeki itirazlara eşlik eden önemli bir şey daha vardı; parkıma, ağacıma karışma, Taksim meydanıma dokunma, kamusal alanlarıma karışma, ticarileştirme, satma, kamusal alanımı daraltma, betonlaştırma !... Bu örtük bir anti-özelleştirme duruşudur aynı zamanda. Kamuya ait kent alanlarının, varlıklarının satışına itiraz, kentin dokusuna radikal müdahalelerle arsa rantının belli azınlıkların elinde biriktirilmesine itiraz...Kentin tarihi ve kültürel varlıkları üstündeki tasarrufla hem belli kesimlerce paylaşılan değerlerin tasfiyesine itiraz, hem bunların üstünden kâr ve birikim sağlamaya itiraz.

Böyle olunca, Haziran isyanı ile kent üstünden sermaye birikiminin ilişkisine biraz daha yoğunlaşmak gerekiyor.

Kentten Kazanmak

Nüfusun artan ölçülerde kente taşınması, kentli nüfusun 10 yıl aralıklarla önce toplam nüfusun üçte ikisine, onu takiben dörtte üçüne kadar çıkması, birçok kapitalistleşen toplumsal formasyon için geçerli bir olgu. Bu, kapitalistleşmenin formuna göre, her ülkede değişir. Kırların tasfiye olduğu ve nüfusun ezici çoğunlukla kentlerde yaşamaya başladığı gelişmiş kapitalist ülkelerde hızlı kentleşmenin daha önce yaşandığı, bizim gibi ülkelerde ise 1980 sonrasına kaldığı bir gerçek.

Hızlanan kentleşmenin, hele ki küreselleşme rüzgârının İstanbul gibi bazı metropollere sunduğu ya da atfettiği önem, ülkenin sermaye birikim formatında da değişiklikler yarattı, yaratıyor. Sadece büyük metropol oluşumu değil, ülke içi göçleri devindiren gelişmelerle birlikte ülke kentleri arasında oluşan hiyerarşik düzen de sermayenin akacağı yeni birikim kanalları yarattı, yaratıyor.

Ne oluyor kentlerin büyümesiyle birlikte? Bir kere, nüfus artıyor, hem kırdan göçlerle hem de kentten kente göçlerle...Bu, yeni nüfusun satılık ya da kiralık konut talebinin artması demek. Dahası, büyüyen kent, yeni kentsel yatırım ihtiyacı demek. Yeni yollar, yeni arteller, köprüler, kanalizasyon, içme suyu, ısınma, ulaşım vb için belediye yatırımı, merkezi hükümete düşen kamu yatırımları demek.

Yeni nüfus, yeni tüketim, onun için de kentte yeni alışveriş merkezleri, sağlık, eğitim yatırımları, eğlence, yeme-içme mekânları demek. Büyüyen kentin ülke içi ve ülke dışı ulaşımı için yeni hava meydanları, terminaller, istasyonlar, konuklar için otel yatırımları da yeni kentleşme ile ortaya çıkan yeni alanlar...

Bütün bunlar için inşaat, inşaat için de "arsa" gerekli. Arsanın imara açılması, emsal imkanlarının artırılması, arsa sahibi için mükâfat. Bir de kamusal arsa, mülk var. Bunun tasarrufu, bunun kullanımı ve paylaşılması üstüne büyük çekişmeler yaşanır elbette. İmar izinleri, imar kararları, kamusal arsanın tasarrufu , kâr ve faiz ile birlikte artık-değeri paylaşmanın bir biçimi olan "rant"ın paylaşım mücadelesi demek ve sınıfsal bir şey aslında. Bu rant öyle zamanlarda öyle önem arzeder ki, merkezi hükümet yerele bu bölüşüm kararlarını bırakmaz, doğrudan müdahil olur, süreç, kent yönetimini aşar, merkezi işin içine dahil eder. Hele ki arsa İstanbul gibi büyük ve değerli metropollere ait ise.

Kentte Sınıf Mücadelesi

Kent arsasının üstünden bölüşüm mücadelesi, temelde bir sınıf mücadelesi. Her sınıftan kentlileri ilgilendirir. Özel arsa üzerine tanınacak imar izinleri, konut ve kira fiyatlarını etkiler, kentlinin ortak mekânı olan kentin formunu etkiler. Kamusal arsa üzerinden tasarruflar, kentlinin ortak mülkünün nasıl kullanıldığını, dolayısıyla

buradan mağduriyetini de ortaya çıkarır. Kentte, kentlinin karar süreçlerine katılım imkanı varsa, kentli böyle bir hakkı kullanabiliyorsa, bu bölüşüm, arsa üzerinden rant tasarrufu gelişigüzel olmaz, arsaların metalaşması gelişigüzel olmaz, kentli haklarını dikkate alan bir imar düzenlemesi olur, kamusal arsaların rantları vergilendirilerek kentliye geri dönüşü mümkün hale gelir.

Kentte ve ülkede demokrasi zayıfsa, katılım mekanizması işlemiyorsa, arsa rantı en güçlünün elinde kalır, imar izinleri ile özel arsa sahipleri abad olur, kamusal arsalar eşe-dosta peşkeş çekilerek birikimlerine kaldıraç yapılır ve kentli böylece yoksullaştırılmış olur , kentli haklarından mahrum, kâr ve sermaye birikiminin şekillendirdiği bir iklimde yaşamak zorunda bırakılır.

Bu kadarla da kalmaz; arsa rantını yükselten, kent toprağını metalaştıranlar, elinde tuttuğu belediyeciliği de aynı neoliberal zihniyetle icra eder. Kentliye yurttaş olarak değil, müşteri gibi yaklaşır. Üretilen su, yakıt, ulaşım vb. kent hizmetlerini kâr ve sermaye biriktirecek fiyatlarla satar, bu işlemler üzerinden de özellikle ücretli kentliyi istismar eder.

O nedenle kentler, yerel yönetimler, belediyeler artık günümüzde sınıf mücadelesinin başka bir cephesinin yaşandığı önemli alanlardır.

Ve Türkiye'de...

Türkiye'de kent, özellikle İstanbul arsa rantı üstüne mücadele 1980 sonrası hızlandı ama 2000'li yıllarda başat özellik kazandı. Neden böyle? 1980 öncesi Türkiye'de sermaye birikimi sanayi kârı üzerinden gerçekleşiyordu ağırlıkla. Her şey ona göre biçimleniyordu. Kentlerin formu, konut üretim ve arzı da öyle şekilleniyordu. Büyük sermaye en yüksek kâr oranını iç pazara dönük, yabancı sermaye ile bütünleşerek kurulmuş dayanıklı-dayanıksız sanayi ürünü üretimi ve satışından sağlıyordu. Nüfusun yarısından fazlası henüz kırlardaydı. Kentlerde konut ve diğer inşaat faaliyetleri, daha çok yap-satçı müteahhitler eliyle gerçekleştiriliyordu. Kentlerin imarlı alanlarındaki konut üretiminin yanında, gecekondu üretimi vardı. Hazine arazileri üstüne çoğu sanayi işçisi olan yeni kentlilerin gecekondu üretimi, henüz metalaşmış bir

süreç değildi. Kentin özellikle çeperlerinde, fabrikaya yakın kamu arazileri üzerinde inşa edilen gecekondulara , sanayi sermayesinin de bir itirazı yoktu. Gözü, arsada değildi. Üstelik, gecekondu ile barınma sorununu halleden, kira ödemeyen işçinin ücret talebi de ona göre düşüyordu ve bu sermayenin sanayi kârını büyütmesine imkan sağlıyordu.

Ne var ki, bu sanayi üstünden iç pazara dayalı birikim modeli, 1970 sonlarında tıkandı. Döviz tüketen ama yaratamayan bu birikim modelinin sonuna gelinince ekonomiyi dışa açacak, ihracata dönük sanayi üretimi üstünden birikimi ilerletecek yeni bir model arayışına girildi. Bu da ancak anti-sendikal , otoriter bir sosyal-siyasal iklimde gerçekleşebilirdi. Sonuçta, 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül askeri diktatörlüğü, bu yeni birikim rejiminin yollarını açan karşı-devrimler oldu.

IMF-Dünya Bankası ile birlikte dizayn edilen yeni birikim rejimi, sanayide ihracata yönelişi öngörürken bütçe denkliği, bunun için de daraltılmış sosyal devlet ve küçültülmüş devlet öngörüyordu. Bu, tarıma verilen desteklerin azaltılması, kamu kuruluşlarının "rasyonelleşme"sini, sonra da özelleştirilmesini öngörüyordu. Bu neoliberal önlemler, kısa sürede tarımın çöküşü, KİT'lerle ayakta duran Anadolu kentlerinde işsizliğin artması ve Batı'daki kentlere, özellikle İstanbul ve çevre illerine göçün hızlanması anlamına gelecekti.

Küresel Kent

1980 sonrasının yeni işbölümü, Türkiye'yi hızla küreselleşen dünyaya daha fazla entegre etmeye çalışırken İstanbul'un da bir küresel kent durumuna getirilmesini salık veriyordu. Bu hedef, İstanbul'dan sanayinin daha fazla tasfiyesini, İstanbul'un daha çok uluslararası sermayeye, yüksek gelirli sınıflara servis satan bir üs, bir kontrol kulesi yapılmasını öngörüyordu. Bu, 1980 öncesi sanayinin pek dert etmediği ve gecekonducuların, düşük gelirlilerin üstüne oturduğu İstanbul toprağının daha çok kıymete binmesi, Sulukule, Tophane, Tarlabaşı gibi mahallelerden yoksulların sürülmesi anlamına gelecek ve inşaatın her türü hızla öne geçmeye başlayacaktı.

Yeni birikim rejimi, ihracata dönük sanayiye uyum diyordu ama maymun iştahlı burjuvazinin dış dünyada rekabet edecek bir sanayiyi

yaratmaya, dönüştürmeye sebatı, sabrı ve kararlılığı yoktu. Ülkeyi yöneten Özal türü aynı kumaştan avantacı yöneticiler de sermayeyi bu hedefe odaklamaktan vazgeçip hızla yeniden iç pazarın, kamuya borç vererek faiz kazanmanın, bir yandan da İstanbul rantından nasiplenmenin kolaycılığına yelken açtılar. Hele ki, hızla büyüyen kamu açıklarının ortaya çıkardığı 1990'lı yılların yüksek faiz iklimi, üretimi arka plana atıp faizden gelir elde etmeyi öne çekince karambolden voli vurma yarışı, vizyon filan bırakmadı ortada ve böylece 2001 krizine gelindi.

Yüksek faiz-yüksek enflasyon sarmalından kurtulmak için 1998'de başvurulan IMF reçetesinin isabetsiz çıkması ve Türkiye'yi 2001 krizine sürüklemesinin ardından sert bir dibe vuruş ve oradan yeni bir zemine sıçrayış yaşandı. Dibe vuranlar bankaları ve bazı kuruluşları ile çeşitli sermaye fraksiyonları oldu ama IMF-Derviş mahreçli reçete aslında milyonları bulan alt sınıfı dibe çekti. Muazzam bir yoksullaşmanın yaşandığı 2001 krizinde kitleler bu sonuca politik reaksiyonlarını 2002 seçim sandığında gösterdiler. Bu yoksullaşmanın müsebbibi görülen merkez sağ ve sol partiler baraj altında bırakılırken seçimden tek parti olarak AKP'nin çıkışına da örtülü bir onay verilmiş oldu.

AKP İle İnşaat...

2001 krizinde dağılmış bütçe ve dağılmış finans sistemini toparlayan, özelleştirmelerin altyapısını hazırlayan IMF-Derviş reçetesi, AKP iktidarına büyümeye amade bir mirası altın tepside sundu. Aynı zaman diliminde dış dünyadaki likidite bolluğu içindeki yabancı yatırımcılar için de bakımdan geçmiş bir ekonomi, iyi bir adresti. Hızla yabancı kaynak aktı. Telekom, Petkim,Tekel gibi özelleştirilen dev KİT'leri yabancılar kaptı. Diğer büyük özelleştirmeler Tüpraş, Erdemir gibi büyük sanayi kuruluşları da ödeme için dış kredi bulan Koç, Oyak gibi holdinglere gitti...

AKP iktidarı, hem yeni bir büyüme ivmesi yakalamak hem de kitlelerin gözünde büyümeci, hatta sosyal bir iktidar imajı yaratmak üzere TOKİ aracını inşaatın lokomotifi yaptı, tepe tepe kullandı. Bu kuruluşa kamu arsalarının bağlı olduğu Arsa Ofisini bağlayan ve her

tür denetimden bağışık tutarak kendisine bağlayan Başbakan RT Erdoğan, TOKİ'yi başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerdeki inşaat faaliyetlerinin ana aktörü durumuna getirdi. TOKİ, çevresinde prestijli konutlar yapacak Ağaoğlu, Kuzu, Aşçıoğlu gibi büyük inşaat firmaları oluştururken AKP ile organik ilişkisi olan irili ufaklı bir dizi "nurjuvazi" denilen yandaş sermayedarın da kazanç kapısı oldu.

Özelleştirme için, banka satın almak için gelen doğrudan yabancı sermaye, borsaya, görece yüksek faizli devlet kağıtlarına yatırım için gelen sıcak para ve dış kredi olarak akan yabancı kaynak, 10 yılda yaklaşık 400 milyar doları buldu. Bu, önceki 20 yılda gelen yabancı kaynağın 10 kat üstünde bir büyüklüktü. Bu dış kaynak rüzgarı ile, arkasında milli gelirin yüzde 43'ü büyüklüğünde (340 milyar dolar) bir dış borç kamburu, milli gelirin yüzde 10'una ulaşan bir cari açık belası yaratsa da , yıllık yüzde 5'lik bir büyüme ivmesi yakalandı.

Arka yüzündeki bedeli karartılan bu büyüme madalyonunda inşaat iyice ön plana çıktı. Bankalar, uzun vadeli konut kredisi vererek sürece kolaylık sağladılar. Kamu kesimi, büyüme ile beraber artan dolaylı vergileri, kamunun ulaştırma yatırımlarının finansmanında kullandı Böylece merkezin üstlendiği ve-veya yerel yönetimlerin yatırımı olarak kentsel altyapılar, yollar,hava meydanları biçimindeki inşaat odaklı kamu yatırımları inşaat faaliyetini pekiştirdi. TOKİ, kamu arsalarını temin eden kurum olarak durmadan inşaata alan açıyor, İstanbul'un potansiyel rantı yüksek merkezi alanlarını mutenalaştırma projeleri için hazırlıyordu. Özelleştirme idaresi de satışını tükettiği KİT'lerin ardından kamu arazisi satan kurum olarak inşaata, özellikle İstanbul'da soyunan burjuvaziye arsa temin ederek sermaye birikimine katkısını yapıyordu.

Birikim süreci giderek artan biçimde inşaat odaklı hale gelirken bunun altyapı, imar izni, arsa temini halkalarını AKP, merkezden ya da yerelden elinde tutuyor. Bu havuç, sermaye üzerinde başka bir tahakküm fırsatı da sağlıyor. Bu arada bu yağmacı tasarruflarla ilgili olabilecek muhalefete, itirazlara karşı da her tür baskı silahını kullanmaktan geri durmadılar, durmuyorlar.

İstanbul rantı ile ilgili ihtiraslar hızla büyütüldü . 2011 seçimi öncesi ormanları ve su havzaları ile İstanbul'un akciğerleri sayılan Kuzey'ini, imara açmaya, oraya yapılacak üçüncü köprü, üçüncü havaalanı, yeni iki şehir ve yapay bir kanaldan oluşan "çılgınlığı", seçim beyannamesinin bel kemiği yaptı AKP...

Bunların üstüne, inşaat için deniz tükenmesin diye depreme dayanıksızlık bahane edilerek tamamen aynı birikim rejimine hizmet edecek 'kentsel dönüşüm' teranesi icat edildi.

Rejimin Siyasi İnşası

AKP rejimi, ekonomide dış kaynak girişiyle beslenen inşaat odaklı bu büyüme stratejisinin üstyapısını, politik inşasını da bu birikim modeline uygun örmektedir. Bu, yargının denetim altına alınmasıyla, yasama yetkilerinin bypass edilmesiyle, yürütmenin iyice güçlendirilmesiyle gerçekleştirilmek istendi. Bu, yerel yönetimlerin iyice güdükleştirilip merkeze tabi kılınmasıyla gerçekleştirilmek istendi. Bu, sonuçta RTE'nin kendisine bir başkanlık sistemi inşa niyetleriyle yapılmak istendi.

AKP, muhalefeti, sesini yükselttiği her durumda, terörle özdeşleştiren, özel yetkili mahkemelerde dava konusu haline getiren devlet formuyla sindirmeyi bir yöntem olarak benimsedi, uyguladı. Rejim, merkezinde polisin, yargının ve yandaş ile rehin alınmış medyanın bulunduğu, kendine özgü otoriter devlet biçimiyle giderek fütursuzlaştı. 12 Eylül 2010 Anayasa referandumu, hele ki 2011 genel seçimlerinden elde ettiği sandık zaferleriyle daha ölçüsüz biçimde bir rejim inşasını hızlandırdı.

Ekonomik boyutuyla neoliberal, siyasal boyutuyla dinci-tutuculuğun harmanı bu otoriter rejimi tamamlayan halka, hayat tarzına ilişkin tasarruflar oldu. Kürtajı aşağılayan, kadınlara 3 çocuğu neredeyse dayatan, alkola hem zamlarla hem satış sınırlamalarıyla yasaklar getiren icraatlar üst üste geldi. Eğitimde sonradan duvara çarptıran 4+4+4 uygulaması bir başka çilcden çıkaran icraat oldu.

Kırsal kesimde, özellikle Karadeniz'de hidrolik enerji için derelere kastedilmesine verilen lisanslar, maden aramaları için çevreyi talana

verilen ruhsatlar zaten ekonomik olarak beli doğrulmayan kır insanlarında da küçük isyan ateşlerini yakmaya başladı. Artık sıradan yurttaşlar da bedeni, yaşamı, inancı, üzerinde tepinildiğini ve her şeyin tornadan geçirilerek tek bir biçime sokulmak istendiğini fark etti.

Muhalefete Önlemler

AKP, dış kaynak girişine dayalı inşaat odaklı birikim rejiminin neden olduğu emek istismarına , çevre tahribatı ve kent yağmasına karşı oluşabilecek muhalefeti başta pek önemsemedi. Emek hareketi, örgütsüzdü. 16 milyona ulaşmış ücretlinin ancak 1 milyon işçi statüsünde olanı sendikalı, 2 milyon kadar kamu emekçisi de sendikalı ama toplu sözleşme ve grev hakkından yoksundu. Sendikalı görünen kesim zaten bölük pörçüktü. Hak-İş, yandaş sendika yapılmış,Türk-İş'in önemli bir kısmı rehin alınmıştı.Geriyc DİSK kalmıştı ama onunla da polis gücüyle baş etmek yetiyordu. Geriye kalan "sokak muhalefeti"nden gelebilecek tehdidi ise " yönetilebilir" görüyor, pek önemsemiyorlardı. Asıl başlarına bela olanın Kürt özgürlük muhalefeti olduğunu düşünüyor ve bununla da kâh güvenlikçi, kâh müzakereci evreler yaşayarak mesafe alındığını düşünmekle beraber daha köktenci bir çözümün fırsatını bulduğunu sanıyorlardı.

Dış kaynak girişine dayalı inşaat temelli büyüme serüveninin nereye götüreceği pek bilinmez iken AKP'nin Yeni Osmanlıcı kadroları bir bölgesel güç haline gelindiği hayaline kapılarak etiketi petrol olan başka bir serüvene yelken açtı. RTE ve Davutoğlu , Suriye'de Esad rejimini devirecek muhalefete ABD'nin bile onay vermediği ölçüde kol kanat gerdiler. Yanısıra, Irak'ta Kürt bölgesi petrollerini paylaşma hevesiyle Irak Kürtlerine, Bağdat yönetimi karşısında hamiliğe kalkıştılar. Arka planda ise Erbil ile Bağdat'ın zıtlaşmasından Irak Kürtlerini koparıp Türkiye'ye eklemlemek senaryoları kurdular.

Adına, 'Türkiye'yi büyütmek' dedikleri bu hayalin önünde pürüz olarak PKK görüldüğü için İmralı'ya giderek müzakere görüşmeleri başlatıldı. Götürülen teklif, Irak ile PKK'nın kontrolünde görünen Suriyc Kürdistanı'nın Türkiye'ye entegre olmaları ve bir Türk-Kürt Fedarasyonu'nun PKK'nın desteği, katkısı ile kurulmasıydı.

Çatışmadan çok müzakereyi tercih eden Kürt siyaseti, ateş kesi ve "çözüm"ü konuşmayı kabul etti. Zımnen AKP'nin senaryosuna da itiraz edilmemiş gibiydi.

AKP'nin Irak petrollerine el atma, bunu yaparken Kürt sorununu da aradan çıkarma hedefli bu şirin hesabı çarşıya uymadı Her şeyden önce ABD'ye uymadı elbette. ABD, Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulmasını istemiyor ve Irak Kürdistanı'ndaki petrole odaklı bu senaryoyu onaylamadığını defalarca Türkiye'ye bildirdi, bir tür haddi hatırlatıldı. Mayıs ayı başlarında Washington'a ziyarcti sırasında da hem Suriye hem Irak politikalarındaki fevri davranışları ilc ilgili olarak RTE ve çevresinin dikkatleri çekildi.

RTE, Kürt siyaseti ile bir çözüm angajmanına girmiş, çözüm süreci başlatılmış, ilk adım olarak Kürt gerillalar sınır dışına çıkma sözünü tutmuş ama AKP kanadında henüz bir adım atılmamıştı. Irak petrolleri scnaryosu çökünce motivasyon da çökmüştü. AKP rejimi, Kürt meselesini nasıl seçim günlerine kadar sürüncemede tutar, oyalarım diye düşünürken hiç hesapta olmayan bir muhalefet patlaması çıka geldi; Gezi direnişi alev aldı ve yakın tarihte bir dönem bitti, yeni bir dönem açıldı.

Geziden Sonra (GS)

Gezi direnişi, büyük bir çöl fırtınasının etkilerini yarattı. Fırtına sonrası eski kum tepelerinin yerine yenileri oluştu. AKP rejiminin hem ekonomide, hem siyasette, diplomaside büyük bir zcmin kaybı oldu. Direnişin aktörleri geleceğe dönük muazzam bir potansiyel güç taşıdılar tarih sahnesine. Türkiye'deki sınıflar mücadelesinde yeni bir evreye gcçildi sayılır.

Rejim, direnişçilerin korku eşiğini geçmeleriyle beraber müthiş bir ezber kaybına uğradı. Çok meşru bir çıkış noktasına çok haksız ve savunulamaz bir polis zulmüyle karşılık verip bir de bunun arkasında durmaya kalkmak rejiminin bütün meşruiyet kalkanlarını alaşağı etti; hcm içeride hem dışarıda. Özellikle dış alemde AKP rejimi üstüne son zamanlarda oluşmaya başlayan soru işaretleri direnişle birlikte gerçek cevabını buldu. Nasıl bir polis devleti, nasıl bir medya kuşatılmışlığı,

nasıl bir tek adam despotluğuna doğru yol alındığı açık bir biçimde görüldü. AKP rejiminin zaten Suriye ve Irak performanslarından memnun olmayan ve "ılımlı İslam rejimi"nin Türkiye'de olduğu kadar Mısır'da da büyük patlamalara yol açacağını hissetmiş olan ABD, direnişin sonuçlarından hoşnutsuz değildi. Daha güçlü argümanlar eline geçirmişti. ABD'nin duruşundan farklı bir AB duruşu beklenemezdi. Böylece AKP rejimine yıllardır tolerans gösteren, bir tür saldırmazlık prensibi uygulayan dış çerçevede ciddi bir yarılma oldu. Bu, rejim için hem siyaseten hem ekonomik olarak büyük bir kayıp.

Nitekim, bunun etkisiyle , direnişin ilk haftasında önemli yabancı sermaye çıkışları oldu Türkiye'den. Ama bu çıkışı pekiştiren başka bir şey daha oldu; ABD, para politikasında beklenen bir iklim değişikliğinin adını koydu, FED, tahvil alımlarını durdurarak faizlerin yükseltileceği sinyalini verdi. Bu, Türkiye dahil birçok "yükselen ülke"den sermaye çıkışını kamçıladı ve Türkiye için son derece önemli olan dolar dengesi bozuldu, kur önemli bir sıçrama yaşayarak yeni bir basamağa yapıştı.

Türkiye'nin büyük imaj kaybı, üstüne sermaye kaçışı, dış kaynak girişi üzerine kurulu ekonomi için kötü haber. Zaten bir dizi kırılganlığı olan ve neredeyse bıçak sırtında duran ekonomi için hiçbir şey eskisi gibi olmayabilir. Bu da, dış borç stokunu rekorlara taşıyıp cari açığını canhıraş biçimde temin ettiği dış kaynakla finanse eden AKP rejimi için her şeyin daha da zorlaşacağı, büyümenin yavaşlayacağı, bununla birlikte piyasanın durulup işsizliğin artacağı, bütçe açıklarının yeniden büyüyeceği bir döneme geçiş, bir paradigmanın sonu demek.

AKP'nin organik sermayedarları "nurjuvazi" ile AKP'nin büyüme politikalarından şikayetçi olmayıp "hegemonyacı" tutumunu sessizce eleştiren TÜSİAD burjuvazisi, sistemi ayakta tutmak için nasıl bir politik kavşakta ve hangi şartlarda birleşir, bilinmez.

'Politik İnsan'a Doğru

Geziden Sonrası, asıl alt, alt orta emek sınıfları için, AKP rejiminin özgürlüklerine kast ettiğini düşünenler için yeni bir dönem. Yeni bir siyaseti, yeni biçimler içinde icra etmenin, 4-5 yılda bir sandığa

sıkıştırılmış yalancı demokrasi yerine doğrudan demokrasiyi deneyimlemenin fırsatı çıktı halkın önüne. Egemenleri en çok da ürküten bu. Sokak muhalefetini sürekli belirli parti kalıplarına ve bildikleri sığ seçim kulvarlarına sokmaya çalışıyorlar. Sokak hareketi, bu tuzağa düşmediği taktirde bozacağı çok ezber, çok oyun var.

Buradan başlayarak semtinde, okulunda, işyerinde bazı şeylerin neden yolunda gitmediğini ve nasıl yoluna gireceğine ilişkin çözüm üretme fırsatı yakalanmış durumda. Bu inisiyatif doğru kullanılırsa, bu, nasıl bir yerel yönetim, nasıl bir merkezi yönetim, nasıl daha adil, daha eşitlikçi bir Türkiye sorularına da aşağıdan cevap üretme fırsatı demek aslında. Bu fırsat iyi değerlendirilirse nasıl çok kültürlü bir toplum, eşit yurttaşlık, farklı kimliklerle bir arada barış içinde yaşama sorularının da sağlıklı cevapları üretilmeye başlanır.

Gezi sonrasının her yeni günü, bütün bunları yapacak "politik insan"ın yani "bütüncül insan"ın olgunlaşması (tekamülü) aynı zamanda. Bu oluşum ilerledikçe kitlelerin çözüm üretme yetenek ve kapasiteleri daha da gelişecek ve her şey daha iyiye doğru yol alacak.

I. Bölüm

KENT VE İSYAN
GEZİ DİRENİŞİ YAZILARI

AVM Avanaklığı ve Taksim Gezi*

Gezi Parkı'na, yok öyle şey olur mu canım ve benzeri tüm kıvırtmalara rağmen, AVM yapılacak! Bu laf, RTE'nin ağzından çıktı. Ağaçlar kesilecek (güya taşınıyormuş!) ve oraya ucube, kışla kılığında bir AVM dikilecek... Akılsızlık. Ne umuluyor AVM'den?... Ne işe yarayacak? Var işte bir tane İstiklal'de, tüpçülerin... İn cin top oynayacak yakında, kimse gitmiyor. Dükkan kiralayanlar bin pişman oldu. Yanına, güzelim Emek'i yıkıp bir başkasını ekleyecekler... O da mı AVM olacak? Sonu, Demirören'inki gibi olacak... Hemen Harbiye'de, eski Şan Tiyatrosu'nun da bulunduğu, Cumhuriyet Caddesi'ne bakan alanda bir ucube AVM daha yapılıyor. Alın size dar alanda üç tane AVM... Ne işe, kime yarayacak? İstanbul'dan başlamak üzere tüm kentlerin dokusuna sızan bu AVM virüsünün, daha doğrusu avanaklığının, bir tükenişin yansıması olduğu açık. Ömrünü uzatmak için her tür alçaklığı, insan dışılığı deneyen finans kapitalin son 25-30 yıllık icatlarından biri de bu AVM'ler. Bunu da özellikle Türkiye gibi örgütsüz, sahipsiz, otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerde bu kadar rahat icra ediyorlar. Gidin Avrupa'nın büyük kentlerine, şehir merkezlerinde kaç tane bulabilirsiniz bunlardan? En fazla 1-2 tane... Yaptırmazlar çünkü. Birincisi, kentin geleneksel dokusuna olur olmaz kazma sallayanı canından bezdirir kent halkı. İkincisi küçük esnaf, küçük işyeri sahibi haklarını yedirmez. Ya bizde? Alın Taksim gibi, 100 küsur yıldır küçük işyerlerinin iş yaptığı tarihi bir merkezi. Kaç esnaf gelip sahip çıkıyor Gezi Parkı'na?

* Yurt Gazetesi 1 Haziran 2013.

Her AVM dikildikçe, hem yeşil alanlar, meydanlar, yani bir tür kent halkının buluştuğu oturma odası, salonu olan yerler gasp ediliyor hem de kentin en önemli elementlerinden küçük mağazalar, işyerleri için yolun sonu görünüyor.

Çarşıdan AVM'ye

Her sermaye birikimi rejiminin, kendi kent dokusu, onun içinde alışveriş mekan biçimleri vardır. 1980 öncesinin Keynesçi birikim rejimi, küreselleşmeyle beraber yaşanan gibi değildi, görece içe dönüktü. Mal, marka çeşitliliği bu kadar değildi, kâr ağırlıkla sanayideydi, perakendecilik, daha çok küçük girişimci işiydi. 1980'e gelince sermaye öyle birikti ki, küçük girişimcinin ekmeğine, onun mekânına da göz koydu. Kent rantı, hele İstanbul gibi kentlerin rantı, sanayiden sağlanacak kârdan daha parlak hale geldi. Kentin geleneksel alışveriş mekânlarını, tarzlarını yıkıp, "perakendeciliği" büyük ölçekli, zincirlerle yapma devri açıldı. Eskinin çarşı, pasaj dükkanlarında gerçekleşen perakende ticaret, AVM'lerde toplanıyor. Kentlerin geleneksel dokuları tahrip ediliyor, olur olmaz yerlere rant geliri sağlamak üzere, alt katları AVM olan gökdelenler dikilmeye başlandı.

Türkiye'nin AVM Bilançosu

■ Türkiye genelinde 310 AVM'de 8.3 milyon m^2 kiralanabilir alan var.	■ AVM ziyaretçisi: 2012'de 1,5 milyar kez giriş, 2013 tahmini 1,6 milyar giriş.
■ Bugüne kadar 81 ilin 53'ünde AVM inşa edilmiş.	■ 2013'te açılacak 25 AVM ile sektöre 1 milyon 100 bin m^2 alan eklencek.
■ AVM'lerin 101'i İstanbul'da. Bu alan olarak %40'a yakın bir büyüklük.	■ 1000 kişi başına düşen kiralanabilir alan 106 m^2.
■ 2012'de açılan 21 AVM ile sektöre toplam 750 bin m^2 eklendi.	■ 2012 cirosu 50 miyar TL, 2013 tahmini cirosu 60 milyar TL.

Kaynak: AVM Yatırımcıları Derneği.

AVM yatırımcıları arasında, kocabaş kimi arasanız, var. Bildiğiniz bütün büyük bankalar, büyük holdingler... Para nerede varsa, oraya üşüşüyor, AVM Yatırımcıları Derneği diye bir çatının altında toplanıyorlar.

Pazar Payı?

Açıklamalara göre, AVM'lerde gerçekleşen satış 50-60 milyar TL yani 28 milyar dolar. Türkiye'nin 2012 hanehalkı harcama tutarı 580 milyar dolar. Bundan konut, ulaştırma, eğitim, sağlık gibi harcama kalemlerini ayıklarsak, yaklaşık 385 milyar dolarlık bir tüketim harcaması ve bundan nasiplenen irili ufaklı bir ticaret erbabından söz edebiliriz. Bu durumda sayıları 310'u bulan AVM'lerden yapılan alışveriş, henüz yaptığımız harcamaların yüzde 7'si. Bazılarının, "oh olmuş, morarmışlar !..." dediğini duyar gibiyim. Belki de... Birçok AVM, umduğunu bulamıyor. Ama bu sonuç, birçok büyük yerli-yabancı yatırımcı için de "AVM'lere daha çok ekmek var" şeklinde yorumlanıyor.

AVM'leri kentlerin geleneksel dokularının, park, yeşil alan, deprem toplanma bölgesi olacak kamusal mülklerinin kenarına kıyısına sokmamak gerek, bu bir. İkincisi bu konuda Gezi Parkı gibi direnişlere olabildiğince kentliyi katmalı, bu işten zarar görecek Beyoğlu esnafını da başına gelecekler konusunda uyarıp, bilinçlendirip direniş saflarına çekmek, rantçılara Gezi Parkı'nı dar etmek gerekiyor. Bu birikimi başarıya ulaştırdıktan sonra, Galataport, Haydarpaşaport saldırılarına karşı örgütlenmek gerekli.

"Cin Şişeden Çıktı!..."*

Gezi Parkı'nda yapılması planlanan AVM'ye karşı başlatılan ve büyüyerek, AKP'ye karşı büyük isyana dönüşen direnişle ilgili İktisatçı-Yazar Mustafa Sönmez ile konuştuk. Sönmez, direnişin AKP'ye karşı biriken 10 yıllık bir tepkinin sonucu olduğunu ve artık eskiye dönüşün kolay olmayacağını belirtiyor.

Gezi Parkı direnişi, çoğunluğunu çevreye duyarlı insanların başlattığı bir yeşil alan savunması olarak başladı. Bu eylem, nasıl oldu da bir anda, neredeyse tüm AKP karşıtlarını kapsayan ortak bir direniş haline geldi?

Nasıl ve hangi aktörler öncü oldu, sorusu önemli. Eylemin öncüleri ve katılımcıları yaygınlaştırılmak istenen bir efsanedeki gibi, bilgisayarının başından, internet kafeden kalkıp gelen digital gençlik, politika ile ilişkisi olmayan gençlik filan değil elbette. Gezi eylemi ve onunla dayanışmaya öncülük, tamamen sol-sosyalist kadroların hüneri, emeği. Yıllardır AKP'nin gerici, neoliberal pratiğine muhalefet eden sosyalistler, bir türlü harekete geçiremedikleri kitleleri nihayet sürüklediler. Öyle ki, rejimden yaka silken ama sinen, korkan kim varsa sürüklenip geldi. Orhan Pamuk, Cem Boyner gibi AKP muhibbi figürler, bir dizi "yetmez ama evetçi" bile direnişçilerin arkasına hizalandı. Bu, hiç de kendiliğinden değil, planlı, sol-sosyalist aktivistlerin

* Berkant Gültekin'in Mustafa Sönmez ile yaptığı yaptığı söyleşi 10 Haziran 2013 BirGün Pazar.

başarılı bir eylemidir. Nitekim Taksim Platformu adına Ankara'ya talepleri taşıyanlara bakın; sol liberallerin, muktedirlerin tüylerini diken diken eden Mimarlık, Şehircilik Odaları, DİSK, T.Tabipler, KESK gibi emek örgütlerinin temsilcileridir. Takdir edilmesi gereken şu; eyleme öncülük eden sosyalist kadrolar, direnişe hiçbir biçimde damgalarını vurmaya kalkmadılar, bunu dar örgüt, siyaset hanesine tahvil etmediler, dışlayıcı değil, kucaklayıcı oldular, önderlik sosyalistlerde olsa da buna cumhuriyetçileri, liberalleri, geldikleri kadar Kürt yurtseverleri, özellikle politikleşmeye aday gençleri katmayı başardılar.

Bilelim ki, eylem politiktir, önderlik sosyalistlere aittir. Cinin şişeden çıkması başarılmıştır ve şişeden çıkanın da yeniden şişeye girmeye hiç niyeti yoktur. Her şey daha yeni başlamaktadır.

Bu direniş, büyük oranda örgütsüz de olsa bir halk hareketi. 'Bu halk hareketinin gelişmesinde en büyük etkenlerden biri direnişin meşruiyeti ve bu meşruiyetin halk bilincinde kavranmasıdır diyebilir miyiz?

Direniş, ağaca, canlıya sahip çıkmakla başladı. Ağaç-yeşil, kilit sözcük. Bu eylemin ilk aktörleri, rejime karşı, neoliberal icraata karşı, İstanbul rantına, kentin yağmalanmasına karşı politik duruşu olan, AKP rejimi ile derdi, sorunu olan ve yıllardır bununla uğraşan bir gruptu. Mimar odaları, şehircilik odaları, sanat örgütleri içinden insanlardı. Öyle sokaktan geçerken Gezi'ye sahip çıkmaya kalkmış bir grup değildi. Birileri, "Haysiyet mücadelesi" filan gibi oldukça spontan teşhisler koymaya kalkıyor. Aslında farklı hesaplarla da yapılıyor bu. Elbette ki haysiyet mücadelesi ama arka planında AKP rejimi ile didişen, mücadele eden, rejimin insan haysiyetini aşağılamasından son derece incinen sol-sosyalist kimlikli insanlardan söz ediyoruz.

Son olarak Emek sineması için direniyorlardı. Dayanışma için 100 küsur kişi bile gelmedi yanlarına ve Emek'te "kaybettiler" Pes etmeyip Gezi'ye geldiler, ağaçlara sahip çıktılar. Ağaç, canlıdır, neredeyse kutsaldır; en sıradan insanı bile ağaç mevzuu yolundan eder. Birçok insan çocuğuna ağaç ismi verir. Çınar, Selvi, Söğüt, ya da ağaç soyadı alır; Kavak, Meşe, Kayın gibi... Ağaca, yani cana uzanan ele isyana

kimsenin duyarsız kalması beklenemezdi. Direnen gruptaki arkadaşlar, adeta bir katliama kendilerini siper ettiler. Bu kadar insancıl bir davranışa polisin en sıradan insanları isyan ettiren vahşi tutumu, sabaha karşı eylem alanını basıp çadır filan yakmaya kalkması, insanların içinde biriktirdiklerini de tetikledi, vicdanları da isyan ettirdi. Buna, bir de RTE'nin nobran, küstah tavrı bindi. İnsanlar yıllardır o kadar biriktirdiler ki içlerinde. O kadar kendilerini mağdur, her gün bu rejimden azar işitir, itilir kakılır halde hissediyorlar ki, bunu bu isyan kopuncaya kadar kimse tahmin edemezdi. Biriktirilmiş çok şey var; hukuk ihlalleri var, sindirme, entrika, korku var... Belki çok genç olanlar anımsamayacaktır ama son 10 yıldır aklı siyasete erenler nelere, nelere şahit oldular. 10 yıldır bu topluma neler yaşatıldığı bir anımsanırsa, bu isyanın arka planında neler yattığı daha iyi anlaşılır. Bu isyanın gençleri birebir yaşamasa da ailelerinden duyuyorlar yaşanmışları, ona gerek kalmadan gündelik yaşamlarında hergün şahit oluyorlar baskıya, kısıtlamalara, haksızlıklara, kayırmacılığa, eşitsizliklere. RTE'nin nasıl diktatör bir figür haline geldiğini bizzat kendi yaşam alanlarına yaptığı müdahalelerle an be an görüyorlar. Bu, gecikmiş bir isyandır. Birilerinin cesur olması gerekiyordu. Öne atılması gerekiyordu. Gezi direniş öncüleri oldu bunlar, gerisi sel gibi aktı geldi.

Korkuyla baş etmenin yolu korkulan şeyin üstüne üstüne gitmektir. Bu oldu. Ve görüldü ki, o kadar da korkulacak bir şey yok. Gaz, tetikleyici oldu, isyan ettirici oldu. En sıradan, alan dışı insanları bile çileden çıkardı, çünkü bulaşıcıydı ve isyan ettiriciydi.

Kürt sorunundaki çözüm sürecinin, direnişe pozitif yönde bir etkisinin olduğundan bahsedebilir miyiz? Yoksa tarihsel olarak basit bir tesadüf olarak mı kabul edilmeli?

Kürtlerin mücadeleleri, bu eylemlilikte önemli bir esin kaynağıdır. Yıllarca bu yakanın insanları Kürtlerin kırlarda kentlerde zorbalığa zulme karşı nasıl direndiklerini, el kadar çocukların panzerlere nasıl taş attıklarını izlediler, hayranlıkla izlediler ve onlar gibi olamadıkları için de belki eziklik hissettiler. Ama herhalde bilinçaltına, bir gün ben de yapabilirim, diye bir kayıt düştüler. Kürtlerin özgürlük mücadelesi, evet, önemli bir esin kaynağı oldu. Çözüm sürecine denk gelmesi ise

bir dizi karışıklık yarattı. Kürt hareketi, AKP ile imzaladığı ateşkesin bir tür ihlali olarak yorumlanacağı kaygısıyla, dışarıda durarak, üstten konuşarak direnişe doğrudan katılmadı. Direniş bileşenleri içinde bazı ulusalcı unsurların oluşun, aktif katılımda bulunmamanın gerekçesi olarak gösterdi. "Irkçı, faşistlerle bir arada olamayız" ifadesi kırıcıydı, her ne kadar sonrasında pişmanlık duysalar da. Oysa Kürt hareketinin deneyimi, enerjisi, bu direnişi daha da büyütürdü, halkları bu eylemlilik içinde daha çok kaynaştırır ve ortak programlar üretilmesi, pratiği konusunda büyük bir alan açabilirdi.

Şimdi "Çözüm süreci"nin zemini de çöktü.

Neden çöktü?

AKP rejimi, Irak'ın toprak bütünlüğüne kast etme pahasına orada yaratmak istedikleri Erbil-Bağdat kopuşuna karşı ABD'nin itirazını ve uyarısını dinlemediler. Önlerine çıkan PKK pürüzünü ise 'Türk-Kürt Federasyonu' önerisi biçiminde İmralı'ya taşıyarak aşabileceklerini hayal ettiler. Böylece hem Kürt sorunu belasını aşacak hem de Irak ve Suriye Kürtleri ile bir bölgesel güç haline gelip "yırtacaklardı"!... Olmadı. Olmayacak duaya amin demekti. Aç tavuğun darı rüyasıydı. ABD, AKP rejiminin umduğu Irak parçalanmasına izin vermedi; Erbil ile Bağdat'ı kaynaştırdı. 29 Nisan'da iki taraf birbirlerine iyi niyet sözleşmesi uzattı, bugün (9 Haziran Pazar günü) Irak Bakanlar Kurulu Erbil'de yani Kürt bölgesinin başkentinde toplanıyor, sorunlarını konuşacak, sözleşmelere bağlayacak ve bütünlüklerini sürdürmeye karar verecekler. Bu; AKP rejiminin Kürt planının suya düşmesi demek ve Kürt hareketine, çekilme karşılığı yapılmış en ufak bir jest yok. Çözüm süreci hatırına Gezi patlamasının içinde görünmek istemeyen, İstanbul Taksim'de olanlara, başka bir ülkede yaşanan şeylermiş gibi davranan Kürt hareketi, yanlışını anladı; BDP'liler Taksim'e gelerek "çapulcular ile teröristler elele" demeye başladılar.

İlk soruyla da bağlantılı olarak, farklı siyasal kimlikler, politik rotanın belirlenmesi noktasında, direniş saflarının hareket kabiliyetini engelliyor mu? Talepler açıklandı, bu doğrultuda bir mesafe kaydetmek mümkün mü?

Ortada belirli, net bir politik rota yok. Bu kadar farklı bileşenin olması bir zenginlik ve bunu daraltmak, sadeleştirmek, belli örgütsel formatlara sokmaya kalkmak, yapılabilecek en büyük hata. Bu eylemliliğe hangi talepler sığdırıldı bilemiyorum, Verilen talep listesinde niye o var, bu yok diye o kadar uzun tartışma başlatabiliriz ki... Talepler sadece Gezi için mi? Gazi mahallesinin talepleri ne olacak? Ankara, İzmir, Antalya, Adana,Tunceli,Erzincan'ın beklentileri ne olacak? Bu hareketi belli bir program için yola çıkmış, hedefe kilitlenmiş ve onun için sevk ve idare edilecek bir hareket olarak görmek büyük yanılgı. Diyelim ki, Ankara'da Arınç'a verilen liste bir tamam yerine getirildi, herkes Sırrı S.Önder'in beklediği gibi, bir şölenle evine mi postalanacaktır? Olmaz. Cin şişeden çıktı ve şişeye geri dönmez, dönmemeli. Bu bir ruh hali ve yaşatılmalı, Gezi'den taşınsa bile ayakta kalmalı, onu yaşatacak eylemliliklerin sonu gelmemeli. O ruh, dara düşen, kadre uğrayan, hak ihlali yaşayan her yerde bitmeli. Hava-İş grevcilerinin anında yanında olmalı, sendikalaştıkları için işten atılanların yanında olmalı, üniversite öğrencilerinin güvencesi olmalı, taşeron işçisinin yanı başında bitmeli, kamu varlıklarını talan nerede varsa orada olmalı. Herkes, dara düştüğünde "Şimdi toplarım Gezi'yi başınıza" diye esip savurmalı ve gerçekten de Gezi direnişçileri her an oraya yetişmeli. Cin çoğalmalı, şişeye asla dönmemeli...

Şüphesiz yurdun dört bir yanında gerçekleşen direniş, iktidar tarafından öngürülebilir bir hareket değildi. AKP'nin canını yaktığı insanlar şimdi sokaklarda öfkeli kitlelere dönüştü. Bu, iktidar açısından kolay aşılabilir bir tıkanıklık mıdır, yoksa AKP politik hattında bir revizyona gidebilir mi?

Bu hareketin yaratıcı bir öfkesi olmalı, yıkıcı değil. Her direnişçiye bu öğretilmeli. Öfkenin adı duyarlılık olarak değiştirilmeli. AKP'nin sorunu öfke değil, duyarlı, sorumlu, cesur yurttaşlar olmalı ve meydanın boş olmadığı hissettirilmeli. Şimdiden bu oldu zaten. İzmir'de twiter operasyonuna heves eden anında çark ediyor. Medya nasıl pozisyon değiştirdi, gördük; yandaşlıkta ısrar eden ağır bedel ödeyeceğini biliyor; başlarına geldi çünkü. AKP rejimi de bundan sonra, korkunun aşıldığını, insanların eşiği aştıklarını, kendi

kapasitelerinin farkına vardıklarını kabullenmiş olarak adım atacak. Eski hukuksuz, küstah, hor gören tutumlarının hepsini gözden geçirmek zorunda kalacaklar.

Olaylara bakış konusunda iktidarda da bir yaklaşım farklılığı var. Arınç ve Gül ikilisi konuya "mesaj alındı" tavrıyla yaklaşırken, Erdoğan hala katı bir çizgide duruyor. Bu Arınç'ın ifade ettiği gibi sadece bir üslup farklılığı mı, yoksa kapsamlı bir stratejinin parçası mı?

Filler katında olanlar, kendi iç hesaplarıyla da ilgili. AKP rejmi bir koalisyon ve Cemaat bileşeni dikkate alınmalı. RTE'nin başkanlık ve yetkiyi daha çok kendinde toplama heveslerine Cemaat'in onay vermediği, dahası RTE'nin Yeni Osmanlıcılık diplomasisinin ABD'den dirsek gördüğünü de hatırlayalım. Bunlar, yukarıdaki figürlerin tepişmesine yol açıyor. Direnenler bu tepişmeyi de iyi izleyip çatlaklardan yararlanmayı bilmelidirler. RTE, Kuzey Afrika gezisi sonrası, yokluğunda Arınç'ın, Gül'ün yatıştırıcı üslubunu dinamitledi, esti gürledi. Beklenen şeylerdi. İç savaş tehdidi elindeki tek koz. Ama yemezler. Bunu göze alamaz. 340 milyar dolarlık dış borç kamburu ile fena yakalandı bu politik krize... Faiz lobisi, şu, bu diyerek acizliğini dışa vuruyor. Her gerilim, ekonomide sermaye kaçışı ve imaj kaybı demek, göze alamaz. Ayrıca, ABD'den Allahın günü uyarı alıyor, aynı uyarıları AB'den de alıyor. Dünya kamuoyu alçyhine döndü. Dünya medyası yerden yere çalıyor. İçeride Cemaat fena sıkıştırdı, ya iktidarı benimle paylaş ya da yalnız kalırsın, uyarısı yapıyor durmadan. AKP, rejim ve parti olarak ciddi kan kaybına uğradı, RTE'nin her gerilim yükseltici davranışı, kendi kitlesini geriyor ve ondan uzaklaştırıyor. Rize'dekine benzer sahnelerin büyük kentlerde yaşanması söz konusu bile olamaz. Olacaktıysa bugüne kadar olurdu zaten.

Kısacası, yolcudur Abbas, kimse tutamaz...

Direnişçilerin artık savunmadan atağa geçmeleri gerekiyor. "Hep mi defans sol kanat" serzenişimin yerini, umut aldı. Artık geleceği düşlememizin, , nasıl bir dünya istiyorsak onu kurgulamanın, ona odaklanmanın zamanı...

Tekrar direnişin öznelerine dönersek; toplumda bir kabuk kırılması yaşanıyor. Bugün Türkiye'de demokratik haklar ve talepler sokakta dillendiriliyor. Bundan sonraki süreç için farklı bir siyaset algısından söz edilebilir miyiz?

Edebiliriz. Bu yaşananlar bana göre çok önemli ve adeta bir kilometre taşı. Herkese çok şey öğretiyor. Geleneksel örgüt ve söylem formatlarını aciz duruma düşürüyor, ezberleri bozuyor. Süreçle birlikte yeni bir insan tipi ortaya çıkıyor. Bu yeni insanı şekillendirmeye kalkmamalı, kendini ifade etmesine imkân tanımalı, bize öğretmesine de fırsat vermeliyiz. Bu yeni tür, mutlaka emekten yana, özgürlükten yana, barış ve doğadan, yaşamdan, çok kültürlülükten, renklerden yana olacaktır, tersine kapılması mümkün değil. Böyle bir güfte ve beste ile ortaya nasıl müthiş melodiler çıkar, düşünebiliyor musunuz?

Süreç ekonominin gidişatını yönde etkiler?

Sadece ekonomi değil, bundan sonra politik, sosyal pratik, sahnede direnişçi faktörünü dikkate almak zorunda kalacaktır. Artık her özelleştirme kararı, her neoliberal proje, her emek karşıtı tasarrufa niyet edilirken, "ya direnişçiler ayaklanırsa" korkusu yer etmelidir yüreklerde. RTE, iktidarda kalırsa iki düşünüp bir konuşacaktır artık. Öyle külhan ağzıyla konuşmanın nelere mal olacağını bilecektir. Medya, iktidarın borazanı olursa tekrar başına ne geleceğini hesaba katmak zorunda olacaktır. Direnişin ekonomiye büyük zarar verdiğinden dem vurdular. Onların zarar olarak gördükleri, spekülatif yerli-yabancı sermayenin dışarı çıkması. Aslında anlamadıkları şudur; Gerçek, risk alacak yatırımcı Türkiye'ye, bunların eş-dost kayırmacılıkları yüzünden, hukuksuzluklarından dolayı gelmiyor. Rüşvet, avanta almadan ne yerliye ne yabancıya iş yaptırmıyorlar. Oysa küresel kapitalizm, hukuk ister, bildiği normları görmek ister. Adil ve demokratik, haysiyetli yurttaşların direnişine Batılı kapitalistler de saygı duyuyor. AKP rejimi, onlar için ancak borç para vereceğin ve faizini tahsil edeceğin bir ekonomidir, o kadar. Borç tutarını 340 milyar dolara çıkarmayı başarı diye pazarladılar dünya aleme. KİT'leri, İstanbul arsalarını yabancıya peşkeş çekmeyi, yabancı yatırım diye yutturdular herkese. Yeni (yeşil) büyük yatırım neredeyse sıfır. Direnen, sorgulayan, talana, yolsuzluğa

dur demeyi bilen bir yeni iradenin yeşermesi, açlığı, yoksulluğu, işsizliği, geleceğe dönük kaygıların hepsini alt eder, yepyeni bir üretim, bölüşüm düzeni bunun üzerinde çok sağlıklı biçimde inşa edilir.

Geleceğe dair konuşursak; nasıl bir Türkiye bizi bekliyor?

Biz nasıl bir Türkiye istiyorsak, öyle bir Türkiye... Özgürlük için gaza, copa direnenlerin, yalana, dolana pabuç bırakmayanların, haksızlıklara tek vücut olup karşı çıkabilenlerin yarattığı özgür ruhu her şeyden çok koruyup geliştirmeyi bilenlerin, sorgulayan, karar süreçlerine katılmayı büyük bir iştah ve kıskançlıkla isteyenlerin Türkiye'sini tahayyül etmeli ve yaratmalıyız. Kolay olmadığı kesin ama önceleri imkansız gibi görünen şeyleri bakın bir-iki haftada nasıl başardık elbirliği ile... Demek ki olabiliyor. Demek ki istersek ve yan yana gelirsek yapabiliyoruz. Bundan büyük kanıt var mı?

RTE'nin 'Faiz Lobisi' Komedisi ve Kan Kaybı... *

Tarzan zor durumda!..Karşı karşıya kaldığı kuşatılmışlığı nasıl aşacağını bilemiyor. Kime kızsın, üç-beş çapulcuya mı? Onlara kızıp köpürüyor ama daha büyük bir düşman bulması gerek. Şöyle, kıratına göre bir düşman. Yerel olması da yetmez uluslararası filan olmalı. Onun yükselişini, azametini hazmedemeyen ve alçakça(!) ona oyun hazırlayan birileri... Buldum, dedi en yakınındaki danışmanı, "Faiz lobisi" deyiniz... Hem haramı faiz bilen tabanımızı yeniden fethedersiniz hem de son zamanlarda başını kovuktan çıkaran TÜSİAD'cılara ve onların bankalarına da aba altından sopayı göstermiş olursunuz... Yandaşı, yağdanlık yazarlar da onayladılar kafalarını sallayarak...

Faizin Daniskası

Gülsen gülünmez, acısan acınmaz... Daha geçen hafta, 31 Mayıs'ta yazdım faizin cncamını... Faizin "daniskasını" RTE rejimi verdi yıllardır. Öyle ihya etti ki bankaları, süper kazançlarından mecburen vergi rekortmeni olunca Bakanı Mehmet Şimşek de onları "kahramanlarımız" diye alkışladı.

Hatırlatalım; 2006 sonrası faiz bilançosuna bakıldığında, bir kere kamunun yıllık ortalama 48 milyar TL faiz dağıttığı anlaşılıyor. Bunun yarısı tabi ki yabancıların kontrolündeki bankalara... Para-sermaye sahipleri ya da mevduatı olanlara, bankalar, mesela 2012'de 58 milyar TL faiz ödemişler, ama hisselerinin önemli bir kısmı yabancılara

* Yurt Gazetesi 11 Haziran 2013

ait olan bankalar, topladıkları mevduatı, kredi vererek, menkul kıymetlerden faiz geliri elde ederek, kendileri de 52 milyar TL, net faiz geliri elde etmişler.Dış rantiyelerin gerek devlet kağıtlarına yatırım yaparak gerek bankalara, reel sektöre borç para vererek, mevduat yatırarak elde ettikleri faizler, toplam faizde büyük bir tutar ve yılda bunun sadece 6-7 milyar dolarını transfer ediyorlar. Yabancı bankalar da faizden oluşan kârlarınızaman zaman transfer ediyorlar. Böylece yaklaşık üçte biri devletin ödedikleri olmak üzere, yerli-yabancı haramilere ödenen faiz, (tefeci faizi hariç) milli gelirin yüzde 13'ünü bulmuş.

Faiz İndirimi

Son faiz indirimi, Gezi direnişi öncesi haftaya denk geldi ama faiz indirimini bankacılık kesimi hiç eleştirmedi ki... Tersine, faiz indirimi, onların işine geliyor. Neydi amaç? Faizi indirip tüketici kredisi kullanımını özendirmek. Vatandaş tüketici kredisi alıp konut alsın,otomobil alsın, beyaz eşya yenilesin v.s. Banka bundan da para kazanıyor. Hiçbir banka, niye faiz indiriyorsunuz diye Merkez Bankası'nı eleştirdi mi? Faiz indirimi ile iç piyasa canlanırsa bundan banka her halükarda faydalanır, tüketici kredisi satar, KOBİ'lere kredi satar ve kâr eder. Onun için bu çaresiz argümana herkes gülüyor.

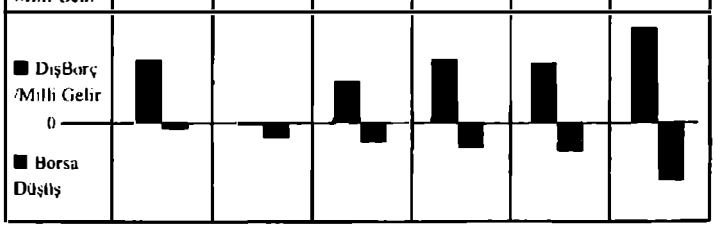
TÜSİAD'ı Tehdit...

Sorun aslında başka... İyice "ıssız"laşıyor RTE... Çünkü bizar ettiği, kesimler arasında TÜSİAD da, üyelerinin banka ve şirketleri de var. TÜSİAD Başkanı iken Ümit Boyner'i, medyasını da sindirmek için Aydın Doğan'ı vergi denetimleri, cezaları ile nasıl evire çevire dövdüğü ve bunu ibreti alem olsun diye yaptığı hatırlarda... Onlar da sinip biriktirmişlerdi. Sonunda, baş patron ABD'ye, AB'ye, kurtarın bizi bunun elinden diye aman dilemiş olabilirler ve Gezi, onları da cesaretlendirdi. NTV'nin kapısına dayanan çapulcuların Şahenk'e dersini vermek için yaptıkları müthiş Garanti ile ilişkini kes eylemi, Genel Müdürü Ergun Özen'e "Yapmayın, ben de çapulcuyum" dedirtti. Yetmez ama evetçi, bu rejmin has destekçisi Cem Boyner de "Ne sağcıyım ne solcu, çapulcuyum" pankartıyla Taksim'de boy gösterdi. RTE çıldırmasın da kim çıldırsın... Dahası, eylem başarıya ulaşıp

RTE'yi gerdikçe ve o esip gürledikçe sermaye kaçıyor, döviz yükseliyor, borsa düşüyor. Sermayenin yüreği ağzında. Zaten ABD'nin gevşek para politikasını terk edeceğini duyurması ile yüzünü Türkiye gibi ülkelerden çeviren sermaye, birçok ülkede satışa geçti. Türkiye, Gezi'nin de etkisiyle borsa yüzde 9 düştü. Dolar/TL'de 1.90 ve gösterge tahvilde yüzde 6.78-80 aralığı tedirgin edici.

"Yükselen" Ülkelerde Borsa Düşüşü ve Borç Yükü, %

	Meksika	Çin	Hindistan	Endonezya	Rusya	Türkiye
Borsa Düşüş	-1	-2,3	-2,9	-3,8	-4,3	-8,6
Dış Borç / Milli Gelir	29	0	19	29	27	43

Sırtta 340 milyar dolar borç yükü var. Bu milli gelirin yüzde 42'si demek. Sadece bu yıl ödenmesi gereken kısa vadeli borç 125 milyar doların üzerinde. RTE ve çevresi Gezi direnişinin taleplerine diyalogla yanıt vermemekte direnirse, ekonomide kan kaybı hızlanacak ve bu, RTE'nin etrafındaki irili ufaklı birçok sermayenin de canını yakacağı için RTE'yi iyice issizlaştıracak.

Devrim Kapımızı Çaldı, Boyumuz Yetişmedi...*

Sosyal tarihçiler şöyle yazacaklar; Devrim isimli ahu, 2013 Haziran'ında İstanbul tepelerinde görüldü. Taksim meydanına indi, ağacı korumak için isyan eden gençlerin ve onları sürüklediği milyonların, dalga dalga büyüyen Türkiye halklarının kapısını çaldı. Çocuklar hemen kapıya koştular. Ama ne yazık ki, kapının mandalını çevirmeye boyları yetmedi, uzandılar, zıpladılar kapıyı açamadılar. Devrim isimli ahu, güzel gözleriyle aralıktan onlara baktı ve süzülüp gitti, adeta tekrar görüşürüz, diyerek...

Gelmez, buralara hiç uğramaz denilen devrim, Gezi direnişiyle geldi, elle tutulacak kadar yaklaştı. Ama, heyhat !... Onu gördük, elimizi uzattık ama yetişmedi boyumuz, büyümemiştik daha. Momenti kaçırdık. Ama hayıflanmaya gerek yok, yine gelir, yine kapıyı çalar, yeter ki bu kez hazırlıklı olalım.

Büyük Lego

Türkiye siyasi tarihinin bu en büyük eyleminin aktörlerini yan yana getiren, karşı karşıya bulundukları rejimdi elbette. İktidar demiyorum "rejim" diyorum. AKP, her düzeyde, siyasi, ekonomik, kültürel tüm düzeylerde hegemonya inşasını sürdüren, bunun tüm gereklerini yerine getiren bir akım. Bunu yaparken toplumun çok farklı kesimlerini sindirdi, sindiriyor. Etnik, dinsel, cinsel, sınıfsal, kentsel, bölgesel bir dizi "öteki" yarattı ve kendi hegemonyasının inşasında milyonları

* Yurt Gazetesi 15 Haziran 2013

buldu mağdurlar. AKP, sıradan "merkez sağ" bir iktidar olsa, bu kadar mağduru olmazdı, farkı anlamak gerek.

Ancak toplumun çok farklı sınıf ve tabakalarından olsalar da, gerçekten AKP rejiminin mağduru olanlar, bu niceliksel fazlalık ve çeşitliliklerine karşın yan yana gelemediler. Hiçbir siyasi akım, parti de bunu beceremedi. Oysa siyaset, tam da buydu. AKP rejiminden herkes birkaç yönlü mağdurdu elbette ama herkesi dikine kesen bir şey olmalıydı, herkesi altında toplayacak. Meğer o bir ağaçmış. Simge olarak Gezi'nin ağacının dalları tüm AKP mağdurlarını altında toplamaya yetti. Kentin yeşili, kamusal varlıklar öyle talan halindeydi ki, bu üstelik herkesin gözüne sokularak RTE'nin tüm küstah ve azarcı tavrıyla öylesine fütursuzca yapılıyordu ki, Gezi'nin ağacı herkesi bir araya toplayan muazzam bir çekim gücü oldu. Birinin tam da buradan, hem de en meşru halkadan direnişi başlatması yetti. O direnişe gösterilen polis terörü tüm mağdurların ayaklanması için yeterli oldu. Kavgayı duyan geldi. Stadyumda polis copuyla hesabı olan taraftar geldi, köprüye Yavuz Selim adının verilmesiyle derdi olan Alevi geldi, emekçisi, memuru, işsizi geldi, güvencesizi geldi, feministi, eşcinseli, anti-kapitalist Müslümanı, derdi olan kim varsa koştu geldi. Dili baskıyla tutulan herkesin dili çözüldü, konuşmaya, bağırmaya başladı. Çoban ateşi etrafına tüm üşüyenleri topladıkça ateş büyüdü, oradan Ankara'ya, İzmir'e öteki Anadolu şehirlerine yayıldı.

Y Kuşağı

Kente, kentin ağacına sahip çıkmak, bundan dolayı da polisten zulüm görmek etrafında ifadesini bulan büyük isyana, bildik sol partiler, gruplar, sendikalar, hareketler anında omuz verdi ama hareketin rotasını belirleyen ve kendini gösteren "Y (WHY) kuşağı" diye adlandırılan, çoğu beyaz yakalı, iyi eğitimli yaş ortalamasının 28 olduğu rivayet edilen kesim oldu. Bu kuşak üstüne çok "efsane" yazılıyor ama unutulan bir şey var; Bu motor gücün bir kısmı, anneleri-babaları, yakınları12 Eylül zulmü yaşamış ve onların mağduriyetleri, hikayeleri ile büyümüş bir grup. Bir kısmı hiç de apolitik değil, inadına politik, ama akacak nehir yatağı bulamadığı için "apolitik" görünüyor. Sürükleme güçlerine gelince, onun üstüne iyi düşünmek

gerek. Lenin, 20'nci yüzyılın başında devrimi sürükleyecek gücün metal işçileri olduğunu yazar. Neden? Çünkü metal, o dönemin hegemonik sektörü ve metal işçileri en nitelikli işçilerdir. Bugünün en nitelikli "işçileri"nin iletişim, finans, sağlık, eğitim, diğer servis sektörlerinin "Y kuşağı" olduğunu bir tez olarak öne süremez miyiz?

Orkestra Şefi

Bu muhteşem kalkışmaya katılan bileşenlerin, iki haftayı aşkın deneyimleri boyunca etkili bir merkeze(orkestra şefine) ne ihtiyacı oldu, ne zamanı. Oysa her şey öyle hızla gelişiyordu ki, bir anda memlekette "ikili iktidar" oluştu ve devrim gerçekten de kapıyı çaldı. RTE'yi ve rejimini ürküten, çileden çıkaran, "yüzde 50'sini" sokağa sürmekle tehdide yönelten, kimyasını bozan da bu oldu. Kitleler olağanüstü bir sinerji yaratarak her şeyi değiştirmenin eşiğindeydiler ama değişimde orkestrasyonu üstelenecek bir "merkezi irade" yoktu. Böyle bir "hegemonik merkez", (farklı bir parti), kapıyı çalan devrimi içeri buyur etmek için kapının mandalını çevirebilirdi. Ama ne yazık ki, yoktu, oluşamadı.

Ama hayıflanmaya gerek yok. Mağdur çok, mağduriyet çok. Çok farklı renkten, kimyadan bileşen yan yana gelebildi ve birlikte eylemliliğin ne olduğu öğrenildi bir kere. Gezi deneyiminin verdiği muazzam özgüven ve sorun çözme kapasitesinin keşfi ile artık bu da yapılabilir. Devrim kapıyı her zaman çalar, yeter ki, o geldiğinde kapının mandalını çevirecek kadar büyümüş olsun devrimciler...

Sık Bakalım, Delikanlı Kimmiş Bakalım... *

RTE ve rejimi insanlık dışı uygulamaları ile ilgili, halka eninde sonunda hesap verecek, bundan kaçış yok. Hesap, zamana yayılacak çünkü, daha yeni derlenip toplanıyor halk. RTE ise telaş içinde adeta köşeye sıkıştırılmış bir kedi gibi saldırıyor, tırmalıyor ve partideki hegemonyasının derdinde.

Kimileri Gezi'ye, ardından tüm Türkiye'deki protestolara yapılan hunhar saldırıyı, RTE rejiminin bir kazanımı görme kuruntusuna kapılabilir, oysa daha ilk günden kaybetti RTE bu muharebeyi. Operasyonunu hafta sonuna bilerek bırakıp dış kamuoyuna karşı gün, hatta saat kazanmaya çalıştı ama zaman çok hızlı aktı ve zulüm saatlerinin ardından geldik hafta başına. İçeride kimseye hesap vermeyeceğini sanan RTE rejimi, şimdi dış dünya ile yüz yüze. Öncelikle de Avrupa ile...

Ilımlı İslam Denemesi

Bu mücadele çok uzun soluklu, sabırlı olmayı gerektiriyor. Sıradan bir iktidarla değil, 10 yıldır toplumu baştan aşağı kurgulayan bir rejim ile karşı karşıyayız. Bu rejimin, hemen burnumuzun dibindeki insan hakları, demokratik değerler, açısından model aldığımız Avrupa'ya rağmen nasıl yükseldiğini herkes ısrarla sormakta haklıdır. Ama o sitem, serzeniş, Gezi durağına kadar geçerlidir. Gezi direnişinin Türkiye'ye en büyük armağanı, çok ağır gaz, cop kahrına aldırmadan RTE rejiminin maskesin çekip atması ve gerçek yüzünü tüm dünyaya

* Yurt Gazetesi 17 Haziran 2013

göstermesi, cinin şişeden çıkmasını sağlaması, insanlara korku eşiğinden atlamayı öğretmesidir. Türkiye'de tarih, artık Gezi'den Önce (G.Ö), Geziden Sonra (G.S.) diye yazılacak.

Avrupa ve ABD açısından AKP, ılımlı İslam modelinin uygulayıcısıydı ve bu modeli tüm Orta Doğu'ya ihraç edecek aktör olarak kabul ediliyor, korunuyor kollanıyordu, adeta ona "saldırmazlık" kararı alınmıştı. Türkiye'ye sermaye ihracı, yatırımı da sorun yaratmıyor, "model"in inandırıcılığını, çekiciliğini artırıyordu. Batı, içeride olup biteni farklı bir gözle görmeye meyilliydi. Ergenekon, Balyoz gibi operasyonları hep sivilleşme olarak okuyordu. Bir rejim inşası, yargı-yasama-yürütmeyi tek elde toplama, etnik, dinsel, cinsel, bölgesel ötekileştirmeleri ise pek görmek istemiyor ya da antenlerini daha çok "yetmez ama evetçi" zevata açıp oradan gelen değerlendirmeleri esas alıyordu.

Gezi Maskeyi Düşürdü

Gezi, bu kurguyu bozdu. RTE'yi deşifre etti. Hem de basit, ama çok doğru, çok meşru bir park eylemiyle... Gezi gösterilerinde yaşananlar CNN, BBC gibi haber kanallarıyla, dünya kamuoyunun adeta gözüne sokuldu. Türk medyasının pespayeliğini öfkeyle izledi dünya. Strasbourg'daki Avrupa Parlamentosu'nun olanlara suskun kalması, bütün inandırıcılığını yok ederdi. Sonuçta AKP rejimi için oldukça ağır bir siyasi hüküm çıktı AP'den. Eleştiriler, uyarılar, ancak bir dikta rejimine yapılacak türdendi ve özellikle kutuplaştıran, geren RTE'yi hedef alıp Gül ve Arınç'ı ayırıyordu. Bu, RTE'yi zıvanadan çıkardı. RTE'nin '*Sandıktan çıktım mı her istediğimi yaparım*!' tarzındaki 'çoğunlukçu' anlayışı sert bir dille eleştirilmişti ve adeta kulağı çekilerek hatırlatılmıştı; *"Çoğulcu demokrasi kapsayıcı olmalı ve muhalefetle sivil toplumu karar süreçlerine dahil etmeli"*

Bugün Pazartesi

Bu karar RTE'nin psikolojisini ağır biçimde bozdu. Zaten Washington'dan süklüm püklüm dönmüştü. Dışarıyı boş verip içeriyi toplamaya odaklandı ve elindeki tek araç olan vahşi şiddeti jandarma takviyesiyle, bedeline aldırmadan, her tür insan hakkı ihlalini göze

alarak hem de yine kendi iç medyasını susturup dünya televizyonlarının gözünün içine sokarak uygulattı. Cumartesi, pazar derken, pazartesi geldi. Bugünden itibaren yeniden dünyanın "merkez"lerine muhatap olacak. Hem de iki türlü; hem siyasi-diplomatik hem de ekonomik... Diklenip horozlanmaya kalktıkça darbe alacak.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik macerası bu saatten sonra ne hal alır bilinmez ama başı Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na yapılan başvurulardan fena ağrıyacak. Bu başvurular bireysel olduğu gibi devletten devlete de olacak. Türkiye, artık Avrupa'da insan hakları ihlalleriyle ünlü bir ülke, AKP rejimi sayesinde, bu biline. Yağmur gibi yağacak protestoları, dünya medyasının paçavraya çevireceği ülke imajını hiç konu bile etmiyorum.

Ekonomiye gelince. Bu vahşet ve insan hakkı ihlaliyle beraber, derecelendirme kuruluşları, kendilerinden hizmet alan ülke ve firmalara bir şey yokmuş gibi rapor yazamazlar. Göbekleri çatlıyordu, not artırın diye. Şimdi hangi yüzle? Sermaye kaçışını önlemek için çok terleyecek, döviz şoku yaşanmaması için bunca zamandır bankaları borçlanma aracı olarak kullanarak oluşturdukları rezervleri yok yere harcayacaklar ve rezervin dibi göründükçe panikleyecekler. 12 ayın kısa vadeli borç ödeme faturası 155 milyar dolar, kalan 8 ayda cari açık en az 45 milyar dolar olsa, bulunması gereken dış para 200 milyar dolar eder. Nasıl, hangi maliyetle bulunacak? Divan Oteli faciasıyla turizm büyük darbe yedi, İstanbul'un, "küresel kent" imajı büyük darbe yedi, "finans merkezi" hayali, büyük darbe yedi. Bunlar dışarıdan faturalar. İçeride ise, Kürt ayvası heybede, sindirilmiş kim varsa çıkıyor ortaya ve bu daha başlangıç...

Kentin ve Kendin İçin 'Dayanışma Komiteleri' *

RTE fena sıkıştı, çok saldırganlaştı, tehlikeli şeyler yapıyor. Komplolara yoruyor olan biteni, polis terörünü koyulaştırdığı gibi şimdi paramiliterler salıyor sokağa. Çok çok tehlikeli. Söylenecek şey; No passaran! Yani geçit yok. Sakin olunmalı, kentimize ve kendimize sahip çıkmalı, meşruiyetten kopmamalı ve birbirimizle dayanışmalıyız.

Kentin Yağması

Kimse saptırmasın; Gezi direnişi, yaşadığın kente, kentteki kamusal haklarına sahip çıkmak için verilen bireysel, örgütsel bir mücadeledir. Kentlilere böcek muamelesi yapıp her istediğini yapabileceğini sanan bir despota haklı bir karşı duruş, bir haysiyet mücadelesidir aynı zamanda. Bir özgürlük mücadelesidir, her sınıftan, dinden, cinsten insanları dikine kesen. Bu kadar net, bu kadar meşru bir hak sahiplenmesidir. Bundan dolayı arkasına bu yığınları toplamıştır ve kazanmıştır. Daha dün parka 21 ıhlamur ağacı dikerek bir tür özür dilemişlerdir.

Kente, kent hakkına sahip çıkmak, ağacına, parkına sahip çıkmak da o kadar laylaylom bir şey değildir, tersine zurnanın zırt dediği yerdir. Çünkü kentin, hele ki İstanbul'un arsası gerçekten de altındır. 'Hepimize ait olana dokunma!' dendiği için bu kavga büyümüştür ve bu kadar üstüne hunharca gelinmesi bundandır. Soyadı Alçı olan bir kadın gazeteci, penguen kodlu TV'de, "*Bunlar yarın 3. köprüye, 3. havaalanına karşı da eylem yaparlar*" diye gözlerini açarak cahil

* Yurt Gazetesi 18 Haziran 2013

cahil konuşuyordu. Evet, İstanbul'un akciğerlerine kast eden bu projelere karşı eylem yapılmalıdır. Sadece onlara değil; Galataport'a, Haydarpaşaport'a, kamu binalarının okulların, hastanelerin haraç mezat satılmasına, kamusal arsalarının özelleştirilmesine, neoliberal belediyeciliğe karşı çıkılmalıdır.

Bunu İstanbullu burada yaparken, Ankara'daki kendi kentindeki rant yağmasına, İzmir'deki, Adana'daki, Antalya'daki, Sinop'taki, Hatay'daki, Van'daki, Diyarbakır'daki kendi kentindeki yağmaya karşı çıkmalı, Karadeniz'deki deresine daha çok sahip çıkmalı, Ege'deki, Akdeniz'deki sahilini, ormanını, dağını kıskançlıkla sahiplenmeli ve bu meşru hakkı için örgütlenip dayanışmalıdır. Bundan daha haklı, daha meşru, daha doğru ne olabilir? Komplo, dış güç bunun neresinde?

Herkesi Kucaklamalı

Bu direnişler, tıpkı Gezi direnişinde olduğu gibi, tüm kentlileri kapsamalıdır. AKP'ye oy vermiş insanlar bile, yapılan yağma anlatılarak bu saflara çekilmelidir.

Bu bir araya gelişlerde, AKP rejiminin zulümleri ile ilgili hesapları, dayanışma kapsamına çekmeye gerek yok. Gezi eylemliliğinde bileşenlerin aidiyetlerine ait bayrakları, flamaları bu kadar gözümüze sokmalarına gerek yoktu, bundan sonra da olmamalı. Bu eylemlilikle ilgili olmayan sloganlara bu kadar gerek yoktu, yine olmamalı. Sıradan kentliyi uzaklaştıracak bir dile gerek yok. Biz kentli haklarımıza sahip çıkıyoruz. Hepimize ait parklara, meydanlara sahip çıkıyoruz. Bunlar, tıpkı evlerin oturma odaları, salonları gibidir, orada bir araya gelir birbirimizi görür konuşuruz. Bunların elimizden alınması diyalogumuzu, insanlığımızı yaralar. Buna karşı çıkmalıyız. Parklar, deprem toplanma bölgeleri elimizden alınırsa hepimiz bundan mağdur oluruz. Sahiller hepimize aittir. Buralardan vergisiz büyük rant sağlayanlara karşı direnmek tüm kentlilerin, hangi siyasi görüşten olursa olsun, haklarıdır.

İstanbul'un kuzeyine yani su ve orman havzalarına yapılması kararlaştırılan Üçüncü köprü ve üçüncü havaalanı, İstanbul'un Anayasası olan Çevre Planı'nda yoktur. Bu plana Büyükşehir sahip çıkamamış ve RTE'nin kişisel tercihlerine boyun eğmiştir. Kuzey İstanbul'un

yeşiline elbette sahip çıkılınalı, Gezi'de ne yapıldıysa, orada da yapılmalı, çadırlar oraya da kurulup, dayanışma ateşi orada da büyütülmeli. NTV'nin patronu Şahenk, Galataport'tan vazgeçtiğini ilan etse iyi olur. Böyle projeler halka sorulmadan yapılmamalı artık. Tarih, artık GS, yani Geziden Sonra'nın tarihidir, bunu herkes öğrense iyi olur.

Dayanışma Komiteleri

Kentliler olarak kente sahip çıkarken örgütlü olmak gerekiyor. Bunu hem kenti savunmak için gerekli enerjiyi maksimuma çıkarmak için hem de polisi, paramiliterleri ile halkı yıldırmaya gelenlere karşı savunmak için yapmalı.

Barış ve meşruiyet en büyük silahlar olmalı. Kenti istismar etmeyecek her siyasi görüş, her etnik, dinsel, cinsel kimlik kucaklanmalı. Yeter ki, sömürmekten istismardan yana olmasın. Bu geniş gönüllük Gezi deneyiminde yaşandı. Aynı ruhla bu semtlerde işyerlerinde, okullarda dayanışma komiteleri biçiminde örgütlemek gerekiyor. Oldukça yatay, demokratik, açık yapılanmalarda doğrudan demokrasi pratiğini zenginleştirmek ve bu yapılanmalar içinde yepyeni bir hayat tarzını, insanların birbirini anladığı, barışı, kardeşliği deneyimlediği, kentin zenginliklerine sahip çıkıp geliştirdikleri bir pratik her yerin özgül koşullarında hayata geçirilmelidir. Tıpkı Gezi deneyiminde olduğu gibi, bu pratikle insani zenginleşme, olgunlaşma haksızlıklara karşı durma, kenti daha yaşanılır, daha adil, daha demokratik yaşama mekanı yapmalıyız.

Özetle kardeşim, ne Tayyip'in, ne Kemal'in askeri ol, kendin ol, kentli ol. Kentine sahip çık, AKP'li, CHP'li, TKP'li vb. de olsan, dayanışma komitelerinde örgütlen, rant yağmacılarına karşı çık...

Türkiye Özgürlük; Brezilya, Eşitlik İçin... *

Gezi direnişi günlerdir dünyayı sarsarken Brezilya'daki ayaklanma da ona eşlik edince, şoktaki yandaşlara göre iki "yıldız ülke"yi birileri kaşıyordu, çekemiyordu. Ama başkanlık sistemi ile yürütülen Brezilya'da İşçi Partisi'nden seçilen Kadın Cumhurbaşkanı Dilma Rousseff, halkın sesine kulak vererek bizdeki yandaşları, hele ki AKP şaşkınlarını büyük hayal kırıklığına uğrattı. Şöyle dedi Başkan; *"Bence gösteriler yasaldır ve demokrasinin bir parçasıdır. Protesto etmek gençlerin hakkıdır"*...Üstelik, gösterilerde yağma da vardı, "Vandalizm" de... CNN ve BBC ekranlarına, bizdeki gibi ,çatışma görüntüleri yansıdı. Ama kimse bu medya kanallarına verip veriştirmedi. Orada da eylemler başladığında polis orantısız güç kullanmış, bu da daha geniş kitlelerin sokaklara dökülmesine yol açmıştı. Şimdi olan bitenden, ayaklanmadan "faiz lobi"leri ya da başka komplolar aramak yerine, dersler çıkarmaya başladılar.

Benzer-Benzemez

Türkiye ile Brezilya'nın "yükselen ülke" kümesinde gösterildiği doğru ama ekonomik durumları hiç benzemiyor. Brezilya, birçok açıdan Türkiye'den 2 kat büyük bir ülke. 200 milyonun üstünde nüfusu var, kişi başına geliri 13 bin dolar ile Türkiye'dekinden yüzde 30 daha fazla. Ama fark şu ki, Brezilya, Türkiye gibi büyük döviz (cari) açığı, dış borç yükü olan kırılgan bir ülke değil. Mal ve sermaye ihracı yüksek bir ülke, ithalatı ölçülü. Ondan dolayı cari açığının milli gelire

* Yurt Gazetesi 21 Haziran 2013

oranı, Türkiye'ninki gibi yüzde 8-10 arasında değil yüzde 2 dolayında, o kadar. Dış borç stoku Türkiye'ninkinden 100 milyar dolar fazla gibi ama milli gelire oranı Türkiye'ninki gibi yüzde 42 değil, yüzde 18'den ibaret. Türkiye gibi, sıcak paraya gel ne olursan ol gel, demiyor, tersine gelmesin diye Tobin vergisi uygulayıp kışkışlıyor, ekonomisini koruyor. Türkiye'nin kıskanacağı kadar doğrudan yabancı sermaye çekiyor(596 milyar dolar). Özetle, Brezilya, Çin, Hindistan ve Rusya ile birlikte BRIC'in önemli bir ortağı, bölgesel güç, hem de Türkiye gibi "çakma" değil, gerçek bir bölgesel güç.

Adaletsiz Bölüşüm

Tek benzerlik, iki ülkenin de muazzam adaletsiz gelir bölüşümüne sahip olması. Bu iki ülkenin içinde yer aldığı insafsızlık kümesinde Meksika ile G.Afrika da var. Bölüşümün göstergesi olan "gini endeksi" Brezilya için 52, Türkiye için 41. Bu bahiste 100'e yakın olan daha adaletsiz sayılıyor. Brezilya'da bugünkü gibi bir eylem, en son 1992 yılında, dönemin Devlet Başkanı Fernando Collor de Mello'ya karşı protesto gösterileri sırasında düzenlenmişti. Brezilya, önemli siyasi dönüşümler de geçirerek askeri vesayeti filan çok gerilerde bırakıp özgürlüklerde müthiş yol alan ve İşçi Partisi'ni iktidara getiren bir ülke oldu. Grev, toplu sözleşme vb. haklar konusunda özgürlük sınırsız, ama bölüşüm yine de adaletsiz. Patlama da bundan oldu. Arada bir oluyor zaten. Göstericiler devletin bütçeden yeterince eğitim, sağlık ve diğer sosyal alanlara harcama yapmadığından sızlanırken bir de kent içi ulaşıma zammı duyunca patladılar. Hükümet'in, 2014 Dünya Kupası ve 2016 Olimpiyatları için 30 milyar dolar harcarken halkın öncelikle ihtiyacı olan hastane, okul gibi kamu hizmetlerine cimri davrandığını düşünüyordu isyancılar. Ayaklanma hızla yayıldı. Taksim direnişine benzer yanları var. Göstericilere polis bildik gazlı, coplu müdahalede bulundu ve ateşe körükle gitti; ilk aşamada zam geri alındı, özür de dilenerek ayaklanma yatıştırılmaya çalışılıyor. Devamında ne olur, göreceğiz.

Türkiye'deki Özgürlük

Brezilya'daki rahatsızlığa damgasını vuran etken "eşitsizlik", bölüşüm adaletsizliği. Türkiye'nin de tabii ki "eşitsizlik", adaletsiz bölüşüm sorunu var ama Taksim ayaklanmasına damgasını vuran eşitsizliklere itirazdan çok, daraltılmış, kısıtlanmış özgürlükler oldu. Zaten eşitsizliklerle mücadele edilememesi de özgürlüklerin yetersizliğinden.

Kimse örgütlenemiyor. Seçimin önünde yüzde 10 barajı var. Sendikalaşmak zor, önünde bir dizi baraj var. Örgütlenmeye kalkan, işten atılıyor, güvencesizlik diz boyu. Böyle olunca özgürlükler için ayağa kalkmak, dayatmalara hele RTE'nin her şeye karışmasına, kendi kafasındaki sünni İslam yaşam tarzı kalıbına toplumu sıkıştırmasına isyan edenler için , daha çok ön plana geçti. Özgürlük talebi, "tuzu kuru"lar için de "yoksullar" için de öne çıktı ve onları aynı ağacın altında topladı. Özgürlük önceliği, eşitlik için, yani daha adil bölüşüm için ayağa kalkmayı ertelemiş değil. Tersine bu özgürlük ve onur mücadelesinde elde edilen her mevzi, eşitlik için mücadelenin yolunu da açacak.

Eldeki gerçek ise, verilen mücadele ile özgürlük ve onur mücadelesinde birden fazla basamak çıkıldı ve oraya yerleşildi. Artık oradan geri dönüş olmaz, tersine yeni basamaklar için güç biriktirmeye başlandı. Bu birikim, Kürtlerin AKP ile geçici detantının sona ermesi ve Kürtlerin hak mücadeleleri ile birleştiğinde, yepyeni bir Türkiye'nin kapılarını daha kolay zorlayan bir güce dönüşecektir.

Hedef, Kuzey İstanbul'u Kurtarmak Olmalı *

Gezi eylemliliğinden su gitti ama geriye önemli miktarda kum kaldı. Kum tepesi halk, şimdi başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerin merkezi parklarındaki buluşmalar, gerçekleştirilen demokratik forumlarla büyüyor. Sokak muhalefeti, bu buluşmalarla kendi tabiatına uygun kurumlaşıyor. Bildik hiyerarşik, giderek bürokratlaşan bir kurumlaşma değil elbette. Gezi'nin ruhunu, dilini, en geniş katılımı, en geniş bileşen bütünlüğünü koruyan bir arada olma hali bu.

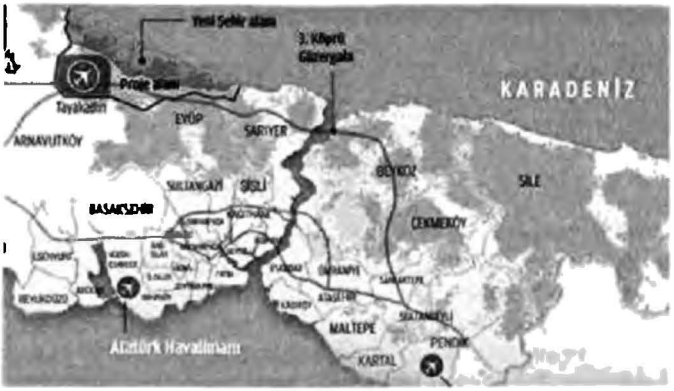
Daha Fazla Gezi...

Gezi direnişine katılanların ortak derdinin "özgürleşme" olduğunu, kent hakkı üstünde birleşildiğini, bunun da tüm katılanları eninde sonunda belli bir azınlığın ekonomik ve siyasi düzeni olan neoliberalizmle yüzleştirdiğini görmek gerekiyor. Ortak yaşama alanımız kentlere sermayenin paragöz yaklaşımı, park, yeşil alan, deprem toplanma bölgeleri, tarihi ve kültürel varlıkları gasba yönelik tutumları, onların var olabilmelerinin önkoşulu. Sermaye birikimini buradan sağlarken, buna duyarlı kent halkı ile, "Gezi ahalisi" ile çatışmaları kaçınılmazdı ve olanlar oldu.

Gezi'nin gasbı, İstanbul'u talan zincirinde sadece bir halka. Oradaki takip, elbette sürecek, orayla hesap bitmedi, ama ya diğer talanlar?

Hemen, yanı başımızda İstanbul'un kuzeyine, yani orman ve su havzalarının bulunduğu akciğerlerine Üçüncü köprü ve üçüncü

* Yurt Gazetesi 25 Haziran 2013

havaalanı, onu tamamlayacağı söylenen yeni bir kent ve RTE'nin "çılgın " kanal projesi var.

Çevre Felaketi

Kuzey İstanbul'a dönük "mega projeler" , yüzde 85'i ormanlık arazi olduğu tüm ilgili kurumlarca da onaylanan bir bölgeyi seçmiş bulunuyor. Bu nedenle binlerce ağacın kıyımını öngörüyor. Bölgede su havzaları, göletler var. Buraların kurutulması gündemde. Bölgede gerçekleştirilecek hafriyat inanılmaz büyüklükte bir verimli toprak tabakasının imhasını öngörüyor. Üçüncü havaalanı dehşetli bir gürültü kirliliği ve kuşların göç yolu üstündeki bu bölgede bir başka çevre felaketi vaat ediyor. Bütün bu çevresel olumsuzluklar, tasarlanan projeler için yapılan ÇED raporlarında ifade edilmesine rağmen, özellikle RTE'nin ihtirası ve ısrarıyla hasıraltı ediliyor.

Hukuksuz Projeler

İstanbul'un kuzeyine, yani akciğerlerine dönük projelerin hukuki zemini de yok. İstanbul'un Anayasası ,yani kırmızı çizgileri İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda belirlenmiştir. Bu plan hukuki bir metindir ve orada yıllardır, yenilenen versiyonlarında da İstanbul'un Doğu'dan Batıya, yatay gelişiminin doğru olduğu, Kuzey'e dokunulmaması gerektiği belirtilir. Bu, Kuzey'in orman ve su havzalarıyla İstanbul'un

akciğerleri olduğu gerçeği ile ilgilidir ve yine bu planda, üçüncü köprü yer almaz, üçüncü havaalanı için öngörülen bölge Silivri-Gazitepe'dir.*

Bu plana Büyükşehir Belediye Başkanı Topbaş'ın sahip çıkması gerekirken RTE'nin ihtirası ve ısrarı karşısında sinmektedir muhterem. Tıpkı Gezi'deki silikliğini bu bahiste de sürdürmektedir. İstanbul'un Anayasası'na rağmen geliştirilen havaalanı, köprü ve hayali kurulan yeni kent ve kanal projeleri tamamen hukuksuzdur, çevre düzeni planında yer almamaktadır.

Yeni Dış Borçlar

Bu gibi projeleri üstlenen firmaların hiçbiri bunları kendi kaynakları ile yapmamakta, dış kaynak kullanmaktadır. Bu, ya kendilerinin dışarıdan doğrudan kaynak bulmaları yani borçlanmaları ile ve/veya bu kaynaklara daha rahat ulaşacak yerli bankalara borçlanarak inşa edilmektedir. Her durumda, bu projeler şimdiden 340 milyar doları bulan Türkiye'nin dış borç stokunu büyütecek projelerdir. Hele ki yeni bir döviz şoku ile yeni bir soğuk iklime geçildiği bu dönemde, proje üstlenicileri ateşten gömlek giydiklerini çok yakında anlayacaklardır.

İstanbul'un artan nüfusu, altyapı ihtiyaçları gerekçe gösterilerek, yıllardır kıt kamu kaynakları altyapı yatırımlarına yöneltildi. Oysa, İstanbul'u böyle azman bir kent haline gelmesi kader değildi. Pekala, İstanbul'dan caydıran Anadolu'yu özendiren önlemler zamanında alınabilirdi. Ama, bu, büyük sermayenin hoşuna gitmezdi. Gelinen yeri, bir emrivaki olarak dayatanlar "hiç kusura bakmasınlar" İstanbul'un kuzeyinin katledilmesine itirazımız var!...Ve Gezi ruhu en kısa zamanda Kuzey'de varlığını hissettirmelidir.

* Plan metni için www.ibb.gov.tr/tr TR/kurumsal/Birimler/SehirPlanlamaMd/Documents/yonetici_ozeti/CDP_YONETICI_OZETI_15.06.2009.pdf

Rejimin Ekonomik Zemini Çöküyor...*

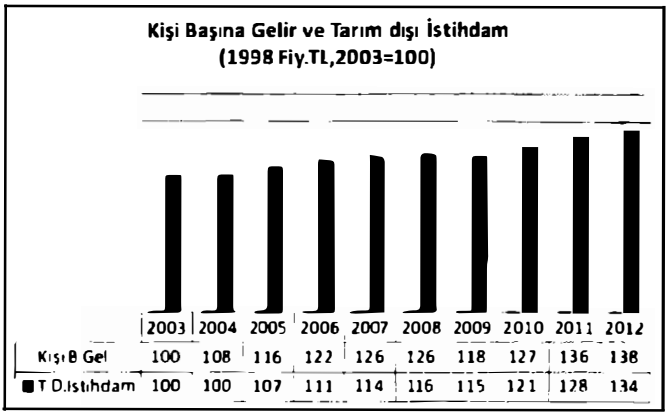
2001 krizinin ardından **Derviş-IMF** işbirliğinin ürünü operasyon sonrası Türkiye ekonomisi, "kılçıksız balık" biçiminde AKP'ye 2002 seçimlerinde teslim edildi. Aynı yıl dünya ekonomisindeki likidite bolluğunun da üstüne konan AKP rejimi, 2007'ye kadar aralıksız **büyüyen** bir ekonomi yönetti. 2008 küresel krizinde tökezlese de, sıkı tutulmuş bütçe ve dış yatırımcının dünya ekonomisindeki seçeneksizliği sayesinde çabuk toparlandı ve iki yıl daha yüksek oranlı büyüdü. 2012'de ise gerileme başladı, Haziran 2013 **Gezi ayaklanması** rejimin düşüşünü hızlandırırken **ABD'nin** yeni bir para iklimine geçişi, 10 yıllık 'dolce vita'nın bitiş düdüğü oldu.

"Ekonomik Mucize"

Gezi ayaklanması ile AKP rejiminin faşist yüzünü görme fırsatı bulan yabancı gözlemcilerin ekonomi ile ilgili bir dizi sorusuna da muhatap oluyorum. AKP rejiminin bunca yıldır iktidarını sürdürülmesinin, RTE'nin yüzde 50 seçmen desteğinin hikmetini "ekonomi"de arıyorlar. **Sorulan şu:** Otoriter bir rejim oluştuğu aşikâr ama belli ki ekonomide yaptıklarıyla kitlelerin desteğini almış. **Bu gerçek mi, sürdürülebilir mi?** Hayırseverlik politikalarıyla mı kitleleri elinde tutuyor? Son sorudan başlıyor, kimi ezbercilerin ve kolaycıların dillerine doladıkları gibi, erzak, kömür, sadaka politikalarının kitle manipülasyonunda belirleyici **olmadığını** savunuyorum. Zaten hesap ortada. Tamamı Aile Bakanlığı'na bağlanan sosyal yardım harcamaları, milli

* Yurt Gazetesi 29 Haziran 2013

gelirin yüzde 1,5'unu bile bulmuyor. Propagandası çok, ama gerçekte matah bir büyüklük değil.

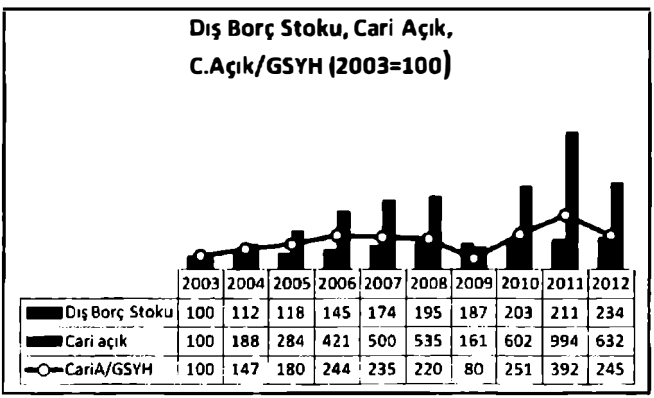
Kaynak: TÜİK veritabanı

Açık olan şu: Dış kaynağa dayalı yıllık ortalaması yüzde 5'i bulan büyüme, bütün çarpıklıklarla, yarattığı büyük kırılganlıklarla ilgili elçştiriler saklı kalmak şartıyla, hem kişi başına gelirde, hem de tarım dışı istihdamda göreli bir artışa yol açtı. Bu da beklenir bir şey. Bir ekonomi büyür de, iş-aş üretmez mi? Nitekim 10 yılda kişi başına gelir (1998 fiyatlarıyla) yüzde 38 arttı. Tarım dışı istihdam da, özellikle **inşaat, hizmet** alanlarında arttı ve 14 milyondan **18,7 milyon kişiye** çıktı. Bu gelir ve istihdam artışından **adil bir bölüşüm** çıktığını kimse öne süremez. Ama dış kaynağa dayalı büyüme, çalışan ve eve ekmek getiren sayısını artırdı. Bununla kalmadı, neoliberal rejim **borçlanmayı öğretti** ve evlere yaklaşık 300 milyar TL kredi (kart dâhil) girdi, borçla, harcama arttı. Çoğu kırdan kente yeni göçmüş ve cemaat-tarikat ilişkileriyle hem **aidiyet** hem iş-aş imkânı bulmuş bu kitle, AKP'nin yüzde 50 seçmenin azımsanmayacak bir kısmı.

Madalyonun Öbür Yüzü

Döviz üretmeyen, döviz harcayan bir büyüme çerçevesinde oluyor bunlar. Büyüme var ama her yıl döviz açığı yani **cari açık** yaratıyor.

2003-2012 döneminde **yılda ortalama 33 milyar dolar** açık verildi. Açık, başta milli gelirin yüzde 2,5'u iken 2011'de yüzde 10'una yaklaştı ve açığı kapamak için hızla borçlanıldı; **dış borç** stoku aynı dönemde yüzde 134 arttı ve **340 milyar dolara** çıktı.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dış Borç Stoku	100	112	118	145	174	195	187	203	211	234
Cari açık	100	188	284	421	500	535	161	602	994	632
CariA/GSYH	100	147	180	244	235	220	80	251	392	245

Kaynak:Hazine M, TCMB veri tabanı

Böyle bir döviz, yani cari açık **ile** ekonomiyi döndürmede başta pek zorlanmıyordu rejim. ABD'nin ve AB'nin izlediği gevşek para politikaları, sıfıra yakın faizler nedeniyle, yabancılar gelmekte beis görmüyor, çark dönüyordu. Ama büyüme, içe dönmüş, **İstanbul rantını** öne alan inşaat odaklı, döviz üretmeyen ekonominin ömrü hızla kısalıyordu. Şimdi, bu kurguyu iyice bozan iki gelişme oldu. Birincisi, Gezi direnişine **polis zulmü** Türkiye'yi bir anda gerilimli bir ülke durumuna soktu. Yabancılar gelmekte tereddütlüydü, turist girişi hızla azaldı, rejim başta AB'den dış desteği kaybetti. İkincisi, ABD'de **Bernanke** düdüğü çaldı ve partiyi bitirdi. Paraları faizi karşılığı geri topluyor, tasını tarağını toplayan çekiliyor. AKP rejiminin değirmenini çeviren **su da çekiliyor**. Taşıma suyla dönen değirmenin yarattığı işin-aşın azalmasıyla, büyümenin sağladığı vergiyle ulufe dağıtımının azalmasıyla, bakalım **yüzde 50** seçmenden **geriye ne kalacak...**

Krizi Körüklüyor, Yine Mağduru Oynuyor... *

İktidarı kaybetme korkusu ile kimyası bozulan ve bunun kâbusu ile hayatı altüst olan RTE, yüz yüze kaldığı tüm siyasi, ekonomik ve ideolojik meselelere karşı **sandığa** sarılıyor. Sandıktan alacağını umduğu **rızanın**, iç ve dış düşmanlarına en güzel ders olacağının ve bir dönem de olsa ömrünü uzatacağının hesabını yapıyor. O nedenle **Mart 2014** yerel seçim sandığının yanına, erkene alınacak **genel seçim** sandığını eklemesi pekâlâ mümkün. Gezi direnişi karşısında alelacele 'Milli irade' mitinglerine sarılması da bununla ilgili.

Yine Mağdurum

Şimdiden seçmenin karşısına nasıl bir seçim stratejisi ve dili ile çıkılacağı da belli oldu. Ana tema **'mağduriyet'**...Mağdurum da mağdurum, diye az seçim kazanmadılar. Bir daha kazanırız, diye düşünüyorlar. Büyük halk patlaması karşısında esnemeyi bilemeyip büyük hata yapan ve herkesi çileden çıkaran RTE için tek yol, **yine mağduru oynamak**, yine içeriden-dışarıdan birilerinin kendisine oyun yaptığına halkı inandırmak.

Büyük direnişe önce **"çapulcuların işi"** dedi. Ancak direnişi hazmedemediği gibi, seçmeninin gözünde **mağlup** görünmek yerine **mağdur** görünmeyi **akıl** etti. Faiz lobisi, iç-dış komplo dedi. Faiz lobisini duyan herkes gülüp geçti ama onun için önemli olan, bu gülenler değil, faizi zaten haram sayıp bu tür komplo teorilerine zaten inanmaya

* Yurt Gazetesi 28 Haziran 2013

yatkın kitleler, seçmenler... Faiz lobisi umacısını, öteki yalanlar izledi. Tüm tekziplere rağmen camide içki ve örtülü kadına saldırı yalanının hedef kitlesi, AKP tabanı, hatta MHP'li muhafazakârlar...

Muhalefete düşerek hesap verecek sabık muktedir olmak, RTE ve çevresinin en büyük kâbusu. Arkalarında biriktirdikleri o kadar vebal, hesabı sorulacak o kadar hile-hurda icraat var ki... O nedenle RTE ve çevresi, canhıraş biçimde mağdurluk stratejisine yapıştı. Ama vahim olan şu; bu oyunun kendilerine ve daha önemlisi topluma ağır maliyeti ile zerre kadar ilgilenmiyorlar. Türkiye ekonomisinin topyekûn bir **krize sürüklenmesi**, bu bağnazlık yüzünden uyguladıkları gaddarlığın dünyayı ayağa kaldırmış olması, AB ilişkilerini dinamitlemesi, ülke imajını yerle yeksan etmesi **umurlarında bile değil**. Kürt meselesini de aynı bağnazlık içinde çözümden **sürüncemeye** çekmekte, yeniden çatışmalara sebebiyet vermekte hiç beis görmüyorlar. Mağdur olduklarını ve halka bu şikâyet ile gitmeyi, her şeyin önüne koymuş görünüyorlar. Şimdi bütün çabaları, iktidar ve medya imkânlarını kullanarak bu lobilerin, büyük komplocuların(!) oyunlarına halkı inandırmak.

Faiz Lobisi

Bu konuda sadece ekonomide yaptıkları endişe verici, dahası, ürkütücüdür.. RTE, faiz lobisi olarak özel bankaları hedefe koyarak, mali sistemin üçte ikisini elinde tutan **yabancı bankaları** ürkütmekten sakınmadı. Sanki böyle bir lüksü varmış gibi... Ama olacaklar oldu zaten. İçerideki sarsıntıya kalmadan, ABD'den gelen sert dalga, FED'in yaydığı faiz kokusu, sermayeyi Türkiye gibi ülkelerden göç etmeye yetti zaten. Dolar bir anda **2 TL'ye** neredeyse değecek kadar sıçrayıp **340 milyar dolar**, yani Türkiye milli gelirinin yüzde 43'ü kadar **dış borcu** olan Türkiye'yi topun ağzına sürükledi bile. Asıl korku bundan sonra büyüyor.

Böyle bir durumda yapılması beklenen ve Türkiye'de, AKP dâhil olmak üzere iktidarların birçok kriz konjonktüründe denediği şeyi yapmak; yani dövize yönelişe karşı, **faizi yükseltmek**. Ama yapmıyorlar, bunun faiz lobisine taviz olarak anlaşılmasından korkuyorlar. Ortaya çıkacak büyük yangında kepenk kapatacak, işsiz kalacak,

borç batağına saplanacak, siftah yapamayacaklara nutuk hazır; "İç ve diş lobiler bizi çekemediler, **mağdur ettiler**, oyunuzu verin, hesap soralım". Bunu güçlü bir biçimde söyleyebilmek için **SPK** eliyle cadı avını bu kez **şirketler** dünyasında başlattılar. 20 Mayıs sonrası işlemleri incelemeye aldılar. Akıllarınca yabancı spekülatör bulup komployu kanıtlayacaklar. Hem de daha fazla sermayeyi ürküteceklerine aldırmadan...

Kürtlere de 'Lo-Lo'

Aynı mağduriyet, kuşatılmışlık edebiyatı, Kürt siyasetine de satılmaya çalışılıyor. Çözüm sürecinde ilk adımı atıp silahlı kadrolarını sınır dışına çeken Kürt siyaseti, sabırla adım atılmasını bekliyor. Öyle Anayasa değişikliği filan da değil, beklentileri **"yol temizliği"**. Bunlar, CHP'nin de demokratikleşme paketinde yer alan yasal düzenlemeler. Gelin görün ki, Gezi direnişçilerinin protesto, toplanma, gösteri haklarına polis zulmü ile cevap veren AKP diktası, bu hakkı genişletecek yasal düzenlemeye gider mi? **Çarşı** grubunu terör yasasıyla yargılamayı deneyen rejim, terör yasası ile ilgili reform düşünür mü? KCK mağdurlarının salınmasını beklerken Eruh'tan ağır mahkûmiyet kararları duyan Kürt siyasetine de verilen sözler-beklendiği gibi- tutulmadı.

Seçim meydanlarına Kürtleri de karşısına alarak girecek bir AKP hiç sürpriz olamayacak.

Park Forumlarından, Verimli Eylemliliklere...*

Gezi direnişçilerinin parkın işgali süresince pratikte yaşadıkları çok konuşuldu. Oradaki gündelik hayat tarzı, ilişki biçimi, karar alma süreçlerine katılım, doğrudan demokrasiyi deneyimleme biçimi, kısaca yeni insan ilişkileri, farklı bir yaşam tarzı yaratılabileceğini de gösterdi.

Hiyerarşik olmayan, farklı kimlikleri bir arada yaşatmayı, karşılıklı toleransı, barışı, yardımlaşmayı, paylaşmayı öne çıkaran bu yaşam kültürü, özünde sömürüsüz, eşit bir toplumun ideali, hedefi.

Neoliberalizmin her şeyi metalaştırdığı, bireyleri ayrıntılı işbölümünün dar kalıpları içinde hiçleştirdiği, kişiliksizleştirdiği koşullara karşı çıkış, bu tür pratiklerle, bizzat onun bağrında yeşertilen yeni yaşam biçimleriyle başlatılabilir.

Deneyimler

Gezi direnişinin ilişki tarzını, semtlere, işyerlerine, okullara, oradaki gündelik hayata bir direniş biçimi, farklı bir hayat biçimi olarak taşımak, oradan alternatifler yaratmak, Haziran isyanından bu yana deneniyor. Büyük şehirlerin parklarında akşamları forumlar düzenleniyor, her yaştan, her cinsten, inançtan halk, forumlara katılıyor. Toplantıların içerikleri günden güne değişebiliyor. Gündelik gelişmelerle ilgili söz alanlar kısa konuşmalar yapıyor, karşı görüşler demokratik bir iletişim ortamında kendilerini ifade ediyor, yatay bir örgütlülük içinde ifade, eleştiri özgürlüğü kullanılıyor.

* Yurt Gazetesi 15 Temmuz 2013

Park forumları şimdilik tartışmalarla, AKP'nin bitmeyecek saldırıları karşısında kararlılığı, cesareti yükseltecek şenliklerle, ajitasyonlarla sürdürülüyor. Bazı yerlerde eylemlilikler değişik biçimler alırken bazı yerlerde de bu buluşmalarda 'sürdürülebilirlik' endişesi öne çıkıyor ya da içerik yavanlaşabiliyor.

Yanlışlar ve Ne Yapmalı?

Bazı buluşmalara hemen dar siyasi hedefler, seçim, sandık, aday hesapları, bildik siyasetin sığ söylemleri hâkim olabiliyor. Direnişin bazı bileşenleri dar parti hedeflerine yönelik küçük hesaplar peşine düşebiliyorlar. Klişe dil, duruş, değiştirilmeden kullanılmaya devam ediyor. Her şeyden önce, bu büyük potansiyelin, bu büyük ruh halinin, kısır ve sadece oy sandığına odaklı bir sığlığa sürüklenmesine, yeniden ayrıştırıcı, kutuplaştırıcı siyaset tarzının icrasına karşı çıkılmalı. Bu demokratik oluşumlar, kim iktidar olursa olsun, halkın söz ve karar sürecine katılımının daimi, kalıcı, bütünleştirici , halkları kardeşleştiren köklü organlar olarak düşünülmeli. O zaman da 'ne yapmalı?' sorusu öne çıkıyor.

Kuşkusuz, her park, sokak oluşumunun, kendi yol haritası olmalı. Burada önemli olan her oluşumda, Gezi ruhunu rehber alan eylemlilik içine girmek. Oluşumları ete kemiğe büründürmenin, katılımı artırmanın, ateşi büyütmenin yolu somut eylemler, etkinlikler planlayarak ve uygulayarak olur. Bu, eylemlilik içinde hem bir şeyleri değiştirmek hem de katılanların kendilerini değiştirmeleri demektir.

Park forumları, semtlerde dayanışma örgütlenmelerine dönüşerek bulundukları çevrede yolunda gitmeyen, hak ihlali denebilecek sorunları saptama ve onlarla, orada mücadele etmeyi örgütleyerek ilerleyebilir. Örneğin, semtte bir çevre istismarı vardır, bariz bir imar ihlali vardır, açık bir hak gaspı vardır, ona karşı durmak üzere örgütlenmek... Bu tür göz önünde duran sorunların saptanmasıyla ve problemin Gezi ruhuyla ele alınmasıyla hem sorun çözülecek hem eylemliliğe katılanlar eylem içinde değişim yaşayacak olgunlaşacaklardır.

Eylem Programı

Yapılacak şeyler kısa, orta, uzun vadeli olarak listelenebilir. Semtteki yoksullarla dayanışma, bir program maddesi yapılabilir ve bunun için orta ve uzun vadeli bir program geliştirilebilir. Semtte, kadınların, gençlerin acil sorunları saptanarak onlara dönük bir eylem programı geliştirilebilir.

Semtte çocuk ve gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerinin sağlanmasına, toplumsal açıdan korunmalarına ilişkin projeler, programlar geliştirilip uygulanabilir. Çocuk ve gençlerin 'penguen medyalardan' korunmasına, medya okuryazarlığı ve internetin doğru kullanımına, çocukların ve gençlerin spora ve sanatsal aktivitelere yöneltilmesine, çocuk hakları ve çocuklara yönelik risklere ilişkin bilinç ve farkındalık artırıcı çalışmalar varolan emek yanlısı dernek, sendika ve vakıflarla birlikte yürütülebilir. Semtteki yaşlılara, engellilere dönük semt özelinde programlar düşünülebilir. Tüketici istismarına karşı mücadeleyi örgütleyen kampanyalar düzenlenebilir. Semtte tam da AKP'nin amaçladığı Sünni-Alevi, Türk-Kürt kutuplaşmalarını önleyecek, kardeşleşmeyi özendirecek toplantılar, yerel mitingler düzenlenebilir.

İşbirliği, Koordinasyon

Semtlerde, sorunların çözümünde, duruma göre, semtin muhtarı ile de çalışılabilir. Aynı işbirliği ilçenin belediyesi ile belediye başkanı ile de yapılabilir. Özellikle CHP'li, BDP'li ya da bağımsız demokrat belediyelerle, daha katılımcı, daha üretken pratikler için elbirlikleri yapılabilir. Bütün bunları somut projeler üstünden yapmak en doğrusudur.

Her elbirliği, bir orkestra şefliği gerektirir. Bu nedenle semt oluşumlarında sevk ve idareyi yürütecek orkestra şeflerini demokratik biçimde seçme ve sorumluluklarını yerine getirmede onlara yardımcı olma, uyum ve verimlilik için gerekli olacaktır. İnternet, daha iyi bir pratiği üretmek, üretilenleri paylaşmak ve yardımlaşmak için büyük imkânlar sunuyor. Bunu da sonuna kadar kullanmak durumundayız.

Nurjuvazi ile Burjuvazi: Çatışma mı, Uzlaşma mı?*

AKP rejiminin ve RTE'nin kaderini belirleyecek etkenlerden biri sermaye sınıfının tavrı. Burada yekpare bir sınıftan söz etmediğim açık. Ekonomik olarak aralarında paylaşım kavgası olsa da, esasen sekülerlik ve "parlamenter demokrasi anlayışı" üstünden ayrışan sermayenin iki kanadının, Gezi depremi sonrası biri birlerine karşı hal ve duruşları, hamleleri merak konusu.

Taraflardan İslami olanına "nurjuvazi" deniyor. Bunlardan "milli görüş" kökenli olanlar MÜSİAD'da, Gülen cemaati kökenliler ise TUSKON'da örgütlüler. Taraflardan laik bilinen ve yüzü AB'ye ve onun normlarına daha dönük olarak bilineni ise "büyük burjuvazi". Bunların TÜSİAD'da örgütlü oldukları, aynı hamurdan orta ve küçük işletmeleri de daha geniş bir halkada TÜRKONFED olarak örgütledikleri biliniyor.(*)

Nurjuvazi?

Anadolu kaplanları olarak nitelenen nurjuvaziyi, Anadolu'da sessizce büyüyen, küreselleşmenin tanıdığı fırsatları iyi değerlendiren, Gülen cemaatinin inisiyatifi ile de güçlü iç dayanışma ağları kurarak dünya pazarlarında başarılara imza atan, yüksek ekonomik performansla iç bünyesindeki dayanışmayı daha da sağlamlaştıran ve AKP rejiminin devlet rantından faydalanan kesimi olarak nitelemek pek moda (Örnek için bkz Aydın Uğur, Endişeli Nurjuvazi, 4 Temmuz Radikal) . Nurjuvazi için bu nitelemelerin yarısı doğru, yarısı yanlış. Bu

*Yurt Gazetesi 08 Temmuz 2013

kesimin iç dayanışma ağları olduğu ve AKP rejiminin devlet rantlarından sınırsızca faydalandıkları doğru ama Türkiye'nin ve dünyanın genel büyüme dinamiklerinin üstünde, bundan kaynaklanan bir başarı öyküleri olduğu çok abartılı, hatta yanlış bir önerme. Bilinmeli ki, bu kesim, öteden beri Türkiye kapitalizminin işbölümünden rol alarak var oldu. Kâh bayii, toptancı, temsilci, kâh büyük burjuvazinin artık kârlı bulmadığı ve terk ettiği sanayileri, hem İstanbul ve çevresinde hem de Kayseri, Konya, G.Antep, Denizli gibi sanayi vahalarında üreterek boy attı. Gıda, tekstil, mobilya, hatta demir-çelik gibi sektörlerin bu sanayicileri, ucuz ve örgütsüz emekle, ithalata bağımlı üretim ve ihracat yapan, Türkiye sanayiinin tipik defolarından malul bir kesim. Nurjuvazi, diğer kazanç alanlarından da eksik olmadı elbette. AKP rejiminde hiçbir TOKİ, özelleştirme, kamu ihalesinden eksik olmadılar, eğitim, sağlık gibi metalaştırılan hizmetlerden eksik olmadılar ve dış kaynağa dayalı yıllık yüzde 5'lik büyüme katarına atlayarak paylarını kapmaya baktılar. Ortada orijinal hiçbir şey yok.

Büyük Burjuvazi

Peki nurjuvazi, bu 10 yıldır dış kaynak haznesinden akan çeşmeden kovasını doldurmaya bakarken büyük burjuvazi ne yaptı? Onlar da AKP'li yıllara dominant güç olarak başladılar. Dış ekonomik odaklarla ana bağları kurmuş fraksiyon olarak, dış kaynağa dayalı büyümeden, eskiden olduğu gibi paylarını aldılar. Özelleştirme böreğinin en has dilimlerini aldılar, dış kaynak girişine aracılık yapan finansörler olarak hem özelden hem devletten katmerli faizlerini aldılar, İstanbul rantından aslan payını aldılar, büyük enerji lisansları kaptılar vs. Bazıları -Doğuş, Ciner, Demirören gibi- devlet rantlarından daha fazla yararlanmak için medyalarını da devletlûnun hizmetine vererek dönemden fazladan yararlanmayı ihmal etmediler elbette. Böylece RTE, Nurjuvaziye ek olarak burjuvaziden biat etmiş bu grupların da desteği ile iyice cüretkâr oldu.

Büyüme çarkı döndüğü sürece nurjuvazi daha da palazlanırken burjuvazi de cesameti ve köşeleri önceden kapmış olmanın avantajı ile büyümesini sürdürdü. Ama bununla bitmedi. RTE, inşa etmek istediği toplum projesine TÜSİAD'dan itiraz istemedi. 28 Şubatçısınız,

diye korkuttu, içlerinden Aydın Doğan'a uyguladığı sindirme yöntemleriyle, diğerlerini de tehdit etti.

AKP'ye Tavır

İzlediği ekonomik programların kırılganlık yarattığını ve geleceği olmadığını bilse de TÜSİAD esaslı muhalefet yapmıyor, AKP'yi daha çok AB rotasında tutmaya çalışıyordu ama en çok da toplumun geneline giydirmek istediği deli gömleğinden tedirginlik duyuyor, hukuk dışılığın yarattığı gerilimlerin toplumda bir patlamaya yol açacağından endişe ediyor ama bunu seslendiremiyordu, ta ki Gezi isyanına kadar. Gezi, TÜSİAD'ın da dilini çözdü ve konuşur kıldı.

Şimdi nurjuvazi ile burjuvazinin AKP ile ilgili tercihleri daha netleşiyor. TÜSİAD da artık hukuka saygı, AB türü demokrasi ve haklara saygı talepleriniin ardında durmaktan kaçmıyor. "Ilımlı İslam" formülünden soğuyan ABD ve AB'den aldığı sinyallerin de etkisiyle tabii.

AKP'ye kayıtsız bağlı nurjuvazi ile itirazlarını dillendiren burjuvazi esaslı bir çatışmaya girerler mi? Sanmam. Nurjuvazinin böyle bir lüksü yok. Türkiye kapitalizmi artık, 1980 öncesinin, hatta 2000 öncesinin kapitalizmi değil. Milli gelirinin yarısı kadar dış ticarete açılmış, milli gelirinin yarısına yakın dış borç stoklamış bir ülkeden söz ediyoruz artık. Nurjuvazisi de, burjuvazisi de bu dışa açılmışlığın rüzgârlarının tesiri altında. Hem de iyice kırılganlaşmış, içeri dönme opsiyonu kalmamış bir kapitalizm bu. Dolayısıyla, çatışma yerine bir uzlaşı yolu bulmaya daha çok gayret edecekler. Buradan, RTE'den kaynaklanan sivrilikleri törpüleyip ABD, AB onaylı, merkez sağa meyletmiş bir AKP restorasyonu da mümkün olabilir, AKP'den bu muhtevada yeni bir parti doğurmak da... Ama eskiyle devam edilmeyeceği çok açık.

Emek ve demokrasi güçleri, kendi yol haritalarını oluştururken, sermaye sınıfı içindeki olası çatışma ve uzlaşıların ortaya çıkaracağı fırsat ve riskleri de iyi takip etmek durumundadırlar.

II. Bölüm

KENT VE SERMAYE BİRİKİMİ

Büyük Kentlerde, İstanbul Arenasında Sınıf Mücadelesi...*

Kentsel dönüşüm projelerine bir milat vermek gerekiyorsa, sanırım bunu da 24 Ocak 1980 kararlarına bağlamak gerekiyor. Bugünün projeleri o günden öngörülüyordu ve buna uygun olarak siyasi bir rota çizildi. Siz bu süreci nasıl tanımlıyorsunuz?

1980, hem dünyada hem Türkiye'de ekonomik, politik, kültürel, tam bir dönüşüm sürecine işaret ediyor. Sermaye birikiminin kaynağı değişmese de kulvarı değişiyor. 80 öncesinde daha çok sanayi üzerinden artı değer elde edilir, sanayi üzerinden birikim sağlanırken sonrasında sanayiden ziyade finansallaşma üzerinden spekülasyon ön plana çıkıyor ve birikim bunlar üzerinden devam ediyor.

Bu kulvara geçişi özetleyebilir miyiz? Ne oldu, kapitalizm nerede tıkandı da sermaye birikimi sanayileşmeden finansallaşmaya yöneldi?

Kapitalizm, sürekli biriktiren bir üretim biçimi. Biriktirdikçe de sermayenin belli bir yerde, belli kâr oranlarını koruması gerekiyor ama öyle bir an geliyor ki biriktirdiği sermayeye göre elde ettiği kâr oranı -bulunduğu sektör ve emekle olan ilişkileri itibariyle- düşmeye başlıyor, o zaman kriz hali yaşıyor ve bunu aşmak için kulvar değiştirmesi, emekle olan ilişkisini, bölüşümü, sermayenin kendi içinde iş bölümünü gözden geçirmesi gerekiyor ve dünya kapitalizmine hükmedenler, dünyadaki iş bölümünü değiştiriyorlar. 80 sonrası, dünyada sanayi, metropol diye bildiğimiz merkezlerden, ağırlıkla Asya'ya

* Mesele Dergisi, Kasım 2010 Sayısı

doğru kaydırıldı. Kâr oranı düşmüş sektörler ya da o sektörlerin emek yoğun kısımları, kirli sanayiler, yavaş yavaş Asya'ya; Güney Kore'ye, 90'dan sonra da Çin ve Hindistan'a kaydırıldı. Bunların arasında Türkiye de var. Sanayi bu şekilde çevre ülkelere kaydırılırken merkez ülkeler, kendilerinde daha çok finans sektörünü, bilişim, iletişim gibi kâr oranları yüksek sektörleri ya da sanayinin katma değeri daha yüksek kısımlarını- planlama, tasarımla ilgili aşamalarını- alıkoydular.

Türkiye'de nasıl bir kaydırma yapıldı, sanayi kendisine nasıl bir yol çizdi?

Türkiye 80 öncesinde daha çok ithal ikameci bir sanayileşme çizgisi izliyordu. Gümrüklerle korunuyordu, devlet himayesinde bir bebek sanayi yaratılıyordu. 60'larda palazlanan, 70'lerde olgunlaşan sanayi ile büyük sermaye, hatırı sayılır bir birikime ulaştı. Bu sermaye yavaş yavaş İstanbul'dan çevre illere, Adapazarı, Bursa, Kocaeli, Tekirdağ'a doğru yayıldı. Yatırımlarının büyük ve kârlı kısımlarını elinde tutarak, kârsız kısımlarını Kayseri, Denizli, Antep gibi kentlerdeki KOBİ'lere bıraktı, yeni bir yapılanmaya yeni sektörlerde yoğunlaşarak geçti. Büyük sermaye, ağırlıkla finans, enerji, AVM, plaza işletmeciliği, İstanbul rant yatırımlarına daha çok yönelirken karlılığı düşmüş sanayileri küçük ve orta işletmelere bıraktı.

Sanayinin mekânları İstanbul'dan kaydırınca gecekondularda oturan işçilere de ihtiyaçları kalmadı, gözler onların yaşadığı yerlere çevrildi...

O döneme kadar- 70'ler- sanayide birikimin elde edilmeye başlandığı döneme kadar, büyük sermaye kent toprağına bu kadar göz koymamıştı, kırdan gelenlerin kent toprağını gecekondu için işgal etmeleri pek de umurlarında değildi. Tersine bu işlerine geliyordu. Konut meselesini bir şekilde halletmiş olan işçinin ücret talebi de ona göre düşük olacaktı. Dolayısıyla gecekondulaşmayla o dönemin sanayileşmesi arasında bir uyum vardı. Hükümetler de oy kaygısıyla buna göz yumuyorlardı. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir'de kent dokusu daha çok sanayinin, ticaretin ön planda olduğu, fabrika çevrelerinin gecekondularca kuşatıldığı bir görünüme sahipti. İstanbul için konuşursak Zeytinburnu, Haliç, İstinye, Beykoz, Paşabahçe, Mecidiyeköy

ve Levent'teki ilaç endüstrisinin arka semtleri Gültepe, Seyrantepe, Anadolu yakasında Maltepe, Kartal, Tuzla, Pendik, Fikirtepe vb. önemli gecekondu bölgeleriydi.

Bu 80 sonrası ters yüz oldu. Büyük özelleştirme ihalelerinden en kârlı olanlarını alan sermaye, İstanbul'u da bir küresel kent olarak dünya ekonomisine eklemleme ve onun rantından faydalanma noktasına geldi. İstanbul'u mümkün olduğu kadar sanayiden arındırılmış, hizmet, finans, turizm, kültür-medya endüstrilerinde uzmanlaşmış bir metropol olarak tasarlamaya, dönüştürmeye başladı. Tam da burada, eski sanayi işçilerinin işgal ettiği, kentin eski ama merkezde olan, Tarlabaşı, Tophane, Haliç, Levent aksı üzerindeki gecekondu mahallelerinin arsaları hızla değer kazandı. Aynı şekilde Ankara, İzmir gibi büyük kentler de kent rantı üzerinden ön plana çıkmaya başladı.

Kentsel dönüşüm adı altında bu eski alt sınıf mekânlarının, bu mekânlarda oturanların tahliyesi gündeme geldi. Mutenalaştırma, soylulaştırma yoluna gidildi, üzerlerine gökdelenlerin, alışveriş merkezlerinin, muhtelif lüks konutların, sitelerin yapılması planlandı. Aynı ölçüde olmasa da Ankara ve İzmir de bu süreç yaşandı, yaşanıyor. İzmir'de Kadifekale gibi yoksulların yaşadığı bölgeler, Ankara'da havaalanına giden yolun iki tarafındaki gecekondular, Mamak, Dikmen vadisi bu kapsamdaki alanlardı. Kentsel dönüşüm adı altında kent arsasını daha çok metalaştırmak ve onun üzerinden büyük birikimler elde etmek üzere bir yol açıldı, bugün de bu yol üzerinde devam ediyoruz.

Söz konusu yıllar için, yani altmışlar, yetmişler için İstanbul'a bir sanayi kenti diyebiliyor muyuz? Sanayiden finansal alanlara kayan şirketler nasıl bir rota izlediler?

Elbette bir sanayi kentiydi ama mesela otomotiv sanayinin, petrokimya sanayinin kurulması aşamasına gelindiğinde- bütün o sanayileşme tarihinde- anlaşıldı ki bunlar İstanbul'a kurulamaz, İstanbul bunu kaldırmaz. O dönemlerde holdinglerin merkezi İstanbul'daydı ama otomotiv Bursa'daydı, petrokimyayı Kocaeli'ne yaptılar. Ama bunlar coğrafi olarak yakın olduğu için İstanbul'dan idare ediliyor. Büyük holdingler -Koç, Sabancı- esas olarak sanayiciydiler. Sermayelerini sanayiye yatırıyorlardı ve birikimi öncelikle oradan sağlıyorlardı.

Sonra ne oldu? Şu an Koç kendisini daralttı. Tüpraş'ı özelleştirmeden aldı. Tüpraş, otomotiv, finans –Yapı kredi- beyaz eşya duruyor, diğer pek çok şeyden çekildi. Sabancı'ya bakınca; finans- Akbank-, biraz sanayi -lastik- ve enerji var. O da bu şekilde yapı değişikliği geçiriyor. Diğer gruplara tek tek bakınca da durum böyle. Vestel mesela, elektronik sektöründen birden karayollarının binasını alıp Levent'te devasa bir gökdelen yatırımına girişti. İş Bankası- Eczacıbaşı, Levent'te Kanyon'u yatırım olarak seçtiler. Levent-Maslak-aksındaki büyük gökdelenlere, alışveriş merkezlerine baktığımızda esas olarak büyük sermayenin yatırımları olduğunu görüyoruz.

Şimdi gündemde Haydarpaşa ve Galataport var. İstanbul'u bir finans merkezi yapmaya yönelik niyetler var. Turizmde de hatırı sayılır yatırım var. Nitekim son on yıldır İstanbul'a baktığımızda yatırım alanı olarak inşaatı görüyoruz, büyük alışveriş merkezleri, büyük konut siteleri, gökdelenler; geleceğe dönük olarak da Galataport gibi daha büyük çaplı işler... Dolayısıyla yoksulların, dar gelirlilerin işgal ettiği kent merkezindeki alanlar da İstanbul dünya ekonomisinde nereye, nasıl konumlandırılıyorsa ona uygun yerler haline getirmeye çalışılıyor. Medya ve kültür endüstrisi için Beyoğlu seçilince, Beyoğlu'nun arkasında Galata'nın mutenalaşmasını gördük, bu yavaş yavaş Tophane'ye seyretti, şimdi Tophane'den Salı Pazarı'na doğru inecek ve Galataport projesi ile bütünleşecek. Yani bütün bu alan öngörüldüğü gibi medya ve kültür endüstrisinin, eğlence endüstrisinin mekânı haline gelecek. Dolayısıyla orada bütün-onlara göre-köhne yapılar, alt ve orta sınıfların oturduğu yapıların hepsinin dönüşümü gerekiyor!

Dönüşümde öncelik tanınan yerler de sözünü ettiğiniz yerler, Balat, Galata, Tarlabaşı, Tophane... Baktığımızda hemen hemen dönüşümle paralel dönemde bu semtlere önce sanatçı ve aydınların ya da eğlence sektöründe olan isimlerin girdiğini görüyoruz. Sermaye de onların ayak izinden ilerliyor gibi. Bu bir tesadüf mü?

Bu tanımladığınız kesimi Fransızlar Bobo diye adlandırıyorlar, yani Bohem burjuvazi. Aslında sınıfsal olarak da baktığınızda çok kazanan iş sahibi, iş adamı, iş kadını veya üst düzey yönetici, reklam sektöründe, medyada, finansta iyi kazanan kesimler bunlar. Bohem

yaşantı da söz konusuysa eğlence merkezlerine yakın konutları tercih ediyorlar. Ve kentin o eski dokusunun değerini bilecek kadar da entelektüel birikimleri var. Doğru, bu mutenalaşmayı ilk onlar başlattılar. Ama zaman içerisinde büyük sermaye grupları onların açtığı bu yolun daha sistemli, büyük ölçekli, daha sermaye birikimi sağlayabilecek modellerini düşünmeye başladılar. Prestij yatırımları için -galeriler, kültür merkezleri müzeler- o bölgeleri seçtiler.

Tophane'de geçen günlerde yaşanan olaylar, mahalle sakinlerinin bohem burjuvaziye tepkisi ya da sezgiyle başına gelebilecekleri algılama ve buna refleks göstermeleri olarak okunabilir mi?

Okunabilir tabii. Boğazkesen Caddesi'nde sağlı sollu, boydan boya galeriler, mağazalar açılmaya başladı. Hatta daha ileriye dönük yatırımlar yapılıyor, Galataport ile birlikte kazanacağı değeri dikkate alarak çok hızlı bir şekilde daireler el değiştiriyor. Orada yaşayan alt gelir gruplarının bir kısmı kiracı. Satış söz konusu olunca evlerinden çıkarıldılar. Mülk sahipleri de burada olan bitenden endişe duydular. Muhafazakâr yaşam tarzları da vardı. Onunla da didişen bir rüzgârın esmekte olduğunu ya da daha hızlanacağını fark ettiler ve bu reaksiyon görüldü, çok sürpriz değil. Ama her yerde aynı durum olmuyor. Sulukule'de Romanlar neredeyse kazınarak yerlerinde edildiler. İstanbul'un dışında toplama kampını andıran blokların içine yerleştirilmek istendi. Kaldı ki o mekânlar o insanların kültürünün bir parçasıydı. Dolayısıyla bu tür planlar alt gelir gruplarının barınma hakkına tecavüz noktasına kadar gidiyor, her zaman her şey sulh içinde olmuyor. Bir taraftan bu iş parayla yapılıyor ama diğer taraftan da ciddi devlet zoru kullanılıyor.

Sizce İstanbul'da böyle bir kentsel dönüşüme gerçekten ihtiyaç var mı? Mimarlar ve şehir planlamacıları, bu tür dönüşümlerin semtte yaşayan halkın da karara katılmalarıyla olabileceğini söylüyor. Böyle bir demokratik tavır ne kadar ne kadar mümkün, böyle bir kararda yoksulun söz payı nedir?

İstanbul'un, İzmir'in, bir ölçüde Ankara'nın kültür varlıkları Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, azgın sanayi kapitalizmi yıllarında ciddi ölçüde tahrip edilmiş. Haliç semtlerine, Silahtarağa'ya, sırf

ulaşım kolaylığı var, gemiler rahat yanaşıyor diye tertemiz santrali ve fabrikalar kurmuşlar. Ve birdenbire o güzelim doğa parçası kirlenmiş, bozulmuş. Orada çalışmak için Anadolu'dan gelen insanlar tepelere gecekondular yapmışlar. O birikim süreci içinde o doku zedelenmiş. İstinye koyunda tersane, güzelim deresinin etrafına fabrikalar derken gecekondular kurulmuş. Fabrika atıkları o dereden İstinye koyuna akmış, ziyan olmuş. Nereye baksanız, o sanayi üstüne sermaye birikimi sürecinde İstanbul hırpalanmış. Bu zararın neresinden dönülse kârdır. İstanbul'un tekrar asli dokusuna kavuşturulması, bütün bu kirlenmenin, midye kabuğu gibi İstanbul'a yapışmış atıkların temizlenmesi gerekir. Ama bütün bunlar, "siz nasıl bir İstanbul istiyorsunuz?" sorusundan geçiyor. Siz nasıl bir İstanbul istiyorsunuz, başkaları nasıl bir İstanbul istiyor? İşte orada İstanbul'a yaklaşım farklılaşıyor. Herkesin arzuladığı İstanbul farklı. Sermaye sahipleri İstanbul üzerinden para kazanmak ve İstanbul'a öyle bakmak, dönüştürmek istiyorlar. Haliç'i sanayiden arındırdılar. Ama bütün bunlar para kazanmak üzerine, kültüre sahip çıkmak değil, kültür endüstrisi kurup onun üzerinden para kazanmak üzerine... İstanbul'un kültürel varlıklarını, tarihi dokuyu koruyup iyileştirmek değil, bir tür metaya dönüştürüp onun üstünden para kazanmak amaçlı. Böyle bakıldığında onların dönüştürmek istediği İstanbul başka bir şey. Ama siz başka bir şekilde yaklaşabilirdiniz. İstanbul bir azman sanayi kenti olmamalıydı, baştan böyle kurulmamalıydı. Aklıselim sahibi insanlar başlangıçta buna izin vermemeliydi. İstanbul'u kirleten, Haliç'i o hale sokan, İstanbul'da denize girilmez hali yaratanlar, başlangıçta buna izin vermemeliydiler ama sermaye birikimi bunların hiç birisini dinlemiyor. Dolayısıyla bu saatten sonra bizim de farklı bir İstanbul görme isteğimiz var.

Siz nasıl bir İstanbul istiyorsunuz?

İstanbul'un Türkiye'den kopuk ele alınmaması lazım ki hâkim anlayış, tersidir, küresel kent İstanbul anlayışıdır. Türkiye'den kopuk ele alındığında, sanki burası ayrı bir coğrafyaymış gibi davranıldığını bunun üzerinden nasıl en iyi birikim sağlanır, nasıl dünya ekonomisine en iyi entegre edilir, diye bakılıyor İstanbul'a. Buna odaklanıldığında, Türkiye'nin geriye kalanı ve onun planlanması unutulduğunda,

İstanbul eskisinden daha fazla cazibe merkezi oluyor, daha fazla sermaye, daha fazla göç çekiyor ve kent, içinden çıkılmaz bir hal alıyor. Dolayısıyla İstanbul'a ait tahayyülünüz, Türkiye'nin geri kalan kısmının tahayyülünden kopuk olamaz. Bir Türkiye tahayyülünün, Türkiye'ye dair bir gelişme perspektifinin, bir vizyonun olması lazım. Doğu, Güneydoğu, Karadeniz, Akdeniz ne olacak? Bütün buralardaki gelişme perspektifi nasıl sağlanacak? Buraların, bütündeki rolleri ne olacak? Buralarda insanların göçmemeleri için, iş aş meselelerini bulundukları yerlerde halletmeleri için ne yapmamız gerekir, bunu planlamak ama bu bütün içinde İstanbul'a da bir rol vererek ilerlemek gerekiyor. Bunun için de unutulan demokratik bir planlama, bölgesel dengeyi ve gelişmeyi de dikkate alan bir planlamaya ihtiyacımız var. İstanbul'un yükü, ancak bu yapıldığı zaman azalır.

İstanbul'un şu anki resmi nüfusu 12,5 milyon. Onun üstüne durmadan gelen nüfus, bu nüfusla beraber müthiş bir otomobilleşme var. Bu da beraberinde üçüncü, dördüncü köprüleri, arsa rantlarını getiriyor. Bu da İstanbul'u doğrultmak yerine daha da sorunlu bir metropol haline getirmekten başka bir şeye yaramıyor. Ama bu, bunu yapanların umurunda değil, onlar günü kurtarmanın, günün kârının derdindeler. İstanbul'u iyileştirmek için İstanbul'un üstündeki göç baskısını kaldırmak gerekiyor.

Bunun planlamasında öncelik size göre ne olmalı?

Göç baskısını kaldırabilmek için göç eden insanları kendi bölgelerinde mutlu kılmak gerekiyor. Onlara kendi yerlerinde iş- aş temini ile kendi bölgelerinde kalmalarını sağlamak, sermayenin İstanbul'a üşüşmemesi için başkaca cazibe merkezleri yaratmak zorundayız. Ondan sonra İstanbul'u yaşanabilir bir yer haline getirmek mümkün. Bunun için de doğal ve tarihi dokuya iyi davranan, bölüşümü adilleştiren, kentin alt ve orta sınıflarına da yaşama hakkı veren, özellikle bugün metalaştırılmak istenen Galata'dan Haydarpaşa'ya kadar olan bölgeleri biraz daha halkın kullanımına açan, halka meydanlar, nefes alma alanları sunan bir anlayışın benimsenmesi şart. İktidarların kentin bütününde barınma hakkını kutsal bir hak olarak tanımak, alt ve orta sınıfın da bu hakkını sorumluluğu var.

Çizdiğiniz panaroma bugünün uygulamalarından oldukça farklı bir planlama içeriyor. Bu çok büyük bir ekonomik planlama ve sosyal bir devletin varlığını zorunlu kılmıyor mu?

Eğer sorunu çözmek istiyorsak buradan başlamak zorundayız. Diğer bölgelerde kendi özelliklerine göre yatırımlar yapılmak durumunda. Örneğin Karadeniz'e sanayi yazıktır. Karadeniz'e turizmini ve tarımını geliştiren bir perspektif sunmak gerekir.

Karadeniz'i de HES'lerle tüketiyor. Buna direnmek lazım. Orada şu an enerji kaynaklarına dönük yatırımlar doğaya büyük zarar veriyorlar. Sinop'ta nükleer santral, Rusya'dan ithal kömürle çalışacak termik santral kurmak istiyorlar. Karadeniz ciddi bir tehdit altında. Güneydoğu'nun hali belli. O savaş ikliminin barış iklimine dönüştürülüp, sınır ticareti, tarımın, hayvancılığın geliştirilmesi gerekiyor. Her bölgenin kendi öyküsü ve potansiyeli var. Bunları planlamadan İstanbul rahatlatılamaz. Bütün bunları tamamen unutup yüzünüzü İstanbul'a döndüğünüzde kent, göçlerle kendisine gelemez, yıpranmaktan kurtulamaz. Durmadan nüfus geliyor, otomobilleşme artıyor, kamu kaynakları kullanılıp alt geçitler, üst geçitler, viyadükler yapılıyor. Kaynaklar paragözlerin yatırımlarının ortaya çıkardığı ulaşım sorunlarını çözmeye harcanıyor. İstanbul halkının eğitimine ve sağlığına harcanması gereken para, buralara gidiyor. Bu anlamda da ciddi bir eşitsizlik ortaya çıkıyor. Kamu kaynağı ne içindir? O ulaşım sarmalı ortaya çıkmazsa, ihtiyaç kendisini dayatmazsa, oraya yatırım yapmak yerine insanların sağlığına, eğitimine yatırım yaparsınız.

Türkiye'nin sanayiden tümüyle elini ayağını çektiğini söyleyebilir miyiz?

Türkiye'de şu anlamda sanayisizleşme oldu, artık büyük, iddialı ağır sanayi yok, petro-kimya tesisleri, ileri teknoloji kullanan sanayi tesisleri yok, ama harcıâlem sanayi var. O geliştiriliyor, büyütülüyor. Anadolu'da; Gaziantep, Kayseri, Denizli gibi kentlerde bu esas olarak KOBİ'lerle yürütülüyor. Bunların büyük bir kısmı İslami sermaye dediğimiz kesim tarafından icra ediliyor. Ayrıca Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde değişik sanayi yapıları var, olmaya da devam edecek.

KOBİ'lere ekonominin taşıyıcısı gözüyle mi bakmalıyız, bu yapı ne kadar istihdam sağlıyor, gelişim vaat ediyor?

Sanayinin bu yapısı da kabul edilebilir bir yapı değil, yoksullaştırıcı bir yapı. Neden? Büyük ölçüde ithal hammadde kullanıyor, yeterince istihdam yaratmıyor ve rekabet gücünü sadece ucuz emekten alıyor. Düşük kâr oranlarıyla bir birikim sağlamıyor. Bu tür sanayileşmenin, sadece bu rolü bize bırakanlara faydası var. Farklı bir sanayi yapısına, teknolojiyi daha geliştiren, ileri teknoloji kullanan, bunun için gerekirse kamu sektörünü yeniden sanayi alanına sokan bir sanayileşme anlayışına ihtiyacımız var. Dolayısıyla sanayi stratejisini yeniden gözden geçirmek, daha ileri teknolojilerden istihdam yaratan bir sanayi sistemi bulmak gerekiyor. Bunun lokasyonları ortaya çıkar, nerede ne geliştirilecek, ne yapılacak araştırılır. Bir kere buradan da ilerlemek gerekiyor. İşe hem ekonominin omurgası olan sanayinin hem de yan unsurları olan tarım, enerji, çeşitli hizmet sektörlerinin en iyi şekilde planlanmasıyla başlanmalı. Bu planlamada sanayinin istihdam ve katma değer yaratan bir kimyaya kavuşturulmasına, sonra da bunların hangi coğrafyalarda geliştirileceğine karar verilmeli. Bütün bunların kâr ve sermaye birikimi esasına göre değil, insanı odağa koyan, insanların iş- aş meselelerinin gelişmesini dikkate alan, gelişimi adilleştiren, insanların katılımını sağlayan, demokratik bir plan içerisinden yapılması, bunun hedeflenmesi gerekiyor.

Kentsel dönüşüm projeleri, alt ve alt orta sınıfları şehrin dışına itiyor. Orta sınıf derken kimi anlamalıyız? Özal döneminde orta sınıfın eridiği konuşuluyordu, bugün yeni bir orta sınıf mı var, bu sınıf nasıl türedi, bu sınıfın temel belirleyicileri neler?

Ben emeği ile geçinen ücretli kesimi kastediyorum. Orta sınıftan ziyade, ücretli ya da iş bulamayan kesim söz konusu. İşsizler, ciddi bir topluluk, ayrıca kayıtsız, güvencesiz çalışan insanlar var. Bunlar ya işportada ya da muhtelif işletmelerde ücretli ama güvencesiz çalışıyor. Bunların barınma hakkını dikkate almak gerekir. Kimse bu insanlara sırtını dönemez. Bir kent, mekân paylaşımı söz konusu olduğunda, bu sınıfsal bir tercihtir. İstanbul gibi arsa rantı çok yüksek olan bir yerde bu saydığımız kesimler tutunamaz, duman olur. Ya

İstanbul'a gelemeyecek en dış çeperlerine atılacak ya da tutunamayacak, barınamayacaklar...

Yoksulların yerine yapılan konutlara yerleşenleri ya da mütevazı sayılabilecek sitelerde oturanları sınıfsal olarak nereye konumlandırmak gerekiyor?

İstanbul Türkiye'nin milli gelirinin neredeyse yüzde 30'unun yaratıldığı bir metropol. Diğer kentlerden bu anlamda ayrışıyor. Pastanın üçte biri burada paylaşılıyor. Dolayısıyla en zenginler de, o zenginlerin etrafına tutunmuş işçi aristokrasisi ya da muhtelif emek aristokrasisi dediğimiz kesimler, dünya ekonomisinin getirdiği yeni sektörlerde; finans, kültür, turizm, medya endüstrisinde çalışan beyaz yakalı grup da burada. Belki bunlar da ücretliler ama yüksek ücretliler. Bir anlamda patronun vekilleri. Böyle bir katman var İstanbul'da. Niye bu kadar eğlence merkezleri, yeme içme mekânları, mağazalar, alışveriş merkezleri var? Kim tüketiyor? Elbette böyle bir metropolde bunu da tüketen, geliri yüksek bir sınıf var.

Tüketimin de esasını oluşturan bu sınıfın nüfustaki oranı nedir?

Nüfustaki oranları çok değil. Nüfusu, yirmişerlik gruplara ayrıldığında en üstteki yüzde yirmi, Türkiye genelinde gelir pastasının yüzde ellisini alıyor. Geriye kalan yüzde seksenlik nüfusa, pastanın yüzde ellisi kalıyor. Böyle adaletsiz bir paylaşım var. Ama bu İstanbul'da daha da adaletsizdir. En varlıklılar, sermaye sahipleri ve kurmayları İstanbul'da olduğu için onların elde ettikleri gelir daha yüksektir ama orta sınıf da var. Orta sınıftan kastımız küçük esnaf, küçük ticarethane sahipleri, muhtelif hizmet işletmecileri. Ama İstanbul'un yüzde yetmiş beşi yoksul kesimdir.

Yapılan konutlarda yüzde yetmiş beş pek hesaba katılmıyor ya da yapıldığı yerler en azından bugün için rant taşımıyor...

Muhtelif konutlar var. Rezidanslar, özel korumalı siteler, havuzlu villalar yapılıyor. Hedef kitlesi daha varlıklı, beyaz yakalı kesimler. Bir de TOKİ'nin yaptığı daha alt orta sınıfların satın alabileceği konutlar var. Burada da tüketici-konut kredisi devreye giriyor, bankalar tarafından teşvik ediliyor. Dolayısıyla İstanbul'da hatırı sayılır

miktarda konut yapılıyor. Bazıları da paralarını değerlendirmek için konutları alıp kiraya vererek kira geliri elde ediyorlar. Bunlara dönük konut sektörü faaliyeti söz konusu. Son yıllarda iyice büyüdü.

İstanbul bu kadar konutu taşıyabilir mi? Televizyonlarda alt ya da orta sınıflara değil, üst gelir grubuna yönelik konutların satış ilanları var, hatta artık Ağaoğlu gibi şirket sahipleri de bir reklam yıldızı gibi ekran da görülüyor. Duvarlarla çevrili siteler ise doğanın bir şekilde kendini koruduğu yerlerde yapılıyor... Bu da kenti alt üst etmiyor mu?

Anadolu'yu ihmal ettiğimizde İstanbul ciddi çekim merkezi oluyor. Coğrafyası, jeopolitiği açıcından da şanslı bir metropol. Balkanlar'dan, Ortadoğu'dan, Doğu Akdeniz'den, Kafkasya'dan insanlar ya turist olarak geliyorlar, ya burada iş yapıyorlar ya da kaçak çalışıyorlar. Bu kadar çekim merkezi olan bir metropolün konut ihtiyacının devam etmesi normal. 70'li yılların yapılaşması çok çürük. Bu nedenle bir taraftan da kentte bir yenilenme yaşanıyor, kentin çeperlerinde, yeşil alanlarında inşa edilen siteler, konutlar gibi kentin merkezinde de yenilenme var. Üsküdar, Salacak taraflarında binalar sürekli yıkıp yeniden yapılıyor. Zamanında, o günün şartlarında yapılmış asansörsüz, kalorifersiz yapılar yıkılıp yerine daha lüks yapılar oluşturuluyor ve çok yüksek rantlar elde ediliyor. Bunlar daha çok, küçük müteahhitler tarafından yapılıyor. Herkese de konut-inşaat üzerinden ekmek çıkıyor.

Her tarafta ciddi bir yenilenme oluyor. Boğaz hattında özellikle, Beşiktaş çarşısı, Cihangir, Haliç'in iki yakasında, Süleymaniye gibi geleneksel İslam mekânlarında, Üsküdar'da, Boğaz'ın diğer taraflarında, bir yenilenme, bir konutlaşma var. Bir de Beylikdüzü, Çekmeköy gibi imara yeni açılan alanlara bloklar yapılıyor. Yani her gelir grubuna hitap eden bir faaliyet sürüyor. Ama talep var ki yapılıyor. Talep, bir yenilenmeden dolayı, iki bir yatırım aracı olarak var, bir de gerçekten bu çark içinde kazanan bir kesim var. Herkes kazanmıyor ama onlar kazanıyor. Onlar için de taleplerine uygun bir inşaat faaliyeti sürdürülüyor. Bu sadece İstanbul için geçerli değil aslında, gözümüze daha çok gazetelerdeki tam sayfa ilanlardan dolayı öyle görünüyor ama İzmir'de de, Ankara'da da, Anadolu'da da inşaat faaliyeti var.

Türkiye çok hızlı bir kentleşme süreci yaşadı. Şu an nüfusun yüzde 75'i kentlerde yaşıyor. Son sekiz yılda kırlar çok boşaldı. Bu, tarımın ihmalinden, desteklerin azaltılmasından da kaynaklandı. Doğu'da, Güneydoğu'da savaş ortamı da göçe yol açtı. Bugün Batman ve Diyarbakır'da kentleşme oranı Türkiye ortalamasının çok üzerinde. Dolayısıyla kırdan kente göçle beraber konut ihtiyacı ortaya çıktı. Hem yeni gelenlerin hem de eski kentlilerin yeni konut ihtiyacı sektörü besliyor. İstanbul'da bir de deprem faktörü, depremden dolayı yenilenme ihtiyacı var.

Batman ve Diyarbakır da böyle bir kentleşmeye hazır değildi, zorunlu göçler dinamikleri yönlendirmedi mi?

Biz başlayalım istim arkadan gelsin, diye düşünülüyor. Bunların alt yapısı var mı yok mu? Belediye bunlara yetişmeye çalışıyor. Önce siteler, binalar yapılıyor, sonra yollara, kaldırımlara kanalizasyona yetişmeye çalışılıyor. Ama öncelikle insanların konut talebine yanıt vermek adına müteahhitlerin yoğun bir uğraşısı var. İnşaat sektörü bu anlamda son on yılda çok hızlı gelişen ve büyüyen, birikimin de kanalize olduğu bir alt sektör oldu.

Alt sektör mü, ana sektör olmaya aday mı?

Sanayi hâlâ önplanda. Muhtelif hizmet sektörleri, haberleşme, ulaştırma, iletişim, turizm sektörleri var ama inşaat ciddi bir yer tutuyor. İnşaat sektörünün milli gelirde payı yüzde on civarında. Türkiye'de bu dağılım, sanayi için yüzde 25, tarım için yüzde 10 diğerleri içinse yüzde 18 kadardır.

Şimdiye kadar çizdiğimiz kentsel dönüşüm, inşaat sektörü haritasında küresel sermayenin durumu, payı nedir?

Küresel sermaye her şeyden önce borç vererek bu büyümede, gelişmede etkili oluyor. Borç derken bu yatırım yapma değil, sıcak para olarak şeklinde oluyor. Bugün bir çok sektörde büyüme oluyorsa, bu küresel sermayenin sıcak para olarak borsaya gelişi, devlet tahvili alışı olarak gerçekleşiyor. Bu sıcak paradan borsadaki inşaat firmaları, borsadaki bütün firmalar yararlanıyor. Çünkü yabancı sermaye onların da hisselerini satın alıyor. Onların da ihtiyacı olan kaynak buradan temin

ediliyor. Bu da döviz kurlarını aşağı doğru indiriyor. Bu, ithalatı da kamçılıyor. İnşaat malzemelerinin çok önemli bir kısmı ithal edilmeye başlandı. Muhtelif yapı elemanları, armatürler, camlar vs. bunlar yurt içinde üretilenlerden daha ucuza geliyor. Yabancı sermayenin bu şekilde bir katkısı oluyor. Bankalar bu kaynağı kullanıp daha fazla tüketici kredisi, konut kredisi veriyorlar. Dolayısıyla ortaya bir talep de çıkarmış oluyor. Özellikle inşaat sektörüne doğrudan bir yatırımcı olarak gelmiyor ama büyük yatırımlarda ortak olabiliyorlar. Galataport için, Haydarpaşaport için, İstanbul'un gayrimenkul rantından yararlanmak üzere geliyorlar.

Ne kadar önlenebilecek Galataport ve Haydarpaşaport?

Bu tamamen kentin metalaşmasını, yeni komplekslerle ticaretleşmesini, İstanbul sokaklarının paraya dönüştürülmesini istemeyenlerin muhalefetiyle önlenebilir. Bu sokaktaki muhalefetten başlayıp, meclisteki muhalefete kadar devam eder. İlk rauntta başaramadılar ama bu anayasa değişikliğinden sonra, bir ölçüde bu muhalefeti de önlemiş oldular. Bunlar doğrudan özelleştirme idaresine bırakılmış projeler. Özelleştirmeye gidildiğinde Mimarlar Odası, kitle örgütleri, şehir planlamacıları Danıştay'a başvurdular, itiraz ettiler ve yolu kestiler. Şimdi Galataport'u özelleştirme hazırlığı içindeler. Sonunda bu kadar kolay olmamalı, olmaz da herhalde. Keza üçüncü köprü var, onu planladılar, sırada dördüncü köprü duruyor. Marmara Ray'ı da unutmamalı. Bunlar bir taraftan da kamu kaynaklarını eğitimden, sağlıktan, sosyal alanlardan çekip, paraya tahvil edilecek alanlara hizmet sunacak. Tekrar olacak ama bu ülkenin, bu şehrin, üçüncü köprüden, tünelden çok eğitime ve sağlığa ihtiyacı var. İstanbul gibi bir yerde ilk ve ortaöğrenimde hâlâ 70 kişilik sınıflar var. Bir kesim var el bebek gül bebek okuyor, bir kesim var sürünüyor. Bunların düzeltilmesi gerekiyor.

Politik çıkışı nerede görüyorsunuz? Toplumda böyle bir politik talep var mı?

Sonuçta bu politik bir mücadele. Buna iri gövdeli bir ana muhalefet partisinin öncülük etmesi gerekir, ama sivil inisiyatifin, yerel çabaların da çok önemli olduğuna inanıyorum. Muhtelif çevre hareketleri olsun,

kent hareketleri olsun, bunların tabandan gelen örgütlenmeleri sıhhatli. Ama bunların biraz daha motive olmaları, dayanışmaları, halkın bütün kesimlerine katılmaları gerekir. Buna dönük İstanbul'da hatırı sayılır bir girişim, duyarlılık olduğunu düşünüyorum. Bunların mutlaka beslenmesi, motive edilmesi, yan yana getirilmesi, büyütülmesi çok daha önem taşıyor. Mücadele çok yönlü elbette. Mecliste, parlamentoda, sivil toplum örgütlerinde, meslek örgütlerinde, sendikalarda, bizzat insanların yaşadıkları sokaklarda büyütmek gerekiyor. Bu bir sınıfsal mücadele son tahlilde. Kentte, kent toprağı üstüne verilmiş bir sınıfsal mücadele. Siz toprağı sahiplenmezseniz onlar gelip alacaklar, rantını tepe tepe kullanacaklar. Bu toprağa, kent toprağına, bize ait olana sahip çıkmak gerekiyor.

Sınıf mücadelesi derken (İstanbul için) nasıl bir sınıfsal harita çıkarıyorsunuz, hangi sınıfların dayanışmasından söz ediyorsunuz?

İstanbul enteresan bir metropol. Her sınıf yan yana yaşıyor. Bu, 80 öncesi sanayileşme sürecinin getirdiği bir durum. Mesela şimdi Levent, Maslak aksı iş alanı ama hemen arkası gecekondu. Gecekondularda yaşayanlar da, varlıklılar da, rezidansta kalanlar aynı muhtar için oy kullanıyor. İstanbul'un çoğu yeri için bu böyle. Salacak'ta deniz gören kısımlarda belli bir gelir grubu yaşar ama arka sokakları ücretliler grubunundur ve aynı muhtarı seçerler. İstanbul, bu anlamda sınıfsal olarak büyük ölçüde ayrışmış bir yer değil. Bunun tarihsel bir nedeni var, eski gecekonduların şimdi sitelerle komşu olmaları gibi bir hal. Dolayısıyla bu toprak rantı bu dip dibe duranların mücadelesi şeklinde cereyan eder. Ama bazı yerlerde bu farklı sınıflar-orta sınıflarla, alt sınıflar- kentin meydanı için, üçüncü köprü için ittifak yapabilirler. Burada yan yana gelme alanları var. Galataport'un halkın daha rahat kullanabildiği geniş bir meydan yapılması için Cihangir'deki her sınıf, Tophane'deki, Salı Pazarı'ndaki her sınıf bir araya gelebilir. Bu ortak yaşanan bir mekân için mücadele. Bunu sağlayabilir.

Şehirde otomobilleşmenin azaltılması, toplu taşımanın öne çıkarılması yönündeki bir tercihte de bütün sınıflar ittifak yapabilirler. Daha yeşil bir kent, daha temiz, daha bakımlı bir şehir için çabalayabilirler. İstanbul'un rantına göz koyanların bundan nasiplenmek isteyenler

azınlık ama güçlü. Piramidin tepesindeki oligarşi bunlar. Geri kalan kesimlerin daha rahat yaşanabilir bir kent için epey bir ortak mücadele alanları var, bunu görmek, bunun farkında olarak bir mücadele hattı oluşturmak lazım. Belediye seçimlerinde bu imkân ortaya çıkıyor. Neoliberal bakışlı değil, daha halkçı belediyeler, halk için hizmet veren, vatandaşı müşteri gibi değil, yurttaş gibi gören belediyeler bütün bu sözünü ettiğimiz sınıfların ittifakıyla olmuştur. İstanbul'da yaşayanların bunu tesis etmeleri lazım.

İstanbul'daki ücretlinin profilini çizer misiniz?

Ücretlilerin yüzde 40'ı sanayi işçileridir. İstanbul sanayiden arınmasına rağmen hâlâ çok ciddi tekstil gücü, konfeksiyon atölyelerinden dolayı ciddi bir sanayi işçisi var. Ama onun yanı sıra sanayi sitelerinde çalışan ücretliler de bu orana dâhil. İkinci planda da hizmet sektörü geliyor. Orada da, ticaretten finansa, turizmden muhtelif kent hizmetlerine kadar ücretli bir sınıf var. Genel olarak İstanbul yüzde 70-80 oranıyla bir ücretli şehri.

Çağrı merkezlerinde çalışanlar gibi görmediğimiz, sessiz kalan, yeni yeni seslerini duyurmaya çalışan iş kolları neler?

Küresel sermayeyle lokasyondan dolayı yeni iş kolları yaratıyor, eski iş kolları da sürüyor. Yeni iş kolları içinde iletişim sektörü, medyanın alt kolları ortaya çıkıyor. Bilişim, iletişim, turizm, yeme-içme, eğlence sektörlerinde hatırı sayılır oranda genç nüfus çalışıyor.

İşsizlik?

İstanbul tarım dışı işsizlikte bugün yüzde 15 gibi yüksek bir orana sahip. Part-time, umudunu yitirmiş iş aramayan, dolayısıyla işsiz sayılmayan işsizlerle bu oran yüzde 20'yi geçiyor. Çok yüksek rakamlarda kaçak işçi olduğunu, hatta yabancı kaçak işçi olduğunu biliyoruz. Bu anlamda İstanbul, niteliklilerin yanında niteliksiz, vasıfsız iş gücünün de toplandığı bir kent.

Sona doğru bir gidiş olduğunu, neoliberal politikalardan toplumun yıldığını, alternatif olarak yeniden bir sol politikanın etrafında örgütlenebileceğini düşünüyor musunuz?

Bu şehrine göre değişiyor. Bir kesim var ki, buna inanarak, biraz da buna mecbur kalarak, muhafazakâr liberal yaklaşımdan uzaklaşmıyor. Bu kesim, uygulanan "cemaatçi yardım politikalarından nasiplendiği için" bir oy deposu olmaya devam ediyor. Ama yerel yönetimlerde seçmen davranışları bir sürü şeye göre farklılaşabiliyor. Bence Türkiye enteresan bir süreçten geçiyor. Hem kentler düzeyinde, hem makro siyaset üzerinden bir ayrışmaya doğru gidiyor. Ya muhafazakâr liberal çizgi biraz daha güçlenmiş olacak ya da buna direnenler süreci domine etmeye başlayacak. Bunun çetin bir mücadele olduğu ve olacağı kesin.

Burada şöyle bir ters durum yok mu? AKP, yani neoliberal politikaların uygulayıcısı yoksulluğun yaratıcısı, ama yoksullara en doğrudan ulaşabilen parti de o. Yoksullarla dil kurabiliyor, politik temasları yapılandırabiliyor.

Bu, yoksulları, sol- sosyal demokrat partiler, gruplar ihmal ettikleri için yaşanıyor, bunu kendileri de kabul ediyor. Gecekondulara gitmedik, merkezlere çekildik, beyaz yakalıları özellikle seçmen olarak seçtik, geri kalanları da AKP örgütledi, diyorlar. Onlara bir gelecek vaat ederek değil, günü kurtarmak için, günlük ihtiyaçlarını görerek yaşanan böyle bir siyaset var. Şimdi neresinden dönülse kâr. CHP bunu fark etmiştir herhalde. Onların ayağına gitmeye, dertlerini dinlemeye başladı mı, nasıl bir sonuç alır, bilemiyorum. İaşe politikaları, cemaatler üzerinden verilen sadaka politikaları yerine daha bir sosyal devlet olup, sosyal devlet olarak ihtiyaçlara yönelmesi, kalıcı olarak iş üretmesi gerekiyor. Bunları yapamayan, bu insanlardan uzak kalır. Sayıca çoğalan bu insanlar biraz mecburiyetten, biraz muhtaçlıktan, bu yapıların, cemaatlerin içine giriyorlar. Onların istediği muhafazakâr hayat tarzını da, politikaları da yaygınlaştırıyorlar. Giderek tarafı olmaya başlıyorlar.

Şu an yaşananların, kentsel dönüşümle yerlerinden edilenlerin tepkilerinin henüz ciddi bir öfkeye dönüşmediğini görüyoruz. Böyle bir risk var mı? Yoksula bakış açısı da bu süreçte değişti, bugün yoksulların yaşadıkları mekanlar şiddetin üredigi yerler, yoksullar da güvenliği tehdit eden gruplar olarak görünüyor. Bu yeni çatışmaların önünü açar mı?

Etki de olsa tepki de olsa her şey örgütlenmeye bağlı. Örgütlü olmadıktan sonra artan yoksulluk, artan baskı, hiçbir zaman kendiliğinden bir şeylere yol açmaz. Onun için yoksulların örgütlenmeleri gerek. Bu kesimler için İstanbul'da hayat gerçekten çok zor. Kira da, ulaşım da, temel gıda maddeleri de diğer kentlere göre daha pahalı. Barınma hakkı, ulaşım hakkı, ucuz su, temiz çevre, yeşil alan beklentileri olan, bunların arayışı içinde olan kentlilerin örgütlenmesi gerekiyor. Bu anlamda kenti yeni baştan örgütlemek gerekiyor. Kentsel dönüşüm yüzünden mağdur bırakılan, ulaşım, elektrik, doğalgaz, su fiyatlarının yüksekliğine maruz bırakılan kesimlerin – özellikle en yoksul kesimden başlayarak örgütlenmesi gerekiyor.

Neoliberal Belediyeciliğe Karşı Halkın Belediyeciliği *

Yerel yönetimlerin, daha dar anlamda belediyelerin, tarihsel süreç içindeki işlevi, kapitalizmin, sermaye birikim süreçlerinin, modellerinin, dolayısıyla kentlerin gelişimiyle yakından ilgilidir.

Sanayi kapitalizminin başat olduğu dönemlerde kentli nüfusun ağırlığını oluşturan ücretlilerin yaşadığı kentlerde belediyeden beklenen, ağırlıkla ücretli sınıfın (işçilerin ve kamu çalışanlarının) ve ailelerinin konut, ısınma, ulaşım, kreş, dinlenme vb. ihtiyaçlarının asgari maliyetlerle karşılanmasına yarayacak hizmetleri yerine getirmesi, böylece sanayiciye işgücünün maliyetini en aza indirecek dışsal ekonomiyi sağlamaktı. Artık değerin daha çok sanayiden sağlandığı bu sermaye birikimi süreci, Merkez kapitalist ülkelerde 17-18. yüzyıllardan 20. yüzyıla, Türkiye gibi çevre-bağımlı ülkelerin birçok kentinde ise 19. ve 20. yüzyıllarda geçerli oldu.

Azami karın, ağırlıkla sanayiden değil de, başta finans olmak üzere sanayi dışı alanlardan elde edilmeye başlandığı, dolayısıyla, kentlerin sanayi ücretlileri yerine, daha çok hizmet sektörü çalışanlarının, mavi ve beyaz yakalıların ikamet ettiği mekânlar haline geldiği 1980 sonrası dönemde kentler, dolayısıyla belediyeciliğin işlevi de değişti.

Değişen şuydu: Uluslararası kapitalizm, 1980'lerden başlayarak, mal ve sermaye ihracını dünyanın tüm coğrafyalarına ihraç etmeye başladı. Adına küreselleşme denilen bu süreç, çok hızlı bir mal

* Birikim 12 Ocak 2009

ve sermaye ihracı ile gerçekleşti. Bunun için de IMF-Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi başlıca kuruluşlar tüm dünyada, "piyasa"nın "devlet komuta"sının kesinlikle yerini alması gerektiğine hükmettiler. Piyasaya her şeyin terk edilmesini, piyasanın her şeye kadir olduğunu, bu yapılırsa verimliliğin en yüksek düzeye çıkacağını, kamu müdahalesinin ise kaynak israfına yol açtığını iddia ettiler; bunu bir amentü gibi tüm dünyaya kabul ettirdiler.

İstenen, hemen her alanın piyasaya terk edilmesi, kamu kontrolünden çıkarılması, mal serbestîsi için gümrüklerin indirilmesi, sermaye serbestîsi için tüm kambiyo kontrollerinin kaldırılması, sermaye giriş-çıkışlarının serbest bırakılması, yabancı sermaye giriş-çıkışı önündeki tüm engellerin kaldırılmasıydı. Her şey metalaşmalı, fiyatlanmalı, her şey ticarileştirilmeliydi. Kamusal mal ve hizmet üretimleri özelleştirilmeliydi.

Yerele de Neoliberalizm

Bu piyasalaşma, metalaşma, ticarileşme, özelleştirme furyası, kamuda merkezi yönetimi olduğu gibi yerel kamusal alanları da kapsamalıydı. Böylece, bu küreselleşme döneminde belediyeler de bu neoliberal furyanın etkisi altına alındı; Keynesci dönemin belediyeciliğinin yerini, artık neoliberal belediyecilik almaya başladı.

Doğal olarak, öncelikle Merkez-emperyalist ülkelerin metropollerine, kentlerine hakim olan neoliberal belediyecilik, kısa sürede, aralarında Türkiye'nin de olduğu çeper Avrupa'nın, Asya'nın, Latin Amerika'nın, Afrika'nın, kısaca Güney dünyasının metropol ve kentlerine de hakim kılındı.

Artık-değerin esas olarak sanayi kapitalizminden elde edildiği ve büyük kentlerin azman sanayi kentleri olduğu döneme ait belediyecilik de değişti; küreselleşme dönemiyle birlikte, artık-değerin sanayi dışından da elde edildiği, sanayi dışındaki hizmetlerin daha çok metalaşması, ticarileşmesi ile kabuk değiştiren kentlerde neoliberal belediyecilik hâkim kılındı.

Neoliberal belediyecilikle, her şeyden önce, kent toprağı, kent arsası daha bir önem kazanıyor, dolayısıyla kent arsası rantı üretimi,

spekülasyonu ve paylaşımı, belediyeciliğin odağına yerleşiyordu. Kentlerin, sanayi azmanı oldukları dönemde, sanayi işçilerinin konutlarının kurulduğu alanlar dahil olmak üzere, şimdi merkezi kent arsaları ticarileşecek "steril" alanlar yapılmak üzere "kentsel dönüşüme" uğratılacak alanlar olmalı, ücretli konutları kent çeperlerine taşınmalı, yeni göçenler, işsizler, vasıfsızlar "varoş"larda, uydu kentlerdeki bloklarda istif edilmeliydi.

Neoliberal belediyecilik için başköşeye oturan kent arsası rantının üretimi ve spekülasyonuna eşlik edecek ikinci öğe, belediyeden beklenen mal ve hizmet üretiminin daha çok metalaşması, ticarileşmesi, daha çok özelleştirilmesi oldu. Kentlinin tükettiği doğalgaz, su, elektrik, ulaşım, kreş, otopark vb mal ve hizmetler, artık daha çok "meta" haline getirilip satılmalı, özellikle de belediye üretimi değil, taşeronlar ya da özelleştirmelerle sermayenin alanına sokulmalıydı. Ve yapıldı da.

Küreselleşme döneminde, bazı büyük kentler, metropoller, dolayısıyla metropol belediyeleri, daha iddialı rollere talip oldular; küresel kent olmak!

Aralarında İstanbul'un da olduğu bazı büyük kentler, küreselleşen dünyanın kontrol kulelcri olmaya soyundular. Daha da ötesi, küresel işbölümünü tayin eden Merkez ler tarafından bu role özendirildiler ve adeta, bulundukları ülkeden bağımsız bir coğrafya gibi, metropolü küresel bir kent olarak donatıp bezeyerek, küresel sermaycnin hizmetine sunmaya özendirilip, yarışa sokuldular.

Ara özet; Küreselleşme süreciyle avdet eden neoliberal belediyecilik, ülkc(lcr) bütününe hâkim kılınan piyasalaşma, özelleşme, ticarileşme sürecinin akışına sokulup, neoliberalleşmeyi yerel yönetime de taşıdılar. Kent arsası rantı ön plana çıkarılıp buradan devşirilecek rantların ürctimi ve dağıtımı belediyeciğin odağına otururken, belediyeden ürctimi beklenen mal ve hizmetlcrin ticarilcşip metalaştırılması ve özelleştirilmesi buna eşlik etti. Belediyenin verdiği hizmeti ürcten çalışanları, hizmeti özelleştirip, taşerona aktararak, belediye çalışanının sayısını en aza indirip, onlara en az ücreti ödeyip ve azami "verimi" elde etmek bir başka hedef halinc getirildi.

Türkiye'de Neoliberal Belediyecilik

Neoliberal belediyecilik Türkiye'de 1980 sonrası başladı. 24 Ocak 1980 Kararları ve onu tamamlayan 12 Eylül askeri diktatörlüğünün eşliğinde inşa edilen dışa açılmacı, neoliberal birikim modeline paralel olarak belediyecilik de kabuk değiştirdi ve neoliberal belediyeciliğin icrasına 1984 seçimleri ile başlandı.

ANAP'ın hükümet ettiği 1989'a kadar geçerli kılınan bu model, bir dönemlik SHP belediyeciliği kesintisinin ardından, Refah Partisi'nin liberal kanadı ve yine merkez sağ DYP–ANAP ile ANAP taklitçisi AKP eliyle bugüne kadar icra edildi.

Birinci tespit şu: 1980 sonrasının dışa açılmacı politikaları ile Türkiye, hızla dünya ekonomisi ile bütünleşti. Bu, daha yüksek mal ve sermaye bütünleşmesi ile olurken iç dinamikler de çok hızlı bir değişime uğradı. Bu değişimlerden en önemlisi, kır-kent nüfus bileşiminin iç göçlerle hızla değişimi, sonuçta kentleşme oranının yükselmesiyle oldu. Öyle ki, daha 1970'de kent nüfusu, ülke nüfusunun yüzde 29'u, 1980'de ise yüzde 36'sı iken bu oran 1990'da yüzde 51'i aştı. Takip eden 10 yıl sonra, yani 2000'de kentli nüfus yüzde 57'ye, 2007 nüfus sayımında da yüzde 70'e çıktı.

Neoliberal politikalar, tarıma verilen devlet desteklerinin azaltılmasını telkin etti. Bunun yanında, tarımın kullandığı traktör, gübre, ilaç vb. girdilerdeki müthiş fiyat artışları ile baş edemeyen kır nüfusu, tarımı terk edip kentlere göçtü. Sonuçta, istihdamın tarım-tarım dışı bileşimi de kısa sürede muazzam bir değişim geçirdi. 1990'a kadar başa baş görünen istihdamda tarım ve tarım dışı, bu tarihten sonra hızla açıldı ve tarım dışı, dolayısıyla kent istihdamı hızla arttı. 2007 sonuna gelindiğinde tarım dışı istihdam, toplamı 23,5 milyonu aşan istihdamın yüzde 75'ine ulaştı.

Bu ölçüde kapitalistleşme, kentleşme, haliyle, belediyelerde nicelik ve nitelik değişimini de getirdi. Kent boyutuna ulaşan yerleşim yeri sayısı arttıkça, belediye sayısı da arttı. Nüfus kentlerde yığıldıkça, "mahalli idare" birimlerinin (ağırlıkla belediye olmak üzere Özel İdare, muhtarlıklar vb.) yaptıkları harcamalar da arttı. Nitekim bunu mahalli idare harcamalarının milli gelirdeki payında görebilmekteyiz.

1975'te GSMH içinde yüzde 1,3 paya sahip olan mahalli idare bütçelerinin 1990'a gelindiğinde payının yüzde 2,75'e çıktığı, 2000'de yüzde 4,73'ü bulduğu ve izleyen yıllarda da yüzde 4'e yaklaştığı görüldü *(Kaynak; DPT verileri ve 2009 Kalkınma Programı. Yerele kaynak aktarımının artırılmasının nedenlerini, neoliberalizmin Dünya Bankası ve AB'ce de desteklenen devleti küçültme projesinin bir parçası olan Yerel Kalkınma Stratejisi üstünden, ayrıca tartışmak gerekir).*

Bölgesel Farklılaşma...

Neoliberal politikalarla, gelişme-kalkınma, piyasanın, daha doğrusu küresel rüzgârın savurduğu yere terk edildiği için, planlı gelişme ve bölgesel denge duyarlılıkları toza, dumana karşıtı. Sonuçta zaten ürkütücü olan bölgelerarası eşitsizlikler, 1980 sonrası dönemde daha da hızlı büyüdü ve kentler arasında da çok eşitsiz bir gelişme yaşandı. Marmara ve Ege, kısmen Akdeniz'deki kentler daha hızlı büyürken, geri kalan bölgelerdeki, özellikle de Doğu ve Güneydoğu'daki kentsel gelişme çok gerilerde kaldı. Buralarda olağanüstü nüfus yığılması yaşanmasına karşın, bu kent belediyelerinin kısıtlı bütçeleri, kentli nüfusun ihtiyaçlarının çok az kısmını karşılayabildi. Bu durum, Merkezden belediyelere aktarılan kaynakların eşitsizliğini de artırdı. Gelişen kentler daha çok kaynak ihtiyacı belirtip daha çok kaynak kullanır oldular.

Muhasebat Genel Müdürlüğü ve TÜİK kent nüfusu verilerine göre, 2007'de kişi başına yerel yönetim harcaması 792 YTL iken, bu Kocaeli için 1737 YTL, Muğla için 1289 YTL, Ankara için 1099 YTL'ye çıkarken Diyarbakır'da 533 YTL'ye, Ağrı için 331 YTL'ye iniyordu. *(Kaynak; İllerin Mahalli İdare Harcamaları toplamı, 2007 kent nüfuslarına bölünerek elde edilmiştir. Bazı illerin İl Özel İdarelerine Merkez'den aktarılan kaynakların büyüklüğünün, kişi başına mahalli idare harcamasını yükseltiğini, bunların Valiliklerce farklı amaçlarla kullanıldığını göz önünde bulundurmak gerekir.)*

Rantçılık, Piyasacılık..

2004'te işbaşına gelen AKP belediyeleri, öncülleri olan Refah Partisi dönemindeki iktidarlarının devamı olarak neoliberal belediyecilik uygulamalarını pekiştirdiler. Bir taraftan, belediye çalışanlarına

Kentte Kullanılan Bazı Mal ve Hizmetlerde 6 Yıllık Fiyat Artışı (2003-2008, %)	
Madde Adları	%
Doğalgaz	177,0
Kira	171,8
Kömür Ücreti	147,5
Otopark Ücreti	139,3
Servis Ücreti	131,3
Dolmuş Ücreti	128,1
Metro Ücreti	114,0
Şehir Hatları Vapur Ücreti	107,4
Taksi Ücreti	107,4
Resmi Evraklarla İlgili Hizmetler	104,1
Ulaşım Araçları ile İlgili Hizmetler	102,1
Belediye otobüs Ücreti	81,5
Odun Ücreti	79,6
Banliyö Tren Ücreti	74,9
TÜFE	**69,2**
Atık Çöp	62,0
Su Faturası	28,7
Kaynak: TÜIK verilerinden hesaplandı.	

uyguladıkları anti-sendikal uygulamalar ve esnekleştirmeler, taşeronlaştırmalarla neoliberalliğe giriş yaparken, hızla belediyeciliği piyasa koşullarına açtılar. Hizmetleri daha çok metalaştırıp ticarileştirdiler.

Başta İstanbul kent arsası olmak üzere büyük kent arsaları üstünde olağanüstü rantların yaratılmasına uygun imar düzenlemelerine giderken, bundan büyük sermayenin dev gökdelenler, kuleler inşa ederek yararlanmaları için gerekli koşulları hazırladılar, kamuya ait değerli kent arsalarını, kamu gayrimenkullerini (Karayolları, İETT Garajı gibi) özelleştirme portföylerı içinde satışa sundular.

Özellikle büyük kent rantlarından AKP'ye yakın, dini cemaat mensubu yeni burjuvaların faydalanmasına da özen gösterdiler (İstanbul'un en yüksek kulesi Safir'in AKP'li Kiler'e ait olması gibi). Yanı sıra, imar yolsuzlukları ile sağlanan rüşvetlerle kişisel ve partisel çıkarlar sağlamanın, yargıya da yansıyan birçok pratiğini fütursuzca sergilediler (Örnek; CHP'li Kılıçdaroğlu'nun ortaya çıkardığı AKP'li Şaban Dişli skandalı.)

Özellikle son yıllarda, ülke genelinde kent nüfusunun kullandığı mal ve hizmet fiyatları, ortalama enflasyonun bir hayli üstünde belirlendi. 2003-2008 dönemindeki bazı kentsel mal ve hizmet üretimindeki fiyat artışlarının, aynı dönemın yüzde 69 dolayındaki TÜFE'nin

oldukça üstünde gerçekleştiği görüldü. Bunlardan özellikle doğalgazdaki artışın yüzde 177'yi bulması, kiraların yüzde 172'ye yakın artmış olması çarpıcıdır. Keza metro ücretlerinin yüzde 114, vapur ücretlerinin yüzde 108 artmış olması da ilginçtir.

"Sadaka" politikalarında belediyeler

Neoliberal ekonomik politikaların en önemli sonuçlarından biri gelir dağılımını bozması ve yeterli istihdam yaratmayarak işsizliği artırmış olmasıdır. Özelliklere kent yoksulluğunun hızla tırmandığı AKP iktidarında, yoksulluğa pansuman ve bunu oya tahvil etmeye yarayan "hayırsever politikaları" ya da "sadaka politikalarını" uygulamada da belediyelere önemli görevler verildi.

AKP'nin "hayırsever" etiketli sadaka politikasının en önemli araçlarını Yeşil Kart, belediyelerin nakdi ve ayni yardımları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile AKP yandaşı özel sektör, cemaatler, vakıflar ve dernekler oluşturdu. AKP, bunlarla önemli bir ağ oluşturmuş ve bir yandan yoksulluğu derinleştiren neoliberal politikaların icracısı olurken, bunu perdeleyerek derinleştirdiği yoksulluğa, "sadaka" politikalarıyla müdahil olmuş ve bunu da oya, tabana tahvil etmiştir.

AKP'li belediyelerin hemen hemen tümünde "muhtaçların" başvurusu durumunda gıda, yakacak, barınma ve giyim yardımı yapan birimler oluşturulmuştur. Kömür ve erzak yardımı ile ramazan çadırları AKP'li belediyelerin bildik faaliyetleri arasına girmiştir.

Bu yardımların kaynaklarının belediye bütçelerinde yer almadığı, daha çok belediye ile iş yapan, tedarikçi tüccarlardan, müteahhitlerden alınan bağış/yardım havuzlarından sağlandığı bilinmektedir.

Neoliberal politikaların yarattığı tahribat ve tahakküm, artan ölçüde emekçilerin, yoksulların, toplumun hücre yapısını değiştirdi. Yoksulluğun ve eşitsizliğin derinleşmesi, güvencesizliğin artması emekçilerin ve yoksulların acil-ferahlatıcı uygulamalara olan ihtiyacını ve bağımlılığını artırdı. Bu kitlelerin politik tercihlerinde de bu ihtiyaç ve bağımlılık başat rol oynuyor. İşte tam bu noktada AKP'nin, diğer

mecraların yanında, belediyeleri de bu politikaların mağduru olan kitleleri yatıştırmada, uysallaştırmada kullandığı görülmektedir.

Büyük Kriz, Belediyeler ve 29 Mart

1980 sonrası tüm dünyada küreselleşme, piyasalaşma, özelleştirme sloganlarıyla yürütülen neoliberal politikalar, bu sermaye birikim tarzı, 2008'de ABD'de patlayan finansal krizle tüm dünyada derin bir yara aldı. Merkez ülkelerden, Türkiye gibi çevre-bağımlı ülkelere de yansıyan bu küresel krizin, cari neoliberal politikaların icrasını, bu tarihten sonra aksatmaya, dahası tıkamaya başladı.

Bu durum, Türkiye'de de küçülme, daralma olarak yaşanmaya başlanıldı bile. Dolayısıyla, 29 Mart yerel seçimleriyle yeni bir döneme başlayacak yerel yönetimler, daralan, küçülen bir konjonktürün belediyeleri olacaklar. Bu, belediyelere, küçülen ekonomi ile vergi geliri azalan Merkez bütçeden daha az kaynak aktarımı demek, yerel gelirlerin de azalması, dış borçlanmanın daralması, dolayısıyla daralan bütçelerle belediyecilik demek.

Neoliberal belediyeciliğe devam etmek, belediye emekçileri için anti-sendikal, emek-karşıtı tutum, yeni tensikatlar demek; kaynak için, kent arsalarının, imar yolsuzlukları ile ne pahasına olursa olsun, peşkeşi demek; belediyece üretilen mal ve hizmetlerin daha fahiş fiyatlarla arzı demek.

Neoliberal belediyeciliğin alternatifi, zor bir konjonktüre karşın, ön plana demokrasiyi, yerelde demokratik katılımı alan bir yaklaşım olabilir. Kentlinin, başta barınma hakkı olmak üzere, çağdaş yaşam için gerekli her tür kentsel hizmet hakkını, ucuz ve güvenli ulaşım hakkını gözeten; temiz bir çevre, hijyenik ortam, çocuk ve gençler için oyun, spor, yeteneklerini geliştirebilecekleri sosyal donatılara önem veren bir yerel yönetim anlayışı hakim kılınmalıdır.

Kent arazilerinin kullanımı ve kent planlaması ile ilgili karar süreçlerinde, yerleşim, ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında yöre sakinlerinin doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla verdikleri kararlar belirleyici olmalıdır. Kent arazileri üzerinde spekülasyona son verilmelidir.

Demokratik, doğrudan katılım, yerelde, mahalle, hatta sokak ölçeğine kadar katılımı ve sorunlara birlikte çözüm üretmeyi öngörmeli, daralan kaynaklara rağmen, kentliye mal ve hizmetlerin arzının, kar motifiyle değil, ihtiyaç karşılama motifiyle temini ön plana çıkmalıdır.

Kentlinin başta barınma olmak üzere en ekonomik ısınma, ulaşım, temizlik, kreş, sağlıklı çevre haklarını karşılamaya öncelik veren, sosyal yönü ağır basan bir belediyeciliğin, azami katılımla yaşama geçirilmesini öngören bir yaklaşım, şimdi 29 Mart'ta, bu yeni kavşakta, neoliberal belediyeciliğin alternatifi olarak seçmenin önüne çıkabilmelidir.

İstanbul'u Satarken Anadolu'yu Kurtarmak*

Nüfusu 12 milyonu geçen İstanbul'un bu nüfusuna her yıl 350 bin kişi katılıyor. Bu, her gün İstanbul'a 958 kişinin daha katılması, her saatte de İstanbul nüfusunun 40 kişi çoğalması demek. Tabi ki şimdilik... Bu nüfus artış hızıyla yıllık artışlar önce 400 binler, sonra 450-500 binlerle ifade edilecek.

Oysa İstanbul'un nüfusunun 1 milyonu gördüğü yıl sadece 56 yıl önce, yani 1941 idi. İstanbul nüfusu 1955 yılında 1,5 milyonu bulmuş, 1970'de 3 milyonu görmüştü. İstanbul, 37 yıl sonra ise 2007'de yaklaşık 13 milyonluk bir megapol... 37 yılda 10 milyon artış!...

Binde 18 olan Türkiye ortalama yıllık nüfus artış ortalamasının çok üstünde, binde 30 nüfus artış hızına sahip olan İstanbul, bu hızı azaltamazsa, 2023 yılında yaklaşık 21 milyonluk, 2050 yılında ise 49 milyonluk bir megapol olacak. Bugün, Türkiye nüfusunun yüzde 17'sini barındıran İstanbul, 2050'de Türkiye nüfusunun yarısının yığıldığı bir "bölge" olacak. Düşünmesi bile ürkütücü!...

Nüfusun çoğalmasında üçte iki pay göçlerin, üçte bir pay da doğal nüfus artışının. İstanbul, aldığı her iki göçe karşılık 1 kişi veriyor, yani net göç alıcı. Haliyle, göçlerin önünü kesmeden İstanbul'un aşırı nüfus yığılmasından kaynaklanan bir dizi kent sorununa, sosyal, ekonomik, politik sorununa da çözüm üretmek neredeyse imkânsız.

* bagimsizsosyalbilimciler.org 2007

Çözüm?

Yaklaşan felaket bu kadar ortada iken, ülkeyi yönetenler bu tehlikeyi görmezler mi? Önlem düşünmezler mi?

Aslında onlar da sorunun farkındalar ama çözüm olarak düşündükleri, genele dair yaklaşımlarıyla uyumsuz olduğu için uygulanması mümkün olmayan palyatif önlemler olarak kalıyor.

Aslında yıllardır çözüm olarak ifade edilen şu: İstanbul'da aşırı nüfus birikimini, dolayısıyla iktisadi, çevresel, mekânsal yığılmayı yavaşlatmanın, mümkünse geriletmenin yolu, İstanbul'un dışında Anadolu'da yeni çekim merkezleri oluşturmak, nüfusun o bölgelere yönelmesini sağlamak, hatta her 4 kişiden birinin göçmen olduğu bu ülkede insanları yerlerinden yurtlarından hoşnut kılarak mekânlarında yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştırmak. Bu nasıl olacak? Bu, tabi ki bir bölgesel planlama işi. Bölgeler arası dengesizliklere müdahale edecek bir kamu otoritesini, etkili bir teşvik sistemini, yeniden kamu yatırımcılığını, tarıma korumayı, desteği içeren bir "sosyal devlet" pratiğini gerektiriyor...

Gelin görün ki, küreselleşme rüzgârı, sosyal devlet nosyonunu fırlatıp attığından bu yana, bölgelerarası denge, bölge planlaması kavramı da buharlaştı. Küreselleşmenin ezberlettiği cümlelerden "mekana" ait olanı şöyle buyuruyordu: Ulusal, bütüncül plan terk edilmeli, kentler arası rekabet teşvik edilmeli, hatta büyük metropoller, dünya kentleri liginde yarışmalı.

Böyle olunca, bir "ülke vizyonu" geliştirip onun çerçevesinde bölge, kent vizyonlarını üretmek yerine, İstanbul vizyonu geliştirip, Anadolu'nun kaderini de o vizyonun kuyruğuna, belirleyiciliğine takmak yoluna gidildi. Her kente de kendi başının çaresine bakması, rekabet gücünü artırması tavsiye edildi. Bu amaçla kalkınma ajansları adı altında ne işe yarayacağı belli olmayan kurumlar oluşturuldu.

1980 Sonrası

1980 sonrasında İstanbul'a ilişkin misyon, kısaca "İstanbul'u satmak" olarak sloganlaştırıldı. 1980 öncesine kadar iç pazara dönük

sanayinin kurulup geliştirildiği, sermaye birikiminin esas olarak bu sanayi üstünden sağlandığı İstanbul'un 1980'lerde, özellikle de "duvarın yıkıldığı 1990" sonrasında, sektörel öncelikleri, buna bağlı olarak da arazi kullanımı esasları yeniden tarif edildi.

Sanayi, İstanbul'dan iyice desentralize edilecek, boşalan arsalara da büyük plazalar, villa siteleri, alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri, turizm, kültür endüstrisi yatırımları yapılacaktı. Bu yatırımlar, daha çok küresel sermayeye hizmet verecek, küresel sermaye, Akdeniz, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya'yı İstanbul'daki üslerinden kontrol edecekti. İstanbul ise bu küresel sermayeye gayrimenkulleri, üst düzey hizmet sunumları, turizm ve kültür endüstrisi ürünleri ile hizmet verecek, artık 1980 öncesi sanayiden sağlanan birikim, yeni dönemde hizmet üretiminden elde edilecekti. Bu, İstanbul'un taşı toprağının daha çok önem kazanmaya başlaması, kent arsasının rantının daha yükselmesi demekti.

Bu durumdan, özellikle rantı yüksek kesimlerde geniş arsa stokları olanlar büyük avantaj yakalamışlardı. Hatta 1980 öncesinin gecekondu sahipleri bile... Ama 1980 öncesi gecekonduya, bir barınma, ücretliyi işyerine yakın tutan mesken gözüyle bakılırken, artık gecekondu, arsası için ele geçirilmesi gereken bir hedef olmaya başlayacak, İstanbul'un en güzel doğal alanları, Boğaziçi kıyıları, orman arazileri, su havzaları bir anda ele geçirilip üstüne yapılar dikilecek yerler haline gelecekti.

İstanbul rantına hücum süreci daha 1980'lerin başında Turgut Özal'ın Anavatan Partisi (ANAP) iktidarı döneminde başlatıldı. Önce, Boğaziçi öngörünüm bölgelerine, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına rağmen villa siteleri yapılarak Boğaziçi hızla taşlaştırıldı... Taksim'e Park Otel ve Gökkafes gibi iki ucube o yıllarda dikildi ve hızla Merkezi İş Alanı (MİA) Beşiktaş'tan Levent'e, oradan Maslak'a uzandı, bu aks üstünde sağlı sollu gökdelenler yığıldı. Ofis-rezidans amaçlı bu yapıları, yine ormanlara ve su havzalarına yakın özel güvenlikli villa siteleri izledi.*

* Dönem ile ilgili ayrıntılar için bkz: M.Sönmez, İstanbul'un İki Yüzü, Arkadaş Yayınları, 1996

Plan Zamanı

2000'lerde iyice hızlanan bu vahşi yapılaşma, büyük sermayenin "benden sonrası tufan" adamsendeciliği, doğallıkla kamu otoritelerine "sürdürülebilirlik" ilkesini anımsatacak ve hareketc geçirecekti. Bu kadar yağmalanır gibi tüketilen İstanbul'a bir "plan" ile müdahale etmek , "İstanbul'u satmayı" planlı yapmak gerekirdi!... İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı "İstanbul Çevre Düzeni Planı" (Özet Rapor, Temmuz 2006) adıyla 2006'da hazırlanan planda yağmanın itirafı, Başkan Kadir Topbaş'ın Önsöz'ünün ilk paragrafında şöyle yer alıyordu: (Özet Rapor, Temmuz 2006)

"Ayrıcalıklı bir coğrafyanın sağladığı doğal güzellikler ve tarihsel zenginliklerle bezenmiş İstanbul'un son yıllarda maruz kaldığı plansız girişimler sonucu anılan değerlerinin kısmen maskelenmiş, kısmen de yitirilmiş olduğu üzüntüyle gözlenmektedir. İstanbul'a hak ettiği tarihsel ve çağdaş konumunu planlı yaklaşımlarla yeniden kazandırmak kuşağımız siyasilerinin, bilim adamlarının ve uzmanlarının erteleyemeyeceği bir görev olmaktadır."

Plan, geç de olsa, gidişattaki vahameti görmüş gibidir: "Mevcutta Tarihi Yarımada'dan başlamak üzere, Büyükdere aksı boyunca Maslak'a kadar uzanan ve üst düzey hizmetlerin yoğunlaşma eğilimi yüksek tek merkezli çekim noktası olarak gelişen MİA, kentin doğal alanlarını tehdit eden kuzey gelişiminin temelini oluşturduğu gibi, iki kıta arası kentsel trafiğin yoğunluğunu arttırmaktadır..."

Plan, bu tespitten sonra yönelimini de şöyle ifade edecekti:

"MİA'nın Maslak aksından kuzeye doğru ilerlemesi sürdürülebilirlik ilkesi ile ters düşmektedir. Bu çerçevede, bu merkezin rahatlatılması, merkezi kentsel dokulardaki fonksiyonların yer seçim süreçlerinin yeniden tanımlanması ve köprü geçişlerinin azaltılması politikası benimsenmektedir. Bu nedenle, Maslak aksında daha fazla gelişmeye izin verilmemesi ve mevcut yüksek yoğunluklu yapısının rehabilite edilmesi öngörülmektedir. Planda MİA gelişimi ve bağlantılı yol ağı, tarihi merkezden daha batıya, coğrafi merkeze ve yoğunluk merkezine doğru çekilmektedir. Bu karar ormanların korunması yönünde temel

bir araç olduğu gibi, MİA'nın rahatlatılması, Tarihi Yarımada ile Boğaziçi üzerindeki baskının azaltılması ve tarihi dokunun korunması hedefini de desteklemektedir."(s.93)

Burada önemli olan, Plan'ın stratejik hedefinin değişmediği, aynı stratejik hedef doğrultusunda mekâna bazı müdahalelerin yapılmak istenmesidir. Hedef ise Plan'da şu cümlelerle özetleniyor:

"İstanbul için öngörülen, küresel üst bölgenin yönetim hizmetlerine de talip olması ve üst bölge ekonomisinden daha fazla pay almasıdır. Bu üst bölge Avrupa, Balkanlar, Karadeniz havzası, Kafkaslar ve Türki Cumhuriyetler, Ortadoğu ve Akdeniz havzasını kapsamaktadır. Dolayısıyla, İstanbul'un anılan üst bölgeyle ekonomik, sosyal, tarihi, kültürel, diplomatik, iletişim ve ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi öngörülmekte ve uluslar arası bölgesel merkez olarak hizmet vermesi hedeflenmektedir."

Küresel metropollerin, sanayi üretiminde yoğunlaşmayı bırakıp, bilgi ve teknoloji üretimine ağırlık vererek, üst düzey hizmetler, finans ve bilişim sektörlerinde küresel pazarın en rekabetçi öğelerini geliştirdiklerini ifade eden Plan, İstanbul'u hizmet sektörü eksenli, hem de oldukça nitelikli işgücü istihdam eden üst düzey hizmet üreticisi olarak tarif etmektedir.

Planın yapısal dönüşüm hedefi doğrultusundaki önemli bir politikası ise tek merkezli yapıdan çok merkezli bir yapıya geçerek, Anadolu ve Avrupa yakasında çekim merkezleri ve gelişme alanları oluşturmak... Avrupa Yakası'nda Çekmece'nin batısında, Anadolu Yakası'nda ise Sabiha Gökçen Havalimanı'nın doğusunda kalan alanlar, yeni çekim merkezleri ve gelişme alanları olarak tanımlanmakta, İstanbul'un, güneyine lineer olarak yayılan bir mekânsal dönüşüm öngörülmektedir. Marmaray'ın da dâhil olduğu raylı sistem ve deniz taşımacılığı ulaşım projelerinin de bu mekansal dönüşümü destekleyen tamamlayıcı projeler olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Plan, kilit paragrafı şöyle kurmaktadır:

"Vizyon Bileşeni 1:

Güçlü ve Rekabetçi Bir Ekonomik Büyüme Sürecini Yakalamak

Kentin Rekabetçi Üstünlüklerini Ön Plana Çıkarmak

İstanbul'un tarihsel olarak 'Doğu-Batı Arasında Bir Ana Geçiş Kapısı' olma üstünlüğüne dayanan imajını çağdaş yorumlara konu etmek

İstanbul'da rekabet üstünlüğü taşıyan veya taşıyabilecek sektörleri desteklemek

Farklı kültürel coğrafyaların ortasında konumlanan ve prestijli bir tarihsel geçmişi olan İstanbul'u, sürekli etkinliklerin yer aldığı bir Kültür Turizmi ve Kültürlerarası Diyalog Merkezi olarak ön plana çıkarmak

İstanbul'un Batı'dan Doğu'ya doğru açılan geniş bir coğrafyanın Üst Düzey Hizmetler ve Yönetim Merkezi olma potansiyelini vurgulamak

Kentin rekabetçi üstünlük taşıyan 'Geçiş Kapısı' konumunu değerlendirerek, İstanbul'u uluslararası ulaşım ilişkilerinde bir Yolcu ve Yük Transfer Merkezi olarak geliştirmek.." (s.122)

Vizyon Buysa...

Bu, yeni bir "vizyon" değil;1980'lerde kırık dökük tarif edilen, 1990'larda vandalizm örnekleriyle doludizgin uygulanan sürecin 2000'lerin ortalarında "plan" kılıfı giydirilmiş versiyonudur.

Eğer İstanbul vizyonu bu olacaksa ve bu harita ile yol alınacaksa, bakın nelere gebedir gelecek:

1- İstanbul'un coğrafyasını, arsa rantını daha çok paraya tahvil etmeyi asli iş edinen bu yaklaşım, dünyanın en adaletsiz metropollerinden biri olan İstanbul'da gelirin-servetin hakimi bir azınlığın gücüne güç katmaya hizmet edecektir. İstanbul, Türkiye gelirinden yüzde 30'a yakın pay almakta, İstanbul'un nüfusunun yüzde 1'lik süper azınlığı ise, bu gelirin yüzde 30'unu tek başına el koymaktadır.

Yüzde 1'lik azınlığın İstanbul pastasından aldığı ile, İstanbul nüfusunun yüzde 76'sının aldığı pay aynıdır.*

Bu kadar gelir-servet eşitsizliğinin üstüne, artan arsa rantlarının kazandırdıkları vergilendirilmediği için hem İstanbul içi hem de ülke içi gelir uçurumu biraz daha açılmaktadır. Buradan yaratılacak yeni uçurumlar, kutuplaşmalar, İstanbul'daki yüksek gerilimi biraz daha artıracaktır.

2- İstanbul'u küresel kent yapma hevesi, özel sektör yatırımlarının İstanbul toprağına yoğunlaşmasına neden olmuştur ve olacaktır. Sanayiden uzaklaşarak İstanbul yatırımlarına yönelen özel sermayenin bu tercihi, kamu yatırımcılığı da rafa kaldırıldığına göre, olası yatırımlardan mahrum kalacak Anadolu'yu iyice çoraklaştıracaktır. Göçler azalmak bir yana, artacak, Plan'da öngörülen İstanbul nüfusunu 2010'larda 16 milyonda bloklamak ve nüfus artışını sıfırlamak hedefi tabi ki lafta kalacaktır. Anadolu'ya dair herhangi bir vizyonu olmayan bu yaklaşım, umduğu İstanbul'u yaratamayacağı gibi, hızlanan göçle başedemez duruma gelecektir.

3- Bir ülke vizyonu olmadan, salt İstanbul'u satına, sözde dünya kenti yapma ezberi, Anadolu'daki irili ufaklı sermayenin de artan oranlarda İstanbul'a göçünü hızlandıracak, dahası, Plan'da da hedeflendiği gibi, nitelikli işgücünü daha çok İstanbul'a çekecek ve bu işgücü İstanbul'a yöneldikçe Anadolu, gelişme için gereksinim duyduğu nitelikli insan kaynağı yönünden de yoksullaşacak, kuruyacaktır.

4- İstanbul'u hizmet sektöründe, hem de nitelikli işgücü ile yapılacak üst düzey hizmet üretiminde uzmanlaştırmak hedefi, hemen şu soruyu sordurtmaktadır:Peki niteliksiz işgücü, sayıları şimdiden 1 milyonu aşan işsizler, kayıtsız işgücü, kentin çevresine tutunmaya çalışan milyonlarca yığın ne olacak, ne iş tutacak, nerelerde barınacaktır ? Aslında, "Planlı satış" senaryosunda sorunun cevabı zımnen vardır: Varlıklılara, Boğaziçi, Beşiktaş-Levent-Maslak- Ormanlar, su havzaları aksı ayrılırken, dışarıda kalanlara kentin güneyinin iki uçları , Silivri- Gebze arası uygun görülmekte, Marmaray ve metro

* Konu ile ilgili ayrıntılar için bkz. M.Sönmez, Gelir Uçurumu. Om Yayınları, 2001

ile bu kesimin neredeyse yeraltında yaşayıp gitmeleri öngörülmektedir . Bunun nasıl ikili bir yapı yaratacağı, kutuplaşmaları, mekansal bölünmüşlükleri, cemaatlaşmaları nasıl tırmandıracağı bilmem düşünülmüş müdür?

5- İstanbul'u satma saplantısı, İstanbul'un kamusal varlıklarının hızla haraç-mezat satımını da kamçılamış durumda. Özelleştirmelerle KİT'lerin kökünü kazıyan iktidarlar, şimdi satılacak mülk olarak İstanbul'un kamu arsalarına, varlıklarına göz dikmişlerdir. Galata, Haydarpaşa projelerinde henüz amaçlarına ulaşamayan AKP iktidarı, Karayolları binası ve İETT garajı satışlarının ardından bir dizi kamu mülkünü daha satış listesine koymuştur. Ama bununla bitmemektedir: Belediye Planı, bir dizi Hazine arazisi, vakıf arazisi, askeri alanın da kendilerine devredilmesini ve düşündükleri "mekansal dönüşüm" için bu arsa stokundan tasarruf hakkının kendilerine devrini istemektedirler. Düzenleme için kontrol altına alınacak bu kamu arazilerinin, çok büyük rant-servet aktarma fırsatı yaratacağı, eşitsizlikleri artıracağı, özellikle de iktidardaki partiye yakın sermaye grupları için kullanılacak büyük kayırmacılık fırsatları yaratacağı çok açıktır.

6- Belediye'nin Planı'nın, Levent-Maslak aksında oluşan tek merkezi, altbölgeler yaratarak çok merkeze dönüştürme niyet ve hevesi de pek gerçekleşecek gibi görünmemektedir. Birincisi, bölgede arsası olan birçokları "kazanılmış hakları"ndan vazgeçmeyerek plazalaşmayı sürdüreceklerdir. Bu bölgenin arkasında Gültepe'den Çeliktepe'ye, Ayazağa'ya uzanan "dönüştürülmemiş" büyük bir arsa stoku vardır ve ilk fırsatta bunlar kullanılmak istenecektir. Dolayısıyla, Plan'ın hedefleri ile "para"nın hedefleri sürekli didişecek ve yoğunlaşma, üçüncü köprüyü de dayatarak, sürecek gibi görünmektedir. Bu da kuzeye hücumla beraber, İstanbul'un akciğeri ormanların, su havzalarının yağmalanmasının devamı demektir.*

* Sanayinin desantralizasyonu bir yana İstanbul'un sanayi yatırımı çekme özelliği devam etmesi ayrı bir garabettir.. İstanbul, 1970'lerden başlayarak Tekirdağ, Kocaeli , Bursa başta olmak üzere çevre illere yatırımları taşımış olmasına rağmen kendi sınırları içine sanayi yatırımından henüz vazgeçmemiş görünmemektedir. 2002-2006 büyüme döneminde İstanbul'a yapılan yatırımların, Türkiye toplamında yüzde 25'e yaklaştığı, iç bileşimi incelendiğinde de imalat sanayi yatırımlarının ilk sırayı aldığını görüyoruz. İstanbul'a yapılan yatırımlarda yüzde 54'e yakın pay alan imalat sanayiinde en çok otomotiv sektörünün ilk sırayı aldığı görülmek-

7- Küresel kent olma saplantısı ve bugüne kadar gerçekleşen yıkıcılığı tamir çabası, kıtlaşan kamu yatırımlarının da İstanbul için kullanılmasını dayatmaktadır. Ülke genelinde öncelikle eğitime,sağlığa ayrılması gereken kamusal kaynaklar, büyük plazaların yol açtığı trafik keşmekeşine kavşak,altyol-üstyol, tünel vb. inşası için harcanmakta, bu anlamda da gelir-kaynak dağılımındaki eşitsizlik kamu harcamaları üstünden daha da derinleşmektedir..*

Olması Gereken

Türkiye vizyonu olmadan, İstanbul vizyonu yaratmaya çalışmak, Türkiye bütününü ve dengelerini gözetmeden İstanbul'u ayrı bir ülke gibi, dünya kentleriyle yarışa sokup, eldeki kaynakları salt bu alana teksif etmek, ancak sermaye sahibi büyük grupların çıkarına bir yöneliş olur, ülke genelinde ise gelir eşitsizliklerini, bölgesel uçurumları derinleştiren,kutuplaşmaları, gerilimleri artıran sonuçlar yaratır.

Olması gereken şudur: Küreselleşmeci zihniyetin demode saydığı şeyi, ülke vizyonunu, İstanbul vizyonunun önüne çekmek, önce Türkiye'nin bütününe ilişkin bir vizyon üretip bunun içinde de İstanbul-Anadolu dengesini kurarak İstanbul'u rahatlatacak, Anadolu'yu da çölleştirmeyecek bileşenleri bulup çıkarmak...

Elbette ki, İstanbul, artık bir hizmet metropolü olmalı, elbette sanayiden, özellikle de kirletici sanayiden arındırılmalı, turizmde, kültürde, bilişimde, finanstaki avantajları iyi değerlendirilmeli. Elbette ki, İstanbul'un konum rantından en iyi şekilde yararlanılmalı. Ama bu, önce Türkiye'nin tümünde sürdürülebilir gelişmenin, kalkınmanın yol haritası çıkarılarak, yüksek katma değerli, istihdam yaratıcı

---

tedir. Otomotivden sonra İstanbul'da en çok yatırım yapılan imalat sanayi alt dalı beklenceği üzere tekstil ya da dokuma-giyim sanayi olmuştur. Böylece otomotiv ile tekstilin, İstanbul sanayiine yapılan yatırımların dörtte üçünü oluşturması dikkat çekmektedir. Bir küresel kent olma iddiasının devamı olarak İstanbul'da sanayiden çok hizmet yatırımlarının önem kazanması beklenirdi. Ancak, imalat sanayi yatırımlarının toplamda hala yüzde 54 gibi bir ağırlığa sahip olması, otomotiv ve tekstilin bu toplamda dörtte üçlük pay alması dikkat çekicidir. Bu olgunun İstanbul'a göç ve kent sorunları üzerindeki etkileri ayrıca incelenmeye muhtaçtır. (Ayrıntılar için bkz. M.Sönmez, Krizden Büyümeye İstanbul... www.sendika.org 1.12.2006)

* İstanbul'a yapılan kamu yatırımları için bkz: M.Sönmez, İstanbul Kamu Yatırımları, İSO,Sanayi Dergisi, 10/2006

sektör tercihleri, (bölgesel dengeler de dikkate alınarak), üretilmeli, bu bölgesel işbölümünde İstanbul'un misyonu da yeniden tanımlanmalı.

İstanbul'un Türkiye bütünü içindeki misyonu belirlendikten sonra da , küresel kent rekabeti sıtmasına, saplantısına tutulmadan, eşsiz doğası,çevresi ve bir dünya mirası olma zenginliklerinin duyarlılığı ile İstanbul'a misyon biçilmeli, sosyal adaleti birinci sıraya oturtan vizyon bileşenleri ile İstanbul'a yaklaşılmalı. Fahiş rant artışları vergilemelerle kamulaştırılmalı ve bu vergiler gelir uçurumlarını daraltan, sosyal dengeleri gözeten, daha adil bölüşümü, yerleşmeyi amaçlayan politikalar için harcanmalı.

Bunlar yapıldığı ölçüde, İstanbul'a göç dalgası yavaşlar, daha insancıl, daha barışçıl bir iklim hakim olmaya başlar, İstanbulluluk üstkimliğini yaratmaya hizmet edecek yaklaşımlar ise daha kolay yeşerir.

Tüketim Mabetleri: AVM Sayısı 226'yı Buldu *

Kısaca AVM olarak adlandırılan alışveriş merkezleri, başta İstanbul olmak üzere, tüm büyük kentlerin kent dokusuna hâkim oluyor. En küçüğü 5-10 bin metrekareyi, en büyüğü 120 bin metrekareyi bulan, birkaç katlı, yüzlerce mağazanın bir arada faaliyet gösterdiği bu yeni tüketim mabetlerine, yerliler kadar sayıları 23 milyonu bulan yabancı ziyaretçiler, özellikle komşu ülkeden gelenler, büyük rağbet gösteriyor. Bu kadar rağbet, AVM üstüne AVM inşaatını da getirdi. İlki 1988'de İstanbul Ataşehir'de Bayraktar Holding eliyle Galleria adıyla faaliyete geçen AVM'lerin bu kadar yaygınlaşacağı acaba tahmin ediliyor muydu? Ancak kısa sürede, bu "Çağdaş panayır" yapılanması, bütün büyük kentlere hâkim oldu. Doğramacı ailesinin kurucusu olduğu Tepe Grubu, AVM'ciliğin lideri olarak biliniyor. Tepe, yanına büyük banka ve grupları da alarak, sadece İstanbul'u değil, Ankara, Adana, Konya, Gaziantep ve diğer büyük kentleri de AVM'lerle donatıyor.

Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi (ICSC)'nin getirdiği tanım ve standartlar, Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Derneği (AMPD) tarafından Türkiye'deki AVM'lere uygulandı. Bizdeki standartlara göre, AVM'ler, "geleneksel" ve "özellikli" biçiminde iki geniş kategoride gruplandırılıyor. Geleneksel AVM'ler, "çok büyük", "büyük", "orta" ve "küçük" olarak sınıflandırılırken, küçük AVM'ler de kendi içinde "ihtiyaç odaklı" (convenience-based) ve "karşılaştırmalı" (comparison) malzemeler satanlar olarak ayrılıyor.

* Cumhuriyet 20 Kasım 2010

En Büyük AVM'ler				
AVM	Yer	Mağaza Sayısı	Kuruluş Tarihi	Alan (bin m²)
Cevahir	İst./ Şişli	330	2005	118
Ankamall	Ankara	302	2006	107
M1 Tepe	Adana	45	2000	61
Carrefoursa	İst./ Ümraniye	87	2000	61
Tepe Natilius	İst./ Kadıköy	117	2002	52
M1 Tepe	Gaziantep	54	1999	52
Bilkent C.	Ankara	22	1998	47
Carrefoursa	İst./ İçerenköy	129	1996	47
M1 Tepe	Konya	56	2003	47
Kulesite	Konya	56	2003	47
Maxi Shop.	İst./ Silivri	36	1998	45
Galleria	İst./ Bakırköy	149	1988	43
M1 Tepe	İst./ Kartal	42	2000	41
Profilo	İst./ M.köy	207	1998	41

Kaynak. Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Derneği (AMPD)

Bu tanımlamaya göre "Çok geniş" AVM'lerden biri İstanbul'da Cevahir, diğeri Ankara'da Ankamall.

"Geniş" tanımında ise Adana'daki Tepe, İstanbul'da Carrefoursa, Tepe Natilius, Gaziantep'teki M1 Tepe, Ankara'da Bilkent Center ilk sıraları alıyor.

Sıcak para kaynaklı büyüme ve iç talepteki hızlı genişlemeye paralel olarak, 2010'da perakende sektöründe önemli bir canlanma yaşandı. Bu canlanmaya bağlı olarak kriz döneminde yavaşlayan ve ertelenen AVM yatırımları 2010'da yeniden canlandı. AVM sektörü, alışveriş turizmini de etkiliyor ve yabancı markaların Türkiye'ye ilgisini artırıyor. Perakende sektöründeki canlanma ve kirası talebindeki artış ile birlikte AVM kiralarında yeniden yukarı yönlü bir eğilim oluştu. Bu yılın Eylül sonuna kadar açılan 7 yeni AVM ile birlikte,

Türkiye genelinde AVM sayısı 226'ya ve alan genişliği 5 milyon 670 bin metrekareye yaklaştı.

Gelişmiş ülkelerde, daha çok kent dışına inşa edilmesine izin verilen AVM'ler, Türkiye'de kentin en işlek, prestijli alanlarını işgal ederken büyük bir yoğunluğa, trafik keşmekeşine de yol açıyor. Büyük mağazacılığın böylesine kentin göbeğine çöreklenmesi, birçok küçük ve orta işletmenin de yok oluşunu beraberinde getiriyor.

AVM'lere ilgi sadece alışverişle sınırlı değil. Ünlü Fransız düşünür Jean Baudrillard, "yeni kamusal alanlar" diye adlandırıyor buraları ve şöyle tarif ediyor: *"Birbiriyle anlamsal ve mekânsal olarak hiçbir ilişkisi bulunmayan atlıkarınca, buz pateni pisti gibi eğlence öğeleri, panoramik asansörler, yürüyen merdivenler gibi teknolojik öğeler; kemerler, kubbeler, köprüler gibi mimari öğelerin bir araya geldiği gerçeküstü mekân..."*

Dışarıda yazdan kalma güneşli, güzel bir gün olsa da, bu gerçeküstü mekânın, bu "çağdaş panayırların" havasını teneffüs etmek üzere, AVM'leri dolduran kitlelerin hali, ayrı bir analiz konusu...

III. Bölüm

İNŞAAT ÜSTÜNDEN BİRİKİM DEVRİ

Dubai'de Olanlar İstanbul'da Olmasın!*

Küresel finans krizi için, "En kötüsü geride kaldı" avuntusuna sığınanlar Dubai depremi ile yeni bir şoku daha yaşıyorlar. 2000'li yılların likidite bolluğu ile üfürülen balonların bazıları da zengin Arap emirliklerinde, buralardaki şaşaalı gayrimenkul sektörlerinde. Dubai bunlardan biri ve belki de en önemlilerinden. Dubai'deki gayrimenkul balonunun patlaması, bilenler için sürpriz olmadı. Eli kulağındaydı. Olanların İstanbul ile ilgisi ne?

Anlatalım; Dubai de, İstanbul gibi "küresel finansal merkez" olma iddiasında. Ortadoğu, Kafkaslar, Doğu Akdeniz, Balkanlar'a hükmedecek küresel finans karakolu için İstanbul, Dubai ve Moskova çekişiyorlar. Ne mi yapıyorlar? Devasa gökdelenler, rezidanslar, ofis binaları, alışveriş merkezleri... Kısaca, küresel kapitalizmin dev şirketlerinin kontrol kulelerini oluşturacak gayrimenkuller... Buralarda görevli üst düzey personel için villalar, lüks siteler, yeme-içme mekânları, çocukları için özel okullar, beklentilere cevap verecek her tür donatı...

Dubai'nin, "Bölgenin Finans Merkezi" olma iddiasıyla başlattığı devasa yatırımlara, yabancı sermaye ve sıcak para baronları da önemli yatırımlar yapmışlardı. Küresel krizle birlikte, yapılamayan satışlar, askıya alınan yatırım niyetleri, Dubai'de dev projeleri de arka arkaya sarstı. Son bir yılda sadece Dubai'de 30 milyar dolara yakın konut projesi iptal edildi. 2008'e kadar Dubai'de gayrimenkuller inşaat başlamadan satılıyor ve sürekli prim yapıyordu. Global krizle son bir

* Sendika.org 30 Kasım 2009

yılda ofis fiyatları yüzde 60, rezidans fiyatları yüzde 50 düştü. Tamamlanmış ofislerin yüzde 60'ı aylardır kiracı bekliyor.

Dubai'nin lokomotif kuruluşu ve hükümetin sahip olduğu Dubai World ile bu şirkete bağlı Nakheel şirketi, bu yarışta havlu atmanın eşiğine geldiler. Dubai World'ün, ağustos ayı itibarıyla 59 milyar dolar borcu var ve bu borcun ödemelerinin gelecek yıl mayıs ayına kadar ertelenmesi talebinde bulunuyor. Dubai'nin toplam borcu ise 80 milyar dolar tutarında. Bankacılık kaynaklarına göre, risk alan bankalar arasında HSBC, Standard Chartered ve Singapur merkezli DBS Group var. Japonya, Güney Kore ve Avustralya inşaat firmalarının da güç duruma düşebileceği yorumları yapılıyor.

Dubai World ve Nakheel'in borç ödemelerini 6 ay askıya alması, riskli yatırım araçlarından kaçışı hızlandırdı. Hisse senedi ve emtia gibi riskli yatırım araçlarından çıkan yatırımcılar dolar almaya başladı. Dolardaki hızlı değer artışı, altındaki rekor artışı durdurdu.

Dubai'nin başına gelenleri bir de İstanbul için gözlerinizin önüne getirin. İstanbul da bir süredir "finans merkezi" olma iddiasıyla gökdelenlerle donatılıyor. Levent-Maslak aksını boydan boya donatan ofis-rezidans, AVM türü devasa yapılara, trafik keşmekeşi karşısında, onu dengeleyecek yeni bir Merkezi İş Alanı (MİA) düşünülüyor ve bunun için Anadolu yakasında, Ataşehir-Kartal bölgesi seçildi. Ankara'dan SPK, kamu bankaları, BDDK, belki Merkez Bankası da buralara taşınarak "finans merkezi" hedefine doğru ilerlenecek. Ama esas hedef, küresel kriz atlatıldıktan sonra. Uluslararası bankaların, mali kuruluşların, çokuluslu şirketlerin bölgesel karargâhları için İstanbul'u seçmelerini sağlamak. Bu yapıları onlara satmak, kiralamak... Ama bunun için Dubai ve Moskova da yarışıyor. Dubai, bu yarışta alması beklenen yarayı aldı. İstanbul'daki gayrimenkul stoku için de çok umutlu konuşulmuyor. Satılıklar satılmıyor, kiralıklar yeterince ve beklenen fiyatlarla kiralanmıyor. Hem ofis hem rezidanslar için müthiş bir stok var, AVM enflasyonu yürek hoplatıyor. Sadece Dubai'de yaşananlara yakın bu benzerlik bile Türkiye'den bir sıcak para çekilişine ve kur şokuna yol açabilir.

Tıpkı Dubai'de olduğu gibi, İstanbul'daki gayrimenkul sektöründe de önemli ölçüde dış kaynak var. Gayrimenkul yatırım ortaklıklarında yabancı yatırım var, dışarıdan kullanılmış önemli ölçüde dış borç var. Özel sektörün uzun vadeli dış borç stoku 2009 Eylül'ünde 133 milyar dolar dolayında. Bunun 25 milyar doları, inşaat ve gayrimenkul sektörlerindeki firmalar tarafından gerçekleştirilmiş. Sadece imalat sanayisinin ve bankaların borçlanmaları da buna yakın düzeylerde. Varın, sektörün dış kaynağa bağımlılığını siz düşünün. Bu dış kaynağa dayalı inşaat hamlesinin başına, umalım Dubai'de olanlar gelmesin. Ama kesin olan bir şey var: Aynı yolun yolcuları, daha doğrusu yarışçıları bunlar... Dubai'deki havlu atmak üzere, İstanbul'dakilerin "yırtması" bakalım mümkün olacak mı?

Betondan Birikim: Nereye Kadar?*

Türkiye'nin neresine gitseniz inşaat var. Yol inşaatı, köprü inşaatı, en çok da konut inşaatı ve İstanbul'da gökdelen inşaatı... Türkiye'nin özellikle büyük kentlerinin birer şantiyeye dönüşmesi yeni bir olgu değil ama 2009 krizi sonrası yeniden büyümeye geçişte inşaatın daha çok öncelik aldığı aşikar. Verilen yapı ruhsatları üstünden gidersek, ekonominin yüzde 5'e yakın küçüldüğü 2009'da yapı ruhsatı alınan dairelere 100 dersek, 2010'da bu endeks 151'e kadar fırladı. 2011'de hız kesti 109 gibi oldu ama 2009'un yine üstündeydi. Bu 3 yılda, ortalama her yıl, 111 bin bina için (134 milyon metrekare) ya da 692 bin daire için ruhsat alınmıştı. 2012'nin ilk çeyrek verileri, daire ruhsatlarında 2011 ilk çeyreğe göre yüzde 5 artış gösteriyor. Çarşaf çarşaf ilanlara, eldeki daire stokuna rağmen henüz "inşaat paydos" demiyor.

İnşaat şantiyelerinin ağırlıkla İstanbul'da olduğu kanısı yaygın. Bu, şaşırtıcı değil. Küresel kent olma iddiası ile bir yandan Levent-Maslak aksına, yakın zamanlarda da Anadolu yakasına dikilen gökdelenler, bu yakada Ataşehir'e inşa edilen "Finans merkezi" yutturmacalı beton adacıklar, çeperlere inşa edilen ve her sınıfa hitap eden siteler, metropolün merkezinde başlatılan "kentsel dönüşüm" adı altında "soylulaştırma" faaliyetleri, İstanbul'un her yerini şantiyeye dönüştürmüş durumda. Ama şantiyeye dönüşen sadece İstanbul değil. Anadolu'daki 9 il, İstanbul ile birlikte, yapı ruhsatlarında yüzde 55'e yakın paya sahip. Türkiye nüfusunun yüzde 47'sinin yaşadığı bu

* Cumhuriyet 13 Temmuz 2012

İnşaat Yatırımlarında İlk 10 İl				
İl	İnşaat (Yüzölç,%)	İnşaat (Değer,%)	Kent Nüfusu,%	İlin Nüfus Payı,%
Türkiye	100,0	100,0	76,8	100
1.İstanbul	18,4	19,9	99,0	18,2
2.Ankara	10,2	10,8	97,4	6,5
3.İzmir	4,0	3,4	91,4	5,3
4.Bursa	3,9	4,1	89,0	3,5
5.Konya	3,7	2,9	75,0	2,7
6.Antalya	3,4	3,1	71,0	2,7
7.Kayseri	2,9	3,1	86,9	1,7
8.Kocaeli	2,6	2,4	93,6	2,1
9.Mersin	2,5	2,5	78,1	2,2
10.Samsun	2,3	2,5	66,1	1,7
İlk 10 İl	54,1	54,8	91,2	46,8
Kaynak: TÜİK inşaat veritabanı				

10 ilde, kentleşme oranı (kentli nüfus) yüzde 90'ın üstünde. Bu durum, konuta, ofise, ticari entegre yapılara, kentsel altyapıya, donatıya, dolayısıyla her tür inşaata olan talebi artırdı. Küresel kriz ikliminde yaratılan bu iç talep, nereye savrulacağı bilinmeyen bu serüven, ekonomiye şimdilik, geçici de olsa nefes aldırıyor. Sanayinin birçok alt sektörü inşaatlar yükseldikçe çarkını döndürüyor. Çimento, demir, tuğla, seramik, cam, plastikten başlayan ve her tür ev eşyasına uzanan alt dallarda, inşaat, ekonomiye alan açıyor, finans sektörü inşaat firmalarına, hane halkına verdiği konut kredileri ile dönüyor. İnşaatın en büyük handikabı iç talebe odaklı olması. Dibin görünmesi uzun zaman almaz. Hem de büyük kırılganlıklarla...

İstanbul, en büyük şantiye ama diğer illerde de bir inşaat furyasıdır gidiyor. Nitekim TÜİK'den edindiğim il bazında yapı ruhsatları, son 3 yıl ortalaması olarak İstanbul'un payının yüzde 18 dolayında olduğunu gösteriyor. 13 milyon nüfuslu bu megapolün, ülke nüfusundaki payının da yüzde 18,4 olduğunu anımsarsak nüfusla uyumlu bir inşaat

hareketinden söz edebiliriz. Ancak, değer olarak bakıldığında İstanbul'daki inşaatların çoğunun daha lüks, iç ve dış, üst, üst-orta gelir gruplarını hedeflediği söylenebilir.

Türkiye nüfusundaki payına oranla inşaat yoğunluğu yüksek ikinci büyük merkez ise Ankara. Nüfusun yüzde 6,5'unun yaşadığı Ankara, son 3 yılda alınmış yapı ruhsatlarında yüzde 10'un üzerinde pay sahibi. Buna karşılık İzmir'in, nüfustaki payı ve ekonomideki önemine hiç uymayan bir inşaat profili var. Ülke nüfusunda yüzde 5,3 payı olan İzmir, son 3 yılda yapı ruhsatlarının ancak yüzde 4'ünü almış görünüyor. Bursa ise atakta ve nüfustaki yüzde 3,5'lik payına karşılık inşaat ruhsatı açısından İzmir'i yakalamak üzere. Göç alma açısından başı çeken Antalya'da hem barınma hem ticaret amaçlı inşaatın hız kesmemesi anlaşılır bir şey. Konya, Kayseri gibi dönemin sermaye birikiminde öne çıkan ve muhafazakâr özellikleri önde olan illerde de nüfus oranının üstünde bir inşaat faaliyeti dikkat çekiyor. Kocaeli, Mersin ve Samsun gibi sanayi ve ticaretin öne çıktığı illerde de inşaat faaliyeti nüfus yoğunluğunun önünde seyrediyor.

İnşaat Yatırımlarında İkinci 10 İl				
İl	İnşaat (Yüzölç,%)	İnşaat (Değer,%)	Kent Nüfusu,%	İlin Nüfus Payı,%
Türkiye	100,0	100,0	76,8	100
1.Tekirdağ	2,0	2,0	69,0	1,1
2.Adana	1,9	1,9	88,4	2,8
3.Diyarbakır	1,7	1,9	72,1	2,1
4.Gaziantep	1,6	1,6	88,7	2,3
5.Hatay	1,5	1,6	49,7	2,0
6.Trabzon	1,4	1,2	55,7	1,0
7.Muğla	1,4	1,5	43,2	1,1
8.Manisa	1,3	1,4	66,5	1,8
9.Eskişehir	1,3	1,4	89,6	1,0
10.Denizli	1,2	1,0	69,5	1,3
İkinci 10 İl	15,4	15,5	70,9	16,6
Kaynak: TÜİK inşaat veritabanı				

Nüfusun yüzde 17'sine yakın pay sahibi diğer büyük Anadolu illerinde de, ilk 10'daki yoğunlukta olmasa da, inşaat, önemli bir aktivite.

İkinci 10 il grubunda, İstanbul'un bir tür arka bahçesi durumuna gelmekte olan Tekirdağ'ın inşaat ruhsatlarından aldığı pay, ilin nüfustan aldığı payı katlıyor. Mersin'den başlayan Adana, Gaziantep, Hatay, Diyarbakır (Şanlıurfa'yı da içine alan) aksı, göç çekiyor, ticaret görece hareketli ve buna paralel olarak inşaat faaliyeti de bu bölgede yoğun. Hizmet ili Eskişehir'e, Ankara'daki inşaat rüzgârları ulaşıyor. Kuzey'de Trabzon, Ege'de ise sanayici Manisa, Denizli ve turizm ili Muğla, yine inşaat faaliyetlerinin ağırlıkta olduğu iller olarak dikkat çekiyorlar.

'Krize Karşı İnşaat': Nereye Kadar? (1)*

AKP rejiminde sermaye birikimi sürecine damgasını vuran sektörün inşaat olduğu malum. İnşaatın başaktör olarak sahne alması 2001 krizi sonrası oldu. 2001 krizi öncesi, devasa açıkları olan kamuyu fonlayarak yüksek faizler elde eden para sermaye sahipleri için, yaşanan ağır transformasyon sonrası fahiş faiz iklimi de son buldu. 2002 sonrasında iç tüketim, iç tüketimde de inşaat üstünden birikim devri açıldı. Kamuya borç veren bankalar artık yüzlerini tüketici kredisine döneceklerdi. Konut kredisi için kampanyalar hızlanacaktı. AKP iktidarı büyük bir cinlikle Arsa Ofisi'ni RTE'ye doğrudan bağlı TOKİ'ye bağlayınca inşaatta "yürü ya kulum" dönemi de açılmış oldu. Bütçeden tek kuruş harcamadan kamu arsalarını bir tür sermaye gibi kullanan TOKİ modeli ile 10 yıl içinde 500 binin üzerinde konut inşa ettirildi. AKP yetiştirmesi, payandası irili ufaklı burjuvazinin yanında, geçmişin büyük sanayicileri, hatta finansçıları hepten inşaatçı kesildi, inşattan beslenmeye başladı.

İnşaatın, özelikle de konut üretiminin, yeni dönemin birikim modelinin baş aktörü durumuna getirilmesi. 1980 öncesi birikim rejiminden farklı bir şey. İKSV Tasarım Bienali kapsamında 15 Ekim Salı günü Büyükdere Koleksiyon'da bir konuşma yapan Prof. Dr. İlhan Tekeli Hoca, "Kentsel dönüşümün neden vakti geldi?" sorusunu sorduktan sonra şunu söylüyordu;

"1960'lı yıllarda Türkiye planlı ekonomiye girdiğinde, konut harcamaları bir yatırım konusu olarak ele alınıyordu. Ülkenin

* Cumhuriyet 19 Ekim 2012

kalkınmasında kapital en önemli kıt faktör olarak görülüyordu. Türkiye de zaten düşük olan kapital birikimi içinde yatırımlarını olabildiğince sanayiye ayırmaya çalışıyordu. Bu durumda Türkiye'nin hızlı sanayileşmesinin yolu şehirleşmeye ve konuta ayrılan kapitalin en aza indirilmesi gerekiyordu. (...)Günümüzde ise konuta bir yatırım olmaktan çok tüketimi çoğaltılarak ekonomiyi canlandırmakta yararlanılabilecek bir dayanıklı tüketim malı olarak yaklaşılıyordu. Genellikle konutun 135 farklı sektörle ilişkisi olduğu söylenerek, ekonominin krize düştüğü dönemlerde ekonomiyi canlandırmak için konut harcamalarının artırılması teşvik edilmektedir."

Milli gelire katkı açısından "inşaat"ın kendi başına belirleyici bir büyüklüğü olmayabilir ama inşaat, diğer sektörleri sürükleyen bir faaliyet. İnşaata kazma vurulunca inşaat malzemesi üreten çimento, cam, tuğla, seramik, boya, demir-çelik, ahşap vb. sektörlerin tümünün çarkları dönmeye başlar. Bankaların kredi çarkı dönmeye başlar. Uluslararası fonlara gün doğar. Binaların bitişiyle içinin donanımı beyaz eşya, otomotiv sanayisine alan açar. Konutların pazarlanması emlak pazarlama sektörüne, pazarlama, ilanlar yoluyla medyaya alan açar.. Bu böyle zincirleme birçok sektörü tetiklcr. Ama bütün bu faaliyetlerin ana karakteri, bir meta olarak konutun ağırlıkla "iç pazara" dönük bir üretim olmasıdır. İhracının yani, dışarıdan, dövizle alıcısının sınırlı kalmasıdır. En azından Türkiye şartlarında bu böyledir.

İnşaatın "iç pazara dönük" karakterinin tamamlayıcısı, "ithalata" bağımlılığı. Bir tek arsa girdisi yerli sayılabilecek inşaatta, çimento bile ithal enerji kullanıcısı olarak döviz harcayan bir sektör. Düşük kurun kamçıladığı ithalat, inşaatta da birçok yapı malzemesini, aksamı, makine-teçhizatı ithalat yoluyla karşılıyor. Geleneksel müteahhitlikten Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları'na geçiş yapan inşaat firma grupları, en büyük ithalatçı olmanın yanında en büyük borçlanıcı, yani dış kaynak kullanıcıları, aynı zamanda. Bugün 350 milyar dolara yaklaşan Türkiye'nin dış borç stokunda üçte ikilik pay özel sektöre ait iken en büyük özel sektör borçlularının ise inşaat-gayrimenkul sektöründe faal firmalar olduğu görülüyor.

Özetle, "İnşaat ya Resulullah!" diyerek son 10 yılı inşaat odaklı birikim ile geçiren -İslamcısı, TÜSİAD'cısı ile- Türkiye burjuvazisi, gelecekte de inşaattan, özellikle "Kentsel Dönüşüm" adıyla cilalanan yeni sürece dört elle sarılmış durumda. Geçtiğimiz gün medyada yer alan bir haber, bu hissiyatın tercümanı sayılmalı. Haber şöyleydi; *TÜGİAD Ankara Başkanı Barış Aydın, Bu tür ortamlarda daha önce olduğu gibi bu kez de inşaat sektörüne sarılmak, ülke kalkınması için atılan adımlar, yapılan yatırımların durmaması gerekiyor. 50'yi aşkın sanayi kolu 350'ye yakın alt sektörü besleyen inşaat sektörü Türkiye'nin son yıllarda ilgiyle izlenen gelişimini devam ettirir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projeleri aslında çok büyük bir şans. Türkiye'yi modern görünüme kavuşturacağı gibi afetlerden koruyacak, insanca yaşama fırsatı sunacak kentsel dönüşüm ülkeyi şantiye alanına çevirip çarkın dönmesini sağlayacak."*

İstanbul ve çevre illeri 1999 yılında çok önemli bir depreme maruz kaldılar. Bir deprem ülkesi olan Türkiye'de, felaketin, afetin, birçok hukuksuzluğa ve barbarlığa gerekçe yapıldığını biliyoruz. Yaşam hakkını gerçekleştirmek için yaşadığımız konutların depreme dayanıklı hale getirilmesine kim karşı çıkabilir? Betondan birikimi sürdürmenin yeni aşaması sayılan "Kentsel Dönüşüm"e de, afete karşı olmak gerekçesinin, soyguna meşrutiyet kazandırmak için tepe tepe kullanıldığının her gün birçok örneğine rastlıyoruz. TÜGİAD'cı işadamının demeci de buna güzel bir örnek işte.

Afete karşı önlem hikaye, kar ve sermaye birikimi gerçektir... Ancak burada da deniz sonsuz değildir. Gidilecek yol, hele bugünün Türkiye şartlarında oldukça sınırlıdır. İnşaat ipi, yılları taşıyacak sermayeyi kuyudan çekip çıkaracak kadar güçlü değildir, hatta boyuna, ayağa dolanması işten bile değildir. Bunun neden böyle olduğuna yarın devam edeceğim...

'Krize Karşı İnşaat': Nereye Kadar? (2)*

Özellikle AKP iktidarına denk gelen yıllarda, Türkiye'de sermaye birikiminin ana rüzgârı inşaat sektörünün bundan sonrasında da sürükleyici bir aktör yapılmak istendiğini, bunun için de "Deprem" gerekçeli "Kentsel Dönüşüm" düzenlemesinin icat edildiğini biliyoruz. Hedeflenen, yılda 350 bin konutluk bir ek talep yaratmak...

Farklı kalitelerdeki bu konutların nasıl üretileceği, dahası iç ve dış talebin nasıl yaratılacağı sorusu yanıt bulmalıdır. Üretim için en önemli girdi olan arsayı AKP rejimi "Ekonomi dışı zora" başvurarak sağlamayı taahhüt ediyor. Her tür kamu arsasına el koymanın yetkisi, ilgili bakanlığa verilmiş zaten. Bunların arasında rantı çok yüksek askeri alanlar da var, kent merkezlerindeki okul, hastane gibi kamu binaları, hatta tarımsal alanlar, ormanlar bile... Dahası, proje bütünlüğünü sağlamak iddiasıyla, hiç risk taşımayan binalar da dönüşüm adası içindeyse yıkılıp arsası kullanılabilecek.

Operasyonun ihtiyaç duyacağı sermayeyi, bir yandan TOKİ başka kamu arsalarının doğrudan, dolaylı satışı ile sağlıyor. Buna 2B satışından elde edilecek kaynaklar eklenecek. Ama yine de bu proje, dönüp dolaşıp merkezi bütçeyi tırtıklayacak, açığını büyütecek. Ama asıl kaynağın, dışarıdan temini umuluyor. 320 milyar doları geçen dış borç stokunun üçte ikisi özel kesimin ve bunların içinde de inşaat-gayrimenkul sektörü başı çekiyor. Bu, dışarıdan borçlanmanın devam edeceği anlamını taşıyor. Ama daha önemlisi bu konutların satışı, pazarlanması ve paraya tahvilidir. Bu nasıl olacak?

* Cumhuriyet 20 Ekim 2012

Kentsel dönüşüm, riskli konutların sahiplerini, konutlarını yenilemeye mecbur tutuyor. Bu, kapitalizm öncesine ait despotik bir kavramı, *"Ekonomi dışı zor"*a denk düşen bir düzenleme. Borçlanamayacak durumda olanların ise, eline üç-beş kuruş tutuşturularak konutsuz, barınaksız bırakılması, mülksüzleştirilmesi gündemde.

Krize karşı inşaatın etkili olabilmesi, esasta, iç talebe bağlı, ama orada da aile borçlanması, kapasitesinin sınırına gelmiş durumda. 2010 ve 2011'in yüzde 9 puanlık büyümesine ortalama 5 puan katkıda bulunan hane halkı harcamaları, 2012'nin ilk yarısında bıçak gibi kesildi, yüzde 0,2 azaldı. Ailelerin tüketici kredisi, kredi kartı kullanımı ve diğer yollarla borçlanmalarının toplamı 300 milyar TL'ye yaklaşıyor. Bu, hane gelirlerinin yüzde 55-60'ı demek. TÜİK anketleri ailelerin yüzde 62'sinin borçlu olduğunu ve bunların önemli bir kısmının da borç yükümlülüklerinde zorlandığını ortaya koyuyor.

İnşaat üstünden birikimde dış talebe de umut bağlanmış, ama eldeki veriler pek umut vermiyor. Yıllık ihracatı 150 milyar doları bulan Türkiye'de dışarıya gayrimenkul satışları, bu yılın ilk 8 ayında 1,5 milyar doları ancak buldu. Ama pes edilmiş değil. Yakınlarda yer alan bir haberde şöyle deniyordu;

"Türkiye'nin önde gelen gayrimenkul grupları Şubat 2013'te 192 metre uzunluğundaki gemiyle Körfez seferi yapacak. Gemide proje maketleri yer alacak. 10 günlük Dubai, Katar, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Kuveyt turunda milyar dolarlık satış beklentisi var" Umut, sadece fakirin değil,zenginin de ekmeği!...

Sonuç olarak, dünya ekonomisinin pek umut vermediği önümüzdeki yıllarda ihracat iddiasında ısrar etmeyen Türkiye kapitalizmi, umudunu iç pazara, daha çok da inşaata, zorunlu konut yenilemeye bağlamış durumda. Ne var ki, burada iç talep, hanelerin borçlanarak ya da gönüllü borçlanmayla konuta talepleri, umulanı karşılamaya yeterli görünmüyor. Bunda da ülkede işi olanın geleceğe güven duymaması, işini her an kaybetme kaygısı olması, gelirin insafsızca adaletsiz bölüşümü en önemli etken. Bu da inşaatın, ne yapılırsa yapılsın, uzun vadede bir kurtarıcı olmasına imkân vermeyeceğini gösteriyor. Ama

yine de köşeye sıkışan AKP rejimi ve sermayedarları kamu arsalarını, kentin dokusunu yağmalayabilecekleri kadar yağmalamaktan geri durmayacaklar. Zaman, kentine ve kendine sahip çıkmanın zamanı...

Kenti Yık, Konut Yap, Biriktir, Biriktir...*

AKP iktidarında yükselen inşaat, özellikle de konut üstünden sermaye birikimi, önümüzdeki on yıllara da taşınacak bir "mecburiyet" Neden böyle? Çünkü izlenen birikim modelinde bir tükeniş söz konusu ve inşaat, bu rejimin tutunduğu en önemli ama bir o kadar da zayıf dal. Resmi büyüterek, konuyu anlamaya çalışalım;

AKP rejimi son 10 yılda, neredeyse yıllık 50 milyar doları, toplamda 500 milyar doları bulan dış kaynak girişinden, 'döviz kazanan bir ekonomik yapı' yaratamadı. Tersine, gelen dış kaynağı içeride harcayıp, üretim dinamiklerini köreltmeye mal olan bir hovardalık sergilendi. Kaynak gelsin diye, dövizi ucuz tuttukça, hem ithalatı kamçıladılar, hem borç iştahını... Buna karşılık ihracatı körelttiler. Sonuç ; Patlayan ithalat, geride kalan, hatta hızla ithalata bağımlı hale gelen ihracat ve devasa dış ticaret , giderek tırmanan döviz açığı, yani cari açık...Hem de öyle bir cari açık ki, dünyanın kalbur üstü ekonomileri içinde rekortmen!... 2011'de 77 milyar doları, milli gelirin yüzde 10'unu bularak parmak ısırtan bir açık...2012'de büyümesi yüzde 2'ye gerilemesine rağmen döviz gideri azalmayan ve yine de 50 milyar dolar cari açık vermekten kurtulamayan marazi bir ekonomi...

İhracatı, döviz kazandırmayı özendiremeyen bir ekonomi, mecburen, içe döner. Nitekim öyle oldu. Ailelere görülmedik konut kredileri, otomobil kredileri, ihtiyaç kredileri açıldı. Ceplere kredi kartları tıkıştırıldı. Sonunda aileler, takatlerinin çok üstünde borç yükü altına girdiler.

* Cumhuriyet 24 Ekim 2012

Bir tükeniş göstergesi olarak borç kamburlarını verelim. Türkiye'nin dış borç yükü 350 milyar dolar. Bunun üçte ikisi özel sektörün, üçte biri devletin. Dış borçların üçte biri kısa vadeli. Büyük risk ! Sadece bu yıl geri ödenmesi gereken dış borç 150 milyar dolar. İkinci tükeniş göstergesi ailelerin borç yükü. 2013 Ocak ayı itibariyle hanelerin borçları (8 bin TL'nin üstündeki borçlar) 220 milyar TL'yi aşmış durumda. Geri ödemede güçlükler başladı. Bankaların Ocak 2013 sonu itibariyle batık kredi tutarı 25 milyar TL ve bunların yüzde 36'sı tüketici batağı...

Betonlaşma

Onca dış kaynaktan "döviz kazanan bir ekonomi" yaratılamadı. Tersine, rekabet gücü adım adım yok edildi, daha kötüsü bir morfinman gibi her yıl daha fazla dış kaynak girişine muhtaç duruma düşüldü. Bunun için de her tür tavizi, faizi vermeye mahkum, kemik erimesinden malul bir ekonomi kaldı geriye. Bu durumda çöküşü geciktirecek iki serüvene sarıldılar. Bunlardan birincisi, "İnşaat ya resulallah !..." diye dağa taşa bina dikmek, betona sarılmak. Diğeri ise Irak Kürdistanı petrolüne sulanmak, kıymeti kendinden menkul bir Türk-Kürt Federasyonu hayalini pazarlayarak hem PKK belasını baştan savmak hem de kitleleri fetih ruhuyla oyalamak...

Tükenişin hızlanmasıyla birlikte can havliyle sarıldıkları bu iki serüvenden inşaat, bu yazının konusu... Başta İstanbul olmak üzere büyük kentler birer şantiyeye çevrildi. Konut, ofis, alışveriş merkezleri, kentsel altyapı yatırımları ile "inşaat odaklı bir birikim" formatı hakim kılındı. İnşaat sektörü 2009'daki yüzde 19 küçülmenin ardından izleyen iki yılda ortalama yüzde 15 büyüdü ama 2012'de büyümesi yüzde 1'e çakıldı. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, büyük müteahhitlik şirketleri biçiminde örgütlenen ve Başbakan'a doğrudan bağlı TOKİ tarafından yönlendirilen inşaatın 2012'de hız kesmesinde, iç talebin iştahının kesilmesi önemli bir etken oldu. Konutu metalaştıran, hane halklarını borçlandırarak konut sahibi olmaya özendirme üstüne kurulu, "konuta dayalı birikim rejimi" kısa sürede tıknefes hale geldi. İstanbul arsa rantından nemalanmanın peşinde olanların da talebi, stoku eritmeye yetmiyor. Betona sarılarak ayakta kalma saldırganlığında,

olan, başta İstanbul olmak üzere kentlere, kentlilere oluyor... Tarihi miras, doğal varlıklar hunharca yok ediliyor...

Konutu Metalaştırma Devri

Türkiye kapitalizmi, tıpkı bir dönem, her eve beyaz eşya, TV, otomobil satmayı nasıl hedef haline getirdiyse, şimdi de olabildiğince her aileye ev satmak, varlıklıya konutu 'tasarruf aracı', spekülasyon nesnesi yapmak, bunun için de konutu bir dayanıklı tüketim malı, bir "meta" haline getirmenin çabası içinde. Bunda epeyi yol alındı da.

Konut daha önce metalaşmamış mıydı? Bu kadar değil. Konut, daha önce insanların başlarını sokacakları bir barınaktı ve ticaret için değil, daha çok "kullanım değeri" için üretilirdi. Nüfusun ağırlığı köylerde iken herkes dayanışma ile konutunu kendi ürctirdi. Kente göç ile birlikte "gecekondu" ya da bahçeli evleri, küçük aile apartmanlarını üretmenin biçimi yine gelenekseldi. Küçük müteahhitlerin, yap-satçıların geleneksel kagir binaları, konakları yıkarak yerlerine yaptıkları çok katlı binaların satılık daireleri, konutta ilk metalaşmaydı, ama yine de büyük sermaye işi değildi. Büyük sermaye, o sıralarda yüksek karları sanayide buluyordu. Beyaz eşya, otomobil, kimya, elektronik... Karbu sektörlerdeydi ve evlere bu malları üretip satarak birikim elde ediliyordu. Şimdi devir, konutu tıpkı diğer dayanıklı tüketim malları gibi, yeni bir mal gibi, seri üretip satmak, birikimi buradan elde etmek. Şimdi sahnede küçük müteahhitler, yap-satçılar değil, eskinin sanayicileri, finansçıları var ama yeni adları "Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı"...*Afken, Akmerkez, Alarko, Ağaoğlu, Doğuş, Eczacıbaşı, İş, Emlak, Kiler, Halk, Nurol, Zorlu, TSKB, Vakıf, Torunlar*... Eski ve yeni nesil holdingler, şimdi inşaat ,özellikle konut sektörünün baş aktörleri durumundalar...

Konut üretiminin büyük sermaye işi haline gelmesi, konut ya da ofis, otel gibi inşaat ürünlerini, tıpkı bir fabrika düzeni içinde üretmek demek. Klasik müteahhit gibi, arsa bulup inşaat yapmak, sonra bunu satıp yeni bir işi beklemek yok. Büyük inşaat firmalarında kadrolu mimarlar, mühendisler, teknik elemanlar, ustalar, nitelikli işçiler var. Devasa makine parkları, pazarlama şirketleri var. Yatay-dikey birbirini

tamamlayan şirketler var. Bunların hiç atıl kalmaması, sürekli bandın üstünde ürün olması, üretilmesi ve yeniden üretilmesi gerekiyor. Ne olursa; konut, otel,ofis, stadyum, AVM, köprü, metro, okul,hastane... İnşaatta harcın bitmesi de, paydos da yok artık...Sürekli betondan üretim, betondan birikim...Yeni fabrika bu...

İstanbul Rantı

AKP rejimi, vizyonunu, planını, ihracatçı bir sanayi , yüksek katma değerli bir sanayi birikimi üstüne yapmadı. Daha kolayına kaçtı. Başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerin kent toprağını yağmalamaya ve yağmalatmaya dönük, inşaat üstünden birikim olarak yapıldı tercih. Şimdi de tek yolu buradan ilerlemek. Tam da burada, konutu metalaştırmanın, konut üstünden birikimin, bize özgü, üstünde bir de incir yaprağı var. Buna ipek şal da diyebilirsiniz. O da "deprem"!.. Konutu bir dayanıklı tüketim malı haline getirmek yetmiyor, beyaz eşya, otomobilden farklı olarak, onu almak, yenilemek neredeyse bir mecburiyet haline getiriliyor. "Kentsel dönüşüm" adıyla yapılan ve içinde tam da AKP rejiminin ruhuyla uyuşan, bir dizi otoriter, despotik, "ekonomi dışı zor"u barındıran düzenleme, konut üstünden para kazanmanın, birikimin, talebini de hazır tutuyor. O kadar ki, dönüşüm alanı içindeki ada-parselin sağlam binaları bile, "uyum" adına yıkılıp yeniden yapılabilecek. Önümüzdeki 20 yılda 7 milyon konut hedefi ile yılda 350 bin konut üretiminin hazırlıkları, büyük sermaye için seri konut üretiminin hazırlığı aslında. Konutu tamamlayan ve kamu kuruluşları, belediyelerce finanse edilen donatı alanları, yollar, köprüler, kentsel altyapı ise inşaat pazarının diğer ögeleri, sermaye birikiminin ek kanalları...

Biriktiriniz, biriktiriniz! İşte, Musa da bu, peygamberler de bu! K.Marks'ın Das Kapital'inde "Sermayenin Birikim Süreci" bölümünde yer alan bu cümle, metalaşmaya konu olan şey değişse de, mesela beyaz eşya otomobilin yanında konuta yoğunlaşsa da, değişmeyen tek amacın sermaye birikimi olduğunu bize hatırlatıyor. Kuşkusuz amaç değişmese de birikimin yeni yöntemleri, devletin katkı biçimleri, yeni yolun istikrarı gibi boyutlar değişebiliyor.

Kent Odaklı Birikim

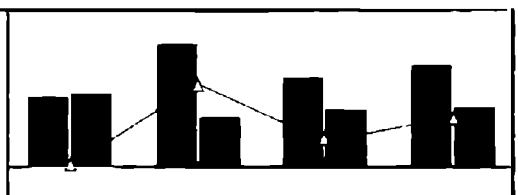
Sermaye birikiminin inşaat, özellikle de metalaştırılan konut üstünden sürdürüldüğü AKP devrinde, bu yolun mümkün olduğu kadar genişletilerek önümüzdeki on yıllara uzatılması hedefleniyor. AKP, bu yolla organik İslami sermayedarlarına olduğu kadar, kendisine biat eden, uysallaşan her tür sermaye kategorisine de alan açtığını düşünüyor. Hatta, bu süreçlerin kontrolünü tümüyle elinde tutarak bir tür Korporatist Kapitalizm formatı geliştiriyor.

Bunun yanında, Sağlıkta Dönüşüm isimli operasyonla birlikte "Kentsel Dönüşüm", AKP'nin tabanını genişletmede, seçmen yelpazesini büyütmede kullandığı hamleler. Sağlığa erişimi kolaylaştırmak ile Kentsel Dönüşüm'de küçük mülk sahiplerine rantı koklatmak, AKP'nin her sınıftan, her kimlikten seçmen devşirmesinin önemli iki aracı. Bunlardan sağlığa erişim, 2012'ye kadar işe yarar göründü ama büyüyen SGK açıklarının bütçeye getirdiği yükle, zorlanıyor. Sağlığa erişim artık cepten harcamayla mümkün olacak. Ama kentsel dönüşüm ile küçük mülk sahiplerini ranttan faydalanma hülyalarına daldırmak, yeni bir hikaye...

İnşaat üstünden birikim modelinin inşasında en önemli ayağı ve desteği sağlayan, atıl duran kamu arsalarını kullanma cinliği oldu. Arsa Ofisi'ni Başbakan'a doğrudan bağlı ve denetimden uzak TOKİ'nin emrine vermek, arsa yağması için yeterli oldu. AKP rejimi, kamu arsalarına sınırsızca müdahale etme, kullanma, kullandırma yoluyla, hem birikime yön veriyor, hem de üretici firmaları, finans kurumu GYO'ları kontrolünde tutuyor, yönlendiriyor, eğip bükebiliyor. Neredeyse Mussolini döneminin korporatist kapitalizminin bir versiyonunu uyguluyor... TOKİ, çeşitli kamu iktisadi teşebbüslerini, kamu varlıklarını satan savan Özelleştirme İdaresi'ne koşut olarak başka tür bir özelleştirmenin yetkili kurumu aslında. Özelleştirdikleri ise, bir başka kamu varlığı olan kent arsaları, kent toprakları, hatta tarım toprakları...Merkezi Bütçe'den kaynak kullanmaya şimdilik hiç ihtiyacı olmayan TOKİ ve Kentsel Dönüşüm projesi için yeni kaynak, 2B arsa gelirleri ve el konacak yeni kamu arsaları, hatta okul, hastane gibi kamu binaları, askeri alanlar...

Stok Bilinmiyor...

En çok merak edilen, başta İstanbul'da (yüzde 25'e yakını) olmak üzere kentlerde hızlanan konut arzına, talep olup olmadığı, bu anlamda satılamayan konut stoklarının akıbeti... TÜİK'e göre, 2009 kriz yılında 518 binde kalan daire yapım ruhsatları 2010'da 906 bine fırladı, 2011'de de 656 bine, 2012'de ise 745 bine çıktı. Yine TÜİK'e göre konut satışları 2009'da yüksek seyrettikten sonra 2010 ve 2011'de olağanüstü değil. Sonuçta, arz ile satış arasındaki farkın 2010'da 559 bini, 2011'de 227 bini bulduktan sonra 2012'de 315 bine çıktığını görüyoruz. Elde, birikimli satılık konut stoku ile ilgili bir veri yok. Firmalar saldırganca reklamlara yükleniyorlar. Bu da bir sıkışmışlığın ifadesi.

	2009	2010	2011	2012
Ruhsat	518	906	656	745
Satış	532	357	419	430
Stok	-14	559	227	315

Kaynak: TÜİK

Konutta stokların birikmesine karşın fiyatlarda artışın seyri ayrıca dikkat çekicidir. TCMB verilerine göre, 2011'de yıllık yüzde 10 artış gösteren konut fiyatları, 2012'de yüzde 12'ye yakın arttı. Yıllık TÜFE'nin bu yıl yüzde 6'larda seyrettiği anımsanırsa konutta fiyatların şişirildiği söylenebilir. Hele ki İzmir'de yüzde 9, Ankara'da yüzde 12'de kalan yıllık konut fiyat artışının İstanbul'da yüzde 15'i bulması daha da dikkat çekicidir.

Konut fiyatlarında hem aşırı düşüş, hem aşırı çıkış, finansal istikrar açısından ciddi bir tehdit sayılır. Unutmayalım; derin bir kriz yaşayan İrlanda, İspanya, Yunanistan'ın bankacılık sektörlerindeki sorunlar, hem konut sektörünü etkiledi, hem de konuttan etkilendi.

Konut stoklarının birikmesi ve yeterli iç talebe ulaşamaması karşısında, (çoğu AKP rejimi ile organik ilişki içinde) inşaat baronlarının büyük sorunlar yaşamaları çok muhtemel. Kimi firma açık ve örtülü bir sarsıntıyı zaten yaşarken inişin hız kazanması, bu firmalarla kredi ilişkisi içindeki bankaların da ateş çemberine çekilmelerini kaçınılmaz kılar.

Ancak, burada her şey bitmiyor; böylesi durumlarda yakın zamanda ve halen Avrupa'da gördüğümüz gibi, hükümet sahneye çıkıyor ve kamu kaynaklarını, zordaki firmalar için kullanmaya girişiyor. Kentsel dönüşüm isimli yağma projesi de aslında bu resmin bir parçası.

Dışa Bağımlı...

İnşaatın yükselen aktörleri firmalar ve GYO'lar ile konut üretimi üstünden birikimin sürdürülebilirliği önünde en büyük engeli, tıpkı diğer dayanıklı tüketim malların üretiminde olduğu gibi, dışa bağımlılık ve iç talebe mahkumiyet oluşturuyor. Tıpkı diğer malların üretim sürecinin yarattığı gibi, metalaşmış konut süreci de, yoğunlukla dış kaynak kullanmaya, iç pazarda satmaya, döviz üretmeyen, döviz yutan bir karaktere sahip. Dönüşüm projelerini alan firmalar, ister istemez dış kredi bulmak zorunda kalacak, böylece toplamı 225 milyar doları aşan özel kesim dış borç stoku biraz daha büyüyecek. Bu döviz borcunun ani bir kur şokuna uğramaması için, bu kesimin TL'nin değerli tutulması için baskıları sürecek. Böylece düşük kur, ithalatı, dolayısıyla cari açığı büyütmeye devam edecek.

Bu birikim modelinde de duvara toslama kaçınılmaz. Toslama, tüm zorlamalara ve kamu kaynaklarıyla teşvike rağmen, iç talebin yeterince yaratılamaması, plansız bir üretimle konut stoklarının büyümesi, spekülasyonla balonların oluşması, ithalata bağımlı üretim sonucu cari açığın artması, dış sermayenin kaçması-kesilmesi şeklinde tezahür eder. Konut balonu yaşayan ABD ve İspanya örneklerinde de görüleceği üzere, alınan kredilerin geri dönmemesi, oluşan balonların patlaması hep ihtimal dahilinde.

Kısaca, büyük sermaye, beyaz eşya, otomobil üretirken ne yaşadıysa, iç pazara dönük konut üretiminde de aynı şeyleri yaşamaya

mahkum. Öne çıkan ürünün adının konut olması bu birikim tarzının karakterini pek değiştirmez. Ama büyük sermayenin, onun iktidarlığına soyunmuş AKP'nin konuttan başka sahneye koyacağı bir senaryosu kalmadığı için, bu zoraki oyun oynanacak ve herkes de buna figüran olarak katılmaya zorlanacak.

Barınma hakkını metalaştıranlara, konut üstünden birikimi yol edinenlere, bunun için kamusal varlıkları yağmalayan, kentin parkını, yeşilini, kamusal alanını yaşanmaz hale getirenlere, güvencesiz, sendikasız çalışmayı sistemleştirenlere, yoksullaşmayı hızlandıranlara meydanı boş bırakmamak gerekiyor.

AKP Rejiminin İnşaat Baronları *

AKP'nin iktidara geldiği 2002 sonlarından itibaren sermaye birikiminin yükselen bir biçimde inşaat odaklı dizaynıyla beraber, birikimin aktörleri de yeni kimlikleri ile sahne aldılar. Konut, ofis, AVM, kentsel altyapı, donatı vs. biçimlerine bürünen inşaat sektörü ürünlerinin üretici aktörleri, gayrimenkul yatırım ortaklığı, müteahhit, işletmeci, değerleme kuruluşu gibi sıfatlarla sektördeler. Bunlardan sektöre hükmedenler daha çok, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, GYO'lar.. Sayıları bugün için 24'e ulaşan, 5'i için de faaliyet izni tanınan GYO'lar, *"gayrimenkullere, gayrimenkule dayalı projelere ve gayrimenkule dayalı sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmak suretiyle faaliyet gösteren özel bir portföy yönetim şirketi"* olarak tanımlanıyor. GYO'lar, inşaat projelerinin finansmanına kaynak sağlayan şirketler. GYO'lar, inşaat projelerini, borsaya yatırım yapan irili ufaklı, yerli-yabancı yatırımcıdan, gayrimenkul yatırım ortaklığı payları karşılığında topladıkları paralarla finanse ediyorlar.

Yasalar, GYO'ları, görünürde "müteahhitlikten" ayırıyor. Onlara, makine parkı vs. sahibi olmayı yasaklıyor. Projelerini "müteahhitlere" yaptırabilirsin, diyor. Müteahhit, görünürde GYO'nun emrinde. Tabi ki birçok GYO'ya hükmeden grubun müteahhit şirketi de var. Ya da çoğu, Ağaoğlu, GAP, Varyap gibi büyük müteahhitlik şirketleriyle birlikte çalışıyorlar.

* Cumhuriyet 12 Kasım 2012

Aktiflerine Göre 24 GYO (2012, Milyon TL)	
1. EMLAK KONUT	7.554
2. TORUNLAR	3.906
3. SİNPAŞ	1.947
4. İŞ	1.190
5. AKFEN	1,099
6. YEŞİL	1.069
7. ÖZAK	765
8. SAF	723
9. NUROL	470
10. KİLER	449
11. REYSAŞ	383
12. TSKB G.Y.O.	346
13. PERA	227
14. ALARKO	224
15. ATAKULE	217
16. MARTI	205
17. DOĞUŞ G.E.	195
18. VAKIF	192
19. AKMERKEZ	156
20. EGS	133
21. ÖZDERİCİ	121
22. YAPI KR KORAY	113
23. AVRASYA	78
24. İDEALİST	9
Kaynak: SPK veri tabanı	

Sayıları 2012 Kasım itibariyle 24 olan GYO'ların aktif büyüklükleri 22 milyar TL'yi, piyasa değerleri de 14 milyar TL'yi buluyor. GYO aktiflerinin üçte biri tek başına TOKİ iştiraki Emlak Konut'a ait.

AKP rejimi, inşaata dayalı birikimde en önemli katkıyı inşaatın en önemli girdisi olan arsayı temin ederek sağlıyor. TOKİ, RTE'ye doğrudan bağlı denetim dışı bir dev kuruluş olarak yeniden dizayn edilirken, kamu arsalarını bünyesinde bulunduran Arsa Ofisi, TOKİ'ye dahil edildi. Böylece sınırsız kamu arazisini kullanma yetkisi TOKİ'ye geçti. TOKİ de kâh iştiraki Emlak Konut acılığıyla bu arsaları kullanıp sektöre katkı yaptı kâh, arsaları ham haliyle ihaleli ya da ihalesiz inşaat baronlarına satarak onlara alan açtı.

Sektörü sürükleyen güç durumundaki Emlak Konut, eski Emlak Bankası'ndan miras bir kuruluş. TOKİ'nin verdiği arsaları müteahhitlerle ortak, prestijli konut yatırımında kullanıyor. Ağaoğlu, Varyap, GAP, Aşçıoğlu gibi büyük müteahhitler, Emlak Konut üstünden TOKİ'nin en önemli partnerleri.

GYO'lar arasında aktif büyüklüğüne göre ikinci sırayı Torunlar GYO alıyor. Şirketin kurucusu Aziz Torun, RTE'nin imam hatipli arkadaşı olduğunu saklamıyor ve devasa yatırımlar yürütüyor.

Ankara'nın en büyük AVM'si Ankamall'un sahibi Torunlar, şimdi Mall of İstanbul'un yapımını sürdürüyor. Arsayı TOKİ'den aldılar. Büyük bir alışveriş merkezi ofis, rezidans ve otelden oluşan proje 350 milyon dolarlık dev bir yatırım. İmam Hatipli Aziz, Özelleştirme İ.B.'den aldığı eski Paşabahçe rakı fabrikasına da otel yatırımı hazırlığında.

Torunlar GYO'nun yanı sıra, Zeytinburnu kuleleriyle İstanbul siluetinin canına okuyan Saf GYO, dikkat çeken bir başka yeni türeme inşaat baronlarından. Acıbadem'de Akasya yatırımı süren grup hızlı bir yükseliş halinde. Kiler, bir diğer AKP'liliği tescilli inşaat baronu.

İnşaatın, sermaye birikiminin başat kulvarı durumuna geçmesi ile, özellikle *"İstanbul'u satmak"* sloganı ile birlikte, 1970'li yılların sanayicileri inşaatçı kesildi. Bankalar, yüzlerini inşaata dönerek GYO'lar kurdu. Bunlardan İş GYO, aktif sıralamasında ilk sırayı alanlardan. İş Kuleleri, eski sanayicilerden Eczacıbaşı ile birlikte gerçekleştirilen Kanyon, Tuzla'daki Çınarlı Bahçe, portföyündeki başlıca projeler. Yapı Kredi, Vakıf, Halk, TSKB, gayrimenkul işinden eksik olmayan diğer finans kuruluşları. Doğuş, Dinçkök ailesi (Akmerkez), Akfen, Yeşil, Nurol, Alarko, Narin (Martı), geçmişte sanayici kimlikleriyle tanınan ama, "İnşaat ya resulallah!.." furyasından geri kalmayan , bunun için de GYO'lar oluşturan diğer büyük sermaye grupları.

GYO listesinde Ağaoğlu, GAP, Varyap gibi büyük inşaat firmalarının; Zorlu, Tahincioğlu, Çiftçiler, Oyak, Eczacıbaşı, Hattat gibi sanayici-yatırımcı grupların isminin olmaması, bunların sektördeki rollerinin küçük olduğu anlamına gelmiyor elbette. Kar ve sermaye birikimi inşaatta ise, artık herkes inşaatçıdır.

Özellikle inşaatçı karakterleri eski ve başat olan gruplar, AKP ile daha yakınlaşarak daha çok TOKİ ile partnerlik ilişkisi ile büyümekteler. Sermaye Piyasası Kurulu'nun denetiminde GYO olmanın "sıkıntısına" gelmeden alaturka büyüme tarzıyla ilerlemektedir. Bunun en çarpıcı örneği Ali Ağaoğlu'dur. Bir zamanların finans ikliminin kabına sığmaz ismi Banker Kastelli'ye benzetilen Ağaoğlu'nun, dileyelim, sonu benzemesin !...

IV. Bölüm
TOKİ

İkinci Özelleştirme İdaresi: TOKİ*

Geçenlerde katıldığım bir panelde AKP rejimi tarafından doludizgin gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının sonuçlarını şöyle özetledim:

Özelleştirme İdaresi (ÖİB) tarafından bugüne kadar 200 kamu kuruluşu özelleştirildi. Özelleştirmelerden 47 milyar dolara yakın gelir elde edildi. Bu gelirin ağırlıklı bir kısmı bütçe açıklarını kapamada kullanıldı. Bütçe açıklarının devasa boyutlara ulaşması, 2000-2001 krizi sırasında batık-dolandırıcı 20 bankanın devletin kucağına bırakılmasıyla oluşmuştu. Bu enkazı kaldırmak için IMF'den 30 milyar doların üstünde borç alınmıştı. Özelleştirilen KİT'lerin parasının çoğu, IMF borcu ve faizini kapatmada kullanıldı. Özelleştirmeler sonrası, bugün kamuda sanayi faaliyeti sıfıra yakın. Haberleşmede sıfır. Enerjide kamu, tasfiye sürecinde. Bankacılıkta tasfiye sürecinde. Kamunun toplam yatırımlardaki payı yüzde 20'de kalırken ağırlıklı işi karayolu yapımı, özellikle de duble yol...

Salondan gelen bir soru şöyleydi: *"Bütün bu kamu tasfiyesine rağmen, AKP iktidarı, TOKİ gibi bir kurum ile inşaat sektöründe dev bir KİT oluşturdu. Bunu nasıl açıklarsınız?"* Bu *1 milyon dolarlık soru*, ne zamandır anlatmak istediğim bir şeyi ifademe vesile oldu. Okurla da paylaşmalıyım.

---

* Cumhuriyet 19 Eylül 2011

2003'den bu yana doğrudan RTE'ye bağlı bir kurum olarak iş gören TOKİ, yeni hükümette bir bakanlığa dönüştürüldü ve TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar, AKP'den milletvekili de seçildikten sonra Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını alan bu "TOKİ Bakanlığı"nın (Siz bunu rant bakanlığı diye de okuyabilirsiniz) başına geçirildi. RTE'nin he tür kamu denetiminin dışında iş gördürdüğü TOKİ'nin 2003-2010 döneminde 500 bin dolayında konut inşa ettirdiği bildiriliyor. Yine kendi ifadeleriyle, "100 bin nüfuslu 20 şehir" anlamına gelen bu inşaat faaliyetinin yatırım maliyeti yaklaşık 35 milyar TL.

Yani TOKİ, görünüşte 35 milyar TL'ye mal olan 500 bin dolayında konut inşa ettiren bir kamu kuruluşu gibi duruyor. Bir konut KİT'i adeta. Görünüş böyle olsa da, gerçek böyle değil. TOKİ, bir KİT gibi üretim yapmaktan çok, kamuya yani tüm yurttaşlara ait olan arsaları, kamu binalarını satan ikinci bir özelleştirme idaresi aslında. KİT'leri ÖİB satarken, KİT'lerden arta kalan kamu arsalarını ve taşınmazlarını da TOKİ satıyor, kullandırtıyor. Üstelik ÖİB'in elinde daha fazla satacak KİT kalmazken, TOKİ'nin önü yeni yeni açılıyor. Çünkü satılacak, sermaye birikiminin rüzgarı yapılacak o kadar çok kamu arsası, kamu binası okul, hastane, park, orman, tarım arazisi, askeri bölge var ki...

Hatırlatalım; TOKİ'ye genel bütçeden ya da başka bir kamu bütçesinden ödenek ayrılmaz. TOKİ'nin sermayesi, hepimize ait, kamu arsalarıdır. TOKİ, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nden (Arsa Ofisi) devraldığı, rantı oldukça yüksek kamu arsalarını, "sermaye" yaptı. Bu arsaların bir kısmını Ağaoğlu, Varyap gibi büyük inşaat şirketlerine, lüks konut yapıp "geliri paylaşmak üzere" verdi. Onlardan tahsil ettiği gelirlerin de katkısıyla, yine kamu arsalarını kullandırarak orta sınıflara satacağı konutlar üretirken bir dizi müteahhide (çoğu yandaş) önemli bir iş sahası yarattı.

81 ilde sosyal konut ürettirdiğini iddia eden TOKİ'nin aslında inşa ettirdiği konutlar, ağırlıkla İstanbul, Ankara ve İzmir'de. Dahası, sosyal konut üretimiyle imaj yapmaya çalışan TOKİ'nin en

büyük 25 projesinin mahiyeti, TOKİ'nin, yüksek gelir gruplarına konut ve AVM üreten firmalara İstanbul rantını paylaştıran bir kurum olduğunu gösteriyor. TOKİ'nin 35 milyar TL'lik yatırımının yüzde 42'sinin 30 firma tarafından gerçekleştirildiği ve gerçekleştirilmekte olduğu biliniyor. TOKİ tarihinin en büyük yatırımı, Metal Yapı'nın Bakırköy projesi, 1,2 milyar TL'lik bir iş. Kamuoyonun ismini en çok duyduğu Varyap, TOKİ ile 5 büyük proje yürütmüş. Arena Stadı, Ataşehir ve Bahçeşehir'deki Meridian,Uphillcourt gibi tuhaf isimli projeler hep Varyap'ın... Aşçıoğlu, TOKİ'den Ali Sami Yen Stadı ve Likör fabrikası arazilerini alıp gökdelenler dikmeye heves eden büyük firmalardan biri.

My World, My World Europe isimli projeleri, Arena Stadı ticari yatırımlarını yapan Ağaoğlu, TOKİ'nin bir diğer önemli partneri...(*).

Kamu arsalarının, binalarının, özellikle altın değerindeki İstanbul taşınmazlarının üstündeki bu tasarruf, tek başına AKP rejiminin elini daha da güçlendiren bir unsur. Yeni kurulan rant bakanlığı ile belediye yetkilerine de el atan rejim, Türkiye'deki birikim sürecinin rotasını belirlemede, en önemli girdi olan arsayı, istediğine vermede tek yetkili durumuna gelerek, her boy ve soydan sermayedara da "güç bende artık" diyerek muktedirliğini pekiştirmekte.

KİT'lerin özelleştirilmesine hayırhah bir tutum takınan halkımız, bilsin ki kentindeki en ufak yeşil alan, deprem toplanma bölgesi olması gereken arsalar, çocuklarının okulları, hastane binaları bile bu insafsız paragözlerin satış listesinde.

(*) TOKİ'den aslan payını alanların listesi için 20 Mayıs ve 1 Haziran tarihli yazılarıma bakılabilir.

TOKİ ve Rant Dağıtımı*

AKP iktidarının en tartışmalı, denetimden en uzak kurumu, kısa adı TOKİ olan Toplu Konut İdaresi, uzun yıllar konuşulmaya adaydır. TOKİ, bugüne kadarki icraatları ile sadece bir inşaat örgütlenmesi değil, ayrıca denetim dışı tutulan, AKP yandaşı sermayedar üretime, palazlandırma projesi olduğunu yeterince ortaya koydu.

TOKİ kayıtlarına göre, 2003-2010 arasında 419 bin konut üretimi tamamlandı. TOKİ, bu konutların yüzde 90'ının sosyal konut niteliğinde olduğunu ve sosyal bir işlevi yerine getirdiğini öne sürse de gerçek tam da böyle değil.

Üretilen 419 bin konuttan 382 bin adedini satan TOKİ, bu üretimde esas olarak topluma ait kamu arsalarını kullandı. Yatırım maliyeti 32 milyar TL olan 1500 dolayındaki projenin yüzde 30'una yakının İstanbul'da, yüzde 11'inin Ankara'da olması TOKİ projelerinin bölgesel dağılımındaki çarpıklığın en önemli göstergesidir.

Dahası, sosyal konut üretimiyle kendini tanımlayan TOKİ'nin en büyük 25 projesinin mahiyeti, TOKİ'nin, yüksek gelir gruplarına konut ve AVM üreten firmalara İstanbul rantını paylaştıran bir kurum olduğunu yeterince göstermektedir.

TOKİ'nin *"Kaynak geliştirme ve Emlak GYO"* projeleri kapsamında bulunan konutların toplam konutlar içindeki payı yüzde 20'nin altında olmakla birlikte, toplam proje maliyetleri içindeki payları yüzde

* Cumhuriyet 20 Mayıs 2011

TOKİ'nin İlk 25 Projesinin 23'ü İstanbul'da

Proje Adı ve Bölgesi	Yüklenici Firma	Bedeli (Bin TL)	%	Konut Sayısı	Fiziki Gerç.,%
Bakırköy Konut ve AVM	Metal Yapı ve Ort.	1.251.000	3,8	460	0
Bahçeşehir Ispartakule	Fideltus - Öztaş İnş.	565.822	1,7	3.600	26
Ali Sami Yen Stadı	Aşçıoğlu	475.000	1,4	Arsa Sat.	0
Bakırköy Gelir Paylaşımı İşl.	Özyazıcı	447.150	1,4	Arsa Sat.	0
Mecidiyeköy Likör Fab.	Aşçıoğlu	415.750	1,3	Arsa Sat.	50
Halkalı Eğlence Parkı	Mesa	405.275	1,2	3.000	0
Ataşehir Meridian	Varyap İnş.	338.189	1	1.289	42
Ataşehir Myworld	Akdeniz (Ağaoğlu)	311.850	0,9	3.639	96
Ankara TBMM Lojmanları	Mesa	304.500	0,9	1.832	100
İzmir Mavişehir	Ilgın İnş.	260.000	0,8	750	95
Seyrantepe Kompleksi	Ağaoğlu	232.925	0,7	400	7
Başakşehir - My World Europe	Ağaoğlu	228.018	0,7	3.100	15
Ataköy Konutları	Mutlu İnş.	223.692	0,7	950	82
Gaziosmanpaşa (EGYO)	Artaş Öztaş İnş. & Doğu	186.000	0,6	1.902	95
Bahçeşehir	Gülkeleşoğlu ve Ort.	180.510	0,5	600	0
Arena Spor kompleksi I	Varyap & Uzunlar	179.662	0,5	Tesis	80
Arena İnşaatı	Varyap & Uzunlar	179.662	0,5	Tesis	40
Tuzla - Hasılat Paylaşımı - EGYO	Teknik Yapı	163.903	0,5	2000	0
Tuzla Hasılat Paylaşımı	Teknik Yapı	153.600	0,5	200	0
Seyrantepe Hastanesi	GG İnş.	150.000	0,5	600Yatak	5
Ispartakule	Tulip İlci ınş. - Ortak	145.530	0,4	1.188	10
Bahçeşehir	Kontaş & Canberk	144.000	0,4	219	100
Üsküdar Burhaniye (EGYO)	Gap İnş.	137.700	0,4	202	28
Ataşehir UpHill Court	Varyap - Teknik Yapı	136.400	0,4	1.742	
Kağıthane "Milli Arşiv Sitesi"	Siyah Kalem	132.525	0,4	Tesis	41
İlk 25 Proje	-	7.348.663	22,1	28.873	-

50'nin üzerindedir. Bu da TOKİ'nin sosyal konut üreticisi olma iddiasının bir şehir efsanesi olduğunu göstermektedir.

Daha da önemlisi, ilk 25-50 arasında yer alan "kaynak-hasıla paylaşım" projelerinin kamusal karşılığının doğru dürüst alınıp alınmadığı ve yerinde kullanılıp kullanılmadığı kocaman bir soru işaretedir. Çünkü TOKİ, her tür denetimin dışındadır. TOKİ, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamı dışında tutulmuş, tamamen RTE'nin direktifleriyle işleyen keyfi bir holding olarak devleşmiş, AKP'nin seçmen devşirmesinde kullandığı en önemli araçlardan biri yapılmıştır.

TOKİ'nin sermayesi hepimize ait, kamu arsalarıdır. TOKİ, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nden devraldığı, rantı oldukça yüksek kamu arsalarını, "Hazine arsaları karşılığı" inşaat yöntemiyle konut üretiminde kullanmış, bir kısmını satmış dahası, "kamu kurumları arsaları karşılığı" kamu kurumları için de inşaat yapma gibi "kamu müteahhidi" fonksiyonunu da üstlenmiştir.. Özellikle, hastane, lise-ilköğretim okulu gibi kamu yatırımlarının bir kısmı –her nedense- "bu kurumların arsaları karşılığı" TOKİ tarafından yapılır olmuştur. Bunlar, normalde kamu yatırımıdır. Ama TOKİ yapınca kısmen veya tamamen kamu yatırım programı ve kamu yatırım harcamaları kapsamı dışına çıkartılmaktadır. Dolayısıyla denetimden de çıkmaktadır.

AKP'nin iktidardan düştüğü ilk gün, TOKİ uygulamaları, Yüce Divanlık konuların da başında gelecektir.

TOKİ'den Aslan Payı Kimlerin?*

AKP iktidarının en "korsan" kurumu TOKİ'nin, bugüne kadar 30 küsur milyar TL'yi bulan yatırımları, irili ufaklı inşaat firmaları eliyle gerçekleştiriliyor. Korsan kurum TOKİ, doğrudan RTE'ye bağlı. Bütçesi yok!... Sermayesi, kamu arsaları. Kamuya ait en değerli arsaları büyük müteahhitlere lüks daire yapmaları için veriyor, anlaşmaya göre payını alıyor ve onu diğer projelere sermaye yapıyor. Yılda ne bilanço yapar, kar mı eder zarar mı, kaç kişi çalıştırır ne kadar personel harcaması yapar, ne kadar cari harcaması, yatırım harcaması var, ne kadar transfer harcaması var? Hangi projeden kar, hangisinden zarar etti, kimse bilmez., bilemez. Çünkü TOKİ'yi Sayıştay filan denetleyemez. IMF bile bilgi alamadı TOKİ hakkında. Güya Başbakanlık Yüksek Denetim Kurulu denetler. Ama o da zaten RTE'ye bağlı.. Böyle bir ucube kuruluşun ne kadar arsayı, kime, hem de kamu ihale yasasına tabi olmadan, hem de yapı denetim sürecinden bağışık olarak, dağıttığını bilemezsiniz. Bir tek web sitesinde, bugüne kadar yaptırdığı işlerin listesi var. Hangi işi, hangi firmaya yaptırmış, işin bedeli ne kadar ve işin ne kadarı tamamlanmış, böyle bir liste... Bu listeden bile TOKİ'nin işleri belli şirketlerde yoğunlaştırdığı anlaşılıyor.

20 Mayıs tarihli yazımda belirtmiştim: 1500 dolayındaki 32 milyar TL'lik TOKİ yatırımlarının yüzde 30'una yakını İstanbul'da

* Cumhuriyet 01 Haziran 2011

yoğunlaşmış durumda. TOKİ ile iş yapan müteahhitler irili ufaklı. Ama bazıları var ki, aslan payını alıyorlar. Bunları, TOKİ veri tabanından ayıklayınca bakın ortaya nasıl bir liste çıkıyor:

TOKİ ile En Çok İş Yapanlar (200 Milyon TL. Üstü)					
Firma	İş Bedeli	Proje Sayısı	Firma	İş Bedeli	Proje Sayısı
1. Metal Yapı	1.251	1	17. Artaş	273	3
2. Varyap İnş.	953	5	18. Kontaş İnş.	269	7
3. Aşçıoğlu	915	3	19. Can İnş.	266	11
4. Ağaoğlu	773	3	20. Yenisarp	263	4
5. Mesa	747	3	21. Mustafa Ekşi	255	13
6. Kuzu	724	20	22.Seç Yapı	245	15
7. Emlak Paz.	673	6	23. Gap İnş.	237	4
8. Ilgın İnş.	667	10	24. Koçoğlu	232	6
9. Öz-Kar İnş.	666	16	25. Mutlu	224	1
10. Eryapı	628	23	26. kom Yapı	214	8
11. Siyah Kalem	602	11	27. Ali Acar	208	8
12. Türkerler	365	7	28. Makro İnş.	205	6
13. Soyak Grubu	333	7	29. Mehmet Çelik	204	6
14. Teknik Yapı	318	2	30. İz-taş	199	8
15. YDA İnş.	315	5	30 Firmanın Payı	13.525	135
16. Erkut	302	13	Kaynak: TOKİ		

TOKİ'nin 32 milyar TL'lik yatırımının yüzde 42'sinin 30 firma tarafından gerçekleştirildiği ve gerçekleştirilmekte olduğu anlaşılıyor. TOKİ tarihinin en büyük yatırımı, Metal Yapı'nın ve sürdürülen Bakırköy projesi, 1,2 milyar TL'lik bir iş. Kamuoyunun ismini en çok duyduğu Varyap, TOKİ ile 5 büyük proje yürütmüş. Arena Stadı, Ataşehir ve Bahçeşehir'deki Meridian, Uphillcourt gibi tuhaf isimli projeler hep Varyap'ın... Aşçıoğlu, TOKİ'den Ali Sami Yen Stadı ve Likör fabrikası arazilerini alıp gökdelenler dikmeye heves eden büyük firmalardan biri.

TOKİ'den 200-100 Milyon TL Arası İş Alanlar

Firma	İş Bedeli	Proje Sayısı	Firma	İş Bedeli	Proje Sayısı
Seha	194	6	YSE & Çelikler Ort.	131	6
Durmaz	192	7	Albayrak	129	2
Baltaş	191	4	Maksem	126	5
Emay - İpek Ort.	186	3	Dağ Yapı & Ekinciler Ort.	125	4
Girişimciler & Güneştekin İnş. Ort.	184	9	Pakt	124	6
Ayhan Demirci	182	4	Genç	121	4
Gülkeleşoğlu & İfaş & Ar-Ke & 2M & Gül İş Ort.	180	1	Eras	120	7
Cengiz	179	3	Hasan Sever	117	3
Ekşioğlu & Gürbüz & Kare Ort.	174	5	Balpa	117	3
Güç-Ar	168	6	Çakır	116	6
Alke & Makro Ort.	168	6	Orma	115	7
Turan Haznedaroğlu & Özyazıcı Ort.	166	9	Aksa & Ahmet Çanga & Ayık Ort.	114	3
Özensan	157	8	İskar	112	6
Ermit	153	9	Begüm	111	5
GG İnş.	150	1	İhlas Holding - İhlas Yapı Ort.	110	2
Oraka	148	4	Evyap	109	7
Tulip & Mertkan & İlci & Fms Ort.	146	1	Atlas & Erdinç Ort.	108	2
İntim	145	5	Pasifik	106	1
İlsan	142	3	Serel	104	5
Yavuzlar	138	6	Birlik Proje	101	1
DİO Dan	137	10	İntes & İlsan Ort.	101	2
Altındağ	135	6	Barsa	100	9
			45 Firma	6.129	212

My World, My World Europe isimli projeleri, Arena Stadı ticari yatırımlarını yapan Ağaoğlu, TOKİ'nin bir diğer önemli partneri. En çok da Kuzu Grubu dikkat çekiyor. 20 dolayında 724 milyon TL'lik projeyi teslim etmiş TOKİ, Kuzu'ya... Ilgın, Öz-Kar, Eryapı, Siyah Kalem, Türkerler, diğer önemli TOKİ müteahhitleri.

***

İlk elde 30 inşaat firma ve grubu, TOKİ yatırımlarından yüzde 42 pay almış. Ama hepsi bu değil tabii. Bir de TOKİ'nin birçoğu Anadolu'ya yayılmış projelerini alan ikinci grup müteahhitler var. Aldıkları işler 200 milyon TL ila 100 milyon TL arasında olanların sayısını 45, proje sayısını 212 olarak saptadık. İlk 30 firma, TOKİ işlerinin yüzde 42'sini alırken bu ikinci grup, toplam projelerin yüzde 20'ye yakınını almışlar(*).

TOKİ'nin iş yaptırdığı inşaat firmalarının bir kısmı, uzun yıllardır konut işlerinde uzman kuruluşlar. Ama TOKİ ile birlikte türemiş ve palazlanmış irili ufaklı çok sayıda firma olduğunu kim yadsıyabilir? Bal tutanın parmağını yaladığı bu AKP iktidarı devrinde, AKP'nin seçim kampanyalarının finansmanında pamuk ellerini ceplerine atanlar içinde TOKİ müteahhitlerinin katkısı az olmasa gerek. Denetimsiz, bütçesiz, kamu arsalarını tepe tepe kullanma keyfiyetini eline geçirmiş RTE çiftliği TOKİ'nin, bu "örtülü ödenekli" işleri, bir gün hukuk önüne çıkarılırsa, çok ilginç hikayeler dinleyeceğimizden kuşkunuz olmasın.

Bütün İktidar Rant Bakanlığına*

AKP rejiminin, sermaye birikimini, hele ki küresel kriz koşullarında ağır aksak da olsa sürdürebilmek için canhıraş biçimde sarıldığı tek alan kaldı: Büyük kent rantları, özellikle de İstanbul'un "altın kent rantı" Özelleştirilecek KİT bırakmayan AKP için varsa yoksa satılacak kamu varlığı, başta İstanbul'unkiler olmak üzere kent toprakları, arsaları, otoyollar, köprüler... Bunların paketlenip satılmaları...

Bugüne kadar Özelleştirme İdaresi'nce satılan Karayolları arsası, İETT arsası gibi emsalsiz varlıklara yenileri eklenmek isteniyor. İstanbul'un en değerli kamu alanları Galataport, Haydarpaşaport, sağlık kampuslarına taşınarak boşaltılacak tarihi hastane binaları, rantı yüksek alanlardaki üniversite binaları, liseler, diğer kamu binalarının yer aldığı kamusal varlıkların yanında Levent, Maslak, Ayazağa gibi gözde semtlerdeki askeri bölgeler, hepsi özelleştirme listesi içinde.

TOKİ, RTE'nin çıraklık ve kalfalık döneminin çiftliği idi. Yeni rejimin "ustalık" döneminde ise TOKİ, bakanlık yapıldı. Kelimenin tam anlamıyla bir "Rant Bakanlığı" yapılan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın koltuğuna da eski TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar oturtuldu ve hızla yetkiler bu Bakanlık'ta toplanıyor. Rant bakanlığı, yandaşlar başta olmak üzere, sermayeye rant paylaştırmanın merkezi oluyor.

* Cumhuriyet 11 Eylül 2011

4 Temmuz'da yani seçimin üstünden daha 3 hafta geçmeden çıkarılan 644 sayılı kanun hükmünde kararname ile neler yapılıyor? TOKİ'yi merkezine alan yeni rant bakanlığına, öncelikle belediyelerin yetkileri verilirken rant operasyonlarına ayak bağı olacak mimar, mühendis odaları ile bilirkişi kurumunun da "hakkından gelecek" hamleler yapılıyor.

AKP rejiminin TBMM'yi devre dışı bırakarak KHK yoluyla yaptığı düzenleme, belediyelerin yetkilerine el atmakla işe başlıyor. Yeni düzenlemeye göre; Bakanlar Kurulu kararı ile belediye sınırları dahil olmak üzere belirlenen alanlarda " iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamalarında idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek, Bakanlar Kurulu'nca belirlenen bu nitelikteki uygulamalar ile finans merkezleri ve benzeri özel proje alanları ve özel yapım gerektiren yapılaşmalar ile 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu uyarınca Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan uygulamalara ilişkin her tür ve ölçekte etüt, harita, plan, parselasyon planı ve yapı projelerini yapmak, yaptırmak, onaylamak, kamulaştırma, ruhsat ve yapım işlerini gerçekleştirmek, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyetinin kurulmasını sağlamak" gibi yerel yönetimlerin anayasa ve ilgili yasalara göre yetkisinde olan işler, bu yeni rant bakanlığının işi haline getiriliyor.

Bu çerçevede Bakanlık, belediyelerin plan yapma, ruhsat ve iskân verme, harç alma gibi işlerini de üstlenebilecek. Yani TOKİ'nin eski patronu, tüm belediye başkanlarının üstünde bir yetkiyle donatılıyor. Böylece bir kısmı CHP, MHP, BDP'den olmak üzere seçilmiş tüm belediye başkanlıkları, yerel meclisler, diğer yerel kurumlar, resmen hadım ediliyor.

Dizginler bu yetki gaspı ile ele alındıktan sonra, sıra, buna muhalefet edecek, umutlu-umutsuz, yargıya taşıyacak, kamuoyunu bilgilendirecek kurumların hakkından gelmede... AKP rejiminin bir dizi hukuksuz, rantgöz saldırısına etkili bir hukuk mücadelesi veren, mücadelesini kamuoyu ile paylaşan mimarların, şehir planlamacılarının,

onların çatı örgütü TMMOB'nin etkisizleştirilmesi, bu operasyonun diğer ayağı. Yeni rant bakanlığı bünyesinde kurulan Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü'ne, odaların "asli işleri" olan üye kayıt ve sicillerinin tutulması, mesleki norm ve standartların belirlenmesi görevi dahi veriliyor ve odalar özerk kuruluşlar olmaktan çıkarılıp Bakanlık'ın uzvu haline getiriliyor.

Operasyonun üçüncü ayağını da "bilirkişilik" oluşturuyor. Mimarlar Odası Başkanı Eyüp Muhçu'nun deyişiyle, bilirkişilerin doğru seçimi ve bağımsız karar vermelerinin desteklenmesi yönünde düzenlemeler yapılması gerekirken KHK ile bilirkişilik yeni bakanlığın emrine verildi ve iktidardan yana, "taraflı" hale getirildi. Herkes de bilir ki kentleşme, planlama, çevre ile ilgili davalarda bilirkişi raporlarının yargı kararlarında belirleyici önemi vardır. Bu nedenle raporların bilimsel kriterlere, kamu ve toplum yararına uygun objektif bir şekilde hazırlanması önem taşır. Rant bakanı, gerçekte kendisi "bilirkişilik" yaparken tayin edilmiş kukla bilirkişilere sadece kafa sallamak kalacaktır.

Devasa rantlar için kaş-göz arasında çıkarılan bu karamameye bütün yerel yönetimlerin, yurttaşların, meslek kuruluşlarının, bilim dünyasının karşı koyması, muhalefetin kararnamenin iptali için harekete geçirilmesi gerek.

V. Bölüm

KENTSEL DÖNÜŞÜM

Rantgöz AKP'nin "Dönüşüm" Oyunları*

Olmaz, demeyin, bu rantgözler için "olmaz, olmaz"... Her şeyi metalaştırmak, özelleştirmek, ticarileştirmek mübah onlar için. Dinen de mübah, maddeten de... Bu rantgözlere karşı kentlerimizi ve kendimizi savunamadıkça, her şey onların planladığı gibi oluyor.

Neoliberal-gerici AKP iktidarına, birileri, -belli ki dönek solculardan birileri- sola ait "Değişim", "Dönüşüm", "İleri" kavramlarını bol bol kullanmalarını salık vermiş olmalı ki, yaptıkları her emek düşmanı operasyonun başına bunları getiriyorlar: Kentsel Dönüşüm, Sağlıkta Dönüşüm, İleri Demokrasi gibi... Oysa onların her "dönüştürdükleri", IMF-Dünya Bankası reçetesi, küresel sermayenin müdahaleleri. Halkın konut hakkına, sağlık hakkına, eğitim, çalışma hakkına yapılan saldırılar, hep "dönüşüm, değişim" adına yapılıyor.

Pek sevdikleri "Kentsel Dönüşüm"ü alalım. Yapılanlar nedir? Küresel sermayenin, İstanbul'u, Kafkaslar, Ortadoğu, Doğu Akdeniz'in kontrol kulesi olarak düşünme planıyla beraber, İstanbul'un taşı toprağı, gerçek anlamda "altın" kesilince, kent toprağına, özellikle de kentin eski Merkezi İş Alanı'na (MİA) yakın gecekondu bölgelerine, yap-sat ürünü binaların arsalarına göz dikildi. Bu arsaların önemli bir kısmının "kamu arsası" olduğu hatırlandı ve yıllardır buralarda barınanların, Hazine arazisini terki istendi. Onlara, metropolün en dış halkalarında, toplama kamplarına benzer bina bloklarında yer gösterildi. Terk edilen alanlar, "Kentsel Dönüşüm"e tabi tutulacak,

* Cumhuriyet 3 Mart 2011

"mutenalaştırılacak", "dönüştürülecekti". Bu kadar değil tabii. Küresel kent iddialı İstanbul'un MİA'sı, Levent-Maslak aksına çekilip o bölgede de, sağlı sollu gökdelen izinleri tanındı ve sanayinin kar oranını yetersiz görüp İstanbul rantına yönelmiş sermayeye, ofis, rezidans, AVM vb inşası için büyük yatırım alanları açıldı.

Anadolu'yu kurutan ve İstanbul'un gelişmenin çekim merkezi yapan neoliberal politikalar, kısa sürede İstanbul'a her yıl akan 350-400 bin nüfus ile metropolü şimdiden 13-14 milyon nüfuslu bir sorun yumağı yapmaya yetmişti zaten. İstanbul'a yığılanların konut talepleri, hızla yatırımları kamçıladı, RTE'nin kamu arsalarını payanda yaparak devleştirdiği, kamu denetiminden uzak çiftliği TOKİ'nin de gayretleriyle İstanbul'un her yeri bir şantiyeye dönüştürüldü.

Değerli kamu arsalarının büyük inşaat firmalarına verilmesiyle ortaya çıkarılan "prestijli yapılar"dan TOKİ'nin payına düşenin bir kısmıyla, İstanbul'un ve Anadolu'daki alt sınıfların istifleneceği beton bloklar da yapıldı ve bu, allanıp pullanıp TOKİ'nin konut sorununa çözümü olarak sunuldu.

Tezgah müthiş işliyordu. Kamu arsaları, "sermaye" olarak masaya sürülüyor, çoğu yandaş müteahhitlerle anlaşmalar yapılıyor, konutlar üretiliyor, yandaş yan sanayiye iş çıkıyor, yandaş arazi sahipleri nemalanıyor ve İstanbul'dan başlayarak Ankara, İzmir, Adana, Konya, Kayseri'den ortaya devasa bir sermaye birikim çarkı çıkıyordu. Bütün bunlar, "kentsel dönüşüm" adına yapılıyordu. Tabii bununla bitmiyordu. Bu devasa inşaat furyasının ortaya çıkardığı bir de devasa altyapı inşaatı var. Yan yollar, viyadükler, Marmaraylar, kara taşıtları için tünel projeleri, 3. köprüler... Ve kim bilir daha neler neler, "kentsel dönüşümü" tamamlayacak dünya kadar yatırım, sermaye birikimi fırsatı sunuyor. Bu kentsel yağmayı tamamlayacak Galata, Haydarpaşa gibi "yüzüktaşı" projelere hiç girmiyorum...

Büyük kentlerdeki konut projelerinde deniz bitince, aynı firmalar otel yatırımlarına yöneliyorlar ve mesela İstanbul'un dört yanında orta sınıf turist için "yatakhane" vasfında otel inşaatları başlatıldı. Ama bununla da bitmiyor. Sırada bu kez, "Sağlıkta Dönüşüm"ün bir ayağını oluşturan "sağlık kampusu" inşaatları var. Bunun da altyapısı Sağlık Bakanlığı'na hazırlatıldı ve 2007'de "Kamu-Özel Ortaklığı Daire Başkanlığı" kuruldu. Tezgah şöyle: Kamu, arsayı verecek, özel sektör "sağlık kampusu" kuracak, kentin merkezindeki hastaneler bu yeni yerleşime taşınacak. Devlette, para yoktu ama müteahhide, kentin merkezine kurulu eski hastane binalarını verebilirdi, yeni kampusta yer alacak, otel, AVM türü binaları verebilirdi. Daha ne olsun... Öncelikle 27 ilde sağlık kampusu yapılması planlanıyor. İstanbul-İkitelli, Kayseri, Ankara, Bursa, Kocaeli en önemli kampus illeri.

Sağlıktan sonra sırayı "eğitim kampusları" almaz mı? Tarihi üniversite binaları, hele boğaza nazır Mimar Sinan, Galatasaray, Kabataş Lisesi, hatta Boğaziçi Üniversitesi binalarını taşırsınız şehir dışı kampuslara, binaları da verirsiniz turizm şirketlerine... Hele hele, Selimiye Kışlası, Kuleli, Boğazdaki tüm askeri alanlar ne müthiş "Turizm Dönüşümü" malzemesi olur!...

Olmaz, demeyin, bu rantgözler için "olmaz, olmaz" Her şeyi metalaştırmak, özelleştirmek, ticarileştirmek mübah onlar için. Dinen de mübah, maddeten de... Bu rantgözlere karşı kentlerimizi ve kendimizi savunamadıkça, her şey onların planladığı gibi oluyor ve olacak. Şakası yok, her şey...

İnşaatçı AKP'nin 'Dönüşüm' Hinlikleri*

İnşaat, AKP'yi tanımlayan bir sektör. On yıllık iktidarları, hatta belediyecilik yıllarını da katarsanız, 15 yıllık icraatları inşaatlarla dolu. TOKİ eski Başkanı, şimdiki Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, geride kalan 10 yılda 500 bini kamu, 4,5 milyonu özel sektör eliyle olmak üzere, 5 milyon konut yapıldığını söylüyor. Doğrudur da. Geriye baktığınızda yeni açılmış büyük, akılda yer edecek doğru dürüst bir sanayi tesisinden söz edemezsiniz ama çoğu İstanbul gibi kent rantı emsalsiz bir metropolde olmak üzere, onlarca gökdelenden, AVM'den, villa sitesinden, TOKİ mamulü birbirinin kopyası binlerce beton yığınından, otel inşaatından söz edebilirsiniz rahatlıkla. Salt konut-ofis, rezidans, otel filan değil... Bakın kamu yatırımlarına; kamu sanayi yatırımı, kamu enerji yatırımı yoktur ama kamu eliyle duble yollar, hava meydanları, kamu binaları, kamu eliyle kentsel altyapı inşaatları, viyadükler, tüneller,alt geçit-üst geçitlerden yüzlerce örnek vardır.

İnşaat, AKP'nin dayandığı sermaye kesimini de ifade ediyor. İrili ufaklı muhafazakar müteahhitlerin, onların taşeronlarının partisidir AKP desek, yanlış söylemiş olmayız. Özellikle büyüme, işgücü gibi göstergelerde sadece "inşaat"a bakarsanız, bu tezi doğrulayan dolgun sayılar çıkmaz. Ama inşaata, lokomotif sektör olarak bakarsanız, son 10-15 yılın inşaat odaklı büyüme olduğunu fark edebilirsiniz. İnşaat, beraberinde sektörce girdi üreten çimento, tuğla, seramik, plastik, cam, ağaç, demir-çelik, metal, ısıtma, aydınlatma, boya, kimyasallar

* Cumhuriyet 28 Mayıs 2012

ve daha birçok sanayi sektörünün çarklarını çeviren sektör demektir. Ulaştırma, depolama, bankacılık, sigortacılık, emlakçılık için de rüzgardır inşaat. Tamamlanan konutların donanımı, ev tekstili, dayanıklı tüketim eşyaları, beyaz eşyası, elektroniği, kapısının önüne otomobili ile ilgili harcamayı da yaptıran ağırlıkla inşaattır...

Bu inşaat odaklı büyümenin iç pazara dönük, ihracat yapmayan, malzeme ve iş makinası ithalatı ile döviz harcamayı körükleyen, devamında da cari açığı büyüttüğü de ortada. Gayrimenkul satışından yılda sadece 3 milyar dolarlık bir döviz girişi var. İnşaat ve emlak, dış kredi kullanan birinci sektör. Sıcak paranın 'Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları'nın kağıtlarına borsadaki ilgisi zaten malum. İç talebe dönük bu büyümeye konut kredileri ile kamu harcamaları ile ve dış kaynak girişi ile destek veren süreç, son 10 yılda ortalama yüzde 6-7'yi bulan bir büyümeyi getirdi. Bunu hazırlayan bir iç talep, potansiyel vardı elbette. Kent nüfusu bir ülkede yüzde 75'i, belediye nüfusu yüzde 85'i bulmuşsa, 20 milyon hane halkının yüzde 35-40'ının kiralık konut talebi varsa, konut bir tasarruf aracı haline gelmişse, İstanbul rantı böylesine cilalanmışsa, o ülkede elbette inşaat patlardı.

Peki sonra? Bundan sonra ne olacak? Hele ki kriz koşullarında çarkı çeviren dinamik ne olacak? Şunu belirtelim ki, krizli yılların, bundan sonraki 10-15 yılın da odağında inşaat olacağa benzer. İhracata dönük sanayi gibi yönelimlerin adı var ama karşılığı yok. Çünkü o konuda tren kaçtı. İnşaatla oyalanırken, sanayi, hem de ihracata dönük sanayi arka planda kaldı ve Asyalılar iç pazara nüfuz edip, dışarıda da duman attırır oldular.

Bundan sonraki inşaat lokomotifinin yakıtı ise "kentsel dönüşüm". Türkiye'nin deprem ülkesi olma gerçeğinin altı çizilerek, zoraki bir inşaat faaliyetinin düğmesine basıldı. "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun", inşaat odaklı birikim modelini sürdürmenin yeni yolu ve onu taşıyabildiği yere kadar taşıyacak. Yani,

inşaat faaliyeti, depremi bahane ederek talebin oluşmasına bağlı kalmaksızın, şimdi de "*ekonomi dışı zor*" ile sürdürülecek. Riskli yapılar saptanacak, yıkılacak ve yaptırılacak. Bunun için bina sahipleri para harcamaya zorlanacak, kamu kaynaklarını daha çok kullanma, "afet riski" gibi bir gerekçeyle meşruiyet kazanacak. Aileler, parası varsa, yeni inşaat için harcamaya mecbur tutulacak, olmayanlar borçlandırılacak. Tahminen 15 yıl boyunca 7 milyon konut üretilecek. Ortalama 500 milyar dolarlık bir iş potansiyeli demek bu. Donatılar, altyapılarla 700 milyar dolarlık "kentsel dönüşüm" gibi fiyakalı bir ismin yarattığı birikim alanından söz ediyoruz.

'Dönüşüm', çoğu orta-alt sınıftan riskli konut sahiplerini harcamaya zorlarken yeni rant alanları ve paylaşım imkanları da yaratacak ve bu faaliyet yine iç pazar esaslı, yine dış kaynak bağımlısı olacağı için bir ayağı çukurda. Üçte birinden fazlası kiracı olan halka yeni bir şey getirmediği için sosyal değil. Eviniz riskli, diye haklı haksız para harcatacağı için, sorunlu. Ödeme gücü olmayanın elinden başını soktuğu ev alınıp eline arsa payı parası tutuşturulup mülksüzleştirilecek. Buna karşılık, parası olanlara, özellikle İstanbul'da yeni rantlar edinme imkanları yaratılmış olacak. Yasa, Bakanlığı inanılmaz yetkilerle donatıyor, otoriter sisteme yeni güç katıyor. 'Dönüşüm'ün muhtemel mağdurlarına ise hiç söz hakkı tanınmıyor, bütün savunma mekanizmaları işletilmez durumda.

Çok yönlü bir savunma ve mücadele hattını yeniden tasarlamak gerekiyor.

VI. Bölüm

BELEDİYELER

Kentlerde Hizmet Aşağı - Borç, Açık Yukarı*

Küresel kriz, kent hizmetlerini de olumsuz etkiliyor ve nüfusun yüzde 83'ünü kapsayan belediye hizmetlerinin kalitesi düşüyor. Ulaşım, su, kanalizasyon yatırımları aksadı, bazıları askıya alındı. Kentliye verilen hizmetlerin niceliği ve niteliği düştü. Bunda, AKP iktidarının izlediği neoliberal belediyeciliğin krizle birlikte iflasa doğru gitmesi etkili. Merkezde olduğu gibi, yerelde de kamu hizmetini, özelleştirme, ticarileştirme, taşeronlaştırma prensipleriyle yürütmekte ısrar eden AKP iktidarı, özellikle büyük kent belediyelerinde, yandaş müteahhitleri palazlandırıcı politikalarıyla da bütçe açıklarını tırmandırdı ve darboğaza girdi. Büyük belediyelerin açıkları hızla artıyor.

Belediyeler arasında en çok alarm veren İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri. Maliye Bakanlığı'nın verileri, yerel yönetim harcamalarının üçte birini kullanan İstanbul'un açığının arttığını ve 2009'un 9 ayında 2 milyar TL'yi geçtiğini gösteriyor. Bu, 3 milyar TL'ye yaklaşan 81 ilin açığının yüzde 71'ine tekabül ediyor. Gökçek'in Ankara'sı ise ASKİ ve EGO'nunkilerle birlikte, 4 milyar TL'yi geçen Hazine borcu ile batak durumda. Bir diğer büyük borçlu, 1,5 milyar TL borcu ile İzmit Büyükşehir Belediyesi. Müstakbel bir borçlu da Gaziantep. GASKİ'nin Hazine borcu 3,5 milyar TL'ye yaklaşıyor. AKP'li belediyeden enkaz devralan CHP'li Antalya Belediyesi sıkıntıları aşmaya çalışırken İzmir, borçlanmadan, kendi kaynakları ile çarkını çevirmeye çalışıyor.

* Cumhuriyet 30.01.2010

Yerel Yönetimlerde Giderler ve Açık İlk 10 İl, 2008-2009, 9 Ay, Milyon TL				
	2008 (9 Ay)		2009 (9 Ay)	
	Gider	Açık	Gider	Açık
1. İstanbul	8.980	-1.520	9.744	-2.018
2. Ankara	3.175	-578	3.281	-424
3. İzmir	2.335	-270	2.813	84
4. Kocaeli	1.022	148	1.180	459
5. Bursa	992	21	958	-21
6. Antalya	967	-123	936	-155
7. Konya	731	-16	664	17
8. Adana	765	-161	636	-20
9. Mersin	651	-54	585	-18
10. Kayseri	526	-71	523	-108
İlk 10 İl	20.144	-2.624	21.320	-2.204
Diğer 71 İl	10.562	-554	10.856	-623
81 İl	30.706	-3.178	32.176	-2.827
Kaynak: Maliye Bakanlığı Muhasebat G.M. veritabanı				

Hükümetle IMF'nin en öncmli tartışma konularından birini sosyal güvenlik harcamaları, diğerini yerel yönetim harcamaları oluşturuyor. 2009 yılında Bütçeden sosyal güvenlik için aktarılan kaynak 30 milyar TL'yi geçerken "mahalli idareler" için yapılan aktarmalar 19 milyar TL'ye yaklaştı. 2009'daki yerel seçim, bu hovardalıkta etkili oldu. Ama şimdi genel bütçede kemer sıkan AKP iktidarı, yerel yönetimleri de kemer sıkmaya zorluyor. Onlar da bunu, belediye çalışanlarının sayısını azaltarak, hizmetleri taşeronlara aktararak (İstanbul'da itfaiye işçilerinin isyanına yol açtıkları gibi), ücretleri aşağı bastırarak yapıyorlar. Ama bununla kalmıyor AKP'nin neoliberal belediyeleri ürettikleri mal ve hizmetlere zam üstüne zam yapıyorlar, kamu binalarını, arsaları da haraç mezat satışa çıkardılar. Örneğin, son 12 ayda su fiyatları yüzde 14, belediye otobüsü fiyatları yüzde 9 ile yüzde 6,5'luk

TÜFE'nin üstünde artırıldı. Bu arada emlak vergileri de sessiz sedasız artırılarak kentliye yeni bir yük getirildi.

***

Belediyelere, AKP iktidarı 2009'da "özelleştirme komutu" verdi ve en az 2,4 milyar TL'lik özelleştirme yapmalısın, dedi ama yeterli talep gelmediği için bu satışlar pek gerçekleştirilemedi.. Borç batağındaki İstanbul Başkanı Topbaş, yine sessiz ve derinden kamu arsalarını satışa sundu. Bunlardan biri, Taksim'deki Hyatt International Otel varlığı. Yaklaşık 15 bin metrekarelik arsa ve üzerindeki 360 odalı otel binası, 150 milyon lira muhammen bedel üzerinden kapalı teklif alma yöntemiyle satışta. Belediye bir süre önce işletme hakkı 2025 yılına kadar Fiba Grubu'nda olan Swissotel'in de arsa ve binasını satma kararı almıştı. Belediyenin satış listesinde Tarabya'daki Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve eski Bayrampaşa Cezaevi de var.

Neoliberal belediyecilik, krizle birlikte tel tel dökülüyor. Kentlilerin, kentsel mal ve hizmetler üstünden yüz yüze kaldıkları istismara, haksız zamlara karşı seslerini yükseltmeleri, kentsel arsaların, varlıkların sessiz ve derinden satışına karşı uyanık ve duyarlı olmaları gerekiyor. Taşeronlaşma ile yandaş sermaye kayırmacılığına, belediye çalışanlarının sendikasızlaştırılıp esnek istihdamla köleleştirilmesine, yeni vergi yüklerine karşı mücadele, yerelde, kentlilerin katılımcı, doğrudan demokrasiyi hedefleyen kent örgütlenmeleriyle, kent meclisleriyle yükseltilmelidir.

Yerel Yönetim Zayıf, Bölüşüm Adaletsiz...*

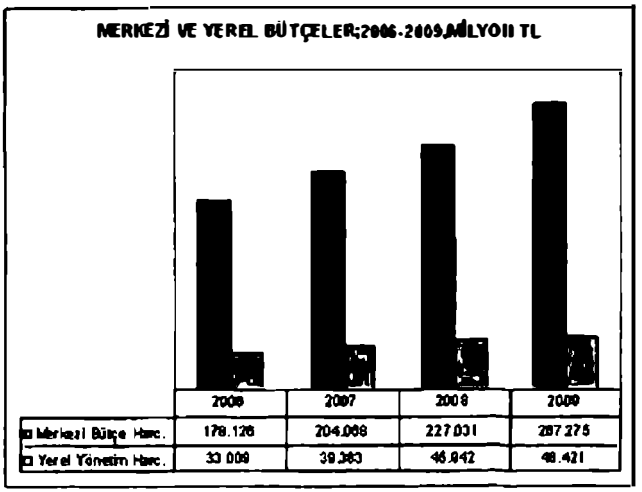
Türkiye, özellikle son 10 yılda hızla kırdan kente göç süreci yaşadı. Bugün vardığımız yerde nüfusun dörtte üçü kentlerde yaşıyor. Bu durum da yerel yönetimlerin önemini artırıyor. Hızlı kentleşme ile birlikte, kamu yönetiminde yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının ve ona bağlı olarak ekonomik kaynaklarının artırılması, her şeyden önce yönetsel ve ekonomik etkinlik açısından gerekli ve rasyonel.

Hızlı kentleşme, yılda yüzde 1,5 artan nüfus, ister istemez, ülkenin yönetim şablonlarında değişimi de gerektirir. Yerelı güçlendirme, ekonomik olmanın yanı sıra, demokratikleşme, kitlelerin siyasete katılımı açısından da istenir bir şey olmalıdır.

Merkezi ve yerel harcama optiğinden bakıldığında, AKP iktidarının yereli güçlendirme konusunda etkili bir çaba içinde olmadığı görülebiliyor. Mahalli yönetim harcamaları, merkezi yönetim harcamalarının yüzde 20'sinin üstüne çıkamıyor. Yerel yönetim derken, harcamaların yüzde 60'ının sayıları 3 bine yaklaşan irili ufaklı belediyelerce, yüzde 40'ının da 81 il özel idaresi, İSKİ gibi belediyeye bağlı kuruluşlarca, mahalli idare birliklerince yapıldığı görülüyor. Yerel yönetimlerin istihdamı 300 bin ile toplamı 2,5 milyonu geçen diğer kamu personelinin sadece yüzde 10'undan biraz fazla. Yerelleşme yolunda kat edilecek daha çok mesafe var.

---

*Cumhuriyet 07.08.2010

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü veri tabanı

Yerel yönetimler, özellikle belediyeler, bütün ademi merkeziyetçilik iddialarına karşın, merkeze ve onun aktaracağı kaynaklara bağımlı, yetkileri, olması gerekenden daha dar ve kısıtlı. Bu durum, yerel yönetim harcamalarından her bölge, il kentlisinin farklı yararlanması gibi bir çarpıklığı da getiriyor. 2009 illere göre mahalli idare harcamalarını, aynı yılın il nüfuslarına böldüğümüzde, Türkiye ortalaması 665 TL. Peki, bu ortalama, ilden ile nasıl değişiyor? Burada da, Doğu ve G.Doğu illerinin çoğunun, Türkiye ortalaması ve Batı'daki birçok ile göre, nüfus başına daha az harcama, dolayısıyla hizmet aldığını ortaya koyuyor.

2009 NÜFUS BAŞINA MAHALLİİDARE HARCAMA SIRALAMASINDAN BİR KESİT : TL

TÜRKİYE ORT.	665	51	Aydın	448
1.	Kocaeli	1.437	56.	Muş	433
2.	İstanbul	1.081	63.	Batman	402
3.	Ankara	1.020	64.	Aksaray	399
4.	İzmir	971	65.	Diyarbakır	399
11.	Hakkari	734	67.	Mardin	386
12.	Erzincan	717	68.	Siirt	381
14	Kayseri	634	70.	Kars	368
24.	Bursa	552	73.	Iğdır	359
29.	Bitlis	527	75.	Tokat	348
42.	Denizli	476	77.	Ağrı	308
43.	Gaziantep	475	78.	Osmaniye	299
45.	Adana	466	80.	Şırnak	188
46.	Erzurum	465	81.	Tunceli	86

Gelişmiş Batı illerinde, kişi başına yerel yönetim harcaması, Türkiye ortalamasının yüzde 70 ila yüzde 90 üstünde seyrediyor.

Buna karşılık, Kayseri, Bursa, Gaziantep, Adana, Denizli gibi Anadolu'nun gelişen illerinde nüfus başına yerel yönetim harcamalarının çok geride kaldığı görülüyor. Ama çarpıcı olan Doğu ve Güneydoğu illerinin durumu. Nüfus başına mahalli idare harcaması, Tunceli, Şırnak'ta Türkiye ortalamasının beşte biri kadar iken Diyarbakır'da bir kentli için yapılan harcama, Türkiye ortalamasından yüzde 40, İstanbul'dakinden ise ise yüzde 63 gerisinde.

Bu göstergeler, demokratikleşme, yerelde kamu hizmeti adaleti açısından yapılacak çok şey olduğunu, bölgesel mağduriyetlerin ülkenin çok değişik bölgelerini kapsadığını ve bunlara neoliberal zihniyetin getireceği bir şey olmadığını, doğrudan demokrasi optiğinden yerelleşmeye ağırlık vermenin vaktinin gelip de geçmekte olduğunu yeterince ortaya koyuyor.

Afete Karşı Yerel Örgütlenme*

Kim ne derse desin felaket miyobu bir toplumuz. Biraz aklımızın başına gelmesi için gözümüzün tam da önünde bir felaketin olması gerekiyor. Komşumuzun evinde yangın çıkarsa o an sigorta yaptırmak aklımıza geliyor. Yolda bir araba kaza yaparsa kasko aklımıza geliyor. Deprem başımıza gelince oturduğumuz evin sağlam olup olmadığını sorgulamak aklımıza geliyor. Bu felaket miyopluğu, hadiseler yatışınca yavaş yavaş külleniyor. Sigorta yapmayı erteliyor, evin depreme dayanıklılığını sorgulamayı bir başka bahara, daha doğrusu yeni bir felaket anına erteliyoruz.

1999 Marmara depremini yaşadıktan sonra herkes iyi-kötü evini gözden geçirmiş, iyi-kötü depreme karşı güçlendirme gayretine gelmişti. Peki sonra ne oldu? Unutuldu gitti.

Deprem vergileri ile ne yaptınız, sorusunu sormak şimdi aklımıza geldi. İktidardan gelen cevaplara baksanıza; sağlığa harcadık, yola harcadık gibi suya tirit cevaplarla savuşturuyorlar. Sözün özü, felaket başımıza gelince uyanır gibi oluyoruz, biraz küllenince her şey eskisine dönüyor, hassasiyetler yok oluyor. Azgelişmişliğin yeni bir tanımını isterseniz, o da felaket miyopluğudur.

* * *

RTE, esip gürlüyor. Kaçak-göçük yapıları, siyasi bedeli ne olursa olsun yıkacağım, diyor. Kurt, puslu havayı sever. Hazır, deprem ateşi

* Cumhuriyet 29 Ekim 2011

yeniden yanmışken, bu gerekçeyi kullanıp rantçı hamlelere abanmanın tam zamanı... Hazır, yeni rant vekaleti, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da kanun hükmünde kararnamelerle yetkileri tekelleştirmişken... Belediyelerin her tür yetkisini kullanacak bu bakanlık. Artık kim tutar yandaş rantçı tayfayı...

Oysa bunca deprem, sel, heyelan afetinin bize öğretmesi gereken şey, felaketin yerelde örgütlenerek üstesinden gelinebileceği olmalı. Yerel idareler, örgütlenmeler güçlü olursa, hem soruna doğru teşhisi koymak, çözümleri bulmak, hem de onları icrada etkinlik artar. Oturduğumuz semtten, sokaktan başlayarak örgütlenmelerimiz olsa, taban, belediyelerimizde daha fazla söz ve karar sahibi olsa, kaçak, çarık-çürük bina yapımına göz yumulabilir mi? Herkes keyfince binasının alt katında kolon kesip oradan garaj, dükkan alanı çıkarabilir mi? Sokaktan örgütlensek, bu kadar adamsendeci olur muyuz? Anında birbirimizi, oradan semt meclisimizi, oradan belediyemizi dürtmez miyiz? Ne oluyor orada, demez miyiz?

Sokaktan örgütlensek, afetlere karşı, herkes afet anında nerede toplanacağını, nasıl davranacağını öğrense kaos olur mu, gelen yardımları böyle dağıtma beceriksizliği yaşanır mı, koordinasyonsuzluk olur mu? Sokaktan örgütlensek, deprem anında nerede toplanacağız, o yer neresi, yoksa neden yaratmıyoruz sorusu sorulmaz mı? Koca Şişli ilçesinde deprem anında toplanacak bir park, alan söyleyin bana. Yok!... Ali Sami Yen Stadı, Seyrantepe'ye yeni stat yapılınca, park olabilir, deprem sırasında toplanma merkezi olabilirdi. Oysa yaklaşık 500 milyon dolara Özelleştirme İdaresi marifetiyle satıldı. Şimdi oraya da gökdelenler dikiliyor. Tabanda örgütlenme olsa, semt örgütleri olsa, o imkan böyle harcanır mıydı?

AKP rejimi her şeyi merkezileştiriyor, yereli de güçsüzleştiriyor. Merkezi bütçeden yapılan harcamalardan "mahalli idareler"e, yani yerel yönetimlere, belediyelere ve il özel idarelerine aktarılan para ancak dördüncü sırada ve toplamın yüzde 9'undan ibaret. Faize yüzde 16 harcanırken yerele yüzde 9 veriliyor. Bunun bile dağılımında büyük

farklar var. Yerel yönetimler, bütçeden gelenlerle beraber kendi topladıkları vergiler ve diğer yerel kaynaklarla yaklaşık 50 milyar TL harcıyorlar kentler için. Merkezin harcadığı ise 300 milyar TL'nin üstünde. Merkez 6 harcarken, yerel 1 harcayabiliyor. Buradan başlayarak yerelin daha fazla kaynak kullanma imkanlarını artırmak gerek. Ama bununla bitmiyor. Büyük kentler kaynaktan da aslan payını alıyorlar. İstanbul tek başına yerel harcamalardan yüzde 30 pay alıyor. Tamam, 13 milyon nüfusa o kadar harcama olmasın mı, diye itiraz edilebilir. Ama nüfusa vurduğunuzda, kişi başına yerel harcama İstanbul'da 10 ise Şırnak'ta 1..!

Yerelin harcama kapasitesini artırmak kadar kaynağın nereye kullandığını da belirlemek gerekiyor. İstanbul harcamalarının ağırlığını rantçı yatırımların ihtiyacı olan alt geçit, üst geçit, tünel, viyadük, vs. yatırımları oluşturuyor. Ya depreme karşı binaların iyileştirilmesi, kamu yapılarının, altyapının güçlendirilmesi?

Bütün bunların olması için sokaktan örgütlenmek, afete karşı hazırlığımızı, örgütlenmemizi oturduğumuz apartmanlardan başlatıp sokaktan, semtten, belediye alanımızdan örmek, güçlendirmek gerekiyor. Bunca felaket hiç bir şey öğretmediyse bunu öğretsin. Henüz vakit varken...

AKP Rejiminin Büyükşehir Oyunu*

AKP, otoriter-muhafazakâr rejimini ilmik ilmik örmeye devam ediyor. Sırada yerel yönetimler vardı. Ona da, "Büyükşehir belediyelerinin sınırını il mülki sınırı olarak belirleyen ve 13 yeni büyükşehir kurulmasını öngören yasa" ile müdahale etti ve şimdilik istediği oldu. Sağlı sollu milliyetçiler, bu operasyonla ne yapılmak istendiğini anlamakta yine pek başarılı değiller. Bunu, "Oslo görüşmeleri"ne bağlayarak, "bölgesel özerkliğin" ön hazırlığı diye adlandırmaya yattı ancak akılları. AKP, büyükşehir sayısını 16'dan 29'a çıkarmakla, güya bölgeleri de hazırlamıştı. İşte, Güneydoğu'da Diyarbakır'a, Şanlıurfa, Mardin ve Van eklenmişti. İşte size "demokratik özerk" Kürt bölgeleri için ön hazırlık!.. Bu takıntılarla uğraşmaktan, AKP rejiminin gerçekte ne yapmak istediğini göremez haldeler.

AKP'nin bu hamlesinin iki temel hedefi var. Birincisi, inşa ettiği rejimin karakterinde olan "otoriterleşmeyi, merkezileşmeyi" daha çok tesis etmek, yeredeki her tür muhalefeti, özgür iradeyi etkisiz kılmak ve yaklaşan seçimlerde hegemonyayı pekiştirmek. Diğer hedef de, neoliberal zihniyeti yerel yönetimlere iyice hâkim kılmak, yerelden daha fazla vergi devşirip büyükşehirlerce satılan belediye hizmetini iyice metalaştırıp müşteri nüfusu çoğaltmak, yeredeki her tür arsa rantına hiçbir muhalefetle karşılaşmadan hükmetmek, imarla ilgili en ufak bir pürüze bile izin vermeden kentsel yağmanın önündeki tüm çapakları kaldırmak.

* Cumhuriyet 17 Kasım 2012

Büyükşehir ilan edilen ve belediye nüfusunun yüzde 75'ini bulacak illerde en ücra köy dahi büyükşehir belediyesinin bir mahallesi olarak kabul edilecek artık. Bu sistemi İstanbul ve Kocaeli'nde uyguluyorlardı, şimdi tüm Anadolu'nun büyükşehirlerine teşmil ediyorlar. İl kırsallarında belediyeleri tasfiye ederek yerel seçimleri büyükşehir esaslı yaptırdığında AKP, kontrolünde tuttuğu büyükşehir belediye sayısını, muhalif CHP ve MHP'nin aleyhine artıracağını umuyor. 2011 seçim sonuçlarından ortaya çıkan politik tercihler göz önünde bulundurulduğunda, halen muhalefetin elinde bulunan mevcut 6 büyükşehir belediyesinden MHP Adana'yı, CHP Antalya'yı, Mersin'i ve Eskişehir'i kaybedecek ve bu illerin büyükşehir belediyeleri AKP rejiminin yönetimine geçebilecek. Muhalefetin elinde ise mevcut büyükşehirlerden sadece CHP'li İzmir ve BDP'li Diyarbakır kalacak.

Yeni büyükşehir olacak 13 il belediyesinden MHP'nin elindeki Balıkesir ve Manisa ile bağımsız Eşref Fakıbaba'nın yönetimde olduğu Şanlıurfa, AKP'ye geçecek. Buna karşılık AKP yönetimindeki Mardin, BDP'li olacak. CHP Aydın, Muğla ve Tekirdağ'ı, BDP ise Van'ı koruyacak. Böyle bir tabloda en zararlı çıkan muhalefet partisi, elinde hiçbir eski ve yeni büyükşehir belediyesi kalmayan MHP olurken CHP de mevcut 3 büyükşehir belediyesini kaybedecek.

Böylece, AKP'nin bu yerel yönetim operasyonu ile irili-ufaklı çok sayıdaki yerleşme ve bunları temsil eden yerel yönetimler hızla büyükşehirlerin parçası haline getiriliyor. Düzenlemeye göre, Türkiye'deki 2 bin 950 belediyenin 1.581'i kapanmış olacak ve belediye sayısı yarı yarıya azalacak.

Yeni yasa, sayılarını artırdığı ve ilk seçimde 29'undan en az 21'ini alacağını umduğu büyükşehir belediyelerinin mali durumunu iyileştirmeyi de öngörüyor. Yaklaşık 3 milyar TL daha fazla bir kaynak artışı öngörülüyor. Yeni düzenlemeyle yaklaşık 56.5 milyonluk bir nüfusa hizmet edecek büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri toplam yerel yönetim payının yüzde 81'ini alacak. Mevcut sisteme göre büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri yaklaşık 38 milyonluk bir nüfusa hizmet ediyor ve ve payları yüzde 59 dolayında.

AKP rejimi, en ücra köşeleri de büyükşehirin kapsama alanına alınca, en ücra köşelere kadar yerel yönetim vergilerini yaymayı da sağlamış olacak. Dahası, büyükşehir hizmetlerini satın alan nüfusu da böylece genişletmiş olarak "pazarı"da genişletmiş olacak. Kent hizmetleri daha çok müşteriye satılmış olacak. Eskiden küçük belediyelerin yetkilerinde olan tüm imar yetkilerini eline geçiren büyükşehir, böylece kentsel yağma önündeki en ufak pürüzü de tasfiye etmiş olacak.

Yereli Güdük Sözde Demokrasi

CHP Lideri Kılıçdaroğlu, Hakkari'de konuşurken, AB Yerel Yönetimler Yasası'nı aynen kabul ederek yerel yönetimlere Avrupa'daki gibi **özerklik şartını** kabul edeceklerini belirtiyor ve şöyle diyor: "*Böylece yerel yönetimlerin güçlenmesi, halka daha sağlıklı hizmet vermesi, sağlıklı gelire kavuşması belediye başkanlarının Ankara'ya gidip para dilenmemesi gibi.. bütün onları savunacağız*"

RTE, moralini bozan Hakkari'ye veryansın ederken Belediye'ye 13.5 milyon TL yollandığı ve bu paranın başka alanlara kullanıldığını öne sürüyor. Buna anında cevap veren Hakkari Belediye Başkanı **Bedirhanoğlu:** "*Erdoğan'ın gönderdiği paradan personel giderini çıkardığın zaman geriye 101 bin 391 TL kalıyor. Erdoğan bu 101 bin 391 TL'sini de alsın başına çalsın*" diyor...

Türkiye'de bize "demokrasi" diye yutturulan rejimin kalitesini test etmek için fazla bir şey denemeyin; kamu kaynağı kullanmada merkez ile yerel arasındaki dengeye, daha doğrusu dengesizliğe bakın yeter. Ülke milli gelirinin yüzde 27'sine yakını, merkez tarafından bütçe gideri olarak harcanırken, buradan **belediyelere** aktarılan ne kadardır dersiniz? **Sadece yüzde 6,3.** Merkez, bütçeden 275 milyar TL harcarken, belediyelere toplanan vergiden aktarılanlar 19 milyar TL bile değil. Belediyelerin esas geliri bu. Yani **merkezin eline bakıyor** belediyeler.

Bütçeden Yerele Yüzde 8 (2010, Milyon TL,%)

Bütçeden İl Özel İdarelerine	4.732	1,6
Bütçeden Büyükşehir Belediyelerine	7.361	2,5
Bütçeden Diğer Belediyelere	6.007	2
B.Şehir İlçe Belediyelerine	5.270	1,8
Mahalli İdarelere Verilen Paylar	23.370	8
Merkezi Bütçe Giderleri	293.628	100
Belediyelere Bütçeden Pay	18.638	6,3
Bütçenin GSYİH İçinde Payı	-	26,5
Belediyelerin GSYİH Payı		1,7
Mahalli İdarelerin GSYİH Payı	-	2,1

Kaynak: Maliye ve TÜİK

Belediyelerin, kentlerden topladıkları emlak vergisi ve bazı küçük tüketim vergileri ile ürettikleri hizmetlerden sağladıkları faktör gelirleri, merkezin aktardığının yarısını bile bulmaz. Merkezin valiler üstünden illere kullandırdığı **il özel idaresi payı ise** 2010'da 5 milyar TL'yi, bütçe giderindeki payı da yüzde 1,6'yı bulamamış. Böylece, belediyesi ile il özel idaresi ile yerel yönetimlere (mahalli idarelere) merkezden kullandırılan kaynak, bütçe giderlerinin **yüzde 8'ini geçmiyor...**

Yerel yönetimlerin kaynakları, merkezin gönderdikleri, kendi topladıkları vergiler, hizmet gelirleri ve **borçlandıklarından oluşuyor**. Bu kaynakla 2010'da yaptıkları harcama, merkezi bütçenin harcadığının yüzde 17'sinin üstüne çıkamamış. Bu yerel harcamalarda da **ilden ile büyük fark** var. Bölgesel gelir eşitsizliği, yerel yönetimlerin harcama eşitsizliğine de yansıyor. Örneğin, 2010'da belediyesi, il özel idareleri ile yapılan 48 milyar TL'lik yerel harcamanın **yüzde 30'a yakını tek başına İstanbul'a ait**. Onu, yaklaşık yüzde 10'ar paylarıyla **Ankara** ve **İzmir**, yine yaklaşık yüzde 5 payıyla **Kocaeli** ve yüzde 3'er paylarıyla **Antalya ile Bursa** geliyor. Yani en büyük 6 il, yerel

harcamaların **yüzde 60**'ından fazlasını yapıyor. Güçleri ölçüsünde borçlanabiliyorlar.

Buna karşılık **Van, Diyarbakır, Şanlıurfa** gibi büyük ama yoksul illerin yerel harcamaları, toplam Türkiye yerel harcamalarının **yüzde 3'ünü** ancak buluyor. Bütçeden yerele aktarılan vergide nüfus kriteri var, ama bu yetmiyor. Gelişmiş iller, gelişmiş ekonomilerinden dolayı daha çok yerel vergi ve yerel hizmet geliri elde ettikleri için, Hazine garantili borçlanabildikleri için, azgelişmiş illerden -kişi başına- daha çok kaynak kullanıyorlar.

Yapılması gereken, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltıcı makro politikalara ağırlık verirken, azgelişmiş belediyelere daha fazla **pozitif ayrımcı** davranmak ve daha fazla kaynak ile donatmak. Kaynaklar, merkezin temsilcisi il özel idarelerinden çok, belediyelere yapılmalı. CHP'nin **yerel yönetim yaklaşımı** ile BDP ağırlıklı Emek, Barış, Demokrasi Bloğu'nun tüm bölgelere **"demokratik özerklik"** yaklaşımının hedefte buluşması, hem demokratikleşme hem de barış, adalet açısından önemli.

VII. Bölüm

İSTANBUL

İstanbul, Kamusal Alan ve Turizm*

Şu günlerde İstanbul ile ilgili hummalı çalışmalar yürütülüyor. Çoğu ne yazık ki, kamuoyuna açık değil.

Bir kısmı İstanbul'un geleceğini şekillendirmek amaçlı. Bir kısmı ise tasarı olmaktan çıkmış fiiliyata dökülmek üzere.

Projeler ağırlıkla tüm İstanbullulara ait olan kamusal alanlarla ilgili. Tabi ki, projelerin önemli bir kısmı da turizm endüstrisini ilgilendiriyor. Başka bir ifadeyle kamusal alan, turizm endüstrisine açılıyor.

İyi mi yapılıyor, ne kadar uyum içinde yapılıyor, tartışmak gerek.

İstanbul'u "Yeniden Konumlandırmak"

Önce, sürdürülen İstanbul temalı atölye çalışmalarından söz edelim.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), "İstanbul Metropoliten Alan Değerlendirmeleri" çalışmaları başlatmış bulunuyor.

OECD Genel Sekreteri Donald Johnston 'un, İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı Kadir Topbaş 'ı ziyaretinin ardından kurulan ekipler çalışmalara başlamış bile.

Çalışmanın temel amacı, "İstanbul'un Metropoliten Alan analizini yaparak dönüşüm potansiyelini ortaya koymak ve bu potansiyele bağlı olarak uzun vadeli bir vizyon çerçevesini belirlemek", olarak takdim ediliyor.

* Bianet 27 Haziran 2005

Çalışmaya, "İstanbul için global rekabet gücü yaratacak strateji ve politikalarla global ve bölgesel anlamda yeniden konumlandırmak hedefi" eklenmiş.

İstanbul Sanayi Odası (İSO), MÜSİAD, Türk-İş, Tübitak, TCDD, DEİK, İstanbul Valiliği ve üniversitelerin de aralarında bulunduğu kurum temsilcilerinin oluşturduğu çalışma grupları beyin fırtınası geliştirerek yeni projeleri değerlendiriyorlarmış.

İstanbul'un yapılan çalışmalarla dünya şehirleriyle rekabet edecek konuma getirilmesi hedefler arasında yer alıyormuş.

Bu çalışma, OECD'nin Bölgesel Kalkınma Politikaları Komitesi'nin daha önce çeşitli ülke ve şehirlerde gerçekleştirilen Metropoliten Alan değerlendirme çalışmalarından biri olacak.

Çalışma nihai olarak OECD tarafından hazırlanarak OECD-TDPC tarafından onaylandıktan sonra uluslararası tanıtımı yapılacak.

OECD, bu çalışmayı daha önce Kanada, Japonya, Busan, Atina, Seul ve Mexico City gibi ülke ve şehirlerde yapmış. İstanbul için yapılacak çalışma 2006 yılının Aralık ayında bitirilecekmiş.

Haydarpaşa

Bu tür çalışmalara hakim vizyonun, İstanbul'u bir mala indirgeyip, onu pazarlamak üzerine kurulu olmasından endişe ederiz.

Hoş, yeni bir bakış açısı da değildir bu İstanbul'u satma fikri. Bir küresel kent yaparak onu dünya piyasalarının kontrol kulelerinden biri yapmak, dünya sermayesinin bölgesel karargahlarından biri haline getirmek, buna bağlı olarak da İstanbul'u tamamen bu işleve uygun bir iş kuleleri, oteller, alışveriş merkezleri, eğlence ve "beyaz baronların" ihtiyaçlarına uygun yerleşme mekanlarına dönüştürme fikri...

Bu yaklaşım birçok kişinin, birçok turizm yatırımcısının ağzını sulandırabilir, ama çoğu kamusal alanın tahribini, yoksul İstanbulluların tehcirini, tasfiyesini, İstanbul'un genleriyle oynamayı gerektiren bu paragöz yaklaşıma serinkanlı ve turizmci olarak da "sürdürülebilir turizm" optiğinden bakmayı becerebilmek, dolduruşa gelmemek gerekir.

Alalım, bu yaklaşımın bir ürünü olan Haydarpaşa projesini...

Öylesine yangından mal kaçırırcasına kotarılmak istenen bir proje ki, ne olup olmadığı, ancak soru önergeleriyle Bayındırlık Bakanının ağzından kerpetenle sökülüyor.

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, CHP Bursa Milletvekili Kemal Demirel 'in "Tarihi Haydarpaşa Garı'nın geleceğine" ilişkin soru önergesini lütfedip yanıtlarken öğreniyoruz ki, Gebze-Haydarpaşa-Sirkeci-Halkalı Banliyö hatlarının iyileştirilmesi ve Boğaz Tüp Geçiş (Marmaray) Projesi inşaatının tamamlanma tarihi olarak planlanan 28 Nisan 2009 tarihinden itibaren Haydarpaşa Garı'nın tren trafiğine kapatılacakmış.

Binali Yıldırım, Haydarpaşa Garı ve çevresi için geliştirilmekte olan projede ulusal ekonomiye katkı ile birlikte bölgenin tarihi dokusunun korunmasının da öncelikli hedef olduğuna işaret etmiş ve Marmaray Projesi'nin tamamlanmasının ardından Haydarpaşa Garı ve çevresinin atıl olarak tutulması yerine, tarihi dokusu bozulmadan uluslararası ticaret, kültür, sanat, kongre ve turizm merkezleri olarak kullanılması için çalışmalar yapıldığını açıklamış.

Tam tarihi yarımadanın karşısına gökdelenleri, beton yığınları ile bir Dubai özentisi getirin gözünüzün önüne. Bunun hazırlıkları kaş göz arasında kotarılmak üzere.

"Demokratik İlkeler Açısından da..."

"İstanbul-Haydarpaşa Dünya Ticaret Merkezi ve Kruvaziyer Limanı" projesinin kamuoyuna da açıklanması ve ilgili kesimlerin görüşlerinin alınması için Mimarlar Odası bir hamle ediyor ve hükümete başvurma kararı almış bulunuyor.

Oda Genel Başkanı Oktay Ekinci tarafından Başbakanlığa ve Bayındırlık ve İskan Bakanı'na iletilen başvuruda, "Proje hakkında yeterli açıklıkta bilgiler ilgili kurumlardan edinilemediğinden, kentin gerek tarihsel silüeti, gerekse toplumsal yararlanma alanı olarak çok özel bir konum taşıyan bu bölgesindeki yeni kulanım kararlarıyla ilgili kaygılarımız oluşmuştur" denilmiş.

Kültür ve Turizm Bakanlığı-İstanbul 3 Numaralı Bölge Koruma Kurulu'nun onayına sunulan planların kurulca "uygun görülmediği" belirtilen mektuplarda yeni imar planı düzenlemesinin, yeni çıkarılan yasaya dayanarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca yapılıp onaylandığı; anımsatılmış.

İlçe belediyelerinin konuyla ilgili görüşlerinin alınmadığını kaydeden Ekinci, mektubunda şöyle demiş:

"Takdir edersiniz ki - yapılan işlemler bahsi geçen ve bizce hukuka uygun olmayan yeni yasayla gerçekleşse bile- bu gibi kentsel ve çevresel etkileri yüksek yatırımlara ait projelerin, kamuoyundan ve özellikle de konunun uzmanı meslek odaları ile üniversitelerden, hatta yerel yönetimlerden adeta 'gizlenerek' işleme konulması, kente ve demokrasiye duyarlı tüm kesimlerde haklı kaygılar yaratmanın ötesinde, devleti yönetenlere de güvensizlik yaratmaktadır.

Ayrıca hem ulusal çevre mevzuatımızdaki 'çevresel etki konusunda halkın bilgilendirilmesi' kurallarına, hem de Türkiye'nin de imzası olan uluslararası sözleşmelerdeki 'açıklık' ve 'demokratiklik' ilkelerine uygun görülmemektedir."

Haydarpaşa Projesi hakkında da hem kamuoyuna ve ilgili kesimlere, hem de yerel yönetimlere açıklama yapılmamasının, kaygıları sadece kentsel ve çevresel açıdan değil, demokrasi ve hukuk devleti ilkelerimiz açısından da derinleştirdiğine değinen Ekinci, kamuoyunun Mimarlar Odası'na bilgi başvurularının da karşılanamadığını anlatıyor mektubunda.

Ekinci, Mimarlar Odası'na konuyla ilgili bilgi verilmesini ve Oda dahil ilgili kuruluşların görüşlerinin dikkate alınmasını istiyor, haklı olarak.

Aslında, insan, bu duyarlılığı, Mimarlar Odası kadar, sürdürülebilir turizm kaygısı olan turizmci meslek örgütlerinden de bekliyor.

Otelcisinden yatırımcısına, rehberinden seyahat acentasına hangi meslek kuruluşu, İstanbul ile ilgili düşünülen tasarruflar konusunda bilgi sahibi.

Eğer bilgi sahibi iseler bunu üyeleri ile paylaşıyorlar mı, ya da politikalarını üyelerine danışarak oluşturuyorlar mı?

İstanbul, her şeyden önce bir tarihi mirastır ve bizden sonraki kuşaklara en az zayiatla devretmemiz gereken bir zenginliktir.

Ona bir mal, evet sadece bir mal gibi bakıp davrananlara karşı duyarlı davranmazsak, çocuklarımıza karşı sorumsuzluk etmiş oluruz ve hiç de iyi anılmayız.

Haydarpaşa Başlangıç: Limanlar Garlar Satışta*

Türkiye, özellikle İstanbul, bir oldu bittiyle yüzyüze, ama bu cüretkarlığa karşı inanılmaz bir duyarsızlık , yaz gevşekliğinin de etkisiyle her yere, herkese hakim.

Haydarpaşa Projesi'nden ve onun devamı liman, gar, istasyon satışlarından bahsediyoruz.

Hemen her gün İstanbul'a dönük bu hilkat garibesi, ama o kadar da cüretkar niyet ile ilgili bir şeyler okuyoruz ama kimse bu işin aslı hakkında bilgi sahibi değil.

Bir bakıyorsunuz, Hürriyet'te Ertuğrul Özkök Başbakanın ağzından yazıyor ki, yalnız Haydarpaşa Garı değil sözkonusu olan; Haydarpaşa Lisesi de projenin kapsamında ve ertesi gün bir illüstrasyon yayınlanıyor yine Hürriyet'in sürmanşetinde: yedi gökdelenli bir Dubai özentisi ucube, güzelim tarihi yarımadanın karşısına dikilmiş.

Ağahan 2004 mimarlık Ödülü sahibi Han Tümertekin feryat ediyor Milliyet'te, diyor ki, "Topkapı'nın,Ayasofya'nın, tarihi yarımadanın karşısında, Beylikdüzü'nde arsa üretircesine, gökdelenler dikilmesini doğru bulmuyorum"

Asıl Niyet Satmak, Kimin Umurunda !

İşin kılıfı 2004 sonunda Yüksek Planlama Kurulu adlı icra organında hazırlandı aslında. Ulaştırma Bakanlığı'nın web sitesinden okuyoruz asıl niyeti.

* Birnet 18 Temmuz 2005

Deniliyor ki:

"TCDD, kentlerin merkezinde yer alan ve her gün binlerce kişiyi misafir eden gar ve istasyon alanlarının sadece demiryolu işletmeciliği için değil, kentlinin sosyal, kültürel ve ticari ihtiyaçlarının da karşılandığı ve yüksek standartlarda hizmetin verildiği alanlara dönüştürmek üzere özel sektörle işbirliği amaçlıyor.

Yatırımcı açısından da yüksek gelir getirecek olan bu taşınmazların değerlendirilmesi, sadece TCDD açısından değil, demiryolu geçen 43 kentimizin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi, ülkemiz ekonomisi açısından da önem taşımaktadır".

Kılıf iyi hazırlanmış, amaç saklanmıyor: Satış!

Ama arkasından da halkımız unutulmuyor elbette. Ama bitmedi... İşin aslı ifadeye dökülüyor:

"Diğer taraftan, bu uygulama tasarruf tedbirleri çerçevesinde yatırım harcamalarının kısıtlanması sebebiyle gar ve istasyon sahalarındaki mevcut yapıların olduğu kadar; tarihi nitelikli yapıların korunması, bakımı ve onarımların yapılması açısından da önem taşıyor.

Gar ve istasyon alanlarının bu şekilde değerlendirilmesi, TCDD'ye ekonomik katkı sağlayarak, yeni yatırımlar yapmasını ve ulaşım kalitesini artırmasını da sağlayacak"

Bakanlık bu projelerin hayata geçirilebilmesi için Yüksek Planlama Kurulu'nun 13.12.2004 tarihli kararı ile ana statünün kuruluş amaç ve faaliyetleri konularında değişiklik yapıldığını ve bu kapsamda, "öncelikli proje olarak; İstanbul Haydarpaşa Gar, Liman geri sahasının kongre merkezi yer altı çarşıları, oteller, iş, ticaret, alışveriş ve kültür merkezi gibi yapılarla donatılmış bir kompleks olarak İstanbul'un cazibe merkezi haline getirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmasına" karar vermiş.

"Haydarpaşa Projesi, mega kent İstanbul'un çehresini değiştirecek potansiyele sahip bir projedir", diyen Bakanlık, TCDD'nin, bu ve benzeri projeler ile yabancı yatırımcıları ülkemize yönlendirebileceği gibi, yıllık 500 milyon dolara yaklaşan gelir hedeflediğini; 13 Ocak

2005 tarihi itibariyle Taşınmaz İhale Yönetmeliği de çıkartıldığını yazıyor ve ekliyor:

"İhalelerle ilgili işlemler gelen taleplerle şekillenecektir. Genel olarak ihalelerin yerli yabancı tüm yatırımcılara açık olması planlanmaktadır. TCDD, tüm yatırımcıların öneri, teklif ve projelerine açıktır".

İhalesiz Kiralama

İhale hak getire! İşin içinde başka iş vardır. İhalesiz, özelleştirme kulvarına girmeden, alicengiz oyunu ile kılçıksız satış planı yapmıştır AKP hükümeti.

Bakın nasıl:

Başbakan ve ekonomi ile ilgili bakanların katıldığı bu kurulun 13 Aralık 2004 tarihli toplantısında TCDD'ye devredilen Haydarpaşa Limanı'nın TCDD Anasözleşmesi ve Taşınmaz Mallar İhale Yönetmeliği 'nde yapılan değişiklikle getirilen "yapımlı kiralama" yöntemiyle, özelleştirme yasasına ve kamu ihale mevzuatına tabi olmaksızın 99 yıllığına devredilmesinin önü açıldı.

13 Ocak 2005 tarihli TCDD Taşınmaz Mallar İhale Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle de yap-işlet-devret uygulamasını düzenleyen maddeler çıkarılıp, yerine "yapımlı kiralama" modeli getirildi.

Yönetmeliğin dayanağı yok aslında.

233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve TCDD Ana Tüzüğü uyarınca yönetim kuruluna ait olan karar yetkisinin bazı durumlarda genel müdüre devredildiği görülüyor. Bu düzenlemede ilk hedef İstanbul Haydarpaşa Limanı'nın uluslararası bir şirkete verilmek istenmesi. Bu arada TCDD, "500 istasyon ve istasyonun tüm alanlarını özel sektörle işbirliği yaparak ve kiralamak suretiyle" satış niyetinde.

Haydarpaşa Limanı, "bohça yasalardan biriyle" TCDD Genel Müdürlüğü'ne bedelsiz devredildi. Haydarpaşa Limanı'na büyük bir toplantı, kongre ve otel merkezi yapılmak istenmekte, ancak denize sıfır, boğaz öngörüm bölgesinde bunu gerçekleştirmek olanaksız.

O yüzden önce yasa çıkarılarak, bu kalıcı geçici madde ile Haydarpaşa Limanı TCDD'ye devredildi ve imar planı her türlü sınırlamanın dışına çıkarıldı.

TCDD'nin Ana Tüzüğü'ndeki amaç maddesindeki değişiklikle, Demiryolu işletmesinin kuruluş amacı, "mülkiyeti kendisindeki taşınmazlarda yat limanları, ticaret, kongre, fuar, kültür, alışveriş merkezleri, hastane, otel, konut, ofis, park, spor amaçlı ve benzeri tesisler yaptırmak ve işlettirmek" biçiminde değiştirildi.

Faaliyet alanlarında yapılan değişiklikle de, "TCDD'nin demiryolları, liman, rıhtım ve iskeleleri işletme, genişletme, yenileme, bunları tamamlayıcı işleri, başkaları eliyle yaptırmasına" olanak tanındı. TCDD'nin faaliyet alanlarına şu düzenleme de eklendi:

"Tekel niteliğinde olmayan yat limanları, ticaret, kongre, fuar, kültür, alışveriş merkezleri, hastane, otel, konut, ofis, park, spor amaçlı ve benzeri tesisleri yaptırmak ve işlettirmek, işin niteliğine göre nakdi sermaye koymaksızın mülkiyet devri olmadan 99 yıla kadar taşınmazların tahsisi yoluyla iştiraklere katılmak."

TCDD'nin Taşınmaz Mallar İhale Yönetmeliği değişikliğiyle "ihale yöntemlerine tabi olmayan iş" tanımı yapılarak, "TCDD'nin iştirak suretiyle anonim şirketlere katılması halinde, sermaye katkı payı olarak konulan taşınmazlar, doğrudan bu şirketlere tahsis edilebilir" hükmü eklendi.

Yapımlı kiralama modelinin, "isteklisi tarafından inşa edilip belli bir bedel ve süre karşılığı işletilmesini, işletme süresi sonunda TCDD'ye devredilmesini" kapsıyor. Demek ki, TCDD, Haydarpaşa Limanı'nı yapımlı kiralama modeliyle, ihale yönetmeliğindeki yöntemlere tabi olmadan sermaye payı olarak koyup, 99 yıllığına işletmeye verecektir.

Hassasiyet Arttırılmalı

Kılıf hazırlanmıştır. İhtimal, yapımlı kiralama isimli modelin taliplileri de bellidir. Ama bütün bunlar yangından mal kaçırılmak istenircesine, toplumla tartışılmadan, olası sakıncalar dinlenmeden "ham hup şaralop" alışkanlığı ile kotarılmak üzeredir.

Başta Haydarpaşa bölgesi olmak üzere, TCDD eliyle limanların, Anadolu'daki 500 istasyonun mülkünü satışını amaçlayan, birçok limanı ve arazisini satmayı önüne hedef olarak koyan bu "satıcı" zihniyet IMF-Dünya Bankası imalatı Washington Mutabakatı'nın düsturu olan kamusal alanı daraltmak, kamuya piyasayı sokmak, bunun için de kamusal mülkleri ucuz-pahalı satmak direktifini yerine getiriyor.

İstanbul'un o güzelim siluetini hunharca yok etmeye cüret etmiş bu zevksizlik temsilcisi güruha, kamusal değerlere kılıç çalmayı şehvetle görev bilmiş bu densizlere hadlerini bildirmek bir insanlık borcu olmalıdır.

Galataport Tezgahı... *

Tüpraş'ta olan, Galataport'ta da oldu. Mazruf bırakılıp zarfla uğraşıldı. Özelleştirme doğru mu, yanlış mı bırakılıp, tartışmalara işin akçalı tarafı hakim oldu.

Galataport'a teklif veren İsrailli firma ile yerli ortağının ihalede verdikleri 4.5 milyar dolarlık teklifin 46 yıla yayılmış yıllık ödemelere dayanmasına Rahmi Koç bile tepki gösterdi, bilseydim ben de şahsım için girerdim ihaleye, dedi.

Tepki büyüyor. Tepki sadece Galataport'un ihale biçimine değil, Sami Ofer'in Tüpraş'ın hisselerinin yüzde 14,5'unu ucuza almış olmasına, Kuşadası Limanı'nı almasına ve sonraki icraatlarına da. Ama, tartışmalarda hâlâ hakim olan renk, özelleştirmenin gerekli olup olmamasına, Galataport isimli projeye değil. İtiraz sahibe, sahibin kayrılmasına.

Sahip (Sami Ofer), sıradan biri değil. Kruvaziyer turizmin dünyaca önemli isimlerinden. Karayipler'deki gücünü Doğu Akdeniz'e taşıma çalışması yapıyor. Bizde Kuşadası'ndan sonra Galata'ya uzandı. Haydarpaşa'nın altından çıkarsa hiç şaşırmam! Faaliyeti limanlarla kalmaz. Otelcilik, mağaza işletmeciliği, eğlence endüstrisi, tümüne uzar ve kapattığı limanlarda kendi borusunu öttürür, tekelciliğin dik alasını yapar, yapacak.

* Bianet 21 Eylül 2005

Sami Ofer'i AKP içinden kayıranlar varsa, tabii ki ortaya çıkacak, hatta TBMM'ye getirilip divan konusu bile yapılacak. Ama şu ihaleye çıkarılan projeyi, bunun Büyükşehir'in by-pass edilerek, anti-demokratik bir süreçle yapılmasına çıt çıkaran var mı?

Niye ille de Galataport, niye antrepoların yıkımını da öngören ve kamuya bir nefes alanı yaratacak bir ferahlama projesi değil, diye soran var mı? Turizmin arkasına saklanıp İstanbul'u haraç mezat satıyorsunuz, bunun kılıfını hazırlamak için de Büyükşehir belediyesini bile devreden çıkarıyor, yasayı, hukuku, demokratik teamülleri altüst ediyorsunuz diye şikayetçi olan var mı?

Galataport ihalesiyle ilgili Vehbi'nin Kerrakesini, Eski Kültür ve Turizm Bakanı, şimdiki ANAP lideri Erkan Mumcu'dan öğreniyoruz.

Mumcu, "Galataport benim projem, benim hayalimdi" açıklamasını şöyle sürdürmüş:

"İhale yapılmasını istedim, ipler gerildi. AKP'den bu yüzden ayrıldım. Her adıma yasal kılıf uyduruldu. Doğru yöntem 49 yıllık değil, havalimanlarında olduğu gibi 10 yıllık olmalıydı. Fakat burada daha da önemli olan, temmuz ayında Kıyı Kanunu'nda yapılan değişikliktir.

"Bu değişiklikle imar planındaki her türlü düzenleme ve değişiklik yetkisi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devredildi. Yani yerel yönetim ve bakanlıklar safdışı bırakıldı. Acaba bu yasal değişiklikten ihaleye giren diğer grupların haberi var mıydı? Çünkü bu değişiklik Galataport'un fiyatını katlayacak niteliktedir."

Mumcu, ihaleyi kazanan Global-Ofer ortaklığının daha önce Başbakan Erdoğan ile iki kez görüştüğünü de öne sürüyor. Ve şöyle devam ediyor:

"Kazanan grup burayı Hong Kong haline getirecek. Arada 2.1 milyar Euro fark olmasının sebebi budur. Proje iyi ama yöntem bu olmamalıydı."

Geçen temmuzda yasalaşan "Torba Özelleştirme Kanunu"ndaki bir madde Galataport'ta Kutman-Ofer ikilisine imar avantajı sağlarken, aynı avantaj Haydarpaşa için de geçerli olacak.

Hatırlayalım, ne olmuştu Temmuz'da? Temmuz 2005'te tatile girmeye hazırlanan TBMM'de "Torba Özelleştirme Kanunu" adı verilen yasa paketi görüşüldü, torbada birbiriyle ilgisiz pek çok düzenleme vardı.

Galataport'u ilgilendiren maddede şöyle deniliyordu: "Özelleştirme kapsam ve programına alınan ve sahil şeridi belirlenen veya belirlenecek olan alanlar ile kıyı ve dolgu alanlarında yapılacak yat ve kruvaziyer limanlarının ihtiyacı olan yönetim birimleri, destek birimleri, bakım ve onarım birimleri ve konaklama birimleri ile ilgili kullanım kararları ve yapılanma şartları imar planı ile belirlenir."

Tasarı Meclis'te gece yarısı baskınıyla oylandı ve kabul edildi. Adı Kuşadası Tatilköyü ve Park Otel'in satışıyla ve bu arada Tüpraş'ın yüzde 14,76 hissesinin gizlice satılmasıyla kamuoyunun gündemine gelen İsrailli Ofer ile Türk ortağı, eski Başbakan Mesut Yılmaz'ın yeğeni Kutman, 3 yılı ödemesiz, yıllık 100 milyon dolar kira ile Galataport'u, rakiplerine fark atarak kazandılar.

Torbadaki "Madde 13" sadece yine Kutman'a ait olan Egeport ile Galataport'u ilgilendiriyor. Buraların imarını Kıyı ve SİT Kanunu'ndan bağımsız hale getiriyor. Alana "Dilediğini yap" diyor.

İşte Galataport'a en yakın rakipten 2 milyar Euro fazla fiyat verilmesinin nedeni Özelleştirme Kanunu ile bölgenin imarını Kıyı Kanunu kapsamından ve SİT alanından çıkartılarak özel kanunla düzenlemek. Oraya gökdelen dikildiğinde ihalede verilen rakamın hele ki, yıllık ödenecek kiranın diş kovuğunu doldurmadığı anlaşılacak.

Galataport, bir anlamda Haydarpaşa Projesi gibi özel kanuna tabi hale getirildi, her iki alanda da imar yetkisi Ankara'ya, yani Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na verilerek İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Belediye Meclisi devre dışı bırakıldı.

Bunu kent hukuku ve çağdaş imar hukuku açısından onaylamak mümkün değil. Proje öyle çarpık ki, limanda residence konutların yapımı bile var. Limanda konutun ne işi var sorusuna da "burada gece de yaşansın istedik" diye yanıt vermişler...

Projenin ne getirip ne götüreceğini ise turizmci şapkasına rağmen Turizm Yatırımcılar Derneği eski başkanı Tavit Köletavitoğlu çok güzel ifade etmiş.

Kentin ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini öne süren Köletavitoğlu, "İstanbul'da daha az yoğunluklu ve kültürel ağırlıklı projelere ihtiyaç var. Fakat gerek kruvaziyer limanı, gerekse otel ve alışveriş merkezleriyle o bölge ranta hizmet edecek. İhaleyi kazananlar amaçlarına ulaşacak ama İstanbul kaybedecek" diye konuşmuş.

Demek ki, turizmci şapkasıyla Galataport'a böyle yaklaşmak da mümkün oluyormuş. Aslında, bu tür projelere en büyük tepkinin turizm sektöründen gelmesi gerekiyor. Diğer turizmciler de bilmezler mi ki, Köletavitoğlu'nun söylediği gibi, İstanbul kaybederse, turizmci de kaybeder. Bu kadar mı zor bunu görmek?

Körfez Sermayesini İstanbul'a Çekmek*

Türkiye'yi pazarlamanın asli görevi olduğunu ifade eden Başbakan Erdoğan'ın pazarlamada odaklandığı yer İstanbul. İstanbul'u pazarlamak istediği başlıca sermayedarlar ise Körfez sermayesi, ya da Arap sermayesi.

AKP iktidarı, Telekom, Tüpraş, Erdemir gibi temel sanayi kuruluşlarının satılmasının ardından Türkiye'nin elde kalan en önemli aktifi olarak İstanbul'u görüyor. "İstanbul'u satmak" fikri, 1980 sonrası, Özal'lı ANAP iktidarlarından başlayarak birçok hükümetin gündemindeydi.

Özellikle 1990 sonrası, "duvarın yıkılması"nın ardından, İstanbul'un, sadece kendi bölgesinin değil Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya bölgelerinin kontrol kulesi durumuna getirilebileceği, küresel firmaların İstanbul'a taşıyacakları temsilcilikleri ile bu bölgelerdeki işlerini genişletip yönetecekleri fikri üstünde duruldu.

Bu hedeften yola çıkarak İstanbul, 5 yıldızlı otellerin, rezidansların, iş kulelerinin, bu kulelerde çalışacak yerli, yabancı elit kesim için eğlence yerlerinin, korunaklı lüks sitelerin, kültür merkezlerinin, kongre saraylarının inşa edileceği bir merkez olarak düşünüldü ve adım adım bu dönüşüm için yol alındı. Ancak, yine de "küresel kent" olmanın gerektirdiği yatırım stokunun çok gerisinde bulunuluyor. AKP iktidarı, bu yatırımları, özellikle emlak sektörüne ilgisi bulunan Körfez sermayesinin yapabileceğine inanıyor. Yanı sıra, çoğu Boğaz'daki kamu

* Bianet 24 Ekim 2005

arazilerinin, kamu varlıklarının tahsisi ile özelleştirmenin farklı bir türünün icra edilerek, kamu borçlarını azaltmanın bu yolla da mümkün olacağını düşünüyor.

Satırbaşı ile Projelere Gelince...

İstanbul'un turizm potansiyelinin "küresel kent" olmakla artacağı ve bugün yılda 6-7 milyon turistin geldiği İstanbul'a ilk etapta 10 milyon, uzun vadede ise 40 milyon turistin geleceği tahminleri yapılıyor. Turizm yatırımlarının Eminönü, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş, Sarıyer ve Üsküdar gibi ilçelere yapılması, ayrıca yeni yapılacak kruvaziyer gemi limanları ve marinaların da etkisiyle kıyı şeridinin rantının katlanması bekleniyor.

İstanbul'un kültür, kongre ve iş turizmi çeşitlerindeki iddiasının büyümesi, yeni otellerin inşasını zorunlu kılıyor. Bugün 20'den fazla olan 5 yıldızlı otellerin sayısında önemli bir artış bekleniyor. Kent içinde 5 yıldızlı otel inşa edecek arazinin sınırlı olması dolayısıyla 4 ve 3 yıldızlı otellerin sayısının daha çok artacağı tahmin ediliyor.

Bugüne kadar su yüzüne çıkan projeler neler? Milliyet'ten Tebernüş Kireççi'den özetleyelim:

1) Galataport Projesi: Karaköy ile Kabataş arasındaki 1.2 kilometrelik kıyı şeridine Royal Caribbean Ortak Girişim Grubu tarafından kruvaziyer yolcu limanı inşa edilecek.

2) Haydarpaşa Projesi: TCDD'ye ait Haydarpaşa Liman ve Garı dönüşüm projesi çerçevesinde 5 milyar dolarlık bir yatırımla 1 milyon 300 bin metrekare alana yat limanı, yat kulübü, kruvaziyer gemi limanı, hastane, yaşlı bakım merkezi, 5 yıldızlı oteller, kongre ve fuar merkezleri, ticaret alanları, alış-veriş merkezleri, ofisler ve konutlar yapılması planlanıyor.

3) Büyükdere Yatırımları: Şişli Camisi ile Büyükdere merkez arasında şimdilik 5 olan alışveriş merkezi 15'e çıkacak. Kanyon, Astoria, Tatlıcı Towers, Özdilek, Torunlar, İstinya Park, Doğuş Power Center ilk etapta yapılacak olanlar. Proje çalışmaları devam edenler

ile birlikte bu sayı daha da artacak. Büyükdere Caddesi alışverişin merkezi olacak.

4) Marina Projeleri: İstanbul'daki Ataköy ve Kalamış Marina'ya ilave olarak Tarabya, İstinye, Kumkapı, Zeytinburnu, Maltepe ve Kartal'a marina inşa edilmesi ve sayının 7'ye çıkarılması planlanıyor.

5) Sarıyer-Beykoz: Turizm yatırımları planlanan Sarıyer ile Beykoz arasına üçüncü köprü niyeti var. Açılacak çevre yolları ve bağlantı yolları ile İstanbul'un akciğeri konumundaki bu ilçelerde yapılaşma artacak.

6) Adalar: Halen atıl durumda bulunan Sivriada ve Yassıada kullanılır hale gelecek. Sivriada, Boğaz'dan transit geçen ve kruvaziyer yolcu gemilerinin yakıt ikmal merkezi, Yassıada ise bu gemilerin uğrayacağı alışveriş merkezi olarak kullanılacak.

7) Zeytinburnu: Bir zamanlar Kazlıçeşme'nin bulunduğu bölge serbest bölge olarak planlanıyor. Özellikle tekstil ve deri ticaretine yönelik dev alışveriş merkezleri yapılacak. Ayrıca bölgede turizm yatırımları da ön plana çıkacak.

8) Eminönü: Ticaret ve imalat merkezi olarak ağırlık kazanan Eminönü'nde yakın zamanda bu tür işletmeler ilçe dışına çıkarılacak. Unkapanı ile Mısır Çarşısı arasındaki alan tamamıyla turizm yatırımlarının yoğunlaştığı bölge haline gelecek. Ayrıca bitirilecek tüpgeçit projesi ile birlikte Eminönü bugününden çok daha merkezi bir ilçe olacak. .

9) Beşiktaş: 650 metre ile dünyanın en yüksek binası olacak Bosphorus Tower projesinin gerçekleştirilmesiyle dev bir ticaret merkezi ortaya çıkacak. Şimdilik sadece Akmerkez'in bulunduğu ilçeye yeni rezidans, plaza ve alışveriş merkezlerinin inşa edilmesi gündemde.

10) Tuzla-Pendik: Formula 1 tesislerinin bulunduğu Tuzla ve Sabiha Gökçen Havaalanı'nın bulunduğu Pendik, her geçen yıl turizmden daha fazla pay alır hale gelecek. Formula 1 tesislerinin bulunduğu bölge ise hem turizm yatırımları hem de lüks konut yapılaşmasıyla dikkatleri üzerine toplayacak.

Neden Arap Sermayesi?

Bu projelerin kaçı hayat bulur bilinmez ama kafalarda böyle şeyler düşünülmüş görünüyor. Gelelim bu projeleri kimin yapacağına. Bu projeler, elbette ki yerli sermaye kadar yabancı sermayeye de açık. Ama son zamanlardaki yoğunlaşmadan anlaşılıyor ki, bu dev emlak projeleri, özellikle Körfez ya da Arap sermayesinin önüne götürülüyor. Önce bir soru: Neden Körfez ya da Arap sermayesi?

Bu sorunun iki yanıtı var. Biri ekonomik, diğeri ideolojik-siyasi. AKP iktidarı, "ılımlı İslam" sıfatıyla, bu bölgeye yönelik açılım politikası izliyor. AKP, 11 Eylül olaylarından sonra, bölge yatırımcılarının Batı ülkelerinde yatan 1.5 trilyon dolarının rahatsızlık duymuş olabileceğini ümit ederek, onlara daha rahat bir liman seçeneği sunuyor.

Öte yandan, bölge ülkelerinin petrol gelirleri 2002'den başlayarak arttı. Bundan dolayı bölge ülkelerinin sadece 2003-2004'te 260 milyar dolar ekstra gelir elde ettikleri ve bu sermaye fazlasının artarak 2005- 2006'da da 350 milyar dolara ulaşacağı söyleniyor. Bu sermayeyi ağırlıkla Riyad ve Dubai'de borsaya ve emlak projelerine yatıran petrol zenginleri için yeni yatırım alanları sunmanın tam zamanı diye düşünülüyor. Bugüne kadar gerçekleşen girişlerin, diğerlerini özendirmesi bekleniyor.

Hariri Ailesi'nin şirketi Oger ile Ortadoğu kökenli Etisalat'ın telekom ihalesine girmeleri ve Oger'in, 6.5 milyar dolar vererek telekom ihalesini kazanması önemli bir adım olarak görülüyor. Telsim ihalesine Dubaili Etisalat, Emaar, Ekşioğlu'yla ortaklık yapan Alghurair, Kuveytli MTC ve National Mobile ile Mısırlı Orascom ilgi gösteriyor.

Daha da önemlisi, Dubai Şeyhi Mohammed Bin Raşid El Maktum 5 milyar dolarlık projeler için İstanbul'a geldi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile ortak gayrimenkul projelerini görüşen El Maktum'un hastane, eğitim ve bilgi teknolojileri alanlarında da yatırım yapmak istediği bildiriliyor.

Sonuç Ne Olur?

Körfez sermayesi küresel kent iddiası taşıyan İstanbul'daki projelere talip olur mu? Şu kadarını söyleyelim ki, hiçbir sermayedar,

varlık nedeni olan azami kâr saikini göz ardı ederek, hatır gönül için, yatırım yapmaz. Sermayeyi tanımlayacak, sınıflandıracak en son öğeler etnik kökendir, dinsel kökendir. Sermaye, sermayedir. Amacı kâr ve sermaye birikimidir. Eğer, İstanbul projeleri onlara da rantabl ve kârlı gelirse, kalkar gelirler; yoksa, 11 Eylül'den sonra keyiflerinin Batı'da kaçtığı savı gerçekçi değildir, zaten ne ABD ne AB, bu sermayeyi elinden kaçırmak ister. Dünyada herkes, etnik kökenine, milliyetine bakmadan sermaye çekmeye çalışıyor. Sermayenin tercihinde de kâr oranları her zaman ilk sırayı alıyor. Dindaş, komşu diye Körfez sermayesinin gelmesini bekliyorsak, bizim sermayemiz niye o dindaş, komşu ülkelere yatırıma gitmiyor? Niye Koç, Sabancı oralarda yok da Rusya'da varlar? Hatta neden Türki Cumhuriyetlerde, kardeş ülkelerde pek yoklar? Cevap basit: Kâr nerede, sermaye orada. Bu yasa, İstanbul projelerinin sunulduğu, Körfez sermayesi için de geçerli olacaktır.

Ama daha önemlisi, bu devasa projeler gerçekleştirildiğinde İstanbul ne hale gelecektir? İstanbul'un tarihi ve kültürel mirası ne tür bir görünüm alacaktır? İstanbul, bu yoğunluğu taşıyacak durumda mıdır? Bunları, bu projelerin tamamı ile tartışan, konuşan var mı?

Başka Galata, Haydarpaşa, Mümkünü Göstermek*

Yanlış hesap Bağdat'tan döner hesabı, Danıştay 6. Dairesi Galataport ihalesinin yürütmesini durdurdu. Bunun üzerine Yüksek Planlama Kurulu kararı çıkamadı. Hâlâ 13. Daire'de bekleyen birçok dava başvurusu var.

Bir yandan Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası gibi meslek kuruluşları, bir yandan CHP, kamuoyunda hayli tartışma yaratan bu konunun üzerine gitti ve yanlış hesabın Bağdat'tan dönme olasılığı yükseldi.

Hükümet şimdi Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu'nun bu kararı iptal etmesini bekliyor. Bu gerçekleşmezse ihale de, şaibeli "Oferleme" de şimdilik engellenmiş olacak.

Bunu, toplum için verilmiş hukuk mücadelesinin bir zaferi olarak ilan etmek için erken mi bilinmez, ama en azından "babalar gibi satarken babalara gelmenin eşiğindeki" Kemal Abi gibilere, bazı şeylerin o kadar da basit olmadığı, eninde sonunda, ağır işlese de, kirletilmiş olsa da, bu ülkede hukukun olduğunu öğreten iyi bir ders oldu Galataport.

Hem mimarisi, hem ihale ediliş biçimi şaibelerle dolu Galataport'u yeniden masaya yatırmak için yeni bir fırsat da doğmuş bulunuyor. Daha önce de yazdığımız gibi, Basra henüz mahvolmadan bazı aklıselimlere kulak verelim. İstanbul'un birçok yerini paragöz bir yaklaşımla taşlaştırmayı gözc alan görgüsüzlere ve İstanbul sevmezlere, hızla alternatif modeller gösterelim. Bunun şimdi tam zamanı.

* Bianet 01 Şubat 2006

"Oferlenmiş" Galataport'a karşı çıkmak yetmez, hem Galataport hem Haydarpaşa için alternatif projeler üretip bunu kamuoyuna mal etmek gerekir. Bunun için de meslek kuruluşları, ivedilikle, bünyelerinde mimarların, şehircilerin, iktisatçıların, hukukçuların, sosyologların, turizmcilerin, sanatçıların yer alacağı bir komisyon oluşturup "başka bir Galata, başka bir Haydarpaşa mümkün"ü gösterecek çalışmalara başlamalıdırlar.

Galataport projesine karşı çıkanlar olarak, Galataport'un bugünkü verili durumunu savunmak durumunda değiliz. Buranın daha yaşanır bir İstanbul için nasıl dönüştürüleceğini de göstermek durumundayız.

Hatırlayalım, 1950'de bir yük limanı ve antrepolarla donatılarak bir kez yanlış yapılmış, canına okunmuştu bu bölgenin. Meclis-i Mebusan binasının yakın çevresinde yükseltilen, estetik kaygısından hiç nasiplenmemiş, antrepo ve Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ) binalarının, küçük dükkanlardan oluşan Amerikan Pazarının bütün bölgeyi kapsayacak bir yönetim modeli oluşturulmadan yalnızca denizle ilişki mekanının düşünülmesi de çok yetersiz.

Her şeyden önce, liman kentin malı olmalı. Bütün bölgeyi kapsayacak bir alan yönetimi oluşturulmalı.

İlle de turistik bir proje olması gerekmiyor Galataport'un alternatifinin. İstanbul'a gelen turistler lüks, steril oteller görmek için değil, bu müthiş metropolün renklerini görmek için geliyorlar. Önceden de yazdık; antrepoların, Amerikan Pazarı isimli ucube dükkanların, TDİ binasının yıkılmasıyla, ortaya Nusretiye Camii, saat kulesi, Karaköy rıhtımıyla nasıl bir güzellik, nasıl ferah bir meydan çıkar, gözünüzün önüne getirsenize... Böyle bir meydana ihtiyacımız var İstanbullular olarak.

Hatırlayın, Deniz Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı Yılmaz Dağcı, 80 yıllık yaşın deneyimi ile kentin imajının değiştirecek bu proje üzerine Vatan gazetesinde uyarılarına yer vermişti.

Projenin yol güzergahı açısından eksik tasarlandığını ve Karaköy'ün bunu taşıyamayacağını belirten Dağcı şunları söylemişti:

"Galataport mükemmel bir proje. Liman temizlenecek, alışveriş-eğlence merkezleri açılacak, semt renk değiştirecek. Hikaye buraya kadar çok güzel ama iş bundan sonra başlıyor. Rıhtımda 20-30 metre içerde otel yaptırdığımızı düşünelim. 15 katlı lüks gemler bu otelin önüne yanaşacak. 5000 yolcu için 50'şer kişilik tam 100 otobüs Karaköy'den şehir trafiğine çıkacak ve akşam gemi kalkmadan önce Eminönü, Karaköy'den gemilere geri dönecek, İstanbul'un karmaşık trafiğinde bu turistlerin ulaşımı bu aşamada imkansız gibi gözüküyor.

"Bu dev gemiler Galata rıhtımına yanaştırıldığı takdirde oradaki lokantalar, oteller ve dükkanlarda iş yapamazlar. Manzara kapanacak, nefes alınmaz hale gelecek, İstanbul'un olan trafik kabusuna bir de gelenler eklenecek."

Peki kruvaziyer gemiler için terminal? Onun için de önerisi vardı Dağcı'nın. Diyordu ki, "Yolcu gemi terminali Zeytinburnu Ataköy arasında yapılacak bir terminalle halledilir. Sahil yolundan başka Sultanahmet, Topkapı olmak üzere müzelere Karaköy'den çok daha rahat ulaşılır."

Kentin yüzük taşı kamusal alanları şaibeli ihalelerle birilerine devrediliyor ve hiç bilgi paylaşmadan, kentin amaçları belirlenmeden oldubittilerle hareket ediliyor. İstanbul'un kaynaklarına merkezi yönetim el koyuyor. Büyükşehir Belediyesi'nin sesi çıkmıyor.

Hazır hukuk savaşında bir mevzi kazanılmışken, "başka bir Galata, başka bir Haydarpaşa mümkün"ün çalışmalarına da hemen başlanılmalı. Hemen, şimdi!...

İstanbul'dan Başka Türkiye Yok mu?*

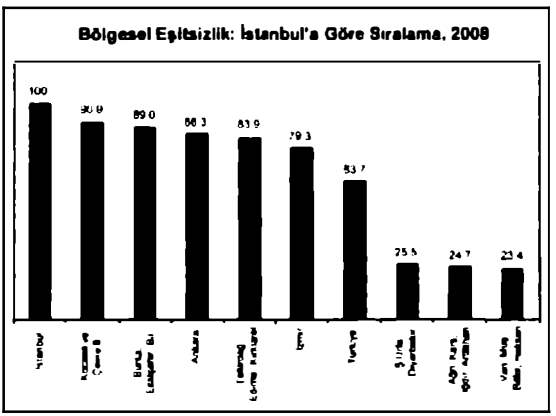
"İstanbul'u satmak" hem de dibini kazıyarak satmak, AKP'nin son ihtirası, tutunacağı son dal. Seçim beyannamesinde İstanbul'a iki uydu şehir, 3. köprü, yeni bir tüp geçit, Galata ve Haydarpaşa'da kruvaziyer limanlar, yeni bir havaalanı, sağlık kampusü vb. yatırım vaatlerine yer veren, bunlara bir de "çılgın kanal projesi" mavrasını ekleyen RTE'ye seçmen, Türkiye'nin İstanbul'dan ibaret olmadığını, nüfusun yüzde 83'ünün İstanbul dışında yaşadığını hatırlatmayacak mı?

Daha bu haliyle, İstanbul ile Doğu ve Güneydoğu illerinin arasındaki gelişmişlik farkı dudak uçuklatan boyutta. TÜİK'in en son yayınladığı milli gelirin illere göre dağılımında bu uçurum bir daha teyit ediliyor. 2008 itibariyle, İstanbul'un Türkiye milli gelirindeki payı yüzde 28'e yaklaşırken, en yakınındaki Ankara'nın payı yüzde 8,5, Bursa ve çevresi ile İzmir'inki yüzde 6,5 dolayında. Milli gelirde en düşük paylar ise yüzde 1 ile Van ve çevresindeki 3 ilin. Diyarbakır-Urfa alt bölgesi milli gelirde yüzde 1,7 pay sahibi görünürken Mardin ve çevre 3 ilin payı da yüzde 1 dolayında. Bu uçurum, kişi başına gelirde daha net görülüyor.

2008'de Türkiye genelinde kişi başına gelir 9 bin 300 dolar olarak saptanırken, İstanbul'un kişi başına geliri, 14 bin 500 dolar. Bu, İstanbul'un, Türkiye ortalamasının yüzde 56 üstünde bir milli gelir payına sahip olması demek.

---

* Cumhuriyet 02 Mayıs 2011

Kaynak: TUİK,Bölgesel Milli Gelir veri tabanı

İstanbul'un, sanayi üretimini taşıdığı Kocaeli ve Bursa dolaylarında kişi başına gelir 13 bin dolar iken, en az gelişmiş bölge olan Van, Muş, Bitlis ve Hakkari'de kişi başına gelirin 3 bin 500 doları bile bulmadığı görülüyor. Bu, kişi başına gelirde İstanbul ile Van bölgesinin arasında 1'e 4'ten fazla bir fark olduğunu ortaya koyuyor. Durum, Ağrı, Diyarbakır, Mardin ve çevre illeri için de aşağı-yukarı aynı.

Bu dehşetli çarpıklığın, bu insafsız farkın sonucunda, Türkiye, kişisel gelir adaletsizliğinin yanı sıra, bölgesel eşitsizlikte de OECD birincisi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan 30 küsur ülkenin üye olduğu OECD'de, bölgesel adaletsizlikte Türkiye birinci sırayı alırken, ikinciliği Meksika ve Slovakya paylaşıyorlar. Avrupa'da Polonya, Macaristan, Asya'da da G.Kore bölgesel eşitsizlikte dikkat çeken ülkeler. Bölgesel dengesizliği en aza indirmiş ülkeler ise İsveç ve Japonya; devamında da Avustralya ve Finlandiya var...

Bölgesel Dengede OECD Ülkeleri, 2006			
Adaletsizlik Ligi (İlk 10)	Gini Endeksi	Dengeliler Ligi (İlk 10)	Gini Endeksi
1. Türkiye	0,27	1. İsveç	0,06
2. Slovakya	0,26	2. Japonya	0,09
3. Meksika	0,26	3. Avustralya	0,10
4. Polonya	0,21	4. Finlandiya	0,11
5. Macaristan	0,20	5. Hollanda	0,11
6. Belçika	0,19	6. Fransa	0,11
7. Güney Kore	0,19	7. İspanya	0,12
8. İzlanda	0,17	8. Norveç	0,12
9. İngiltere	0,17	9. Almanya	0,12
10. Kanada	0,16	10. Yunanistan	0,12

Bölgesel uçurumu daraltmak, Kürt sorununun çözümüne katkı yapacak, barışa giden yolu açacak bir hedef, aynı zamanda. Oysa İstanbul rantına şehvetle göz diken AKP için, uçurum muçurum, barış marış teferruat!...

İstanbul Yağması Anadolu'yu Kurutuyor... *

TOBB Ekonomi Üniversitesi öğretim üyesi, TEPAV Direktörü Prof. Dr. Güven Sak, bölgesel dengesizliğimizle ilgili bir tartışmaya Radikal'deki köşesinde kapı araladı. Güven Sak'ın 6, 10, 13 Ocak tarihli yazılarında yer alan bazı önermeleri şöyle: "Bursa, Gaziantep ve Diyarbakır bu kadar güdük kaldığı için, İstanbul bu kadar irileştiği için biz böyle vasat kaldık ve de milletçe dedikoducu olduk. Sayın Başbakan'ın Türkiye hayalinin İstanbul'un daha da irileşmesinden ibaret olması bundandır" (6 Ocak).

"Bursa'nın, Diyarbakır'ın ve Gaziantep'in güdük kalmasının nedeni Türkiye'nin idari yapısıdır. Böyle bir ülkeyi merkezden sımsıkı kontrolle yönetmeye kalkarsanız, İstanbul irileşir, öteki şehirler güdük kalır" (10 Ocak).

"İrileşen İstanbul, diğer şehirlerimizin beceri kaynaklarını kendine çekmekte ve bölgesel dengesizlikleri artırmaktadır. İstanbul'un irileşmesinin nedeni, İstanbul'un bağlantılarının (connectivity) iyi olmasıdır" (13 Ocak).

"Türkiye'nin artık çok merkezden dünyaya bağlanmayı düşünmeye başlamasında fayda vardır. Artık her vilayet kendi yatırım iklimini komşusundan nasıl daha iyi hale getirebileceğini hesaplamalıdır" (13 Ocak).

* Cumhuriyet 16 Ocak 2012

Güven Sak, bu meselenin, renksiz anayasa tartışmalarına taşınmasını da öneriyor. Bu 3 günlük tartışma yazılarında Çin'in ve Honduras'ın, "Serbest bölge-şehir" deneyimlerinden söz ederken Türkiye için de benzer şeyler mi öneriyor, sorusuna yanıt bulamadım. Ama, açılan tartışma yerindedir.

Sorun, belli: Sermaye birikimi, artan ölçüde, Anadolu kentlerinin aleyhine, İstanbul coğrafyasında, kent rantı üstünden sürdürülmekte, İstanbul da bu nedenle irileşmekte (büyümektedir diyemiyorum), azmanlaşmakta, ülkenin bütün enerjisini soğurmakta, ama o ölçüde de sorun üstüne sorun üretmektedir. Bu talancı, yağmacı süreç, ne eşsiz bir miras olan İstanbul'un ne de Türkiye'nin hayrınadır... Plansızlık, kâr uğruna kısa görüşlülük, geleceğimizi tüketmektedir. İstanbul böyle yağmaya açıkken, "İki çıplak bir hamama yaraşır" misali, "Anadolu kentlerini yarıştırma" ezberiyle de bir yere varamayız. Sermayeyi, İstanbul'a çeken nedenleri bulup çıkarmalıyız. O da İstanbul'un köpürtülen zehirli rantıdır. Bir örnek, durumu aydınlatmaya yetecektir. Yatırımları Manisa'da yoğunlaşan Zorlu (Vestel), sanayi yatırımlarını geliştirmek varken, İstanbul'da emlak yatırımına girişti. 2007'de, Levent Karayolları arsasını Özelleştirme İdaresi'nden 800 milyon dolara aldı. 83 bin metrekarelik araziye, AKP'nin inayetiyle, 683 bin metrekarelik inşaatı, hukuku da çalımlayarak, dikti (oysa hak, 240 bin metrekaredir) ve İstanbul'un hem dokusuna, hem geleceğine hayrı olmayan ama kendisine devasa rant sağlayacak beton yığınını yarıladı bile.

Kabahat Zorlu'da mıdır? Kabahat, daha çok, ona ve benzer yatırımcılara bu kapıyı ardına kadar açan, İstanbul'un kent rantını, vergilemek yerine olduğu gibi bu balinalara bahşeden ve onlara, dış uzantılarına, Galataport, Haydarpaşaport, 3. köprü, kanal İstanbul, İstanbul finans merkezi ve daha nice yağma Hasan böreğini sunan, İstanbul kent toprağına üşüşmelerine yol açan sığ, mirasyedi zihniyettedir. Bu baştan çıkarıcı, ama uzun vadede herkesi zehirleyecek İstanbul rantını elbette AKP iktidarı keşfetmedi, öncesi vardır. 1980 başlarında zuhur eden, "İstanbul'u küresel kent yapıp satmak" zihniyetinin beslenmesiyle bu boyutlara varmıştır talan. İstanbul neden irileşmektedir? Çok

açık; burjuvazimiz yüksek katma değerli sanayiye yönelip uluslararası rekabete çıkma cesareti, becerisi gösteremediği için... Kent rantına konmanın kolaycılığı önüne serildiği için.

Sorun, ne İstanbul'un yol ağları yönünden avantajlı olmasındadır (bu bir sonuçtur), ne "merkeziyetçilik"tedir. Sorun, İstanbul'un kent rantının köpürtülmesi, kışkırtılması, sanayi kârından daha cazip hale getirilmesindedir. Öyle olmasa, eskinin sanayicileri Eczacıbaşı, Tekfen, Boyner, Dinçkök, Akın, sanayiyi Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana teşvik eden İş Bankası ve son olarak 3 emlak şirketi kuran Koç Grubu, İstanbul toprağına niye üşüşsünler? Siz, bu holdinglerin Anadolu'da son yıllarda herhangi bir yatırım çabasına şahit oldunuz mu? Niye yapsınlar? Onları her tür İstanbul yatırımından caydıracak, soğutacak, Anadolu'da gerçekleştirilecek üretken bir yatırıma yönlendirecek samimi, kararlı hangi çaba, teşvik, niyet var? Yüksek İstanbul rantı, İstanbul merkezli yüksek kârlı finans, ithalat, özelleştirme avantaları varken, yüzlerini neden Anadolu'ya dönsünler, rekabetçi sanayicilikle niye cebelleşsinler?

Bazılarının tüyleri yine diken diken olacak, biliyorum ama İstanbul'dan nasıl uzaklaşılır ve uzaklaştırılır, sorusuna yanıt arayanlar, uzağa, başka ülke deneyimlerine bakmayı bırakıp 1930'lar Türkiye'sine gitsinler. 1930'lar Türkiye'sinde yapılan Birinci Sanayi Planı'nın mekânsal tercihlerine, yatırım bileşimine ve gerekçelerine bakmaya cesaret etsinler. Öylesine derin dersler vardır ki... Beş yıllık planın, o günün fiyatlarıyla 41 milyon TL'lik yatırımından koca İstanbul'a sadece yüzde 5 pay verilmiştir. O da Şişe Cam'ın kurulması ve Bakırköy, Beykoz Sümerbank tesislerinin iyileştirilmesi için... Geri kalan yüzde 95 yatırım, Anadolu'nun muhtelif illerine yönlendirilmiş ve başarıyla tamamlanmıştır. İstanbul o dönemde göçten, kaostan uzak, en asude günlerini yaşarken, Anadolu'nun demir ağlarla, fabrikalarla makus talihi kırılmıştır.

2012 Türkiye'si tabii ki, 1930'lar Türkiye'si değildir. Bir nehirde iki kez yıkanılmaz, ama tarihten hiç mi ders çıkarılmaz, ya da çıkarılmak istenmez?...

İstanbul'a Her Yıl Bir Bolu Ekleniyor*

Evlere kapatarak nüfusu sayma ilkelliği 2000'de sona ermişti. 2007'den bu yana, herkesin ikamet adresi veri alınarak ve bunlardaki değişimler anında saptanarak Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ile nüfus bilgileri elde ediliyor. İkamet adreslerindeki değişiklikler, yenilikler, muhtarlarca Nüfus İdaresi'ne bildiriliyor. Bu yöntemle 2007'den 2011'e 5 nüfus verisi elde edilmiş durumda.

2007-2011 nüfus değişimlerini incelediğimizde nüfusun bu sürede 70,5 milyondan 74,7 milyona çıkarak 4,1 milyon arttığını görüyoruz. Yani, Türkiye'nin nüfusu her yıl 1 milyon dolayında artıyor. Artış hızı yıllara göre, az da olsa yavaşlıyor: Yıllık yüzde 1,3...

Nüfus hangi illerde hızlı, nerelerde yavaş? Önemli olan sorulardan biri bu. OECD verilerine göre, bölgesel eşitsizlikte 1 numara olan (ikinci Meksika) Türkiye'de dengesizliğin arttığı, nüfus bilgilerinden de ortada. Nüfusun yüzde 18,2'sinin yaşadığı İstanbul, almış başını gidiyor. 2007-2011 döneminde ülke nüfusu yüzde 6 dolayında artmışken İstanbul'un temposu yüzde 8,5'u buldu. Son 4 yılda İstanbul'un nüfusuna 1 milyon 50 bin kişi daha eklendi. Bu, yılda 260 bin nüfus artışı demek. İstanbul'a her yıl bir Bolu ya da bir Burdur, bir Karaman, bir Bingöl nüfusu ekleniyor!...

Son 4 yılda gerçekleşmiş nüfus artışından dörtte biri İstanbul'a ait. Artan nüfustan yüzde 10'u Ankara'da, yüzde 6'sı Antalya'da ve yüzde 5,5'u İzmir'de gerçekleşmiş.

* Cumhuriyet 30 Ocak 2012

		2007	2011	Artış	%	Artışın Pay,%
1.	İstanbul	12.574	13.624	1.050	8,4	25,4
2.	Ankara	4.467	4.891	424	9,5	10,2
3.	Antalya	1.789	2.043	254	14,2	6,1
4.	İzmir	3.739	3.965	226	6,0	5,5
5.	Bursa	2.440	2.652	212	8,7	5,1
6.	Gaziantep	1.580	1.764	194	12,4	4,7
7.	Şanlıurfa	1.523	1.716	193	12,7	4,7
8.	Kocaeli	1.438	1.602	164	11,4	4,0
9.	Diyarbakır	1.461	1.571	110	7,5	2,7
10.	Adana	2.007	2.109	102	5,1	2,5
11.	Tekirdağ	728	830	101	13,9	2,5
12.	Kayseri	1.165	1.256	90	7,7	2,2
13.	Hatay	1.386	1.474	88	6,3	2,1
14.	Konya	1.959	2.039	79	4,1	1,9
15.	Muğla	766	838	72	9,4	1,7
15 İl Toplamı		39.002	42.364	3.361	8,6	81,2
Pay,%		55,3	56,7	81,2		

Kaynak: TÜİK ADNKS veri tabanı

Türkiye'nin 81 ilinden ilk 15'inde nüfusun 57'si birikmiş durumda ve artan nüfusun dörtte biri önce İstanbul'da, dörtte biri izleyen 4 büyük ilde, yüzde 30'u da izleyen 10 ilde gerçekleşiyor. Oran olarak nüfus artış hızı en yüksek iller, sanayi, turizm ve GAP illeri...Nüfusu yılda yüzde 12-14 arasında artan iller Antalya, Kocaeli, Tekirdağ, Gaziantep, Şanlıurfa olarak sayılabilir. Son 4 yılda, Türkiye genel nüfus artışı temposunun gerisinde kalan büyük illerin ise Adana ve Konya olduğu dikkat çekiyor. Bu dönemde yüzde 8,6 olan 15 büyük ilin ortalama nüfus artışına karşılık, Adana'nın artışı yüzde 5, Konya'nınki yüzde 4 dolayında kaldı. Bu değerler, Türkiye geneli olan yüzde 6'nın da gerisinde. Söz konusu 2 büyük il için, *yorgun ve çekim merkezi olma özelliğini yitirmekte olan iller,* ifadesini kullanmak yanlış olmayacaktır.

NÜFUSU EN ÇOK AZALAN 18 İL
2007-2011; Bin, %

İLLER		2007	2011	AZALIŞ	%
1.	Yozgat	492	466	-26	-5,4
2.	Kütahya	584	564	-20	-3,4
3.	Çorum	550	535	-15	-2,8
4.	Tokat	621	608	-12	-2,0
5.	Sivas	638	627	-11	-1,8
6.	Isparta	420	411	-9	-2,0
7.	Kars	312	306	-6	-2,1
8.	Amasya	329	323	-6	-1,7
9.	Ardahan	113	107	-5	-4,7
10.	Kırıkkale	280	275	-5	-1,9
11.	Erzurum	786	781	-4	-0,5
12.	Zonguldak	616	612	-3	-0,6
13.	Afyon	702	699	-3	-0,4
14.	Kırşehir	223	221	-2	-1,0
15.	Artvin	168	166	-2	-1,0

Kaynak: TÜİK ADNKS veri tabanı

Nüfus madalyonunun bir yüzünde İstanbul'un artan ürkütücü kalabalığı ve diğer nüfus yığılması yaşayan iller varken öbür yüzünde göçle nüfus kaybeden, tenhalaşan iller var. Yine 2007-2011 nüfus verileri gösteriyor ki, bu 4 yılda 18 il, nüfus artışı bir yana nüfus azalmasına uğramış, tenhalaşmışlar. Bunlardan Orta Anadolu illeri Yozgat, Çorum, Kırşehir, Sivas, Kırıkkale; madenciliği gerileyen Zonguldak, Orta Karadeniz'den Amasya, Tokat, hızlı göçlerle en çok nüfus kaybına uğrayan iller olarak dikkat çekiyorlar.

Ege'nin ağır ilerleyen illerinden Kütahya, Afyon, Antalya'nın komşusu Isparta da son 4 yılda nüfusu artmayan, azalan iller. Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan ise tarım ve hayvancılığı gerileyen iller, Artvin, Kars, Ardahan ve Erzurum, hızlanan göçlerle nüfusu azalan iller olarak dikkat çekiyorlar. Güneydoğu'nun durumu ayrı bir yazı konusu..

Çarşı Uyuma, İnönü'ye Sahip Çık! *

Bizim Beşiktaş'ın ataları, önce Taksim'deki Topçu Kışlası'nın yerinde, sonra da Çırağan Oteli'nin arsası, Şeref Stadı'nın toprak zemininde, top koşturmuşlar.

Birinci Sanayi Planı ile yatırımların Anadolu'ya yönlendirildiği 1930'lu, 1940'lı yılların asude İstanbul'unda kent planı yapılırken Maçka Parkı'nı da içine alan yeşil alana bir de stadyum planlanır ve 1939'da İtalyan mimar Paolo Vietti Violi ile mimarlarımız Fasıl Aysu ve Şinasi Şahingiray kolları sıvarlar. Yaklaşık 8 yıl emek verilir ve 27 Kasım 1947'de İnönü adı verilen bu Cumhuriyet yapıtında açılış maçını Kara Kartal, İsveç takımı AIK Solna ile oynar. İlk golü Süleyman Seba atar, ama yine de konuk takım, maçı 3-2 kazanır.

Stadımıza DP iktidarı 1952'de Mithatpaşa adını uygun görür ama 1973'te yeniden İnönü Stadı adını alır. İki yıl önce İnönü'nün başına, "Fi Yapı" gibi ucube bir eki "birkaç dolar uğruna" ekletenleri, bu ayıplarıyla baş başa bırakıp devam ediyorum. İnönü'nün zerafeti, tribünle saha arasındaki uyum oranından gelir. 2000 başlarında "Beleştepe" tarafına eklenen gecekondu tribünlerle 32 bin kişilik kapasiteye ulaşmakla beraber, ilk darbe vurulmuş oldu. Oysa Stadımız, eski haliyle The Times gazetesinin 90'lardaki bir araştırmasında dünyadaki en iyi 10 stadı arasına girerek 4'üncü seçilmişti. Trafiği, işleyiş düzeni, çevre ile uyumu, bu derecclendirmede dikkate alınmıştı.

* Cumhuriyet 25 Şubat 2012

Dolmabahçe Sarayı ile bütünleşen, tarihi-doğal peyzaja saygılı bir siluet hassasiyeti içinde tasarlanmış İnönü'nün bu uyumuna vurulan son darbe ise AKP tünelleridir. Stad ile Dolmabahçe Sarayı arasındaki kavşağın bir şimdiki halini, bir de tüneller öncesi halini getirin gözünüzün önüne. Trafiği rahatlatmak ve ulaşımı kolaylaştırmak adına, atılan taş, ürkütülen kurbağaya değmiş midir? İstanbul'un bu değerli noktasındaki battı-çıktı tünellerine katlanmaya değdi mi yapılanlar? Tünel öncesi ve sonrasını gözünüzün önüne getirin: Gelen, gideni aratır oldu. Kördüğüme döndü Dolmabahçe kavşağı... Taksim Meydanı için düşünülenler de aynı akibeti yaratacak, kuşkunuz olmasın. Battı-çıktı tünelli, viyadüklü proje sonrası kent peyzajından da olacağız, meydanın o kozmopolit, canlı ve cazibeli havasından da...

İnönü ve çevresine esaslı darbe girişimi ise sürekli gündemde tutuluyor. Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, 12 Mart 2011'de diyordu ki, "BJK yönetimi, içinde AVM, otel ve altında 2 bin 500 araçlık otopark bulunan 42 bin kişilik stadyum öneriyor. Ben 'Dolmabahçe bölgesini daha da tahrip edenlere göz yuman bir kültür bakanı' olarak tarihe geçmek istemiyorum"

Bakan öyle diyordu ama kabine arkadaşı Gençlik ve Spor Bakanı Suat Kılıç, önceki gün adeta cinayeti, haber veriyordu. Kılıç, "Otel ve alışveriş merkezi yapımı, projenin dışında bırakılacak. Bu yöndeki haberler, yorumlu ve abartılıdır... Olimpiyatlara giden yolda Saracoğlu ve TT Arena'dan sonra Beşiktaş Stadyumu'nun inşası da Türk sporuna ve olimpiyat sürecine önemli bir tesisleşme katkısı verecek" diyor. Verilen örnekler, endişelenmemize yeter zaten. İnönü'yü, Saraçoğlu'na, Arena'ya benzetmek istemek, Dolmabahçe'nin canına okumak değilse, nedir?

Oktay Ekinci, 26 Ocak tarihli Cumhuriyet'te, Bakan Günay'ın şu serzenişlerine de hak veriyordu; "Bir mimarlık eseri olan İnönü Stadı'nın yıkılarak, ticari mekânlarla birlikte daha büyük bir kütlenin Dolmabahçe Vadisi'ne dikilmesi bana göre uygun değil. Bir Emek Sineması için gösterilen kamuoyu duyarlılığını bu konuda göremiyoruz; stadı koruma kararlılığımıza yeterli toplumsal desteği bulamıyoruz."

Bir "kültür mirası" olarak tescil edilen İnönü Stadı, Emek Sineması'na gösterilen haklı hassasiyeti, en az onun kadar, hak ediyor. Ama nerede? Nerede bir yanlışlık varsa orada "karşı" lığıyla doğruyu savunan ve dost-düşman herkesin gönlünü fetheden Çarşı nerede? Bu kültür katliamı projesine karşı suskunluk, yanlışa ortak olmak değilse nedir?

Kime öykünüyor, kimin stadına imreniyoruz? Kentleşme ilkelerine tümüyle aykırı, kaçak kat çıkar gibi büyütülen azman Şükrü Saraçoğlu Stadı'nı mı kıskanıyoruz? Fenerbahçe semtini, Oktay Abi'nin benzetmesiyle, "King-Kong" gibi ezen bir yasadışı imar darbesinin ürününü mü taklit edelim? Kime öykünüyoruz? Ali Sami Yen'e sahip çıkamayıp orayı devasa bir rant projesine terk eden Cimbom yöneticilerine mi? İstanbul'un akciğerine, kuzeyine dokunmamak gerekirken Arena'larıyla bu yanlışa ortak olanların, Ali Sami Yen ismine sahip çıkamayanların yanlışına mı düşelim? Bu, Beşiktaşlılığa yakışır mı?

Beşiktaş, rakiplerinden bu konuda da farklı olmalıdır. İstanbul'un kent dokusuna, çevre ile uyuma, tarihe, kültür mirasına kıskançlıkla sahip çıkmalıyız. Tokgözlülüğümüzle, futbolun aşırı metalaşmasına karşı duruşumuzla herkese yeniden örnek olmalıyız ve buna Çarşı önderlik edip suskunluğunu bozmalı, "Stadıma dokunma" diyebilmelidir...

S-ta-dı-ma- Do-kun-ma!...

İstanbul'a, İzmir'e de Demokratik Özerklik*

Kısa adı SAMER olan Sosyal Siyasal Araştırmalar Merkezi, Diyarbakır'da "Halkoylaması olsa Kürtler ne ister?" sorusuyla bir kamuoyu araştırması yapmış ve şu sonuçlara ulaşmış; Demokratik özerklik yüzde 49.2, Bağımsızlık yüzde 19.2, Federasyon yüzde 5.4, Ademi merkeziyet yüzde 7.1, Hiçbiri yüzde 3.4...

Araştırma kuruluşu, Demokratik Özerklik'ten ne anlıyor, denekleri ne anlıyor, bilmiyorum. Seçenekler arasında yer alan ademi merkeziyetçilik ne, demokratik özerklik ne? Bunların yeterince tartışılmadığını, bilinmediğini düşünüyorum. Ama ben, kendi anladığım "Demokratik Özerklik" fikrini önemli buluyorum ve hiç de tek başına Kürtlerin meselesi ile ilişkilendirmiyor, sadece Kürt siyasetine ait bir proje gibi görmüyorum(*).

Nüfusu 75 milyona dayanmış Türkiye'yi artan ölçüde merkezden yönetmek, AKP rejiminin otoriter özelliğine uygun düşüyor. Oysa, demokrasiden yana herkesin merkezden kolayca güdülen bu ülke için bir yönetim reformu talebi olmalı. Bugün 81 il olarak "bölünmüş" ülkeyi, üniter devlet çatısı altında, 20 Özerk bölgede, aşağıdan yukarıya örgütlemek söz konusu olabilir. Statüsü tanımlanan her özerk bölgenin kendi yerel parlamentosu olmalı, yerel icra organı olmalı, bugün merkeze ait birçok yetki ve kurum yerele devredilmeli. Böylece halkın daha çok karar sürecine katılıp kendi bölgesinin, kendi yerleşiklerinin iş-aş sorunundan etnik, dini meselelerine kadar çözümlerini

* Cumhuriyet 21 Mart 2012

kendi içinde üretmesinin yolu açılmalıdır. Dolayısıyla, demokratik özerkliği, bütün Türkiye için geçerli bir yönetim modeli olarak anlıyor ve anlaşılmasını öneriyor, öncmsiyor ve bunun sadece Kürtlere mahsus bir proje olarak takdimini yanlış buluyorum (*).

Türkiye'de yaşayan bir TC vatandaşı olarak ikamet ettiğim İstanbul'un da bir demokratik özerk bölge olarak tanımlanıp yönetilmesi gerektiğini düşünüyorum. Tıpkı, İspanya'da Madrit'in 17 özerk bölgeden biri olması gibi...

Türkiye milli gelirinin neredeyse yüzde 30'unun üretildiği 13 milyon nüfuslu İstanbul'u tek başına bir bölge olarak kabul etmek gerekir. İstanbul, bugün İstanbul'da yaşayanların değil, Ankara'da, AKP rejiminin "metalaştırdığı" bir metropol olarak adeta haraç mezat satılıyor, yağmalanıyor. Her tür kamu varlığı, kamu arsası Ankara'dan Özelleştirme İdaresi tarafından satılıyor. Ulaştırma, konut politikaları RTE'nin iki dudağının arasında. Galataport, Haydarpaşaport kararları da öyle... Haydarpaşa'da demiryolunun ne olacağına İstanbullular değil, Ankara karar veriyor. Kanal İstanbul gibi finans merkezi gibi absürdlükler Ankara mamulü. İstanbul'a her yıl 300 bin kişi, yani bir Bolu nüfusu ekleniyor ama bu metropolde yaşayanların çoğu, İstanbul'da kiracı gibi yaşıyor, İstanbul'u sahiplenmiyor. Oysa, özerk yapılanma, İstanbul'da yaşayanları "İstanbullulaştırır", ev sahibi gibi davranmayı öğretir.

Benzer hoyrat tasarruflar İzmir ve çevresi için de geçerli. Kanımca İzmir, yanına Manisa ve Uşak'ı alarak bir başka demokratik özerk bölge olabilir. Böylece Ankara'nın "üvey evladı" olmaktan, AKP rejiminden "Gavur İzmir" muamelesi görme zulmünden kurtulma şansı bulur. Türkiye, kısaca 20 özerk bölge ile yeniden yapılandırılabilir. Aşağıdan yukarıya, yerel parlamentolar ve yerel icra organları, Başkent Ankara'da belirlenen makro planlara, politikalara, merkezi bütçeye daha etkili bölgesel iradeler olarak müdahale şansı bulurlar. Makro planlar daha yüksek katılımla yapılırken icraatta yerel yapıların inisyatifi, denetimi, daha etkin, daha demokratik bir sürreci yaratır.

Bu arada etnik, mezhepsel sorunlar da her bölgenin kendi içinde, yerel organlarca çözüme kavuşturulabilir. Örneğin Güneydoğu'daki bölgelerde halkoylaması ile anadilde, Kürtçe eğitim talebi ağır basarsa, bunu hayata geçirmek yerel yapıların işi olur. Bununla Türkiye'nin diğer yerlerinde, böyle bir talebi olamayanların ilgilenmesine gerek yoktur. Alevilerin yoğun olduğu bir bölgede inançla ilgili talepler yine o bölgenin yerel yönetimlerince çözüme kavuşturulur, buna Ankara'nın bir çözüm üretmesi gerekmez.

Merkezde biriken vergiler, bugünkünden daha adil ve pozitif ayrımcılık yapılarak Doğu Karadeniz, Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine daha çok aktarılır, o bölgelerde üretilen bazı kaynaklar, bölgelerin kullanımına bırakılabilir. Bölgeler, iklim şartlarına uygun olarak çalışma saatlerini kendileri düzenleyebilir. Eğitim ve sağlıkta bölgelerin özelliklerine uygun politikalar izlenebilir. Bölgeler, iş-aş sorunlarına yaratıcı çözümleri ancak bu tür yerel örgütlenmeler içinde bulabilir ve dünyanın en berbat bölgesel eşitsizliğine sahip ülkesi olma ayıbından da belki bu sayede kurtuluruz.

Özetle, kısır şeylerle uğraşmak yerine, aklımızı biraz daha üretken projelere yorsak, bu fikri zenginleştirmeye çalışsak, dünya deneyimlerinden dersler çıkarmaya çalışsak daha iyi olmaz mı?

İş de İstanbul ve Çevresinde, İşsizlik de*

Dış kaynağa dayalı, ithalata bağımlı büyüme, dünyanın bölgesel eşitsizlik şampiyonu (ikinci Meksika) Türkiye'de, bölgesel uçurumları azaltmıyor, tersine artırıyor. Bunu, işgücünün, istihdamın ve işsizliğin bölgesel dağılımında da görüyoruz. TÜİK'in 2011 verileri gösteriyor ki, gerçek istihdam ve işsizliği gözlemleyebileceğimiz "tarım dışı"nda hâkimiyet, İstanbul'da ve onun yönlendirdiği Marmara Bölgesi'nde.

2009'da yaşanan yüzde 5'lik düşüşün ardından, iki yıl üst üste yüzde 9'a yakın büyümenin yarattığı istihdam artışında İstanbul, ağırlıkla inşaat ve emlakta, hizmetlerde; çevre illere aktardığı sanayi de inşaata girdi üreten ve dayanıklı malların üretiminde istihdam yarattı. İstanbul, toplamı 18 milyonu bulan tarım dışı istihdamda tek başına yüzde 23'ün üstünde pay sahibi iken çevresine transfer ettiği sanayinin merkezleri Bursa, Kocaeli ve Tekirdağ bölgeleri İstanbul merkezli istihdamı tamamlıyorlar. Bunlardan Bursa (Eskişehir ve Bilecik ile birlikte) toplam tarım dışı istihdamda yüzde 6, çevresindeki 4 il ile birlikte Kocaeli, istihdamda yüzde 5,3 pay sahibi. İstanbul, bu iki bölge ile birlikte istihdamda yüzde 34,6 pay sahibi durumunda. Buna , yine İstanbul'un hinterlandındaki yüzde 2.8 payı ile Tekirdağ (çevre illeriyle birlikte) ve yüzde 2 payı ile Balıkesir ve Çanakkale eklendiğinde, Marmara bölgesinin, tarım dışı istihdam payı yüzde 40'a yaklaşmış durumda.

*Cumhuriyet 25 Nisan 2012

Türkiye		**20.511**	**17.967**	**2.543**	**12,4**	**13,9**	**216**
1.	İstanbul	23,2	23,3	22,1	11,8	11,6	79
2.	Ankara	7,9	8,2	6,3	9,9	15,8	-48
3.	İzmir	7,2	6,9	9,6	16,3	15,3	72
4.	Bursa, Eskişehir, Bilecik	5,8	6,0	4,0	8,6	10,6	-10
5.	Kocaeli ve 4 çevre il	5,4	5,3	6,4	14,7	13,8	52
6.	Adana, Mersin	4,9	4,8	5,9	14,7	22,3	-52
7.	Antalya, Isparta, Burdur	3,9	3,8	4,2	13,4	8,3	51
8.	Aydın, Denizli, Muğla	3,9	3,8	4,0	12,9	11	30
9.	Hatay, K.Maraş, Osm.	3,4	3,3	4,8	17,2	21,7	-10
10.	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	2,7	2,5	3,9	17,8	16,5	22

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri veri tabanı

İstanbul ve hinterlandındaki diğer Marmara illerinden geri kalan istihdam, İzmir, Ankara ve Güney illerinde yoğunlaşmış durumlda. Son yıllarda, bu eğilim azalmadı, tersine pekişti. Kamu personeli ağırlıklı Ankara, toplam istihdamda yüzde 8,2 pay sahibi iken, son yıllarda sürekli kan kaybı yaşayan ve AKP iktidarından dirsek üstüne dirsek gören İzmir'in istihdam payı yüzde 7'nin altında .

Turizm ağırlıklı tarım dışı istihdamı yüksek bölgelerden Antalya ile çevresi ve Muğla ile çevresi, istihdamda yüzde 8'e yakın pay alırken, sanayide var olma mücadelesi veren Adana, Hatay ve Gaziantep merkezli alt bölgeler, yüzde 11'e yakın paya sahipler.

Böylece İstanbul hâkimiyetli bu 10 alt bölge, toplam istihdamda yüzde 70 pay sahibi iken, geri kalan 16 alt bölgenin payı yüzde 30'u ancak bulmaktadır.

Sanayinin, özellikle imalat sanayinin yeterince istihdam yaratmadığı, istihdamın daha çok inşaat, emlak, ticaret ve turizm ile diğer hizmet sektörlerinde yaratılabildiği günümüz koşullarında, İstanbul ve çevre illeri tarım dışı işsizliğin de en yüksek olduğu bölgeler.

İstanbul'un 2011 tarım dışı işsizliği yüzde 12 dolayında ve sayıları 2,5 milyonu geçen işsizlerin yüzde 22'si İstanbul'da yer almaktadır. *" İstanbul rantına hücum!.. "*, çoğu Doğu, Güneydoğu,Karadeniz ve Orta Anadolu kökenli işsiz kitlelerin de İstanbul'a doluşmasına yol açmaktadır. İstanbul nüfusu her yıl sadece göç ile 150 bine yakın kalabalılaşmakta ve işsiz kitlesi büyümektedir. Nitekim 2005-2011 arasında 216 bin artan tarım dışı işsizlerin 80 bine yakını İstanbul'da hala iş beklemektedir. Kocaeli de tarım dışı işsizliği artmış Marmara alt bölgelerinden.

Diğer büyük illerden İzmir'de tarım dışı işsizliğin yüzde 16,5 ile Türkiye ortalamasının 4 puan üstünde seyrettiği ve 2005 sonrası 72 bin arttığı görülebiliyor.

Hatay ve Gaziantep alt bölgeleri, İzmir'den sonra tarım dışı işsizliğin en yüksek (yüzde 17-18) seyrettiği iller olarak dikkat çekmekteler.

İstanbul'u Vergilemeden, Güneydoğu'da Ot Bitmez...*

Kapitalizm böyle bir şey işte; her şeyi metalaştırmak, paraya tahvil etmek demek... Barışı bile... Barış adlı çocuk daha doğmadı ama çocuğa don biçen biçene... Üstünden para kazanmanın derdinde olan mı ararsın, oy hesabı yapan mı? Ölümler durmuş... Bundan büyük getiri olabilir mi? Ama yetmiyor, onun ne kadar süreceği belli olmasa da bu 'an'ın değerini bilen var mı? Çürümüşlük başka türlü dışa vuruyor. Yatırımları patlatan mı ararsınız, ihracatı fırlatan mı?... Bir tek bölgeyi değil, tüm Türkiye ekonomisini uçuracak bir barış!... Madem bu kadar kerametle yüklüydü de, niye bunca yıl savaşıp binlerce gencin ölümüne göz yumdunuz, kılınızı kıpırdatmadınız, diye sormadan edemiyor insan. Onun da cevabı var; belki de o zamanlar savaştan sağlanıyordu para ve oy... Ondandır.

Abartı Üstüne Abartı...

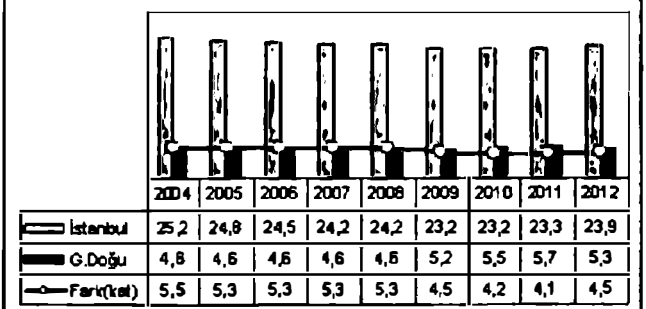
Beklentiler, öngörüler de her zaman olduğu gibi abartılı... Mesela yatırım, iş-aş beklentisi... Sanki, Güneydoğu'ya bugüne kadar yatırım gelmemesinin nedeni "güven" unsuruymuş havası yayılıyor. Sormak gerekmez mi; mesele asayiş ise, bu sorunun olmadığı Doğu Karadeniz'e, Orta Anadolu'ya, hatta Ege'nin karasal illerine niye yatırım yok? Yok, çünküyüksek kâr İstanbul'da... İstanbul'un arsa rantında. Varsa yoksa, İstanbul'a üşüşmüş yerlisi, yabancısıyla sermaye. İnşaata, finansa, ithalata, sanayi dışı ne varsa, oraya... İstanbul'a

* Yurt Gazetesi 30 Mart 2013

yatırımı caydırmadıktan sonra, kim, niye gitsin Güneydoğu'ya... Barış bahane... Yine gitmeyecekler, İstanbul kârlı kaldıkça...

Güneydoğu'ya teşvik vermek yetmiyor. Başka şeyler gerek. Bakın son yıllarda verilmiş teşviklere; neler yok ki; KDV istisnası, gümrük vergisinden muafiyet, vergi indirimi, işverenin sigorta primini devletin ödemesi, arsa temini, faiz desteği, gelir vergisi stopaj desteği..Bütün bunlar Güneydoğu'ya yatırım yapacaklara vaat edildi. Hem de 10-15 yıllığına garantilerle... Sonuç? Hiçbir şey değişmedi. İstanbul ile Güneydoğu arasındaki devasa farkta bir arpa boyu yol var, o kadar...

Yatırımların ve katma değerin bölgelere göre dağılımını doğru dürüst üretemeyen bir ülkeyiz, ne yazık ki... O nedenle bölgesel farkları anlamak için istihdam, özellikle de tarım dışı istihdama bakalım. Ne görüyoruz? 2004 yılında, tarım dışı çalışanların yüzde 25'i İstanbul'da, yüzde 4,6'sı Güneydoğu'da. 2004'te aradaki farkın 5,5 kat olduğunu görüyoruz. Aradan 8 yıl geçiyor ve o 8 yılın sonunda değişen fazla bir şey yok. 2012'de istihdamda İstanbul'un payı ancak 1 puan azalıyor ve yüzde 24 oluyor. G.Doğu'nun 10 ilinin payı, 8 yılda ancak 1 puan artıyor ve fark, 4,5 kat gibi yine dehşetli bir büyüklükte. Yani, 8 yılda, G.Doğu'ya, sağlanmış görünen onca teşvik,

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İstanbul	25,2	24,8	24,5	24,2	24,2	23,2	23,2	23,3	23,9
G.Doğu	4,8	4,6	4,6	4,6	4,6	5,2	5,5	5,7	5,3
Fark(kat)	5,5	5,3	5,3	5,3	5,3	4,5	4,2	4,1	4,5

Kaynak: TÜİK veri tabanı; Şanlıurfa, Diyarbakır, Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illeri

Irak pazarının açılması vs. farkı bir arpa boyundan fazla azaltamıyor. İstanbul, tarım dışı istihdamdaki dörtte birlik payını koruyor.

Buradan çıkan ana fikir şu; Güneydoğu'nun esas derdi, asayiş filan değil. Teşviksizlik de değil. Sorun, İstanbul'a yönelişin önünün alınmamasında. Eşitsiz gelişimi önlemek için sadece gerice yöreye teşvik vermek yetmez, geleneksel cazibe merkezini teşvik etmemek de yetmez. Daha radikal davranıp cazibe merkezinden uzaklaştırmak gerekir. Nasıl olacak bu? Vergiyle. İstanbul'da bulduğu her arsaya gökdelen dikip rantın kırıntısına bile tamah edenlere salın vergiyi, bakalım aynı yatırım iştahı kalır mı? O zaman mecbur, İstanbul dışına yönelecekler...

Ne Yapmalı?

Türkiye'de yatırımları döviz kazandıran tasarruf ettiren sanayi ve hizmet dallarına yönlendirmek, hem cari açık belası ile baş edebilmek hem de kalıcı, gerçek istihdam yaratmak açısından gerekli ve önemli. Bunun yolu ithalata bağımlı, spekülatif faaliyetleri soldurup üretken alanları parlatmak. Bunu sektörel olduğu kadar, bölgesel olarak yapmalı. Teşvik yetmez, vergileme gibi cebri önlemlerden de geri durmamak gerekir. Yanı sıra, dünkü yazımda belirttim; savaş bütçesinin kamunun altyapı yatırımlarına yönlendirilmesi şart.

Gelin görün ki, böyle bir dönüşümü yaptıracak dermanı yok iktidarın... Dış borca öylesine teslim edilmiş ki ülke, yerli-yabancı sermayeyi ürkütmemek, soğutmamak için ne taviz istenirse veriliyor ve İstanbul rantını köpürtmekten öte bir şey yapılamıyor.

Bu iktidar, barışa, seçimlere çatışmasız girmenin oyalama yolu olarak bakıyor. Bu ikiyüzlülük, samimiyetsizlik umarım en erken zamanda anlaşılır...

VIII. Bölüm

KENTLER VE ULAŞIM

3. Köprü Cinayetine İzin Vermeyelim... *

Kâr, daha fazla kâr dürtüsü ile ilerleyen kapitalizmin, ayağına dolanan da yine bu dürtü oldu ve onu, bugünkü kör kuyulara itti. İnsanların en temel ihtiyaçlarını akılla belirleme, toplum için en iyiyi, mevcut seçenekler içinden sosyal fayda kriteri ile saptama yerine, "kâr dürtüsü" hâkim kılındıkça kaçınılmaz kriz de geldi, ama toplumlar bu arada çok şey kaybettiler. Hem kendi sağlıklarından çok şey yitirdiler hem daha sağlıklı bir çevreden, gelecek kuşakları mahrum ettiler.

Bu, kendi nesline kötülüğün en önemli araçlarından biri "otomobilleşme" ve onunla beraber gelen petrol tüketimi oldu. Akıl, sosyal fayda kriteri, eldeki seçenekler arasında demiryolunu, su yolunu işaret ederken otomobil, petrol tekelleri, aklı bastırıp karayolunu öne çıkardılar. Karayolu ile birlikte petrole bağımlılaştırdılar. Ülkelerin, kentlerin ulaşım desenlerinde karayolunu, ona bağlı olarak da köprülerden, tünellerden, kavşaklardan örülü bir ağ ile büyük kentleri yaşanmaz, trafik keşmekeşi içinde, ömür törpüsü yerler haline getirdiler...

***

Bizde de öyle olmadı mı? 1950'lerde başlatılan karayollaşma, demiryollarını körelterek körüklendi. 1970 sonrasının otomobilleşme sürreci inanılmaz bir karayollaşmayı, kent içlerinde (özellikle İstanbul'da) kara ulaşımını, köprü üstüne köprü inşasını getirdi. Bugün ülke genelinde yürütülen kamu yatırım projelerinin yüzde 35-40'ı ulaşım, özellikle kara ulaşım yatırımlarıyla ilgilidir. Kamu kaynakları

* Cumhuriyet 13 Temmuz 2009

yol, köprü, viyadük, tünel inşaatı yapan müteahhit firmalarına aktarılmaktadır. Karayollaşma, otomobilleşme ile İstanbul, 2008'de 12.5 milyon nüfuslu bir hormonlu metropol durumuna geldi. DPT verilerine göre, 2008 sonu itibarıyla, toplamı 250 milyar TL'yi bulan Türkiye kamu yatırım stokundan tek başına neredeyse yüzde 20 pay kapan sorunlar yumağı İstanbul, payına düşen kamu yatırımlarının da yüzde 80'ini ulaşıma ayırarak "çözüm" arayışında. İstanbul ulaşım projelerine 16.5 milyar TL para harcanırken eğitim ve sağlık projelerinin parası 1.5 milyar TL'yi bulmamaktadır. Ulaşımda da "çözüm" adı altındaki her proje yeni çözümsüzlükler üretti, üretiyor. İstanbul betonlaştı, çoraklaştı, suyu, havası kirlendi, hâlâ tehdit altında, hâlâ tehdit altında...

Sırada 3. köprü var çünkü.

İstanbul'un akciğerleri sayılan elde kalmış orman ve su havzalarının yer aldığı kuzeyden, kentsel gelişmeyi güneye çekmek, geç de olsa, nihayet akıl edilmiş bir yaklaşımdı.

Kentin kaderini belirleyeceği söylenen 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda, İstanbul için hayati bir konumda olan 3. Boğaz köprüsü dışlanmış, gelişmeyi güneye çekecek yaklaşımlara ağırlık verilmişti. Ama şimdi ne görüyoruz? Başbakan dilinden yine kuzeyde bir üçüncü köprüyü düşürmüyor.

3. köprü demek, Sarıyer'in, Beykoz'un ormanlarının yok edilmesi, Riva Deresi'nin, Terkos, Elmalı ve Ömerli Su Havzaları'nın tüketilmesi ve aşırı kirlenmiş Melen Çayı'ndan milyarlar harcanarak getirilecek suya mecbur olmak demektir.

Otomobile dayalı bir çözüm anlayışının hiçbir işe yaramadığı artık gün gibi ortadadır. Oysa İstanbul'un iki yakası arasındaki trafik sorununun temel sebebi insanların çalışma yerleri ile konutları arasındaki kopukluktur. Yapılan köprüler bu sorunu çözmedi, büyüttü. Sorunun büyümesinden otomobil firmaları nemalandı. Arazi kapatanlar nemalandı. İnşaat firmaları nemalandı. Metrobüs satan firmalar nemalandı. Yeni bir köprü demek, bunlara yeni kazanç kapıları demektir.

3. köprünün yapımı Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile Avrupa Kentsel Şartı'na da aykırıdır.

***

Bu cinayete İstanbul'da yaşayan herkes, İstanbul'un daha fazla yağmalanmasına, İstanbul'un toprağı, havası, suyu üstünden servetler yapılmasına karşı çıkmalıdır. 3. köprü aynı zamanda kamu kaynaklarının yandaş sermayedarlara peşkeş çekilmesidir. 3. köprü sadece İstanbul'da yaşayanların sorunu değildir. İstanbul'da çarçur edilen kaynaklar, vergi ödeyen tüm Türkiyelileri ilgilendirmektedir. Otomobilleşmeye, karayollaşmaya karşı daha güvenli, daha toplumcu ulaşım politikaları talep etmeliyiz. Vergilerimizle çarpıklıkları arttıracak yeni bir köprü değil, daha dengeli bir bölgesel gelişme politikası, daha çok eğitim, daha çok sağlık, daha insani konut yatırımları yapılmasını talep etmeliyiz.

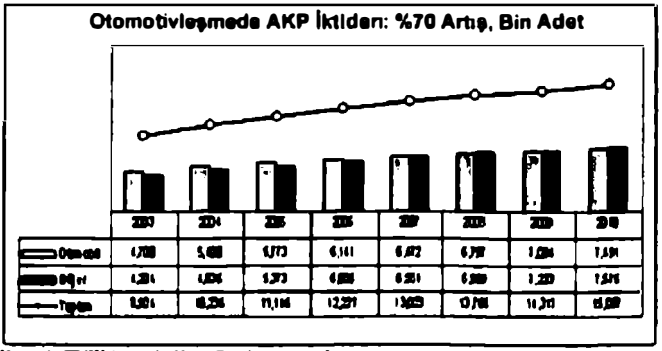
Trafik Kabusu, AKP ile Yüzde 70 Arttı...*

Ulaştırmada karayollarının, otomotivleşmenin yarattığı ve yaratacağı bütün olumsuzluklar yıllarca dile getirildi ve hiç olmasa bir noktadan sonra, bu aymazlığın yavaşlatılıp diğer alternatiflere, deniz, demiryolu ulaşımına, kara yolunda da kitle ulaşımına yönelmek gerektiğinden söz edildi. Gerekçeler son derece anlaşılırdı. Otomotivleşme, dışa bağımlı bir sanayi ve ithalata dayalı bir arz demekti. Bu, döviz açığı yaratıyordu, bir. Yanı sıra, özellikle başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerin altyapısı, dokusu bu kadar araç trafiğini kaldırmıyor, bir dizi işgücü, zaman, enerji kaybına yol açıyordu. Otomotivleşme, dışa bağımlı yakıt demekti ve sonuçta, otomotivleşme arttıkça enerji ithalatı da artıyordu. Kirlenme, doğa tahribatı, gerilimli hayatlar cabası...

Bütün bu usanmazca sürdürülen ikazlara rağmen dönüp dolaşıp geriye baktığınızda otomotivleşmeyi-özellikle otomobilleşmeyi- yavaşlatmada bir arpa boyu yol alınamadığına ve AKP iktidarı döneminde yani 2003-2010 döneminde otomotivleşmenin yüzde 70 arttığına tanık oluyoruz...

AKP'nin ilk iktidar yılı olan 2003 sonunda 9 milyonu bulmayan motorlu kara taşıtı sayısı, 2010 sonunda 15 milyonu aştı. Bu, geçmiş 7 yılda trafiğe çıkan araç sayısının yüzde 70'in üstünde artması demektir ki, korkunç bir tırmanmadır. Özellikle trafiğe çıkan otomobil sayısındaki patlama dikkat çekicidir. 2003'te trafikte 4,7 milyon otomobil varken 2010 sonunda sayı 7,5 milyona yaklaşmıştır. Bu, 7 yılda trafikteki otomobil sayısının yüzde 60 artmasıdır

* Cumhuriyet 27 Aralık 2010

Kaynak: TUİK, Motorlu Kara Taşıtları veri tabanı

Dış kaynakla çarkı dönen ekonominin izlediği düşük kur politikası, yerli otomotivin de otomotiv ithalatının da rüzgarı oldu. Bankaların taşıt kredileri ile de bu süreci kışkırttı. Otomotivleşmeye AKP'nin verdiği gazın gerisinde, dehşetli bir otomotiv ithalatı, otomotiv yan sanayi ithalatı, yakıt ithalatı var. Ama bundan önemlisi, bu araç trafiğine hazır olmayan büyük kentlerin yüz yüze kaldıkları trafik kaosu, kirlenme ve kentsel çöküş var.

Otomotiv parkının 2010 itibariyle illere dağılımına bakıldığında, 81 il arasında ilk 10 ilin, araç varlığının yüzde 55'ine sahip olduğunu, otomobillerin de yüzde 61'inin 10 ilde toplandığını görüyoruz. İlk sırada tabii ki İstanbul var ve toplam motorlu taşıtların yüzde 18,5'unu barındırıyor.

ARAÇ VARLIĞININ YOĞUNLAŞTIĞI İLK 10 İL (2010, 10 AY, Bin adet)

Toplam	14.944	Payı,%	Otom.%	Diğer%
İstanbul	2 770	18,5	24,2	12,9
Ankara	1 273	8,5	12,3	4,8
İzmir	963	6,4	8,8	6,1
Antalya	696	4,7	3,8	5,4
Bursa	534	3,8	3,8	3,5
Konya	484	3,2	2,8	3,8
Adana	443	3	2,8	3,3
Manisa	402	2,7	1,7	3,7
Mersin	398	2,7	2	3,3
Hatay	319	2,1	1,6	2,8
İlk 10 il	8.282	55,4	61,5	49,8

Konu, otomobil olunca, Türkiye'deki her 4 otomobilden neredeyse 1'inin İstanbul trafiğinde olduğu anlaşılıyor.

Böyle bir araç trafiğinin, eninde sonunda 3. köprüyü, giderek 4. köprüyü, tüp geçitleri, tünelleri vs.yi dayatacağı açık değil miydi? İşte İstanbul'da otomobilleşmenin kaçınılmaz olarak yeni köprüler dayatması, AKP'nin bu benden sonrası tufan anlayışının sonucudur ve büyük sorumsuzluktur. Trafiğe paçayı kaptıran ikinci büyük metropol Ankara'dır. Başkent'te de büyük bir araç trafiği kaosu yaşanırken sırada İzmir vardır.

Otomotivleşme keşmekeşine, olabildiğince kayıtsız kalıp çanak tutan AKP iktidarı, özellikle İstanbul'da kamu kaynaklarını, İstanbul'un toprak rantını, bu keşmekeşe çözüm bulmak adı altında, bir avuç – çoğu yandaşı- toprak sahibine, müteahhide peşkeş çekmeye hazırlanmakta, bu konuda bulunmuş görünen her "çözüm", kamu kaynaklarının yağmasından, doğanın hunharca tahribatından ve İstanbul'un kent dokusunu iyice yıpratmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Bu kıyıma daha güçlü bir biçimde karşı durulmalıdır.

Duble Yolun Nesi Marifet*

Şehirlerarası yolculuğa çıktığınızda ya da bizzat kent içinde varlığını hissettiren yatırımların başını "duble yollar" adı verilen bölünmüş yollarla TOKİ yapıları çekiyor. AKP rejimi, bu yatırımları ile şişindikçe şişiniyor. TOKİ konusuna yeterince değindim. Okur, dilerse kısa bir internet taraması ile ilgili yazılarıma ulaşabilir. Gelelim AKP'nin medarı iftiharı duble yollara...

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, geçen hafta, İstanbul-Şile bölünmüş yol açılış töreninde yaptığı konuşmada, iktidara geldiklerinde 6 bin kilometre olan bölünmüş yollara 2003'te 15 bin kilometre bölünmüş yol eklediklerini ballandırarak anlatıyordu. Yıldırım, "Bölünmüş yolları 2015 yılı sonunda 26 bin 500, 2019 yılında 31 bin, 2023 yılında ise 36 bin 500 kilometreye çıkarmış olacağız" diyordu.

İktidarın ulaştırmaya yatırım yapmaktan başka bir mahareti var mı? Ulaştırmada da karayolundan başka bir marifeti var mı? Karayollarının bu kadar hegemonik olduğu bir ulaştırma politikası sağlıklı mı? Bu üç sorunun üçünün de cevabı negatif... Kamuyu, bırakın sanayiden, her tür altyapı yatırımından uzaklaştıran AKP rejimi, bugün milli gelirin ancak yüzde 3.7'si (4 bile değil) kadar kamu yatırımı yapıyor. Yani o yollar, havaalanları, DSİ yatırımları, okullar, hastaneler... Tüm bu alanlara yapılan devlet yatırım harcamalarını alt alta yazsanız, milli gelirin yüzde 4'ünü bile etmiyor. Buna karşılık kâr amaçlı özel sektör yatırımları milli gelirin yüzde 19-20'sini buluyor. Yatırımların 5'i özelden, ancak 1'i (hatta daha azı) devletten...

* 7 Eylül 2011 Cumhuriyet

Oysa, öyküdüğümüz Batılı ülkelerde devlet, hâlâ altyapıda büyük yatırımcı. Altyapısını çoktan tamamlamış AB ülkelerinde de, ABD'de de kamu sabit yatırımları milli gelirin yüzde 4'ü dolayında (Kaynak: Avrupa Komisyonu, European Economy -Economic Forecasts-, Spring 2010, DPT)

Kamu yatırımcılıktan uzak durup, duble yollarla göz boyarken ulaştırmada demiryolları ve denizyolları hâlâ nal topluyor. Yük taşımasının yüzde 92'si, yolcu taşımasının yüzde 97'si hâlâ karayolu ile yapılıyor. Duble yolun trafik kazalarını azalttığı öne sürülüyor. Doğru olabilir, ama hâlâ trafik istatistikleri her yıl karayollarında ölümlerin 4 bin 300'e ve yaralanmaların 200 bine ulaştığını gösteriyor. Buna karşılık, ihmal edilmiş kara ve denizyollarında kaza ve kayıplar çok çok az.

Neden karayolu, neden duble yol? Tabii ki sistemin ulaştırma politikası bunun üstüne bina edilmiş. Otomobiller, minibüsler, otobüsler, bunları üreten otomotiv endüstrisi için, otomotiv ithalatçıları için karayolu lazım. Daha çok karayolu, daha özendirici karayolu... Duble yollar, otoyollar... Şehir içinde tüneller, viyadükler, köprüler...

Öte yandan bu karayolu tercihi, Türkiye'yi yakıt, yani, petrol-doğalgaz üstünden de iyice dışa bağımlı hale getirmiş durumda. Yılda tüketilen 30 milyon TEP enerjinin en büyük kısmını oluşturan yüzde 15'e yakını ulaştırmada tüketiliyor.

Aklıselim, kamu çıkarı, ulaştırmada karayolunun payının azaltılmasını, demiryolları ile denizyollarının payının arttırılmasını öngörür. Ama AKP'ninki öyle mi? Varsa yoksa karayoluna akıtıyorlar dar kamu bütçelerini. Orada da duble yol yapımcısı yandaş müteahhitlere az buz iş çıkmıyor tabii ki...

Binali Yıldırım'dan Tren Masalları*

Onu pek nüktedan buluyorlar. O kadar ki, Cem Yılmaz'a taş çıkartır, diyorlar. Memleketin ulaştırması, denizciliği, hatta haberleşmesi ondan soruluyor. RTE'nin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'nda İDO müdürüydü. Binali Yıldırım'dan söz ediyorum.

Geçtiğimiz günlerde toplamış ekonomi gazetecilerini, yorumcularını Reina'ya bitişik Karayolları misafirhanesine götürmüş ve anlatmış da anlatmış... Son 10 yılda, yani AKP döneminde Türkiye'nin GSYİH'sı 100'den 160'a yükselirken, ulaştırma hizmetlerindeki büyüme 100'den 200'e çıkmış. *"Ulaştırma, Türkiye'nin büyümesini yukarı çekmiş"* demeyi ihmal etmemiş.

Ulaştırmanın kamu yatırımları içindeki payının yüzde 46 olduğunu öğretmiş. AKP öncesi 10 yılda ise pay yüzde 17 imiş. Hükümet, *"Bölünmüş yollarla ördük anayurdu dört baştan"* derken, demiryolları yapımı katlanarak artmış. Karayolları 2003'te yol yapımı yatırımlarından yüzde 65 ile aslan payını alırken bugün bu oranın yüzde 29'a düştüğünü, buna karşılık demiryollarının 2003'te yatırımlarda yüzde 20 olan payını 2011'de yüzde 56'ya yükselttiğini anlatmış.

Bizde, böyle bir toplantıya araştırma yapıp giden ve yerinde sorular soran, ya da dinlediklerini akıl terazisine vuran gazeteci, yorumcu sayısı pek fazla değildir. Kim uğraşacak? İşin kolayı dinlemek ve

* Cumhuriyet 6 Mayıs 2012

aktarılanı aktarıp dertsiz başını derde sokmamak. Böylece de iktidarla arayı iyi tutmak... Oysa sorgulanacak o kadar şey var ki Yıldırım'ın aktardıklarında...

1- Sunumdan, AKP iktidarında kamu yatırımcılığının parmak ısırttığını sanırsınız. Oysa , Türkiye'nin, milli gelirden kamu yatırımlarına ayırdığı pay yüzde 3'ten ibaret ve altyapı yatırımlarını çoktan tamamlamış AB ülkelerinin gerisinde. Sıralamada nal topladığımızı, altında Yıldırım'ın da imzası olan 2011 Programı'nda, sayfa 28'de bulabilirsiniz.

2- Ulaştırmanın kamu yatırımlarındaki payını yüzde 46 olarak açıklayan Yıldırım'ı, aynı program metni (s 25-27) doğrulamıyor. Ortalama pay yüzde 33 dolayında. Ulaştırmanın bu kadar pay alması bile, acaba ne pahasına? Ulaştırmacı kamu, artık madencilikte yok, enerjide yok, sanayide yok. 2011'de 22 milyar TL'lik ulaştırma yatırımı yapılırken üretken imalat, enerji, madencilik sektörlerine yapılan kamu yatırımı 5 milyar TL'den ibaret. 22'ye 5!..

3- Bıraktık ekonomide devlet yatırımcılığını; ya sağlık, eğitim? Bakan Yıldırım ulaştırma yatırımları ile caka satarken eğitim ve sağlığa yapılan kamu yatırımları, ulaştırmanın yüzde 40'ından ibaret. Yani 5 ulaştırmaya, 2 eğitim ve sağlığa!... Hülasa; AKP iktidarı, toplam yatırımlarda yüzde 22'ye düşen kamu payını sağlığın, eğitimin, enerjinin aleyhine, ulaştırmada toplamış ve bu, övünme vesilesi yapılıyor.

4- Ulaştırmada demiryolu atılımı ise tam bir efsane. Demiryolu yatırımlarının karayolunun önüne geçmesi daha çok yeni bir olgu. Onun da birçok defosu var. AKP iktidarının 10 yılının sonunda geldiğimizde demiryolu uzunluğu 9 bin kilometre bile değil. 74 milyonluk Türkiye'nin bu demiryolu varlığı, Türkiye'nin 7'de biri Küba'ninkinin de altında. 10 milyonluk Macaristan'ın demiryolu varlığı bile Türkiye'yi geçiyor. *"Demiryolculuk komünistliktir"* diyen Menderes ve Turgut Özal'ın takipçileri, bugün eski "Demirperde" ülkelerinin gerisindeki demiryolu ağını son pişmanlıkla büyütmeye çalışıyorlar ama çok geç. El alem farkı öyle büyütmüş ki... 1000 kişiye düşen demiryolu Avustralya'da 1,7 km, Kanada'da 1,3 km, Arjantin'de ve Macaristan'da 1 km iken bizde 100 metre!..

Hangi Ülkeler Demiryolu Zengini?

Ülke	Demiryolu (km)	Nüfus(Milyon)	1000 Kişiye (km)
1. Avustralya	38.445	23	1,7
2. Kanada	46.552	35	1,3
3. Arjantin	36.966	40	0,9
4. Macaristan	9.208	10	0,9
5. Küba	8.798	11	0,8
6. ABD	224.792	304	0,7
7. Rusya	87.157	142	0,6
8. Almanya	41.981	81	0,5
9. Polonya	19.428	38	0,5
10. Fransa	29.641	65	0,5
11. İtalya	20.254	60	0,3
12. Meksika	17.166	112	0,2
13. Brezilya	28.538	192	0,1
14. Türkiye	8.699	74	0,1
15. Çin	86.001	1333	0,1

Kaynak: nationmaster.com ve census.gov veri tabanları

Gelelim, eldeki demiryolu projelerine... Bunları da sorgulayınca ortaya bir sürü çapanoğlu çıkıyor. Övünç vesilesi yapılan Ankara-İstanbul demiryolu, hızlı tren projesini alalım mesela. İstanbul'un ülke ekonomisinin ana kutbu haline geldiği ve her yıl bir Bolu ilini nüfusuna eklediği bilinirken, İstanbul'a ulaşımı hızlı trenle kolaylaştırmanın-hele ki o kadar karayolu yatırımı yapmışken- mantığı nerede? Hesapsız kitapsızlıkta sözü, bir bilim insanına, Prof.Dr.Güven Sak'a bırakayım. TEPAV Direktörü Sak, 27 Nisan tarihli Radikal'de, *"Ankara-İstanbul hızlı treni lazım mıdır?"* başlıklı yazısında demektedir ki; *"Türkiye'nin bölgesel dengesizlik probleminin özü, ülkenin çeşitli yollarla birbirine yeterince sıkı bir biçimde bağlanamamış olmasıdır. Önceliğin hep İstanbul ve çevresine verilmiş olması, dengesiz bir nüfus dağılımına ve İstanbul çevresinde yığılmaya neden olmuştur. Bir*

yerden bir yere ucuza mal gönderebilme imkânı kolaylaştığında, Orta ve Doğu Anadolu, Avrupa pazarına bağlandığında, bölgenin sanayii çağ atlayacaktır... İstanbul-Ankara hızlı tren yatırımı kaynakları yanlış harcamanın bir örneğidir. Seçimlerde oy getirebilir. Ama sonuç değişmez. Avrupa'ya tarifeli kargo treni seferi ise yoktur. Hızlı tren altyapısı ise kargo taşımacılığına elverişli değildir."

Demek ki, demiryolu yapıyorum demek yetmiyor, bir de doğru yere demiryolu yapacaksın...

Metro Şovu Gerçeği Örtemiyor*

Kapitalizm için işçinin en az maliyetle ve en hızlı bir şekilde evden işe ulaştırılması, sermaye birikimi açısından çok önemlidir. Bunun bilincinde olan erken kapitalistler, daha 1800'lü yıllarda belediyelerden metro ulaşımını talip ettiler ve böylece dünyanın ilk metrosu, kapitalizmin beşiği Londra'da 1863'te, Şikago'da 1897'de, Boston'da 1897'de, New York'ta 1904'te açıldı. Avrupa'nın birçok metrosu 20'nci yüzyılın başlarında faaliyete geçti. "Yükselen ülkeler"in bazılarında bile metronun ömrü 20. yüzyıl başıdır. Mesela Buenos Aires metrosu 1913'te, Pekin'inki 1902'de, Madrid'inki 1924'te faaliyete geçti. Metro, Sao Paulo'da 1972'de, Mexico City'de 1969'da, Seul'da 1974'te, bizde ise ancak 2000'de, yani bunlardan 30 yıl sonra faaliyete geçti.

Bizde eski İstanbul Büyükşehir'in CHP'li Belediye Başkanı Nurettin Sözen'in başlattığı yatırımı RTE sürdürdü ve eski Saadet Partili Belediye Başkanı Gürtuna, 2000'de faaliyete geçirdi İstanbul metrosunu. O günden bugüne İstanbul metrosuna yeni hatlar eklendi. En yenisi de Kadıköy-Kartal hattı.

Her zaman yaptıkları gibi, şamata ile başlatıyorlar Kadıköy hattını. Nutuktan geçilmiyor, ama İstanbul'un ulaşım fotoğrafını büyüttüğünüzde İstanbul'da yaşayan 13 milyon nüfusun ulaşımı üstünden koyu bir sömürü, bir özelleşme ve piyasa hâkimiyeti görüyorsunuz. Metro kozmetiğine beş basan bir karayolu taşıma hâkimiyeti var. Her 100 yolcudan 87'si karayolunu kullanırken kamunun taşımacılıktaki payı

* Cumhuriyet 18 Ağustos 2012

yüzde 15'ten ibaret. Metrosu, hafif metrosu, füniküleri, treni ile raylı sistemle yapılan yolculuklar yüzde 10'u ancak buluyor. Deniz şehri İstanbul'un denizden taşımacılığı ise yüzde 2.5'ten ibaret.

İETT'nin verilerine göre, 13 milyon nüfuslu İstanbul'da her gün 13.5 milyon yolculuk yapılıyor. Bu devasa hareketliliğin yüzde 87 gibi ezici bir ağırlığının karayolu ile yapılıyor olması, dışa bağımlı otomotiv endüstrisinin ihtiyaçlarına denk düştüğü için böyle. Yolculuklarda özel otomobilin payı, tüm park, trafik sorunlarına rağmen yüzde 24'e yakın. Balık istifi metrobüs bile yüzde 5 pay sahibi bu toplamda. Servis düzeni, minibüs ağı yüzde 28 pay alıyor İstanbul yolculuklarından. Otobüsle yapılan yolculuklara gelince, pay yüzde 20. Yarısı İETT'nin yarısı özel halk otobüslerinin. Karayolu ile gerçekleştirilen İstanbul yolculuklarından özel otoları dışarıda tuttuğumuzda, yaklaşık 9 milyon yolculuğun kamudan çok özel firmalarca gerçekleştirildiği görülüyor. Özel halk otobüsü, minibüs, taksi vb. sistemleri ile İstanbul halkının ulaşımı piyasada, kamu bu hizmeti karşılamıyor, piyasaya terk edilmiş, hem de irrasyonel kara yolculuğuna.

***

Öte tarafta, İstanbul gibi bir metropol için en uygunu olan raylı sisteme bakıldığında bunun toplamda payının yüzde 10'u ancak bulduğunu görüyoruz. Bunun bile kamu hizmetinden çok piyasacı bir mantıkla yapıldığını görüyoruz. Aynı şey deniz taşımacılığında da görülüyor. Ortasından deniz geçen, şehrin yolculuklarında denizin payının yüzde 2.5'ten ibaret olması kadar akıldışı bir şey olabilir mi? 13.5 milyon yolculuğun ancak 350 bini denizden yapılıyor. Olacak şey değil!...

Metro şovlarına rağmen, gerçek şu ki, günde 13.5 milyon yolculuğun yapıldığı İstanbul'da bu hareketlilik ortalama yılda 40-45 milyar TL'lik bir hane halkı harcaması anlamına geliyor ve özelleşmiş, piyasalaşmış bu alandan irili ufaklı bir dizi firma pay alıyor. İstanbul halkının ulaşım hakkının daha ucuza, daha kaliteli sağlanması, piyasacı değil, kamucu belediyelerle mümkün olur ve tercihin daha çok raylı sisteme, deniz yolculuklarına çevrilmesi, karayolundan yolculukların özendirilmemesi, caydırılması gerekli. Oysa AKP rejimi ne yapıyor? Üçüncü köprü, kara taşıtı tüp geçidi...

IX. Bölüm

GÖÇ VE KENTLER

Gidelim Buralardan, Dayanamıyorum...*

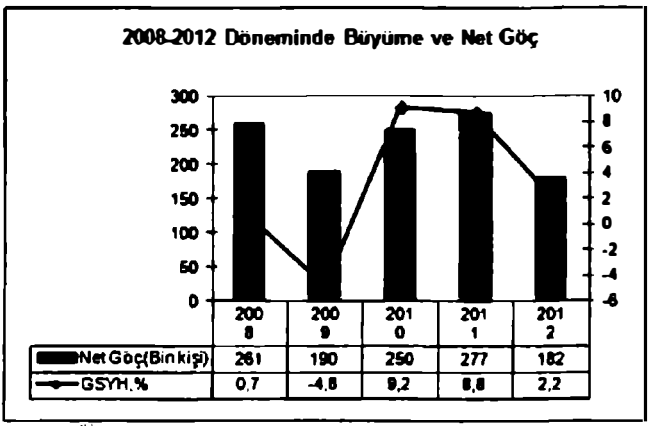
Göçmek, kimisi için umuda yolculuktur, kimisi için bir şeylerden kaçmaktır... Ağıtların, ezgilerin ana temalarındandır göç... Nazan Öncel'in o pek sevdiğim şarkısındaki nakaratı hatırlayın; *Gidelim buralardan / Dayanamıyorum/ Gidelim buralardan/ Unutamıyorum*... Sürekli bir göç, bir arayış ülkesidir Türkiye... Durup dinlenmek bilmiyor göçler. Her yıl neredeyse 2,5 milyon nüfus adresini değiştiriyor. Bir yerden bir yere... Çeşitli nedenlerle... Göç veriyor iller, göç alıyor iller...

Sadece gelir dağılımındaki adaletsizlikte değil, bölgesel uçurumda da Şili ile birlikte ilk sırada Türkiye. Bu nedenle nüfus hep Batı'ya, hele ki İstanbul'a yığılıyor. 81 ilimizin dörtte üçü net göç veriyor ve diğer dörtte bire yerleşiyor. 60 ilde insanlarımız, baba ocağında tutunamıyor, barınamıyor... Tası tarağı toplayıp göçüyor İstanbul'a, Ankara'ya, Antalya'ya, Bursa'ya, İzmir'e...

Çoğu da iş, aş derdiyle yaşanıyor göçlerin. İş-aş umudu olan yere, göç de var...İş-aş yoksa göç de yavaşlıyor...Büyüme, başta İstanbul ve çevre illerinde gerçekleştiği için, İzmir ve Ankara ile bazı turizm illerinde yaşandığı için, net göç bu illere yöneliyor. TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre, 2008-2012 döneminde 7 merkeze net göçün yaklaşık yüzde 83'ü yöneldi.

Ekonomik büyüme, milli gelir hızlanınca, işin ucu görününce göç de hızlanıyor, yavaşlayınca göç de soluklanıyor...

* Yurt Gazetesi 3 Mayıs 2013

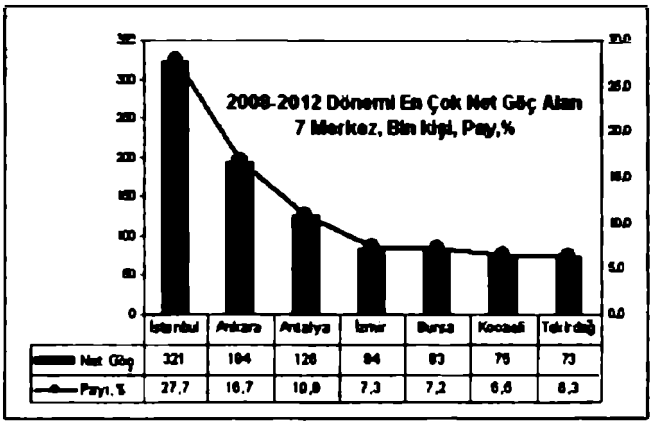
	2008	2009	2010	2011	2012
Net Göç(Bin kişi)	261	190	250	277	182
GSYH,%	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,2

Kaynak: TÜİK, GSYH ve ADNKS veri tabanı

Milli gelirin yüzde 5'e yakın küçüldüğü 2009'da net göç de yüzde 27 geriledi ve 190 bine indi. Büyümenin ortalama yüzde 9 dolayında gerçekleştiği 2010 ve 2011'de ise net göç hızla arttı, yıllık 265 bine ulaştı. Ancak büyümenin yüzde 2'lere gerilediği 2012'de net göç hızla yavaşladı ve 2011'e göre yüzde 34 azaldı.

Göçün Adresi Hep İstanbul

Türkiye'de bölgesel uçurum hep aynı, değişmiyor. AKP rejimi, 10 yıllık iktidarında dış dünyadan 400 milyar dolar dış kaynak girişi olmasına rağmen, bölgesel uçurumu daraltıcı bir politika geliştiremedi. Döviz kazandıran, istihdam yaratan üretime değil, ranta, iç pazara, dolayısıyla döviz tüketmeye dönük bir dışa bağımlı büyüme yaşandı. Bu da, yine İstanbul ve çevresinde yoğunlaştı. Anadolu'nun makus talihinde önemli bir değişim olmadı. Sanayide sektör ve bölge değişimini gerçekleştirecek bir rota izlenemeyince, İstanbul, inşaat ve tüketim ağırlıklı bir megapol, net göç de İstanbul odaklı olmaya devam etti. 2008-2012 döneminde gerçekleşen her 100 net göçün 28'i İstanbul'un yolunu tuttu, hizmet-inşaat kenti Ankara'nın payı yüzde 17'ye yaklaştı.

Kaynak: TUİK, ADNSK veri tabanı; (Net göç: İlin aldığı göç ile verdiği göç farkı)

İstanbul'un son 5 yılda nüfusu yüzde 9 arttı ve 1 milyon 157 bin kişinin daha eklendiği İstanbul'a, artan nüfusun yüzde 30'a yakını göçten kaynaklandı. Ankara'nın da son 5 yılda nüfusu yüzde 9 arttı ama artışın yüzde 46'sı göçle gerçekleşti. Ankara nüfusuna 5 yılda 194 bin kişi göçle katıldı.

İstanbul ve Ankara'dan sonra, son 5 yılda en çok net göç alan iller arasında Antalya yüzde 11 pay aldı ve yüzde 7 payı olan İzmir'i solladı. Sanayi merkezi Bursa, Kocaeli ve Tekirdağ, sanayideki durgunluktan dolayı her biri yüzde 6-7 dolayında pay aldı. Muğla, Eskişehir, Kayseri yüzde 2 ile 3 arasında değişen paylarıyla Anadolu'nun küçük de olsa göç çeken diğer "ortanca illeri" olarak öne çıktılar.

En çok göç vererek issizlaşan illerimizin hikayesini de yarına bırakıyorum...

Göç Yangını, Doğu'dan Batı'ya Yayılıyor...*

Her il, hem göç alır hem göç verir. Verdiği göç, aldığı göçün üstüne çıkan illere "net göç veren" iller diyoruz. İllerin üçte ikisi "net göç" veriyor, yani nüfus kaybı var. Net göç vermek demek, bir ilin gelişme kaynaklarının, insan gücü ve sermayesinin erozyonu demek. Bir il, neden aldığının üstünde göç veren duruma gelir? Yanıt basit; memnuniyetsizlikten... İş yoktur, mağduriyet çoktur, işi olan gelişemiyordur, can-mal güvenliği yoktur, deprem, sel gibi felaketlere karşı önlemler yetersizdir vs...

AKP Türkiye'sinin son 5 yılında, net göç veren illerden yılda 230 bine yakın kayıp yaşanıyor. 81 ilden 55'i net göç verirken göçün yarısına yakını 20 ilden.

Net göçle kan kaybına uğrayan, zayıf düşen, daha da gerileyen illerin çoğunu Doğu-G. Doğu illeri oluşturmakla beraber, göç yangını, İç Anadolu, Karadeniz, hatta Akdeniz illerini de sarmaya başladı.

Göçle Yoksullaşanlar

Göç mağduru illerin başını Van çekiyor. Son 5 yılda net göçle 67 bin kayba uğrayan Van'da, 2011 depremi göçü kamçıladı. O yıl Van'a 23 bin kişi ikamet kaydını taşırken 72 bin kişi de ikametini başka illere aldı. Dolayısıyla 49 bin kişilik net göç yaşandı. 2012'de geri dönüşler olsa da deprem kaybı, telafi edilemedi.

* Yurt Gazetesi 4 Mayıs 2013

Van göçünü, depremi olmasa da diğer Kürt nüfusun yoğunluklu olduğu illerin göçü izliyor. Bunlardan Diyarbakır'ın son 5 yılda göçü dur durak bilmemiş ve "Amed"den 65 bin net göç yaşanmış. Hemen ardından Ağrı'dan 59 bin, Mardin'den 55 bin, Muş'tan 48 bin, Şanlıurfa'dan 43 bin, Adıyaman'dan 39 bin kişinin yaşadıkları toprakları terk ettiğini gözlemliyoruz.

Göç, diğer Doğu illerinde de dur durak bilmiyor. Hayvancılığın hızla gerilediği illerden Erzurum 62 bin, Kars 34 bin, Sivas 38 bin net göçle kapatmış son 5 yılı.

2008-2012 Dönemi En Çok Göç Veren İller

Göç Veren İller	Bin Kişi	Pay, %
1. Van	67	5,8
2. Diyarbakır	65	5,6
3. Erzurum	62	5,4
4. Ağrı	59	5,1
5. Yozgat	58	5,0
6. Mardin	55	4,8
7. Muş	48	4,2
8. Şanlıurfa	43	3,7
9. Adana	43	3,7
10. Çorum	40	3,5
11. Adıyaman	39	3,4
12. Sivas	38	3,3
13. Kars	34	3,0
14. K.maraş	34	2,9
15. Samsun	33	2,8
16. Zonguldak	30	2,6
17. Bitlis	30	2,6
18. Tokat	27	2,4
19. Hatay	26	2,3
20. Konya	24	2,1

Kaynak: TÜİK, ADNKS veri tabanı

Batıya Doğru Yangın

Göç, göçten dolayı kan kaybı, mağduriyet deyince, hep Kürtlerin yoğun olduğu Doğu ve Güneydoğu illeri akla gelir. Oysa Orta Anadolu, Karadeniz, Akdeniz illeri de AKP'nin neoliberal politikalarından mağdur. Bu illerde de üretici faaliyetler, tarım, hayvancılık, sanayi geriledikçe işsizlik, geçim derdi artıyor. Sosyal devleti rafa kaldıran AKP, sorunlara yerinde çözüm üretemeyince göç hızlanıyor.

İş-aş derdi başta olmak üzere çeşitli mağduriyetlerden yıldığı için doğduğu toprakları terk edenler sadece Kürtler, diğer Doğu halkları değil; Orta Anadolu'da Yozgat, Çorum, net göç veren illerin başında geliyor. Karadeniz'de Samsun, Zonguldak, Tokat, tarımın, sanayinin, madenciliğin gerilemesiyle işsizliğin arttığı ve göçün yoğunlaştığı

iller arasında yer alıyorlar. Çukurova'da Adana, Kahramanmaraş ve Hatay da en çok göç veren ilk 20 il arasında. Adana'da sanayi, tarım, ticaret geriledikçe, Adana'nın yerleşikleri başka illere göçüyor.

Herkes Mağdur

Şimdi moda, "Barış süreci" ve Güneydoğu illerine yatırım... Bir dizi samimiyetsiz işadamının katıldığı geziler düzenleniyor Diyarbakır'a Mardin'e... Sanki bugüne kadar yatırıma engel, "barışın eksikliği" imiş gibi... Hiç ilgisi yok... Kâr varsa sermaye, ateşe bile kafasını sokar. Bakın petrol hatırına nasıl Irak Kürdistanı'nda fink atıyor, o topraklarda yatırım için deli divane oluyorlar...

Göçü önlemek Kürt illeri kadar öteki illerin de derdi. İşsizlik, o illerin de derdi. Barış şovuyla Kürt illerine gösterilen ilgi öteki yoksullaşan Anadolu illeri için neden gösterilmiyor? Oralar da mağdur, mahrum... Ama hepsi şov. Daha önce "İstanbul'u vergilemeden, Güneydoğu'da ot bitmez" demiştik... Aynı şeyi göçle kan kaybeden öteki Anadolu illeri için de söylüyorum...

Neden İzmir?*

İzmir'de seçim arifesinde, AKP adaylarını bile tedirgin eden CHP'li belediyelere dönük operasyonlar, ister istemez, "Neden İzmir?" sorusunu sorduruyor ama, cevap o kadar zor değil: İzmir, AKP'nin bükemediği ve hazmedemediği bir bilek...

İzmir, 12 Haziran'da 26 milletvekili seçecek. Öteden beri, muhafazakârlığa mesafeli duran İzmir'de son 35 yılın politik analizi, İzmir'in merkez solun en önemli ve istikrarlı kalesi olduğunu gösteriyor. 1973 ve 1977 seçimlerinde, CHP, İzmir'de sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 53'e yakın oylar aldı. İzmir seçmeni, 1983 seçimlerinde bile Halkçı Parti'ye yüzde 37.5 oy vererek ANAP'ın önüne geçirdi ve Ankara ile İstanbul'un yapamadığını yaptı. 1987'de, CHP ve DSP'nin oy toplamı yüzde 45'e yaklaşmakla birlikte ANAP ile DYP'nin oy toplamını geçemedi. Aynı şey, 1991 ve 1995'te de oldu ama 1999'da durum değişti ve Ecevit DSP'sine yüzde 40'ın üstünde oy çıktı. Aynı seçimde CHP oyları ise yüzde 10 barajının altında kaldı.

İzmir, 2001 krizinden büyük darbe yedi. İflaslar, işsizlikler seçmeni derinden yaraladı ve 2002 seçimlerinde, 1999'da yüzde 40 oy alan DSP'ye yüzde 2'nin altına oy çıktı. Aynı yıl, CHP ise İzmir seçmeninden yüzde 29 oy alırken merkez sağ, İzmir'de çöktü ve DYP ile ANAP, baraj altında kaldı. Uzanların Genç Parti'si ise İzmir'de yüzde 17.5 oy alarak ilgi çekti ama 2007'de bu oy oranı yüzde 7.5'e geriledi. 2002 seçiminde İzmir'den yüzde 17 oy alan AKP, 2007'de oylarını

* Cumhuriyet 6 Mayıs 2011

yüzde 30'un üzerine çıkardı. Ama 2009 yerel seçimlerinde oy oranını arttıramadı, hatta 1 puan geriledi. CHP ise 2009'da patlama yaparak, 1977'deki gibi, yüzde 50'nin üstünde oy oranına ulaştı.

Tarihsel olarak kapitalizmin en erken geliştiği, tarımın pazara en erken açıldığı ve işçileşmenin en erken yaşandığı İzmir, bugün de çalışma çağındaki nüfusun emek ağırlıklı olduğu bir metropol.*

Türkiye milli gelirinin yüzde 6.5'ini üreten ve kişi başına geliri 12 bin dolara yaklaşan İzmir, AKP'nin neoliberal icraatından pek nasiplenemedi. Hem tarımda, hem sanayi ve ticarette üretici yanı öne çıkan İzmir, İstanbul rantı odaklı büyümeyi hep eleştirdi. Kamu gelirlerine verdiği katkının çok altında kamu yatırımı, harcaması alan İzmir, hep üvey evlat muamelesi gördüğünden şikâyetçi oldu. 15 yaş üstü 3 milyon nüfusunun yüzde 30'u ücretli, yüzde 10'a yakını işsiz olan İzmir'de emekliler de yüzde 12 gibi önemli bir paya sahip. Bu anlamda, İzmir profilinde emek, yüzde 52'lik ağırlığa sahip. Çalışan sınıf bilincinin Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu İzmir, "yaşam tarzı"na da çok duyarlı ve neoliberal-tutucu AKP'nin dayatmalarına en cesur tepkileri gösteren bir metropol olarak biliniyor.

Neden İzmir? İşte bundan. Hem yüksek sınıf bilinci, hem laik, yaşam tarzına müdahaleyi sineye çekmeyen bir duruşun toplamıyla, şişik egolu AKP'yi çileden çıkarıyor.

AKP'nin yapacağı bir şey yok. Tehditlere, komplolara rağmen CHP, bu seçimlerde de İzmir'den yüzde 50'nin üstünde oy alacak gibi görünüyor.

* Detaylarla ilgilenenler, editörlüğünü Deniz Yıldırım ile Evren Haspolat'ın yaptığı, "Değişen İzmir'i Anlamak, Phoneix Yayınları, 2010"a bakabilir.